

Вацлав-Павел Боровичка

ИМЕНИТИ РАЗУЗНАВАЧИ

Случаят
полковник
Абел

Случаят
Гордън Лонсдейл

Случаят
Ким Филби

АРХИВИТЕ СА ЖИВИ

ВАЦЛАВ ПАВЕЛ БОРОВИЧКА ИМЕНИТИ РАЗУЗНАВАЧИ

Превод: Христина Милушева

chitanka.info

Книгите на Боровичка съдържат факти от важни моменти в политическата история на света, следени с интерес от световната общественост.

Боровичка е от тези автори, които умеят да предизвикат интереса на читателя и да задържат неговото внимание до последната страница.

Книгата се състои от биографиите на трима от най-известните съветски разузнавачи:

— Полковник Абел (Мартин Колинс) — от началото на неговата дейност в САЩ до завръщането му в Съветския съюз след размяната с пилота на американския шпионски самолет У-2 Пауърс.

— Гордън Лонсдейл — години наред работил успешно във Великобритания, а след залавянето и осъждането му също разменен за шпионина Гревил Уин.

— Ким Филби — дълги години работил на високопоставено място в британската Сикрет сървис.

Името на Ким Филби е достатъчно известно, за да предизвика спонтанния интерес на българския читател.

ВИОЛЕТА МИЦЕВА

УВОДНИ БЕЛЕЖКИ КЪМ „ИМЕНИТИ РАЗУЗНАВАЧИ“

Вацлав Павел Боровичка е един от най-популярните и плодovити съвременни представители на документалната литература в Чехословакия. Творбите му се характеризират с актуалност на разработваната тематика и способността на автора увлекателно и убедително, опирайки се върху многобройни факти и документи, да разгръща сюжета на всяко от своите произведения. Фактът, че книгите му се издават многократно, и то в големи тиражи, в Чехословакия и в други страни е доказателство за техните качества. Неговото перо не е безразлично и към създаването на киносценарии и телевизионни сериали, някои от които се излъчват на малкия и големия екран и у нас.

„Пиша документална литература, но и комедии главно за киното и телевизията — споделя В. П. Боровичка. — Но това не означава, че съм раздвоена, противоречива личност. Мисля, че тук съществува закономерна зависимост. Едната ми дейност допълва другата. Разработвам сериозни теми, но съм човек, изпълнен с оптимизъм. Затова мечтая винаги да вървя по тази страна на улицата, която е огряна от слънцето.“

Роден през 1920 година в Прага, В. П. Боровичка следва икономика. Това го улеснява да натрупа много от онези основни знания, които след това успешно използва в творческата си дейност. Многократните му пътувания из цял свят (посетил е шейсет страни), работата в архиви на различни страни, ползването на чужди езици позволяват на писателя да натрупа много материал, върху който след това гради повествованието на своите произведения.

Специфичен за писателя е неговият стремеж да се впуска по горещите следи на събитията, предизвикали широк интерес и отзвук в света, и да запълва „белите петна“ в литературата на факта. Така под неговото перо излиза книга за жените шпионки в света (в нея не

липсва глава и за Мата Хари). Авторът надниква в подготовката и хода на големи афери, какъвто е скандалът „Уотъргейт“, и търси истинските причини за тях. Той разнища до най-малки подробности развитието на интересуващите го събития, а често предупреждава и за последиците от други подобни деяния. Вниманието на В. П. Боровичка се привлича и от редица политически убийства и атентати. Тази тематика намира отражение в книгите му „Убийството на ясновидеца Ханусен“, „Тайните на шпионажа“ и др. Между някои от творбите му има приемственост. Такъв е случаят с книгата „Атентати, които трябваше да променят света“, чието продължение „Изстрели из засада“ беше посрещнато с много голям интерес. В двете книги намират широко място някои от най-показателните политически убийства от древността до наши дни.

Последната засега творба на автора, която излезе от печат в ЧССР през 1986 година, е „Векът на чакалите“. В една от главите ѝ писателят е надникнал зад кулисите на извършения атентат срещу главата на римокатолическата църква папа Йоан-Павел Втори през 1981 година.

Българските читатели се срещнаха за първи път с В. П. Боровичка чрез книгата му „Изстрели из засада“ (1980 г.). След нея се появиха — в обратен ред на създаването им от автора — „Атентати, които трябваше да променят света“ (1983 г.), а през 1985 г. — „Строго секретни шифри“.

Сега в ръцете на читателя е една от най-издаваните творби на Боровичка в Чехословакия през последните години „Именити разузнавачи“ (заглавието по оригинала е „Майстори (асове) на разузнаването“). Най-напред тя се появи през 1969 г., но след това беше преиздадена през 1974 и 1983 г. Предмет на повествованието са животът и дейността на трима изтъкнати представители на съветското разузнаване — легендарния полковник Рудолф Абел (Мартин Колинс), Гордън Лонсдейл (Г. Лонов), военновъздушния аташе на Швеция полковник Стик Венерстрьом (със съгласието на автора тази част от книгата не е преведена) и Ким Филби.

Кое привлича най-много в творбите на Боровичка? Те не са нито подробна историческа хроника, нито строго социологическо проучване, нито пък стриктно съдебно дирене. Възприетият метод широко да използва похватите на криминалния жанр му позволява да

държи читателя в напрежение, да го води уверено зад политическите кулиси на разглежданите събития, да ги подплатява с неопровержими факти. Разбира се, би било пресилено, ако твърдим, че всичко е напълно достоверно, че някои автори твърдения и постановки не предизвикват спорове и съмнения. Макар и да си служи с богат фактически материал — напр. в „Именити разузнавачи“, — той на места се доверява изключително на публикуваното в печата — особено западния, отколкото на очевидци или участници в събитията. И това не е необяснимо, защото Боровичка често пише за хора, които вече не са между живите.

В книгата си „Уотъргейт“ Боровичка недвусмислено доказва, че предизвикалият толкова политически последици скандал не е нещо случайно и изолирано, а е потвърждение на политическата практика в САЩ през седемдесетте години. В крайна сметка и сегашната афера с незаконни продажби на оръжия от САЩ — известна под названието „Ирангейт“ — е не по-малко потвърждение на казаното за „Уотъргейт“, Надниквайки в работата на израелската тайна служба „Мосад“, вниманието на автора в „Шпионите от Тел Авив“ е съсредоточено върху нейната злокобна роля за осуетяване на опитите за постигане на мир в Близкия изток, за напрегнатата и взривоопасна обстановка в този район на света.

По думите на самия Боровичка много още са темите, които би искал да осветли, много е материалът, който е натрупал. Неговите читатели не само в Чехословакия, но и в други страни навярно ще имат възможност и в бъдеще да се запознават с резултатите от напрегнатия му плодотворен труд.

Февруари 1987 г.

Виолета Мицева

Шпионажът е толкова стар занаят, колкото и самата история на човечеството. В тревожното време на нашето столетие разузнаването се превърна в стратегическо оръжие и средство на политическата тактика. Много е писано за английската Сикрет Интелиджънс Сървис, известни са и операции на разузнавателните служби на Съединените американски щати. Но кой е съперникът от другата страна?

Доскоро съветското разузнаване бе буквално забулено в тайна. Чуваха се дори гласове, че изобщо не съществува. От друга страна обаче, се говореше, че е най-доброто в света. И ето легендарният разузнавач през Втората световна война Рихард Зорге получи *in memoriam* високо съветско отличие. За първи път Съветският съюз открито отдаде почит на свой разузнавач.

Преди години в други свои произведения описах в хроникален ред операции на разузнавателните служби. Стремях се да повдигна завесата на тайните. Проследих историята на тайните операции от библейско време до наши дни. Затова в тази книга ще се опитам да запълня белите полета върху картата на битките на невидимия фронт, където наистина не е написано *Hic sunt leones*^[1], но доскоро стоеше въпросът за имената на разузнавачите.

Прага, ноември 1981

В. П. Б.

---

[1] „Тук има лъвове“ (лат.) — обозначение върху старите карти за неизследвани райони. — Бел.прев. ↑

СЛУЧАЯТ ПОЛКОВНИК АБЕЛ

Както всеки друг ден четиринадесетгодишното вестникарче Джеймс Бозарт разнася вестниците механично. „Дейли Нюз“, „Ню Йорк Таймс“, поема монетите в длан и „довиждане“ до утре. Стълбището на сграда №4303 на Фостър Авеню е също от бетон, както и другите. Но кой знае защо тъкмо тук Джеймс се спъва, залитва, опитва се да се хване за перилата и изпуска парите. Монетите звънват по плочките и се търкулват. Джеймс приляква и започва да ги събира — една, две, три, четири. Поглежда ги и отново започва да ги брои. С недоумение ги разглежда. Преди малко получи монета от двадесет и пет цента и две по пет цента. А сега има една в повече.

Навежда се, но не я взема веднага. Впрочем вече е забелязал, че не е обикновена никелова монета. Разполовена е — едната половина тук, а другата ей там, но и двете кухи като капачки на малка кутийка. А и не е празна — от кея изпада тънко лъскаво рулце.

Джеймс Бозарт е типично американско момче. И той като повечето възрастни не иска да има нищо общо с неща, които не разбира. Разнася колкото може по-бързо вестниците, още веднъж измъква от джоба си кухата монета и я разглежда. После отива в най-близкия полицейски участък и показва на сержанта необикновената находка. Дори през ум не му е минавало, че ще получи такива гръмки похвали за нещо толкова естествено и дребно. Колко умен, бдителен и съзнателен патриот е Джеймс.

Свитьчето в кухата петцентовата монета е микрофилм. Инспекторът изважда от чекмеджето лупа, светва нощната лампа и тихо констатира: документи! Нужен му е прожекционен апарат и едва тогава със сигурност може да каже дали това е снимка на страница от книга, фиш от картотека, писмо или само лист хартия, изпълнен с групи от петцифрени числа.

Нюйоркската полиция съставя протокол за случая и го изпраща по-нагоре. В лабораторията на вашингтонската централа на ФБР техниците установяват, че филмът е зашифровано съобщение.

Увеличават го и го изпращат на специалистите в отдела за разшифроване. Там имат надеждни машини, но и те не успяват да разгадаят ребуса от петцифрени числа. Тогава следствието тръгва по друга следа. Опитва се да установи от кой клиент Джеймс Бозарт би могъл да получи фалшивата монета. Но трудното и скъпоструващо разследване не довежда доникъде. Зашифрованото съобщение стои неразгадано в касата на шефа на отдела. Полицаяте не откриват нито съмнително лице, нито каквато и да било следа.

Когато криминалистът е затруднен, той си помага с дедукция. А тя предлага единствено теоретично обяснение: неизвестен таен агент е скрил зашифрованото съобщение в кухата монета, но после я е объркал и е платил с нея вместо с обикновената в някоя будка. Така петакът е сменил собственика си и се е оказал в портмоне, в което никога не е трябвало да попада, а партньорът на шпионина напразно се е опитвал да отвори другата, обикновена и несъдържаща информация монета. На пръв поглед обяснението е логично. Но безполезно. И още нещо: този шпионин би трябвало да е нехайник и авантюрист. Подобна разсеяност не може да си позволи дори и аматьорът.

Предположението още не значи доказателство. Засега нищо не е установено, няма следствие. Остава едно: случаят да мине *ad acta*^[1] и така да се освободят от него. Тайната на кухата монета минава в архива, но колкото и да е странно, не остава дълго на рафта.

---

[1] Към дело (лат.). — Бел.прев. ↑

Бродуей е река от светлинни упътвания и съвети. Всяка фасада препоръчва нещо различно. „Пепсидент“ е чудодейна паста за зъби, ето там си наливат мартини, а пък тук джин, а там, където има най-много хора, най-много светлина и най-много шум, блести входът на кино „Симфони“.

В страничната лежа седи висок слаб човек с остра брада и орлов нос. По стълбите бавно се изкачва друг посетител. Той е дебел, лъщи от пот и изглежда като ненаспал се клоун. Сяда в същата лежа. Филмът е започнал. На екрана лошият герой преследва добрия и се опитва да го прободне с нож. Двамата посетители седят един до друг и разговарят — филмовата драма не ги вълнува. Слабият мъж с орлов нос е шеф на клоуна — така поне може да се предположи по строгостта, с която разговаря, и по това, което казва. Изглежда, не са доволни от клоуна.

— Защо не откри фотоателие в Нюарк?

— Не можах.

— Бих искал да зная защо? — Това бе заповед.

— Там непрекъснато вали — усуква го клоунът като малко момче. — Все едно никой не би дошъл да се снима. И после, ако знаеш какви неприятности имах!...

Шефът мълчи. Не реагира на наивните оправдания, но, изглежда, вече не се сърди. Изненадващо казва нещо съвсем приятно.

— Получих съобщение, че си повишен. Ще заминеш за родината в отпуск. Подписано е от Директора.

— Това пък не очаквах — казва клоунът и гласът му прозвучава доста неуверено.

— Все пак имаш право.

— Всички отдавна имаме право, но никой от нас няма време. И никога няма да го имаме!

Клоунът излиза от кино „Симфони“ по-объркан от зрителите, потресени от изпълнения с трупове филм. Има лошо предчувствие. Струва му се, че нещо не е наред. И за да отпъди мрачните мисли, влиза в най-близкия дръгстор^[1], поръчва си чаша шотландско уиски,

после се отбива и в две кръчми и изпива още две чаши. Знае, че това няма да му помогне. Обзет от страх, той се разхожда по улиците на нощния град. Колкото повече уиски изпива, толкова повече се страхува. Не е изпълнил заповедта, а те въпреки това му дават отпуск. Все пак тези две неща са несъвместими.

В киното шефът му е предал един плик. Старателно заключва вратата на жилището си, спуска щорите и разглежда документите за пътуване. Трябва да напусне Съединените щати през януари. Резервирали са му каюта в кораба „Куин Елизабет“. Никога нищо не забравят. И това пътуване са подготвили до най-малката подробност. Има даже и джобни пари за разходи в бара на кораба и франкове за Париж. Предвиждат всичко и човекът, който сега се нарича Лаури Арнолд Ермас, знае това добре. Затуй си налива още една чаша уиски без сода. Въпреки всичко не може да се избави от тягостното чувство.

Трябвало да замине през януари, но не заминал. На четиринадесети февруари изпратил на шефа си съобщение, че не успял да замине — бил имал неприятности с полицията. Навярно го били следили. Бил на палубата вече и си мислел, че се е отървал, но пет минути преди корабът да вдигне котва, му поискали документите. Нещо не им харесвало в тях. Трябвало да се върне на брега. Откарали го в полицейския участък, разпитвали го, съставили протокол и накрая му се извинили, защото била станала грешка. Но корабът бил вече кой знае къде. Ако не му се случело нещо, щял да замине на 24 април с кораба „Либерте“. Просто като на филм. Но как да се установи истината?

Лаури Арнолд Ермас се настанява навреме в каютата на кораба „Либерте“. Този път полицията го оставила на мира и съгласно с коригираната програма напуснал Ню Йорк. По пътя киснел в бара и усилено пиел за кураж. Спътниците навярно са го помислили за бизнесмен, който иска да удави в алкохол първия си банкрут. Съкрушен е видът му и в Хавър. Но на гарата сякаш изведнъж се отърсва от грижите си, купува си билет за Париж и след половин час е в експреса.

Париж е най-красив през пролетта, когато всичко цъфти по алеите. Но явно въздебеличкият господин Ермас не се вълнува от това. Равнодушно крачи из улиците, качва се в такси, настанява се в хотела и

без да разопакова куфарите си, сяда на леглото, вдига слушалката и моли централата за линия:

— Мадмоазел, дайте ми, моля, Ка-Ел-Е, като Клебер, тридесет и три, четиридесет и едно.

Не чака дълго, чува звъненето на телефона. На другия край на жицата се обажда служебно любезен глас. Клоунът се изкашля и задава странен въпрос:

— Моля ви, бих ли могъл да изпратя чрез вашето бюро две колетчета за Съветския съюз, тъй като не искам да ползвам услугите на компанията „Мори“?

Кой знае какъв отговор е получил, а може изобщо и никакъв да не е чакал. Той оставя слушалката, отваря куфара, изважда синя вратовръзка и заставайки пред огледалото, я завързва. Измъква от чантата лула и неумело я натъпква. Всеки пушач на лула би разбрал, че не е пушил с лула. Но той и не пуши. Ей тъй само пъха лулата в джоба на сакото и излиза.

Известно време се разхожда сам. После към него се присъединява някакъв мъж. Очевидно познат. Разхождат се, разговарят и се разделят. Но преди това господин Ермас получава от непознатия плик с двеста долара и малко франкове. Двамата повече няма да разговарят, само още веднъж ще се погледнат отдалеч. Половин час след полунощ Лаури Арнолд Ермас е без шапка, макар да е студено, и в дясната си ръка държи вестник, макар да е тъмно. Другият забелязва, че е без шапка, че държи вестник, и вече знае това, което трябва да научи — утре сутринта Ермас ще замине за Берлин и оттам за Москва, където трябва да се яви в Центъра.

Странно, но не заминал. Станал сутринта, изкъпал се, обръснал се, облякъл се и тръгнал направо към Плас дьо ла Конкорд. Позвънил на вратата на американското посолство. На дежурния в приемната заявил, че носи важни съобщения и би желал да говори с някого от служителите. После преминал през коридорите и седнал пред нечие бюро. Цивилният служител, но с военна стойка го изслушал внимателно. Видът му не изразявал нито въодушевление, нито изненада, макар дебелият гост с паспорт на името Ермас да твърдял, че е подполковник от съветското разузнаване, че в действителност се нарича Рейно Хейханен^[2] и че би искал да предаде известна, несъмнено интересна информация.

Служителите от дипломатическите служби са свикнали на изненади. Умеят да се изплъзват от клопките, да отгатват козовете на, партньорите си, а тъкмо този тук не изглежда сериозен човек. На всичко отгоре е гаврътнал и сутрешен аперитив — може би даже двоен коняк.

Джентълменът, представляващ в тази сцена интересите на Съединените щати, не се колебае дълго. Казва, че съобщението е необикновено, признанието важно и че би било уместно господин Ермас, т.е. Хейханен, да обясни замисъла си по-подробно. Толкова рядко се случва съветски офицер да разкрие, че работи в разузнаването, и дори е твърде удивително, че го казва именно тук. Може ли да го докаже? Има ли документи, с които да го потвърди?

Хейханен кимва, става и запристъпва от крак на крак. После започва да рови в джобовете си. Миг напрежение — какво ли ще измъкне?! Накрая поставя на масата финландска монета от пет марки. Монетата звънва, служителят я взема. Опипва я и внимателно я разглежда. Не разбира връзката.

— Тя е куха — обяснява Хейханен. — Средата е кутийка за микрофилм. Пъхнете една игла в дупчицата, която е встрани между резките, и веднага ще се отвори.

После изважда карфица и демонстрира своя трик. Шпионинът се легитимира с шпионския си реквизит и смята, че това е достатъчно. Та такава монета би могъл да си осигури всеки. Но служителят повече не пита. Предполага, че Рейно Хейханен е обмислил всичко добре, преди да позвъни на вратата с излъскана месингова табелка. Вдига телефона, известно време се договаря с някого. Съобщава на Хейханен, че всичко е наред.

Попада на конвейера и вече няма спиране. Стрелките по линията са автоматични, службите на ФБР си го подхвърлят като топка. Нито за миг не го оставят сам. Никой не го пита какво желае и какво не. Качват го на самолет и дори не му казват закъде ще пътува. На следващия ден е обратно в Ню Йорк. На летището го поемат двамина със светлосиви бомбета. Той е гост на ФБР, и то рядък гост, но въпреки това го изпращат на Статън Айлънд и го затварят в карантинното помещение.

— Можете ли да ми обясните защо? — пита разочаровано.

— Медицински преглед, господине. През него минават всички.

От сутринта с него се заемат психиатрите, а те не вярват на никого. Ами ако този човек е психопат, мошеник, подставено лице с намерение да се вмъкне във ФБР, а може и да е един от многото наполеоновци или хитлеровци, които крещят пламенните си речи между четирите стени на лудницата?

Вероятно са му били скополамин или са приложили детектора на лъжата, но във всички случаи са разбрали, че не е луд, а е непоправим алкохолик, склонен към самоубийство. Такова е заключението на лекарите. Останалото, което са научили, не го вписват в експертизата — въпросът е строго секретен.

После се отнасят към него малко по-любезно. Знаят за него много неща, но все не му вярват. Проявяват професионална бдителност. Изслушват каквото казва и записват всяка дума на магнетофон. Разпитват го. Когато е уморен, получава хартия, писалка и нареждане да пише. Хейханен е старателен. Драска и говори без мяра. Много от казаното звучи като монолог от шпионска пиеса. Нещата добре пасват, много от тях са твърде фантастични. Оставят го малко на мира и умуват как да продължат.

Инспекторът прочита протоколите и спира вниманието си върху кухата монета от пет марки, с която Хейханен се е легитимирал в Париж. Спомня си за случая с вестникарчето Джеймс Бозарт. В неговата кухня петцентовата монета имаше микрофилм. Хейханен има подобна, но празна. Но нали все пак такива монети не се продават като сувенири в универсалния магазин „Улуърт“?

Вземат делото от архива, извикват Хейханен от единичната, килия. Показват му неразшифрованото съобщение. Явно Хейханен не блести с добра памет, дълго трие чело, малко импровизира, но все пак си спомня нещо дребно. За специалистите това е достатъчно. Та нали разполагат с машини за дешифриране, справяли са се и с по-костеливи орехи. И тъй — нещо разкриват компютрите, нещо още си спомня Хейханен. Вечерта на масата поставят вече разшифровано съобщението от кухата монета на вестникарчето Джеймс Бозарт:

„Поздравяваме ви с благополучното пристигане. Потвърждаваме, че приехме вашето писмо, адресирано до «В», повтаряме «В» и съдържанието на съобщение № 1. Дадохме указания да ви бъдат предадени три хиляди местна валута. Осигурете си с тях добро

прикритие. Преди да се устроите, информирайте ни с какво ще търгувате.

Съгласно с желанието ви ще получите от нас рецепта за приготвяне на меки филми, отделно вести и писмо от майка ви. За изпращането на «Гамма» е твърде рано. Шифровайте само кратките информации, по-дългите разделяйте. Материалите, отнасящи се лично до вас, работното ви място, адреси не трябва да се изпращат в едно шифровано съобщение...”

---

[1] Магазин за лекарства, дребни стоки и алкохол (англ.). — Бел.прев. ↑

[2] Приемаме руската транскрипция на името, тъй като е придобила гражданственост. — Бел.прев. ↑

Макар че е широка като площад, нийоркската Фултън Стрийт не е красива улица. Пет, шест, а и петнадесететажни блокове се издигат в сянката на Бруклинския мост. Овингтън Студио — сградата с номер 252, е също грозна. Някога е имала великолепна фасада, но сега е олющена и обезобразена от ръждясащите пожарникарски стълби. Над бакалията на господин Семпле и над малкото магазинче за телевизори се издигат пет етажа, строени през миналия век. Над тях са се загнездили половин дузина ателиета. Разкошната за времето си къща е принадлежала на братя Овингтън, които през 1863 се заемат тук с производството на керамични сувенири.

Точно отсреща е хотел „Турен“. Също съборетина, но по-висока. На двадесет и трети май 1957 година пред рецепцията на хотела, застава мъж със светлосиво бомбе и наема стая на дванадесетия етаж. Записва се под истинското си име. Нийл Д. Хайнер, но в графата „професия“ не пише, че е агент на ФБР.

Гостът се качва в стаята си, заключва се и не излиза. Ако някой имаше възможност да надникне зад затворената врата, щеше да установи, че Хайнер има странно хоби. По цели часове седи край прозореца, скрит зад пердето, и наблюдава с бинокъл отсрещната къща. Час след час, ден след ден. Интересува го само прозорецът на ателие №505 на петия етаж на Овингтън Студио.

Агентът Хайнер е безкрайно търпелив господин. Засега той гледа празното помещение и не различава нищо в него. Въпреки това е спокоен. Вярва, че ще дочака момента и излиза прав: в двадесет и два часа и четиридесет и пет минути отсрещният прозорец светва. За пръв път след толкова време агентът Хайнер се усмихва. Забелязва висок, слаб мъж в бяла риза с къси ръкави и с шапка на главата, който от време на време прекосява стаята. Нищо повече. Понякога взема нещо в ръце и пак го оставя. После си налива бира от консервена кутия и за миг застава до лампиона, оставя шапката на масата и с носната кърпа изтрива изпотеното си чело. Косата му е побеляла и оредяла, останала му е подобно на монасите, само като венец.

Паметта на агента Хайнер е тренирана. Но за по-сигурно се опитва да съхранява в нея всички данни за наблюдавания. Колкото и да се визира, вижда само един обикновен американец. Нищо впечатляващо. Може би само шапката с ярко светла кордела.

Хайнер има не само бинокъл, но и радиопредавател. Долу, на тротоара, на Фултън Стрийт няколко негови колеги седят по пейките, разговарят и чакат сигнала му. Единият от тях сякаш недочува — носи апаратче за глухи. В действителност това е репродуктор на миниатюрен късовълнов приемник.

„Тук алфа, тук алфа, тук алфа. Човекът със сламената шапка с ярко светла кордела угаси лампата в ателието и слиза надолу. Тук алфа, тук алфа, тук алфа, чувате ли ме?“

Съставените по-късно протоколи за проведената акция се четат като филмов сценарий. Всички застинали до този момент фигури се раздвижват по командата на Хайнер. Въз основа на протоколираното показание на агента на ФБР Джоузеф К. Макдоналд можем да се опитаме да възстановим тогавашната сцена.

Човекът с шапка със светла кордела се появява на тротоара. Двама агенти незабелязано тръгват подир него. Следят го и подобно на Хайнер се опитват да запомнят всяка подробност от неговия външен вид. Светлокафяво леко лятно сако, тъмни панталони, шлифер, праметнат през ръка, а на главата — шапка, тъмносива или може би кафява, но с впечатляващо екстравагантна кордела.

Следеният тръгва към Клинтън Стрийт, а агентът Макдоналд е само на една крачка след него. После двамата завиват към Монтегю Стрийт и изчезват в метрото БМТ Бъро-Хол-Стейшън. Качват се в асансьора и слизат долу на перона. В кабината са били един до друг, а тук — на няколко метра. Агентът незабелязано разглежда своя скромн партньор.

Човекът с шапка се качва в предпоследния вагон, а агентът в последния. Така продължават чак до Манхатън и слизат на спирка Сити Хол. Следеният скача в автобуса, преминава през Бродуей и после тръгва пеш към хотел „Лейтам“, сякаш желае малко да се поразходи преди сън. Агентът поглежда към фойето на хотела и нищо повече. Дори не си прави труда да попита портиера за името на следения от него човек. Спазва инструкциите. Дотук той е изпълнил заповедта. Затова се завърта и тръгва обратно към участъка.

Естествено вече не го изпускат от погледа си. Но спазват всички правила на бдителността. Човекът с впечатляващата кордела на шапката не би трябвало нищо да разбере. Дори ни най-малко не би трябвало да се усъмни, че някой се интересува от него. Ето защо на тринадесети юли в хотел „Лейтам“ пристига друг агент на ФБР, Роналд Б. Карлсън, и подпитвайки хитро портиера, разбира, че следеният се нарича Мартин Колинс. Но защо тогава на вратата на ателието, където ходи всеки ден, стои табелката с името Емил Р. Голдфус?

За по-голяма точност трябва да посочим, че хотел „Лейтам“ се намира в Манхатън в Ню Йорк Сити на Двадесет и осма улица, номер четири, Ийст. Мартин Колинс се е настанил в стая 839 на осмия етаж на първи май. Всички са го смятали за обикновен гост. Може би по-порядъчен от търговските пътници, живеещи тук. Всяка събота плаща двадесет и девет долара наем в предплата за следващата седмица, прибира се и излиза в неопределени интервали, държи се скромно, с никого не дружи и на никого не обръща внимание. Просто съвсем обикновен човек.

Стая № 839 е с малка баня, но обзавеждането ѝ е стандартно. Нисък шкаф за бельо, бюро с указания под стъклото, два стола и съгваема подставка за куфари. Гардеробът е вграден. До леглото нощно шкафче, а върху него радио. ФБР твърди, че е предавател. Може да се предполага, че в това отношение тайните агенти са по-наясно от портиера. В този случай жицата под тавана би трябвало да бъде антена, а не аматорско приспособление за сушене на бельо, макар че от стаята минава към банята и едва след това през прозореца — навън.

Петък, двадесет и първи юни. Ню Йорк изживява един от непоносимите знойни летни дни. Нощта е още по-задушна. Хотел „Лейтам“ не е луксозен и няма климатична инсталация. На осмия етаж е горещо като във финландска сауна. Мартин Колинс лежи на леглото гол, отхвърлил насън завивката настрана.

Седем часът сутринта. В хотела влизат трима души, пред очите на портиера блясват служебните им значки, окачени на верижка, небрежно вдигат два пръста за поздрав и тръгват направо към асансьора. Портиерът смята за свой дълг да разбере какво търси полицията в неговия хотел и се качва с тях на осмия етаж. Тайните агенти спират пред номер 839. Единият почуква силно на вратата. После още няколко пъти.

— Отворете, полиция!

Колинс се събужда, става и в полусън търси пипнешком ключовете. Отключва. Тримата, без да чакат покана, нахлуват в стаята. Със заучени движения бръкват в джобовете и изваждат служебните значки. Съобщават на все още необлечения Колинс, че са от ФБР, и му заповядват да седне на леглото и да не мърда. После се заемат със своята работа.

Единият пази необлечения, а другите двама претърсват стаята. След като се убеждават, че Колинс е сам, единият от тях му подхвърля долните гащета, другият донася зъбната протеза от банята. След това тайните агенти започват да повтарят заучената фраза. Господата Фелън, Бласко и Гамбер се опитват да убедят своята жертва, че е попаднала в клопката, че няма смисъл да отрича, че все едно знаят всичко, че отдавна са по петите му, че дори са им известни всички те му сътрудници. С една дума — дошъл е краят му.

По всичко личи, че Колинс има здрави нерви. Той е спокоен. Запазва самообладание дори и тогава, когато агентите започват да описват ужасите в затвора, а единият от тях, сякаш точно в този момент се е сетил, с меден глас му пошепва, че в края на краищата може да не се стигне чак дотам, ако господин Колинс пожелае да им сътрудничи. Засега е достатъчно само да се съгласи. Останалото те ще уредят сами.

Едва по-късно ще стане ясно, че агентите на ФБР не са импровизирали, че предложенията им са обмислени и предварително съгласувани с шефовете. Знаели са също и условията, при които ФБР би ангажирало Мартин Колинс. Не били лоши — като начало десет хиляди долара годишно, служебна квартира и съответни гаранции. Много привлекателни условия, дори и само заради факта, който не забравили да подчертаят: ако не се споразумеят, очаква го лош край — страшно лош. Никой няма да се церемони с него.

Мартин Колинс изобщо не мисли за изгодата от предложенията. Гледа така, сякаш не разбира за какво става дума. Нека господата бъдат любезни и повторят предложенията. Имал чувството, че нещо не е доразбрал. Отново изслушва условията: десет хиляди долара като начало, а после ще видят. Та това е прилична сума или може би господин Колинс смята, че е малка?

Не успяват. Незавидно е положението на човек, който стои по бельо пред полицаите. Те знаят това и затова му предлагат точно в този момент своите условия. Той също съзнава положението си, но въпреки това отказва, и то съвсем категорично. Тримата агенти разбират, че няма смисъл повече да говорят. Избират друг подход. Единият от тях отива до вратата, отваря и кимва на някого в коридора.

Появяват се още трима, души. Този път не показват служебните си значки, а само се представят, че са от Бюрото за имигранти. Не смятат за нужно да обясняват защо са стояли в коридора на хотела в тази ранна утрин, и то точно пред вратата на стаята на Мартин Колинс. Извикали са ги като резерв, в случай че не приеме предложението на ФБР. Сега имат думата. Акцията е обмислена до най-малки подробности.

Агентите предприемат основен обиск. Отварят гардероба, изхвърлят дрехите, преглеждат чекмеджетата и джобовете, изсипват върху леглото съдържанието на куфарите и се ровят в него. След това оглеждат вещите една по една, спокойно и внимателно, сякаш всяко копче на ризата би могло да има скрито значение. Очевидно са получили строги нареждания. И след като решават, че може да преминат към следващата точка на подготвената програма, вземат всички куфари на Колинс и се опитват да напъхат в тях вещите му. Очевидно трябва да се премести от хотелската стая другаде.

Ангелско е търпението на Мартин Колинс. Наблюдава безчинствата на агентите, вижда как се отнасят като вехтошари към неговото имущество, но мълчи. Едва когато започват да пъхат вещите му в куфарите, се намесва съгласно със законите. Разбира се, пак с добро, дипломатично, сякаш е сред най-добри приятели и иска да ги посъветва. По-късно Фарли, агент от Бюрото за имигранти, участвувал в обиска, заявява:

„Започнах да прибирам вещите му в куфара. Колинс вече беше облечен. Явно не бе доволен от това как пъхах нещата и ме помоли да ги подреди сам. Нямахме нищо против, тъй като го охранявахме. Той започна грижливо да сгъва една по една дрехите си в куфара. Така подреди и останалите неща.

При подреждането от време на време вземаше някоя дреболия, която се търкаляше из стаята, и я хвърляше в кошчето. Когато привърши, кошчето бе до половината пълно с отпадъци.“

Всички присъстващи били смаяни от това, колко леко Мартин Колинс съумял да се справи с неприятната изненада. Те дори и не са подозирали какво се крие зад неговата охота. Той наистина съумява да запази самообладание и точно да прецени възможностите при създадената ситуация. Някой по-късно се изрази, че Мартин Колинс се държал така, сякаш веднъж вече е изживявал подобна сцена, а сега участва при възобновяването ѝ. Във всички случаи обаче той е знаел какво върши. Това се потвърждава по-късно и в разказа му:

„И до днес не зная дали бяха избрали онази петъчна утрин случайно или преднамерено. Тъкмо същата нощ се бях свързал с Центъра и шифровъчните помагала бях оставил в хотелската стая. Обикновено ги скривах на сигурно място. Там бяха и останалите ми неща. В онзи момент обаче пакетът беше в хотелската стая.

Ясно осъзнах, че под надзора на шестимата агенти едва ли ще успея да унищожа целия компрометиращ материал, и затова се опитах на всяка цена да унищожа шифъра и листчето, на което бях записал последната радиограма, приета през нощта.

Освободих се от шифъра сравнително лесно. Беше малка хартийка. Скрих я в ръката си и помолих да отида в тоалетната. Там в присъствието на единия от агентите незабелязано я хвърлих в клозетната чиния и пуснах водата.

Записаната радиограма беше на масичката под купчина бели листа. След като приключиха обиска, агентите ми разрешиха да си събера багажа. В стаята имах и кутия с бои за рисуване. Върху палитрата бяха останали незасъхнали бои. Взех от масата листа, на който беше записана радиограмата, и с него започнах да бърша палитрата. След като беше почти чиста, хвърлих измачкания и изцапан лист също в клозета. Съжалявах, че не можах да сторя същото и с останалите веществени доказателства, но това, че успях да унищожа шифъра и радиограмата, повиши извънредно много настроението ми.“

Мартин Колинс разбира, че напуска хотелската стая завинаги. Това определя и отношението му към вещите. Той изхвърля в кошчето за отпадъци два пакета неизползвани книжни носни кърпички и няколко книги. Сред тях са „Време да се живее, време да се мре“ от Ремарк, „Нощи за любов и смях“ от Х. Милър и цветните публикации за картинната галерия на музея в Сао Паулу. Изхвърля и някои моливи, листове и други дребни неща.

Агентите следят всяко негово движение. Забелязват всяка вещ, която взема в ръка. Той знае това, но остава спокоен. Един от агентите на Бюрото за имигранти е особено бдителен. Той хваща Мартин Колинс на местопрестъплението. По-късно агентът се перчи със своята зоркост пред съдия-следователя.

„Когато Колинс бе вече готов, помоли да подреди наново голямата пътническа чанта, защото щели да се поберат в нея още някои неща от калъфа за камерата. И той започна да подрежда. Забелязах, че взе от чантата някакви хартии и се опита да ги скрие в десния ръкав. Сграбчих го за ръката и ги извадих. Бяха три парченца хартия.

Върху двете от тях имаше няколко реда на испански език. Единият започваше с думата «Балмора», на другото прочетох нещо като «ин». Изглеждаше като «Ин Мекс». На същия ред прочетох и думата Чихуахуа. Третото парче бе от тънка милиметрова хартия. На него имаше групи от петцифрени числа. Мисля, че бяха около осем реда. Осем, най-много десет реда.“

По-късно събитията от тази сутрин и по-нататъшното развитие на операцията срещу Мартин Колинс ще се превърнат в център на вниманието на юристите и журналистите, защото агентите от Бюрото за имигранти с поведението си нарушават гаранциите за личната свобода, съдържащи се в Конституцията на Съединените щати. Споровете възникват може би не поради различната интерпретация на действителните факти при арестуването, а по въпроса, доколко законно са действували агентите.

Според клетвената декларация на Мартин Колинс, която той представя на съда чрез своя защитник, след около половин час агентите му казват да се облече, вземат куфарите и останалите негови вещи, слагат му белезници и го извеждат от стаята.

Ескортът тръгва по коридора към асансьора и излиза от задния вход на хотела, пред който чака служебна лимузина. Качват се всички. Потеглят към Манхатън, към централата на Бюрото за имигранти на Кълъмбъс Авеню 70. В приемната се държат с Колинс като с арестант. Специалист по дактилоскопия поставя дланите и пръстите му върху щемпелен тампон, а после сменя отпечатаците върху приготвената идентификационна карта. В друго помещение го поставят на въртящ се стол и му правят снимка за албума на престъпниците.

Все още Колинс е необяснимо спокоен. Нищо не е в състояние да го извади от равновесие. Дори не и фактът, че без всякакви обяснения го изпращат в единична килия и го оставят там чак до следобед. В около четири и половина в коридора издрънчават ключовете на надзирателя, отваря се вратата на килията, отново му поставят белезници и през студения коридор го отвеждат към колата. С най-голяма бързина заминават за летището в Нюарк в щата Ню Джърси. Там чака самолет ДС-3 специално за Мартин Колинс и неговата въоръжена охрана. Агентите от Бюрото за имигранти Сийли и Джъдж сядат до него.

— Закъде летим? — пита най-послед Мартин Колинс. Служителите поразмислят, после поклащат глава и отговарят с лесно обяснимо извинение:

— И ние не знаем.

Мартин Колинс предпочита повече да не пита за нищо.

Пилотът пуска двигателите, самолетът стартира, откъсва се от земята и се издига над облаците. Тук вече не трябва да се страхуват, че ще им избяга. В края на краищата той се държи през цялото време спокойно, като че ли нищо не се е случило, а и не е въоръжен. Единият от агентите отключва белезниците. Изминават близо пет часа. Самолетът се спуска, сякаш вече са пристигнали. Не, не са, само ще кацнат в Алабама, за да напълнят резервоарите с гориво. Явно чака ги още дълъг път.

Ужасна неизвестност, но Мартин Колинс с нищо не дава да се разбере, че нещо го безпокои. Изглежда, че е невероятно уравновесен човек. Има вид по-скоро на самовглъбен монах, отколкото на мъж, който разбира, че е загубил играта. През остатъка от нощта той смирено дреме.

В събота, двадесет и втори юни, в около четири и половина сутринта самолетът каца на бетонната писта на летище „Браунсвил“ в Тексас. Изминали са толкова километри, а причината за този тъй далечен полет остава все още неясна. За всеки случай отново му поставят белезниците, отвеждат го до автомобила и според правилата Колинс сядат между двамата. Градът, до който изминават шестдесет мили, е Макалън и е интересен може би само с това, че на единия му край е разположен лагерът за интернирани. Колата с Мартин Колинс изчезва зад охранявания портал.

Затварят го в отделно помещение, където има само нар, маса и стол. Колинс отново учудва надзорителите. Лега и заспива мигновено. Но не го оставят дълго да почива. В девет сутринта му донасят закуска, после го отвеждат в помещение, където отново се среща с познатите агенти Сийли и Джъдж. Сега вече те не са само членове на ескорта, а изпълняват ролята и на следователи.

Разбират си от занаята. Разпитваният също. Още след първите въпроси решително протестира срещу действията на властите и иска да му разрешат да се посъветва с адвокат. По закон има право на това. И то преди да даде показанията си. Иначе не ще проговори. Отначало следователите се опитват да го сплашат с обикновените общоприети фрази, шегуват се с искането му, присмиват му се, че ще има по време на процеса достатъчно възможности да се занимава, с адвокати.

Но Мартин Колинс е особен човек. Държи се така, сякаш в джоба си има документ, потвърждаващ пълната му сигурност. Не го стряскат нито въпросите, нито обикновените трикове. Опитват какво ли не, но той остава невъзмутим. По всичко личи, че следователите изчерпват силите си преди него.

Ето защо извикват подкрепление. Идват следващите двама изпитани юначаги, Бласко и Гамбер. Мартин Колинс вече ги познава. Те му предлагаха изгодно място във ФБР. Те бомбардират Колинс със заучени въпроси чак до вечерта. Нищо не помага. Накрая и те трябва да се предадат.

Следващият ден е неделя. Не се работи, не се водят разпити. Агентите заминават, а Колинс почива върху затворническия нар и разсъждава. Сега има достатъчно време да обмисли всичко добре. Навярно ще си изготви точен план. И когато в понеделник, двадесет и четвърти юни, отново го изведат за разпит и започнат да го обстрелват с неприятни въпроси, ще ги изненада с радостното съобщение: нека почака до утре, още сутринта ще им каже всичко.

„Реших, че ще дам показания във вторник, 25 юни. Заявих: аз не се казвам Мартин Колинс. Моето истинско име е Рудолф Иванович Абел. Аз съм съветски гражданин. Веднъж в една рухнала сграда в Русия намерих голяма сума американски долари, по-късно за част от тях си купих в Дания фалшив американски паспорт и с него пристигнах през 1948 година в Канада, а оттам в Съединените щати.“

Искал е да се отърве от тях или на всяка цена да се посъветва с адвокат? Версията била скалъпена и по-късно не се появи никъде. Но на следователите не им оставало нищо друго, освен да протоколират всяка дума, да прекъснат разпитите и да му разрешат среща с адвокат. Представили му списък на адвокатите от град Макалън.

Избрал си първия по азбучен ред. След по-малко от час седял вече с него в приемната. Не бе установено за какво са разговаряли двамата и какви нареждания е дал клиентът на адвоката. Известно е, че този адвокат с нищо не му помогна по-късно.

Табелка върху вратата: Емил Р. Голдфус, зад нея преднамерен безпорядък в художническо ателие. Мансарда със скосени стени, нито един прав ъгъл, нито един чист прозорец. Единствено стъклен покрив с напластени по него сажди и прах. На пода най-различни неща. Консервени кутии и четки, чаши и четки, туби бои и четки, увеличителен апарат и кутийки от фотохартия, ванички за проявяване и съвсем нова преса за гланциране. И картини.

Те са навсякъде. По пода, по стените, в гардероба. Няколко акта, много скици, моменти из живота по улиците и три автопортрета. Най-много е рисувал бедняците, Харлем, Бауъри; съсухрени лица на стари скитници, седнали пред чужди врати или в парка на пейките и гледат в безнадеждността. Картините не са гениални, но не са и съвсем лоши. Във всеки случай са рисувани от човек с дълбоко чувство за колорит и композиция, макар и да е само сръчен любител. По-късно един ги оценява дори като художествени произведения, заслужаващи внимание, а друг ги преброява. В ателието имало към петдесет платна. Посред помещението — неотворена консервена кутия с грахова супа.

Художник или съветски разузнавач е работил тук?

Двама агенти на ФБР се опитват да отговорят на този въпрос на двадесет и девет юни. Те дошли тук и се заели с обиска. След привършването му наред ателието се оказват двадесет сандъка и тринадесет картонени кутии. Списъкът на конфискуваното движимо имущество съдържа двеста и две точки. Но това не било всичко. На, шестнадесети август дошли отново и започнали да тършуват в килера и на други места.

Биха ли могли рисувалните принадлежности да компрометират Емил Р. Голдфус? Боите и платната, четките и скиците — не. Но късовълновият предавател със слушалките — определено да.

Агентът от ФБР бил педант. Обичал планомерния порядък. В една кутия поставил картите на Полисейдс Интърстейт Парк, участък между Биър Маунтънс и областта Хариман, плановете на Бруклин, Уестчестър и Пътнам Каунтис в щата Ню Йорк, плановете на Чикаго,

Балтимор и Лос Анжелос. А партитурите за пиано, скицниците, сборникът с математически формули, техническите и научните списания, чековата книжка, пейзажът от нефтената рафинерия и шестдесет и четирите четки за рисуване опаковал може би само защото му останало място.

Мартин Колинс живеел в хотел „Лейтам“. Естествено агентите от ФБР не се задоволяват с първия подробен обиск. Ето защо многобройна група от технически специалисти пристига веднага щом бившият наемател на стаята насилствено потегля на път със самолет към тексаския град Макалън. Те насочват вниманието си към съдържанието на кошчето за хартиени отпадъци и са приятно изненадани. В него намират малко помагало, което използват художниците или чертожниците: дървена плочка със залепен на нея гласпапир — едно съвсем просто приспособление за подостряне върха на молива.

Приспособлението не е серийно производство, което може да се закупи във всяка книжарница, макар че на пръв поглед изглежда така. Плочката е куха и вътре намират миниатюрна книжка. Двеста и петдесет страници тънка, здрава хартия, напечатани от горе до долу с групи от петцифрени числа. Таен код и доказателство. Без всякакви съмнения можело вече да се каже, че художникът Голдфус не е бил само художник. На пръв поглед изглеждало, че шифровъчната система е твърде проста и обикновена. Само че някои групи числа били черни, а други — червени. Това би могло да има, а и сигурно е имало своето значение, което чувствително усложнява разчитането. А и това не била единствената пречка, с която се сблъскали специалистите. Кодът се оказал не тъй прост и съвсем не тъй обикновен. Тъкмо обратното. Авторът го бил съставил въз основа на неизвестна математическа формула. Изобщо не успяха да го разгадаят. Художникът Голдфус, който между другото беше и отличен математик, мълчеше по обясними причини. Така тайната остана неразкрита.

Техническата група от ФБР би могла да говори за богат улов. Сред конфискуваните предмети се оказват много компрометиращи материали. Намират болтове със скрита кухня, използвана за микрофилм. Молив с гума, на единия край на който също има тайник. След разглобяването му в кухнята намират свитъче с осемнадесет микрофилма. Водещият следствието тържествува. Разполагат с ключа

на шифъра и с кодирани информации — сега вече ще могат да разрешат загадъчния ребус. Изживяват разочарование. В лабораторията установяват, че не е нужно да се разшифроват информацията, и с известно обезсърчение признават, че ще се лишат от очакваната сензация — върху микрофилмите откриват писма от майката и дъщерята на Мартин Колинс, т.е. Емил Р. Голдфус, или Рудолф Иванович Абел. Но по-голям е поводът им за радост, след като увеличават следващия кадър от филма — на него се оказва графикът за предаванията с радиостанцията. Сега вече никой не се съмнява, че художникът Голдфус е съветски разузнавач.

Още от самото начало водещият следствието е наясно, че случаят Рудолф Иванович Абел ще се разглежда под лупа. Та това е добра храна за печата, а репортерите са като дървеници и ще намерят недостатъци дори и там, където не съществуват. Ето защо той внимава неговите хора да действуват колкото се може по-предпазливо, прецизно и съгласно с установените правила. Едва ли успяват да изпълнят последното изискване, но иначе изглежда, че работят отлично. Събират факти, прибавят подробности и очакват да се вдигне окончателно завесата на загадките и догадките около личността на арестувания.

Биографията на Абел се оказа гордиев възел. Известно време бил живял под името Колинс, после под името Голдфус, или Абел, покъсно се установи, че имал задграничен паспорт на името на Кейотис, а може и на съвсем друго име. След като случаят Абел приключи, някои публицисти писаха, че дори и Рудолф Иванович Абел не е истинското му име. След като той почина в Москва, се говореше, че в действителност се казвал Белов. Но кой знае? Никой от успелите да надникнат зад завесата, прикриваща задкулисието на тайните операции, не би си позволил да се закълне, че този или онзи разузнавач, този или онзи колега или дори приятел се казва наистина Петър или Павел.

Сътрудник, другар и приятел на големия разузнавач Зорге в Токио бе Макс Клаузен. Той е предавал с радиостанцията всички важни информации. Следователно е знаел за всяка негова крачка и въпреки това му се удава буквално да надживее собствената си смърт. Цели двадесет години след завършването на Втората световна война той живя под възприетото име Кристиансен и дори неговите най-добри

приятели не са предполагали, че седят на една маса с герой от тайния фронт на Втората световна война.

Една от най-големите нелегални организации, борещи се срещу нацистите, действуваше на територията на всички западноевропейски страни. И тъй като използваше неколкостотин тайни радиостанции, които всекидневно и неспирно „свиреха“ в ефира, абверът на Канарис ги кръсти „Червения оркестър“. Главният щаб на организацията отначало се намираше в Брюксел, после в Париж. Ръководителят на „Червения оркестър“, неуловимият „Льо гран шеф“ бе страшилище за гестаповците и агентите на Хитлеровата служба за държавна сигурност. В Париж го наричаха Жан Жилбер, истинското му име беше Леополд Тренер, а по-късно живя във Варшава като Лейба Домб. Имената на тайните агенти са само маска, костюм за ролята в отделните действия на драмата. Но всеки от тях има само един-единствен регистрационен номер в Центъра. Това е неговото удостоверение.

Когато обискират квартирата на художника Голдфус, намират две кръщелни свидетелства. Едното на Емил Роберт Голдфус, роден на 2 август 1902 в Ню Йорк, а другото на Мартин Колинс, роден на 15 юли 1897 г. Нито едното от тях не изглеждало фалшиво. Но и двете пък не биха могли да бъдат истински. Техниците от съответния отдел на ФБР тръгват по обещаваща следа с чувството, че скоро ще разгадаят двойственото съществуване на съветския разузнавач. В Съединените щати актът за раждане е основният личен документ, въз основа на който се издават всички останали документи, включително задграничният паспорт.

Кръщелното свидетелство на името на Голдфус не е било фалшиво, но е принадлежало на починал човек. При това не би могло да се говори нито за убийство, нито за кражба на лични документи, както са смигали полицаите от ФБР, а по-скоро за изобретателност, ефектен трик и дългогодишно планиране. Впрочем Емил Роберт Голдфус наистина е съществувал, но починал на една година и два месеца, тоест на 9 октомври 1903 г. А кой би тръгнал да заявява на полицията, че се е изгубило кръщелното свидетелство на починалото им дете? За резултатите от диренето от органите за сигурност на Съединените щати относно произхода на другото кръщелно свидетелство не е известно нищо.

Затова пък обществеността бързо научи, че съветският разузнавач е действувал отдавна на територията на САЩ. Сред нещата му е намерена спестовна книжка от Ийст Ривър Савинг Банк с 1386 долара. Първата вноска е направена на 12 юли 1950, а за последен път е изтеглена сума на 5 април 1957 година. Но това не са единствените пари, с които е разполагал художникът Голдфус. В сейфа, който наел на името на свой приятел, е съхранявал още петнадесет хиляди долара.

Разпитите в Макалън приключват. Абел променя местопребиваването си. Преместват го в единична килия в затвора, намиращ се на Единадесета улица в Ню Йорк. Съобщават му, че е обвинен в шпионаж в полза на чужда държава и че затова ще го изправят пред съд. После му връчват обвинителния акт, при което го предупреждават, че в най-скоро време трябва да си избере защитник.

Изборът не бил лесен. Рудолф Иванович Абел ясно съзнавал, че не всеки от добрите адвокати ще поеме защитата, а Джон Дж. Ъбт, който неотдавна бил доказал своя опит в подобни случаи, бил зает с други процеси. Полковник Абел се оказва в безизходица, но не мисли дълго по този въпрос. Той се обръща към Адвокатската колегия с молба да му препоръча защитник. Както по-късно се оказва, решението му било далновидно. Наистина Адвокатската колегия препоръчва най-добрия юрист, с който е разполагала.

Обвинителният акт е в ръцете на полковника. В него прокурорът не пести силните думи. В края на краищата това е присъщо на занаята му. Но макар й затворникът да оставя настрана всички фрази, намекващи и за други подозрения, все още в обвинителния акт остават прекалено много обвинения. Под името Колинс, Голдфус, Кейотис, Марк и под други псевдоними Рудолф Иванович Абел бил вършил съзнателно, тайно и незаконно опасна наказуема дейност, опитвал се е да се добере до секретни данни, предал е на Съветския съюз съдържанието на строго секретни документи, планове, снимки, негативи, карти, образци и бележки, свързани с отбраната на страната, както и информации за оръжието, въоръжението и дислокацията на военни части от армията на Съединените щати, а също и сведения за програмата на ядрените изследвания на Съединените щати. Тази опасна дейност е вършил продължително време, главно с Рейно Хейханен, наричан също Вик, и с други лица, неизвестни на представителя на обвинението. Наказание: смърт.

Обвиняват Рудолф Иванович Абел и в това, че бил подготвял антидържавен заговор и с цел шпионаж завербувал или се опитвал да вербува военнослужещи от американската армия, които биха могли да го осведомяват за отбранителните мерки на страната. Обвиняемият също така е приспособявал сам болтове, гвоздеи, монети, батерийки, моливи, копчета за маншети и други предмети явно за да укрива в тях от обществеността секретна информация.

Обвиняемият и неговите сътрудници били в постоянна връзка и тъкмо в онези находчиво приспособени предмети си предавали секретна, информация на предварително уговорени места, в тъй наречените тайници в Проспект Парк, в Бруклин и във Форт Трайън Парк в щата Ню Йорк, както и на други места.

Прокурорът проявил чувство за степенуване на напрежението. Почти в края на обвинителния акт прибавя сензацията за пред съдебните заседатели и за журналистите — закопаното съкровище на разузнавача. Полковник Абел бил получавал от Съветския съюз толкова много пари, че не успявал да ги похарчи и затова на различни места си бил направил скривалища, да скрие бели пари за черни дни. В случай на война закопаното съкровище трябвало да му помогне да преодолее периода без връзка. Между другото той бил готов да остане на поста си и по радиото да предава и друга информация за американската военна техника. С право можело да се предполага, че групата на Абел била планирала за подобен случай и саботажни акции срещу икономиката на Съединените щати.

Прокурорът изчислява, че полковник Абел бил нарушил осемнадесет божии заповеди и го анатемосва. Разузнавачът се оказва сам срещу превъзхождащата го сила по време на изострената „студена война“, когато „червената опасност“ играе в американския обществен живот ролята на дявола в света на непослушните деца. Полковник Абел може да разчита единствено на себе си. И по-късно на своя защитник, препоръчан му от Адвокатската колегия. Наричал се е Донован. Но Абел все още не знае. Все още двамата не се бяха срещнали.

Малко след дванадесет часа пристигат най-запалилите, сега е два и половина и вече в чакалнята и в кабинета на адвоката Донован в центъра на града, в Манхатън, са се струпали почти толкова журналисти, колкото по време на пресконференция на президента в Белия дом.

Джеймс Брит Донован ще защитава съветския разузнавач Абел. Сензационна новина. И то на двадесети август 1957 г., когато в паметта на хората още бяха пресни инквизиторските процеси на трибуналите на Маккарти. Нали съвсем доскоро масово заседаваха комисиите за разследване на антиамериканска дейност и съдиите се опитваха да разберат кой какво мисли за комунизма? А сега на позорния стълб е един истински комунист, още повече полковник от съветското разузнаване, заловен *in flagranti*^[1].

Журналистите очакват нещо пикантно и адвокатът Донован трябва да им го сервира, съответно гарнирано с приключенски подробности, днес в два и половина следобед. Та нали той е поел защитата на полковник Абел.

Разочарова ги малко.

„Между дейността на обвиняемия и на личности, като съпрузите Розенберг или Алджър Хис, има голяма разлика. Ако данните от обвинението отговарят на истината, то става въпрос не за американец, извършил предателство, а за съветски гражданин на почти бойна позиция, който е служил на родината си на отговорно място. Като американски гражданин мога само да се надявам, че правителството на Съединените щати разполага със също такива доблестни мъже на също такива важни места в много страни на света...“

Журналистите не очаквали такова изявление. И то не било единственото, от подтекста на което се долавяло възхищение. Алън Дълес — самият директор на превъзрасяното до небесата ЦРУ — също бил въздъхнал и казал, че ще се радва, ако има в Москва свой човек с такива качества, какъвто Москва е имала в Ню Йорк. Говорело се също, че не само ФБР и ЦРУ, но и говорителят на Вашингтон смятал

арестувания Абел изобщо за най-забележителния, а следователно и за най-опасния разузнавач, залавян до момента от полицията на Съединените щати.

Журналистите знаят това и точно затуй ги учудва фактът, че Донован си позволява да произнесе такава будеща съмнения уводна реч по дело, което дори още не е започнало. Но Донован е едни от малкото американски адвокати, който може да си позволи това. Именно затова бруклинската Адвокатска колегия помолва тъкмо него да поеме защитата. Всеки знаел каква сензация ще предизвика процесът, шефовете на американското правосъдие също съзнавали, че не могат да си позволят втори случай, напомнящ съдебната инсценировка срещу съпрузите Розенберг. Все по-често се говорело, че полицията е фалшифицирала представените доказателства и че осъждането на съпрузите Розенберг е едно обмислено юридическо убийство.

Председателят на съвета на Адвокатската колегия в Бруклин Лин Гуденъф най-добре дефинира положението в разговора си по телефона с адвоката Донован: „Джеймс, съветът е дълбоко убеден, че заедно с този съветски полковник пред трибунала, ще бъде изправено и цялото американско правосъдие“. Вярно е, че този цитат, публикуван от Донован, звучи патетично, но разкрива истинската атмосфера на подготовката на процеса. Съдиите не можеха да си позволят да допуснат нито грешка, нито колебание. Световното обществено мнение беше будно. То разполагаше и със средства, чрез които да изрази становището си.

Джеймс Б. Донован е сред американския юридически елит. Молейки тъкмо него да поеме защитата, същевременно колегията подчертава високите лични качества на неговия клиент. Донован е американец до мозъка на костите си и видът му, и поведението потвърждават това, — симпатичен е и умее да се държи в обществото. Той е на четиридесет и една години, младолик и с прошарени коси.

Завършил е Фордамския и Харвардския университет. С други думи, достойна за уважение правна квалификация. Но и по други съображения той е призван юрист. Има собствен опит в областта на невидимия фронт. И то немалък. Бил е юридически съветник при разработката на строго секретни задачи във Ванвър Буш, в институция, наричана пред обществеността Бюро за научни изследвания. В

действителност там се правят стратегически проучвания и не може да се отговори на въпроса, доколко работата на адвоката Донован се е ограничавала само с юридически съвети. Напротив, по всяка вероятност той е участвувал в дейността на, няколко секции на тази институция.

През Втората световна война е бил юридически съветник на Дивия Бил, шефа на военната разузнавателна служба ОСС^[2], генерал-майор Уилям Дж. Донован, по стечение на обстоятелствата само негов съименник, но не и роднина. Не се знае каква длъжност е заемал адвокатът Джеймс Б. Донован в неговата организация, но се знае какво е вършел.

Още по време на войната тогавашният президент Рузвелт поставил пред генерал Донован задачата да изготви план за организиране на американска централна разузнавателна служба, която по-късно — в мирно време — да поеме задачите на Службата за стратегическо разузнаване. Генерал Донован приложил известното правило: като не можеш да се справиш сам, възложи задачата на подчинените си. И възложил изготвянето на модела на организацията на своя съветник Джеймс Брит Донован. Ето защо може да се каже, че адвокатът Донован е бил духовен баща на американската следвоенна разузнавателна служба или поне един от тях. Следователно имал е не само опит в тази област, но е познавал и похватите на занаята. В този случай като защитник на съветския резидент и като пазител на доброто име на американското правосъдие той е бил човек на мястото си.

Не всеки би могъл да си позволи да защитава съветския разузнавач Абел, но Джеймс Брит Донован — да. Освен с професионални качества и богата практика той се е ползвал с добро име сред обикновените американци. А това е от голямо значение за американското обществено мнение, формирано от гладния за сензации печат. Впрочем Донован представляваше не само американския народ, но по свой начин и хуманистично настроеното човечество в процеса срещу Гьоринг, Рибентроп, Шахт, Кайтел, Йодъл и други от двадесет и двамата най-големи военнопръстъпници, изправени пред Нюрнбергския трибунал.

Той стоеше рамо до рамо с главния обвинител на САЩ Робърт Х. Джексън, заедно с него участвува в подготовката и приключването на процеса. Той се погрижи да бъде прожектиран пред съдебния трибунал

и пред самите виновници филмът за нацистките ужаси в концлагерите. Когато преди време гледах чудесния американски филм „Нюрнбергският процес“ и наблюдавах перфектно овладения в художествен аспект действия на представителя на обвинението, спомних си за Донован. Сигурно през онези месеци след войната той е бил за американците и не само за тях легендарна фигура, олицетворяваща справедливостта. Дълги години американската общественост не забравяше неговото схващане за нацистите и бе убедена, че той знае как трябва да се гледа на всички, които се прицелват в знамето на ивици и звезди.

Посветените знаели, а не след дълго журналистите се постарават и обществеността да научи, че той е поел защитата не за да укрепи своя професионален престиж и не дори за пари. Слава не му липсвала, а печалба от процеса не можел да очаква. Вярно е, че при арестуването полковник Абел разполагал с някакви пари, но те едва ли биха стигнали за покриване на съдебните разноски. Някой допълнително изчислил, че хонорарът на Донован за тригодишния му труд във връзка с неговия довереник Абел би възлязъл на 250 хиляди долара без преувеличение.

Донован е получил десет хиляди долара. Изпратила му ги покъсно съпругата на Абел Хелене от Лайпциг посредством Фърст Нешънъл Сити Банк, очевидно временно пребивавала тогава в Германската демократична република. Донован не оставя за себе си нито долар от хонорара. Разпределя и десетте хиляди между благотворителни институции. Пет хиляди превежда на своя матерен Фордамски университет и по две хиляди и петстотин на юридическите факултети на Харвардския и Колумбийския университет. Постъпва така, защото може да си го позволи, тъй като е финансово независим и най-вече защото иска да постъпи така. Впрочем по време на работата в защита на своя клиент Абел у Донован възниква съвсем необикновено отношение към него и неговия случай. Несъмнено нещо повече от професионално задължение. Това се потвърждава и от характеристиката, която прави на обвиняемия, когото трябва да защитава. Според Донован Абел е „необикновено образован човек, който би могъл да изпълнява всяка професия. Говореше свободно английски и владееше също безупречно американския говорим език. Научих, че говори още пет езика, че е завършил електротехника,

следвал е химия и атомна физика, че е отличен любител музикант и художник, както и математик и криптограф. Във всеки случай интелектуалец, а освен това имаше и чувство за хумор. Все по-добре се разбирахме... Той бе симпатичен човек.“

Може би нещо подобно, макар и с по-обикновени думи, би казал и полковник Абел за своя защитник. Но тогава, когато се срещат за първи път, той произнася едно изречение, което Донован не само добре запомня, но което го и уверява, че не е сбъркал, като е дал такава характеристика на своя клиент. Когато адвокатът му поисква основни указания по защитата, съветският разузнавач заявява: „Не предприемайте нищо, което би било под достойнството на човек, служил честно на велика страна“.

Не е често явление по време на процес да възникнат приятелски отношения между подсъдимия и неговия защитник. Особено когато единият е американски адвокат, а другият — съветски разузнавач. Ето защо онези, които следяха развитието на събитията, се опитваха да открият взаимозависимостите на приятелството между двамата. Не може да се каже, че успяха напълно. Все пак човешките отношения са по-сложни от възприетите условности.

Истина е, че полковник Абел е притежавал неоченимата дарба, с която се раждат някои щастливи хора, да създава около себе си приятна атмосфера. Това е постигал не само сред свои колеги от ателието, но и със същото умение преодолява бариерата на враждебността в предварителния арест.

Донован е от онези американци, които преди всичко държат да се спазват строго правилата на играта. Допада му поведението на Абел. Полковникът се държал като офицер, попаднал в плен, готов съгласно с военната конвенция да съобщи на противника само името и личния си номер и нищо повече. Обикновено при съдебните процеси закононарушителите не са партньори, с които адвокатите биха могли да беседват на високо равнище. Но полковник Абел по искане на следствените органи бил подложен на психоаналитичен тест, според който се определя степента на интелигентност, и постигнал максимален брой точки. Служебната характеристика гласяла: „Почти гениален“.

Донован уважавал своя клиент и по други съображения. Той знаел например, че Абел е заложил живота си в тази игра не за слава,

пито за пари. Той е служил на родината си, изпълнявал своя дълг и не е питал какво ще получи в замяна. Подобна констатация е особено въздействаща в американските условия, където всеки предварително иска да знае за какво колко ще получи.

Очевидно полковник Абел е разбирал от тактика. Той не се защитавал, не искал да бъдат призовани свидетели в негова полза и съгласно с правото на подсъдимия отказвал да свидетелствува. Чрез своя адвокат отрича да е предавал с късовълнова радиостанция секретна информация зад граница, тъй като никога не бил получавал указания да търси нелегални пътища за разкриване тайната на атомната бомба. Необходимите информации били публикувани в научния печат.

Неговата задача била да поддържа известна връзка. Единствената цел на посещенията в Ню Хайд Парк и пътуването на Хейханен до Куинс в Масачузетс била да се установи дали са все още там хората, от които са се интересували. Веднъж двамата заминали за Атлантик Сити, за да разгледат изложбата на предмети, повредени при атомен взрив. Експозицията била достъпна за обществеността. Той бил убеден, че обвинението не ще бъде в състояние да представи нито една секретна информация, която да е била предадена от него в Съветския съюз.

Защитникът Донован възприема тактиката, избрана от неговия клиент. Той съумява да прецени слабите и силните страни на обвинението. Знае, че ролята на Хейханен в процеса няма да бъде второстепенна. Ето защо решава да научи колкото се може повече неща за този бивш офицер от съветското разузнаване. По какви пътища е стигнал до предателството? Как е възможно съветското разузнаване да избере за толкова отговорно място тъкмо него?

Полковник Абел не му казва много за него. Само това, че е на тридесет и пет години, пълен, блед, светлокос, сиви очи, остра брада, тънки устни. Живее в финландския квартал, в евтини хотели в Манхатън, известно време и в Бруклин, после бил наел в Нюарк Сити в Ню Джърси празен магазин с пристроени помещения.

Журналистите следят подготовката на процеса и бързо научават, че полицията не е спазвала законните положения, гарантирани от Конституцията на Съединените щати. В „Таймс“ и в „Ню Йорк Хералд Трибюн“ се появяват статии със сензационни заглавия, и то в един и

същ тон: Абел твърди, че агентите на ФБР са действували противозаконно. Руският разузнавач обвинява ФБР.

Репортерите получават информация от първа ръка. Изходна точка в статиите им са фактите, съдържащи се в клетвената декларация на полковник Абел. В нея той описвал арестуването и посочвал факти от разпитите. И понеже според Донован агентите на ФБР не са действували съгласно с наредбите, той обръща вниманието на съда върху това обстоятелство. Следователно още в подготвителния стадий на процеса се хвърля сянка върху репутацията на ФБР. Журналистите критикуват действията на агентите на ФБР, които са искали да подкупят съветския разузнавач срещу десет хиляди долара годишно, а мнозина изразяват и съмнение относно достоверността на показанията на свидетеля Хейханен. Извън всяко съмнение е, че е изменил, че е преминал на страната на ФБР и неговото пътуване до Париж и посещението му в американското посолство на Плас дьо ла Конкорд може да е само един уговорен трик, за да не излезе прекалено скоро наяве, че е наемник на ФБР.

Защитникът Донован изразява становището си за съмнителните методи на контрашпионажната служба тактично, внимателно, но въпреки това цитатът от неговата молба до съда е документ, който илюстрира колко свободно господата от ФБР тълкуват законните права и задължения на полицейските агенти.

„Преценено от юридическа гледна точка, от 21 юни до 7 август Министерството на правосъдието е действувало спрямо Абел като към чужденец, пребиваващ незаконно на територията на Съединените щати. В действителност обаче то е подозирало Абел, че е извършил престъпление — шпионаж в полза на Съветския съюз. И това е главната причина, поради която властите са се интересували от него.

Следователите са избрали този метод, защото са смятали, че отговаря на интересите на американския народ. Този, който се занимава с контрашпионаж, знае, че дезертиралият противников агент може да се окаже по-ценен от собствения. В случая държавната власт има възможност да получи не само по-точни данни за организацията на чуждата разузнавателна служба, но и да научи още подробности, имена и адреси на други противникови агенти, кодове и така нататък. И дори нещо повече: съществува възможност този човек да се използва и като агент на двете страни...”

ФБР избира привидно по-благоприятната възможност. Арестува полковник Абел, колкото се може по-дълго време крие, че го е хвърлило в затвора, и се опитва да го привлече на своя страна. „На пръв поглед изглежда, че са избрали тъкмо този метод в интерес на Съединените щати. Но той не довежда до целта... Ето защо долуподписаният смята, че в случая не са взети под внимание принципите, съдържащи се в четвърти и пети допълнителен член от Конституцията на Съединените щати, съобразно с тълкуването на Върховния съд.“

Можеше да се очаква, че както американската полиция, така и разузнавателната служба не ще допуснат да бъдат нокаутирани още в първия рунд. Юристите и особено тези, които знаят, че в техни ръце са държавната и съдебната власт, успяват в повечето случаи да обвържат истината с примки, изглеждащи напълно легални. Протестът се оказва безполезен. В случая възражението срещу потъпкването на законното право се оказва недотам убедителен аргумент, че да сбърка плановите на контрашпионажната служба. В кулоарите на юридическите институции вече се говори не по въпроса, дали Абел ще бъде признат за виновен и въз основа на какви доказателства, а за това, каква присъда го очаква. Доживотен затвор или електрически стол?

Мненията са противоречиви. Едни твърдят, че е по-целесъобразно доживотен затвор — ами ако упоритият разузнавач все пак след известно време реши да проговори, ами ако все пак склони да сътрудничи на ФБР? Втората група иска да постигне същото, но с други средства. Ще го осъдим на смърт и сигурно, когато тръгне към електрическия стол, ще размисли и ще проговори.

Декорите обаче трябвало да бъдат едни и същи. Решението трябвало да бъде взето от съд със съдебни заседатели. В грижливо съставения съдебен състав влизат три жени и деветима мъже. Председателствува опитният съдия Мортимър У. Байърс и това не е първото му шпионско дело. Представител на обвинението е прокурорът Уилям Томпкинс с още трима помощници, все чиновници от Министерството на правосъдието. Помощници на защитника Донован са още двама адвокати — Арнолд Фреймън и Томас Дъобовоаз трети, по-късно министър на правосъдието в щата Вермонт.

Турнирът е вече подготвен. Но преди откриването му защитникът Донован предприема необикновена и нелека стъпка. Той знае, че главен противник на неговия клиент няма да бъде доказателственият материал, и е убеден, че козът в ръцете на прокурора е предателят Хейханен. Той е получил задачата да очерни полковник Абел колкото се може повече.

Треньорите се стремят да опознаят бъдещия си противник на чужд терен. Защитникът Донован също иска да научи за Хейханен колкото се може повече, и то преди сблъсъка пред съдебния състав. За целта избира два начина. Донован се възползва от правото на защитник на клиент, обвинен в деяние, за което се полага смъртно наказание, и иска от съда разрешение да разговаря с главния свидетел на обвинението. Междувременно наема частен детектив и му възлага да събере колкото се може повече сведения за живота в миналото на Рейно Хейханен.

---

[1] На местопрестъплението (лат.). — Бел.прев. ↑

[2] Служба за стратегическо разузнаване (англ.). — Бел.прев. ↑

Събота, двадесет и осми септември, тринадесет часът. Пред нюйоркската централа на ФБР, на ъгъла между Трето авеню и Шестдесет и девета улица, спира кола. От нея слизат трима души. Единият от тях влиза в сградата. След малко се връща с придружител. По предварително утвърдената програма защитникът Донован се среща с един от бъдещите си противници пред съда, с помощника на прокурора Джеймс Федърстън. Той бил натоварен със задачата да отведе защитника Донован и неговите двама помощници на срещата с Хейханен.

Качват се в служебната кола, която с изключение на полицейския знак не се отличава от частните. Федърстън сяда зад волана, Донован до него, а двамата му помощници на задната седалка. Колата минава през Манхатън и продължава на север по автострадата Уест Сайд Хайуей покрай река Хъдсън. Пътниците мълчат, всеки е зает със собствените си мисли, а шофьорът просто управлява колата. Само от време на време поглежда в огледалото за обратно виждане, сякаш да се увери, че и зад него всичко е наред. По автомагистралата както обикновено има движение. Потоци коли. Ето защо не е лесно да се разбере коя от тях ги следи и коя от изпреварилите ги коли им пробива път.

Мотелът „Мъфин Мен“ не е далеч от Ню Йорк, но не е на главния аутобан. Шофьорът завива и спира пред него. Казва, че трябва да се обади по телефона, оставя колата на паркинга и изчезва в ресторанта. Навярно е чакал да получи по-нататъшни нареждания. До този миг пътуването напомня напрегнати епизоди от детективски филм. Смълчаните мъже пътуват, без да знаят закъде. А сега седят безмълвни и гледат към входа на ресторанта. След малко пред него застава помощникът на прокурора Федърстън, оглежда се, сякаш да се увери, че всичко е наред, отива при колата и навеждайки се през прозорчето, съобщава:

— Ще трябва да почакаме. Можем да изпием по едно кафе.

Никой не знае кого и защо ще чакат. От самото начало действията на ФБР и Прокуратурата са прекалено предпазливи. Сякаш Донован не е реномиран защитник с отлична репутация, а адвокат на гангстерски клан. Но в условията на Америка това е отчасти обяснимо. Хейханен е коронният свидетел и един от малкото козове на прокурора. В случай че Хейханен не проговори пред съда, ще се сгромоляса цялото обвинение. Затова го пазят като писано яйце, крият местата, където се намира и нямат намерение да кажат на защитника Донован нито дума повече от необходимото.

Междувременно Донован седи в ресторанта на мотела и пие кафе. На съседната масичка прави същото неговият противник Федърстън. Защо не е седнал при тях? Дали не е имало четвърти стол или се страхува от журналистите? Ами ако някой от репортерите го заснеме в компанията на защитника на съветския разузнавач?

Може да има и друга причина, поради която иска да бъде сам. След малко отнякъде се появява добре облечен млад мъж, който прилича на търговски посредник, навежда се към помощник-прокурора и пошепва няколко изречения. После отново изчезва. След няколко минути от другия край на ресторанта идва друг подобен търговски пътник и постъпва по същия начин. Ако Донован не познаваше полицаите отдалеч, дори и да са преоблечени като махараджи, щеше да си помисли, че господин Федърстън има много познати в мотела.

— Можем да тръгваме — казва след малко Федърстън.

Става и олюлявайки се, тръгва към вратата. Тримата тръгват подир него. Пред мотела вече чака друга кола. Голяма, мощна, с шофьор, приличащ на преуспяващ футболист. Държи се безучастно, дори не поглежда кой се качва, дава газ и излиза бързо на шосето, сякаш ще се състезава. Веднага щом набира скорост, започва да разиграва очевидно предварително подготвена и на пръв поглед необяснима игра. Организаторите от ФБР обаче си мислят, че е целесъобразна. Само след километър шофьорът рязко спира, бързо обръща колата и с бясна скорост се връща обратно. Естествено минава покрай мотела „Мъфин Мен“.

Прелетява през паркинга, та чак гумите изпищяват, и завива по друго шосе, водещо обратно към Ню Йорк. Шофьорът прави зигзаги, на кръстовищата завива в последния момент. С една дума, опитва се да

обърка Донован и придружаващите го лица. Очевидно е получил заповед да се движи към целта по заобиколни пътища, за да не разбере адвокатът къде се намира мотелът, пред който най-после спира.

Слизат. В мотела вече ги очакват мъже със светлосиви бомбета. Те ги повеждат безмълвно към втория етаж. Влизат в стая, в която се разхожда напред-назад Юджин Маки, наричан още Вик — Рейно Хейханен. На вратата застават стражите, други се разхождат по балкона, опитвайки се да останат незабелязани.

По-късно Донован писа, че Хейханен приличал поразително на бившия египетски крал Фарук. Тежал най-малко сто килограма, косата и веждите му били боядисани, а и мустаците му не били с естествен цвят. Очите му блуждаели из стаята, бил нервен, неуверен и ръцете му треперели. Явно не бил в завидно положение.

Защитникът на Абел се опитал някак да поведе разговор и поставил на Хейханен отначало общоприетия въпрос:

— Кога ви арестуваха?

Спрял. Погледнал Донован, а после онези двамата до вратата. След малко започнал да обяснява на развален английски американски, че никога не е бил, а и сега не е арестуван, господата само го охранявали, за да не му се случело нещо. Говорел възбудено, обърквал се и по тона му личало, че се опитва да се оправдае. Всъщност това обяснение било единственият приличен отговор, който Джеймс Б. Донован получил от него. На всеки друг въпрос относно разузнавателната му дейност отговарял със заучена фраза:

— Попитайте Марк. Той ще знае по-добре.

Още от първите думи Донован разбрал, че Хейханен е получил точни инструкции. Разговорът не водел доникъде. След малко дори предателят категорично заявил, че няма да отговаря. Никой не можел да го принуди да прави това. Донован станал. Разбрал, че макар и с нежелание да е удовлетворило законното искане на защитника и да е разрешило да разговаря с главния свидетел на обвинението, ФБР е подучило Хейханен какво трябва и какво не трябва да говори. Неговите показания, неговата все още неизвестна дейност и най-после и неговият личен живот трябвало да прозвучат като изненада на съдебния процес.

Но защитникът Донован полага усилия да не го изненадат твърде много свидетелските показания на Хейханен. Та нали е изпратил по

следите му частен детектив. И когато на тридесети септември се завръща от уикенд, намира на бюрото си в кабинета пакет с надпис „За ДБД от ФФЗ“. Пакетът съдържа сведения от десет страници за Юджин Маки. Очевидно частният детектив е работил бързо и сигурно.

Юджин Маки се бил настанил в жилището на Бърген Стрийт на двадесет и девети март 1955 година. Бил намерен адреса в рубриката „Обявления“. Според собственика той веднага бил подписал договор за наемане на жилището за две години. Живееел тук със съпругата си. Но преди около една година изчезнал. Частният детектив се опитал да измъкне от собственика на жилището поне някои подробности, но той се кълнял, че оттогава нищо не знаел и никога нищо не бил чувал за него. Затова детективът се обърнал към съседите и те му казали много повече неща. Говорели за наемателя като за загадъчен чужденец. Бог знае къде работел и какво вършел. Много пиел. Не киснел по кръчмите, но затова пък се напивал здравата вкъщи. Но как биха могли да твърдят това, след като никого не канел у дома? Попадал ли е някой в жилището на Маки? Не, но в коридора винаги имало сума ти празни бутилки от уиски и бира.

Познавал го бръснарят, знаел за него и хлебарят, защото неотдавна им бил разиграл ужасна сцена. Жената на хлебаря не можела да я забрави. Един следобед бил купил пакет нарязан хляб и при заплащането го бил изпуснал на земята. В хлебарницата с Хейханен била и тридесет и пет годишната му съпруга Ханах, която знаела само няколко английски думи. Юджин Маки се ядосал, че хлябът му бил паднал, и господарски заповядал на жена си да клекне и да събере пръснатите филийки. Тя сторила това, без да каже нито дума. Хората, които наблюдавали сцената, клатели глави — само чужденец може да постъпи така.

Познавали го като непоправим пияница. Мнозина се питали откъде намирал толкова пари за уиски, след като не работел системно. Разполагал с кола. Никой от съседите не бил надниквал в жилището му. Юджин Маки странял от хората. Дори бил боядисал стъклата на прозорците, за да не се вижда отвън. Така че никой не знаел какво става в жилището на Бърген Стрийт, но съседите чували какви ли не неща. Понякога само крясък, а друг път и ругатни. Веднъж дори трябвало да извикат полиция заради гюрултията. Но полицаят с нищо не помогнал. При почукването Юджин Маки не му отворил, а

американската полиция няма право да прекрива прага без разрешението на собственика или без разрешение на прокурора за обиск.

Сред съседите се шушукало, че този чуждак бие жена си, но тя никога пред никого не се оплакала. Само веднъж, на двадесет и четвърти май, извикала полиция след шумна кавга, тъй като мъжът ѝ се бил наранил. В осем и тридесет минути в жилището на Маки пристигнали полицейският старши подофицер Гаварни и колегата му Коел от шести участък. Вписали резултата от разследването в протокола:

„Юджин Маки, 36-годишен, си бе порязал силно десния крак. Изгубил бе доста кръв. Изпратихме го в болницата в Мартланд, където го прегледал доктор Кантър.“

Полицаяте по цял свят не обичат да пишат. В протокола било вписано само най-необходимото, но частният детектив отишъл при старши подофицера от полицията Гаварни и го разпитал за подробностите. Той все пак нещо си спомнил. Според изявленията му не било съвсем ясно как Юджин Маки се е наранил толкова дълбоко с нож, та е трябвало в болницата да му направят три шева. А жена му? Определено пасивно създание, смирено като ангел.

Във всички показания личало недоверие към чужденеца. Кой е бил всъщност този чужденец, който говорел с такъв странен акцент, с какво се издържал, откъде е дошъл и къде изведнъж изчезнал? Веднъж дори бил отговорил на някого, че е от Илинойс и от Индиана. Та това е пълна безсмислица — може ли човек да произхожда едновременно от два различни щата? Изобщо Юджин Маки бил странна птица. Имал вид на твърде нещастен. Човек без корен, самотен. Клетник.

— Господин председателю, обвинението настоява да бъде разпитан Рейно Хейханен!

Свидетелят не влиза през входа за гладиаторите, както подобава на коронен свидетел, но се вмъква през задния вход и ето го изведнъж в залата. Едър, дебел, бледен, с блуждаещи очи, които светят, сякаш е пил цяла нощ или е вземал опиати. С прилично ушит летен костюм, но не се чувства добре с него. При това сигурно знае, че всички погледи в залата следят всяка негова крачка. И може би тъкмо затова е неуверен.

Тържествено се заклева, но повтаря подсказаните му изречения несигурно, после прави бавно една-две крачки към банката за свидетели. Всички го наблюдават, само полковник Абел не. Той нещо си пише или чертае. Хейханен го отминава, а погледът му остава за част от секундата по-дълго върху знамето на Съединените щати, окачено на стената. После настъпва тишина, всеки чака да чуе решаващите думи. Но никой не предугажда какви ще бъдат и никой не се осмелява да предвиди докъде ще стигне Хейханен в предателството си.

Мнозина са убедени, че резултатът от процеса е в негови ръце. Той навярно също вярва в това. Новите му шефове от ФБР сигурно не са забравили да подчертаят това пред него. Може би все още бръмчат в главата му изреченията, втълпявани му от психолозите на ФБР. Знае как да отговаря, запомнил е какво да каже и поема дълбоко дъх, тъй като първият въпрос е вече зададен.

— Кое е последното ви местожителство в Съединените щати?

— Пийкскил, щата Ню Йорк.

— Кога пристигнахте за пръв път в САЩ?

— През октомври 1952.

— Имахте ли задграничен паспорт?

— Да.

— Какъв?

— Американски.

— На чие име?

— На името на Юджин Николо Маки.

Значи Хейханен е действувал под името Юджин Николо Маки. Паспортът му е на масата пред съдията Байърс и протоколчикът записва, че става въпрос за вещественно доказателство номер едно. Това е паспорт, издаден някога във Финландия. Не е фалшив. Отишъл в посолството на Съединените щати, помолил да му издадат паспорт и го получил. Казва, че били много услужливи, не му правели никакви спънки, паспортът бил готов, просто докато чакал.

Отишъл в приемната на консулството и заявил, че е американец, че иска да напусне Финландия и да се върне в родината. Името му е Юджин Николо Маки, роден в Еनावил в щата Айдахо, ето, моля, кръщелното — можете да се убедите. Вярно, от малък живеел във Финландия, именно затова не знаел добре английски. Какво е правел ли? Работил тук-там. Черноработник е и малко нещо автомонтьор, така че си е изкарвал прехраната къде както дойде. Само че вече му било дошло до гуша. Тази студена страна му действувала на нервите. Тук би се побъркал. Просто е решил да се върне у дома, в Америка. И то колкото може по-скоро.

И тъй паспортът му бил издаден на името Маки, но не се е родил в Айдахо, а на четиридесет километра от Ленинград. На четиринадесети май 1920 година жителите на малкото селце Каскисари научили, че са се увеличили с още едно сукалче, Рейно Хейханен, и естествено никой не е очаквал, че името на ревливото момче след години ще произнасят с пренебрежение много хора в няколко континента.

Растял и ходел на училище като другите момчета. Като навършил деветнадесет години, ученикът станал учител. По това може да се съди, че е бил доста способен или много хитър. Разбира се, не учителствувал дълго време, защото избухнала войната и Рейно Хейханен постъпил на военна служба, но не заминал на фронта, а го взели като преводач в тайната полиция.

Биографията на Хейханен може да е правдива, но може и да е само една легенда. Никой не е имал възможността да провери кога е казал истината и кога не. Съветските органи мълчат. Но няколкото изречения, в които се заплита по време на процеса, може да се съди, че от време на време е лъгал, симулирал или изпявал заучената роля.

Иначе коронният свидетел е изцяло на услугите на обвинението. Показанията му са такива, сякаш единственото му желание е да постави полковник Абел на електрическия стол. Хората, които го слушат, клатят в недоумение глава. Защо постъпва така? Ако е в състояние да мисли нормално, ще разбере, че каквито и показания да дава, те са едновременно доказателство и за неговата собствена и двойна вина.

Какво накара Хейханен да стане предател? Този въпрос остана без отговор. Никой не можеше да повярва, че съветското разузнаване ще изпрати на толкова отговорна работа в Ню Йорк непроверен мърляч и безотговорен алкохолик. Остава единственото заключение: когато Рейно Хейханен се е качил на кораба, той все още е бил офицер от разузнаването, на когото е могло да се разчита. Навярно се е променил в Съединените щати. Но кое го е принудило да промени възгледите си? Кой го е накарал да тръгне по кривия път?

Едва ли ще намерим отговор на тези въпроси. Можем само да предполагаме различни неща: могли са например да научат за някакво негово прегрешение и са започнали да го изнудват. Може и да са го притискали психически, нямал е смелостта да сподели това с някого, поддал се е на чувството за самотност, обзела го е меланхолия, по-късно е започнало да го преследва чувството на страх и виновност и всичко това го е довело до алкохола и може би до опиатите. А оттук има само една крачка до предателството. Това са обаче само умозаклучения и възможни варианти. Съдебният състав чува друга биография. Не така тъжна и явно не така правдива.

Хейханен твърди, че е започнал като преводач, но бързо се издигнал. Казва, че му била достатъчна десетдневна подготовка и станал забележителен разузнавач. Скоро след това работел в секретна служба на руска и финландска територия. Казва, че имал забележителни способности и добър нюх. От пръв поглед бил в състояние да разкрие вражески агент, а от военнопленниците измъквал необходимите му данни. След като свършила Руско-финландската война, се преселил в Карелия и работил там като преводач. При това от време на време получавал известни секретни поръчения. Сигурно е постигнал значителни успехи, защото след пет години го повишили в лейтенант и го извикали в Москва.

Това било само междинна спирка. Изпратили го в Естония, където трябвало да се подготви за бъдещата си професия. Учил се да кара автомобил, вземал уроци по английски език, работил в тъмна лаборатория, за да научи нещо от фотографията. Може би е издържал изпитите с отличие, защото според собственото му твърдение, след като завършил подготвителния курс, бил повишен в чин майор.

После Рейно Хейханен изчезнал от хоризонта, но затова пък се появил Юджин Маки и през една тъмна нощ минал финландската граница. Не носел нито куфар, нито раница, нито каквато и да е дребна вещ, която да издава съветския му произход, защото господин Маки имал в джоба си кръщелно свидетелство, издадено от свещеника в Еनावил в американския щат Айдахо.

Три месеца бил работил при някакъв ковач в Лапландия, за да получи достоверно алиби, че е живял в страната. При това за по-голяма сигурност подкупил и няколко свидетели. Единият за петнадесет хиляди марки, а другия — за двадесет. Тъй че трима души можели да засвидетелствуват, че Маки живее във Финландия бог знае откога. Това му давало чувство за сигурност. Вече не се страхувал и се осмелил да отиде по-близо до цивилизования свят. Напуснал затънтения край, сбогувал се с ковача и стадата северни елени и през 1950 година се преселил на юг в Тампере, а след това в Турку. Намерил си работа във фабриката за огнеупорни каси и един ден, след като бил вече убеден, че алибито му за престоя във Финландия е повече от достоверно, отправил се към американското консулство в Хелзинки. Трети юли 1952 година. Позвънява на вратата.

— Бих искал да се завърна в Щатите — казва на чиновника.

— Подайте молба за паспорт — отговаря американецът.

— Да, но колко време ще трябва да чакам?

— Ще стане бързо. Ето ви формуляр, попълнете го.

Сяда и пише.

Майка: Лилиан Луома Маки, родена в Ню Йорк.

Баща: Огъст Маки, роден в Оулу, Финландия, натурализиран американец.

Забележка: Бях на осем години, когато с майка ми и брат ми, който се наричаше Алън Огъст, пристигнахме във Валга, Южна Естония. Там живяхме до 1941 година. Тогава почина майка ми. Баща ми беше починал много преди това. Още през 1933 година.

През ноември за още по-сигурно утвърждаване на своята финландска биография се оженва, и то под фалшивото име Юджин Маки, за двадесет и седем годишната русокоса и красива финландка от Силинярви, с която по-късно така лошо се отнася. Името ѝ е Ханах Курика.

На двадесет и осми юли 1952 година вече държал в ръцете си американски паспорт и би могъл да отпътува със съпругата си отвъд океана. Но настъпва първият необясним поврат в кариерата на Хейханен. В последния момент вместо към кораба потеглил за Москва. Трябвало там уж бързо да се научи да разчита микроточки и да шифрова, да предава и да пише със симпатично мастило. Това твърдение звучи нелогично. Нима може един обучен разузнавач, който години наред се подготвя за бъдещата си задача и упорито създава легенда за живота си, ей тъй, в последния момент, да разбере, че е забравил всичко, което е усвоил преди това, и че трябва да замине на ускорен курс! Не звучи ли това неправдоподобно? Но защо тогава ще го твърди? Дали защото са го подучили да каже това, или защото тъкмо такъв отговор е трябвало да бъде вписан в протокола?

Показанията на Хейханен звучат неубедително. В много от твърденията му има противоречия, сякаш от време на време му изневерява паметта. Той твърди например, че се е срещнал с шефовете си, но не може да каже къде и кога, дори не си спомня дали е било в града или извън него, не знае дори техните псевдоними. Но за един все пак си спомня. За „Михаил“. Казва, че веднъж се бил срещал в Ню Йорк със Свирин, първи секретар на съветската делегация в ООН в Ню Йорк. Той му бил предал едно пакетче.

До този момент показанията на Хейханен са ни риба, ни рак, но журналистите вече предчувствуват сензацията. Най-после, както от началото са се надявали, процесът ще се превърне в политическа бомба. Обръщат листовите на бележниците си, приготвят писалките и наум съчиняват едрите заглавия за първата страница. Но престават да пишат, слушайки следващите реплики на Хейханен. Нещо повече, мнозина имат чувството, че свидетелят се шегува с тях. Нима може да бъде толкова посредствен! Или не е съвсем с ума си. Впрочем Хейханен съобщава с тайнствен тон, че Свирин му предал пакетче с писма от близките му и още някои съобщения.

— Какво съдържаха съобщенията?

Свидетелят мълчи. Прави се, че не може да си спомни. После все пак отговаря:

— Това беше честитка по случай Първи май. А нашите бяха добавили, че се чувствуват добре и че всички ми стискат палци.

Естествено съдиите се опитват да измъкнат от него колкото се може повече факти. Отново се връщат към срещата му със Свирин. При един положителен отговор би се потвърдило, че става въпрос за голяма организация и грижливо подготвен заговор, в който са замесени и съветски граждани, живеещи в Съединените щати, а може дори и служители от Секретариата на ООН. Едва-що обвинението е надуло балона и той се спуква. Точният запис на отговора на Хейханен не се нуждае от коментар.

„Доколкото си спомням, аз се срещнах с него (става дума за Михаил Свирин. — Бел.авт.) най-малко два пъти. Беше през есента. Валеше. Мисля, че беше през есента. Вечерта валеше, би могло да бъде през есента на 1953. Или... би могло да бъде, може би беше през пролетта на 1954. През пролетта също понякога вали. Това, което си спомням, е, че през онази вечер валеше.“

Това показание създава впечатлението, че сякаш свидетелят не е съвсем нормален. И някои следващи негови изявления будят съмнение. Защитникът Джеймс Б. Донован си е записал едно от показанията на Хейханен на 14 октомври:

Прокурорът Томпкинс:

— Каква информация трябваше да събирате?

Хейханен:

— Шпионска информация.

Томпкинс:

— Бихте ли желали да обясните това по-подробно? Какво разбирате под понятието шпионска информация.

Хейханен:

— Под понятието шпионска информация разбирам всякаква информация, която можем да получим дори и от вестниците, мисля, по легален начин, официално чрез запитване в някои учреждения, под понятието шпионска информация разбирам и такава информация, която трябва да събираме нелегално. Следователно става въпрос за информация от секретен характер.

Но процесът се водеше срещу полковник Абел. Той бе съветският резидент в САЩ, той е ръководил разузнавателната мрежа, него трябва да уличат. Но в обърканите бръщолевения на Хейханен той се появява само веднъж като непосредствено действащо лице. Веднъж Хейханен бил поставял в тайника магнетофонна лента и Марк, т.е. Абел, го прикривал. Тайникът бил в електрическия стълб недалеч от автобусната спирка на края на Седмо Авеню до Макомбс Дам Бридж.

Хейханен бе стоял на банката за свидетели няколко часа и бе отговорил на двеста и дванадесет въпроса. Въпреки това далеч не бе обяснена взаимозависимостта, която би позволила да се надникне под повърхността на събитията. Но нека се върнем към неговия жизнен път, който се очертава въз основа на протоколите.

Той е във Финландия, има паспорт за себе си и за младата си съпруга и някъде в началото на октомври се качва на парахода за Великобритания. Господин и госпожа Маки са си резервирали оттук каюта в друг параход, пътуващ за Съединените щати. В Ню Йорк пристигат с „Куин Мери“ на двадесет и първи октомври 1952 г. и временно се настаняват в хотел „Честърфийлд“. Тук не остават дълго, само след няколко дни се преместват в мебелирано жилище в Бруклин.

Едва-що разопаковал багажа, той се облича и излиза на разходка. В непознатия град сякаш се чувства като у дома си и тръгва направо към най-приятното място в Ню Йорк — към Сентръл Парк. Върви по улиците, но не се оглежда като чужденец, който попада за пръв път в каменния лабиринт. Крачи бързо и уверено. Навярно някой му е описал този път съвсем точно. Когато минава покрай известния ресторант „Тавърн он дъ Грийн“, за миг се оглежда и маркира накъде води пясъчната пътека за ездачи. Ето вече я вижда, но прави още няколко крачки, сякаш иска да се убеди какви улеснения може да си позволи да предостави управата на парка на ездачите спортисти. Отива чак до табелата, сякаш не я вижда отдалеч, и бавно прочита: „Внимание, ездачи!“

Близо до предупредителната табела има неколкометрова дървена ограда, може би, за да не могат децата несъзнателно да изскочат на пътя на ездитните коне. Хейханен бърка в джоба си, изважда кабарче с бяла главичка и го забожда отзад на третата дъска отляво. По този начин съгласно със заповедта известява, че е пристигнал. И когато утре

или вдругиден дойде тук свръзката и види кабарчето, ще си каже: Юджин Маки е пристигнал благополучно в Ню Йорк и е готов да приеме следващите заповеди.

Според това, което Хейханен наговорва на процеса, той е имал няколко такива, на пръв поглед дори прекалено много определени места, на които е трябвало да даде знак, че е вече в Ню Йорк. Дори уж трябвало всекидневно да ги обикаля и да се убеждава по други знаци дали вече са разбрали, че е пристигнал.

Всички тези машинации, за които разказва пред съда, напомнят филм. Ню Йорк тогава е седеммилионен лабиринт и тези мерки за опазване на тайната изглеждат прекалени. Хейханен разказва за безкрайните си обиколки из улиците, по време на които вършел тайнствени неща. Ту на стената на перона на метрото ще драсне хоризонтална линия със син тебешир, което значи, че в даден тайник е оставено сведение, ту пък ще нарисува уговорения знак върху оградата, което означавало тъкмо обратното, че вече е взел съобщението от тайника.

Играта с тайните знаци по оградите продължава цели пет години. Пред съдебните заседатели се очертава сложната техника за предаване на сведенията, но все още не се появява нито едно от тях. На непосветения наблюдател ще му се стори, че нещо се крие от съда. Подобно твърдение не би било далеч от истината. Няма нищо чудно в това, че по този начин се обясняват и многото несъобразности в историята с полковник Абел. Някои показания не съвпадат, между някои епизоди от живота няма връзка. Ту изглежда, че за дадено твърдение са малко истинските доказателства, ту пък във второстепенен епизод направо са в изобилие. В действителност в този, както и в други подобни случаи се спазва следният принцип: органи, които са успели да заловят чужд таен агент, се стремят с всички средства да не дадат да се разбере до какви именно важни тайни е успял да се добере агентът. Така и прокурорът Томпкинс се задоволява само с алюзии, опитва се да посочи факти, които доказват дейността на Абел като цяло, за да не се налага да доказва вината му с конкретни случаи.

Бившият високопоставен служител от американската разузнавателна служба Кристофър Феликс (което несъмнено не е неговото истинско име, а избран псевдоним) признава в своята книга

за методиката на разузнавателната служба, че процесите срещу разузнавачите „създават на тайните служби точно толкова грижи, колкото и самото разкриване на вражеските агенти, и то особено в Америка. Именно в нея съвсем наскоро е създаден съответен параграф в Наказателния закон, така че случаите, служещи за прецедент, са много редки.“ След разрешаването на единия проблем възниква друг — как да се скрие от журналистите и обществеността разкритата дейност на разузнавача. Ако се постигне това, веднага в печата се появяват статии, в които авторите се домогват до отговор на въпроса, защо властите мълчат, след като другата страна знае всичко.

Властите знаят защо мълчат. Всяко публично споменаване за информацията има огромна стойност именно за чуждото разузнаване, сдобило се с нея. Мълчанието намалява цената на получената информация. Другата страна няма да научи това, което много би искала да разбере, т.е. дали противникът ще промени плановете си, защото вече знае, че са попаднали в ръцете на врага, или плановете остават в сила, тъй като не е констатирана кражба на документите. Естествено мълчанието не може да поправи грешката, допусната от недостатъчно бдителната служба за държавна сигурност на страната, но може съществено да я смекчи.

Противната страна следи внимателно процеса, анализира всяко публикувано изречение и се опитва да намери отговор на въпроса: за кои ли данни вече знаят, че разполагаме с тях. Така голямата игра продължава, макар привидно да е приключена.

След процеса срещу полковник Абел много автори се опитваха да разберат за какви данни е ставало въпрос, които обществеността не е трябвало да узнае. Говорителят на ФБР, прокурорът, адвокатът Донован и накрая целият американски печат бяха единодушни по въпроса, че Абел е ас на шпионажа от петдесетте години, така че навярно не са далеч от истината и онези, който от контекста на тогавашните стратегически новости сглобиха отговор на най-парливиия въпрос от случая Абел.

Английският публицист Чарлс Уигтън смята, че разузнавателната група на полковник Абел е допринесла за разкриването и прехвърлянето от Съединените щати отвъд океана на секретна информация и планове, отнасящи се до последните подробности в областта на научните изследвания по водородната

бомба. Може би е била разкрита тайната на реакторите за атомните подводници от типа „Наутилус“, които по-късно се появиха на световната сцена с ракетите „Поларис“ на палубата, или тайните агенти на Абеловата група са се добрали до планове за проектираните ракети с далечен обсег на действие.

Това са догадки. Никой не ги е потвърдил, нито пък опровергал. Все още е в сила принципът, че по-важно от самото получаване на секретните данни е противната страна да не разбере, че са получени.

Валидността на тази теория се потвърждава и от показанието на друг свидетел в процеса срещу Абел, на сержанта от американската армия Роудс. На 22 октомври защитникът Донован вписва в дневника си: „Колкото повече слушах, толкова по-ясно ми ставаше защо Томпкинс засега изцеди от този човек (сержант Роудс. — Бел.авт.) само част от историята на престъплението, което е извършил. Роудс е предал на русите сведения, засягащи държавната сигурност, а властите не можеха да допуснат тази тайна да бъде разкрита публично. Ако Роудс започнеше наистина да говори пред съда, то неговите показания биха могли да подкопаят дипломатическите отношения на Америка, не само с Москва, но и с други столици.“

Но нека не изпреварваме събитията и се върнем към Хейханен. Все още той разказва пред съдебните заседатели за своите шпионски трикове, прилагани в Ню Йорк. На Джеръм Авеню в Бронкс има дълга стена — от Сто шестдесет и пета до Сто седемдесет и пета улица. На едно място в стената има пукнатина. Тя именно служела като тайник, стопанисван от Хейханен. Уличният фенер в Проспект Парк и друг един във Форт Трайън Парк са други тайници, а недалеч от паметника на ъгъла между Ривърсайд Драйв и Осемдесет и девета улица бил на разположение още един тайник. И няколко съвсем оригинални тайника — магнитни кутийки с тайни сведения, които се залепвали отдолу и отзад на определени пощенски кутии в западната част на Сентръл Парк и на Седемдесет и четвърта и Седемдесет и девета улица.

Съдебните заседатели се примиряват с това, че се говори и за други „амортизирани“ тайници, без изобщо да се казва какво е укривано в тях. В един от случаите все пак нещо излиза наяве.

В Проспект Парк има много стълбища, но само на едно от тях има пукнатото стъпало. Тъкмо в тази пукнатина е тайникът на Хейханен. Свидетелят разказва какво се е случило и пред очите на съдебните

заседатели се разиграва чаплинова сцена, в която разузнавачът с лице на клоун играе главната и трагикомична роля.

Късна нощ. Пълна пустош. Крушките на уличните фенери осветяват безлюдния тротоар. Но ето че в черната сянка се раздвижва човешка фигура. Тя бавно приближава, на моменти спира и предпазливо се оглежда. Човекът притичва покрай живия плет, спира до стълбището и макар че е студено и влажно, сяда на стъпалото, шари с пръсти по бетона, навежда се, оглежда стъпалото съвсем отблизо, после става и остава така вцепенен като вкаменения помощник-готвач от приказката^[1].

Рейно Хейханен е озадачен. Пукнатината в бетонното стъпало липсва. Някой е циментирал тайника и кой знае дали в него не е останало някое сведение. Фигурата с шапка изчезва в сумрака между ярките конуси светлина и мъртвите ивици тъма. Хейханен си тръгва обзет от страх. Дали са го следили и така са открили тайника, или са открили тайника и сега го следят?

Никой нищо не бил открил. С показанието си пред съда Хейханен сам разкрива тайника. До този момент никой нищо не подозирал. В случая тайникът станал жертва на старанието на работниците по поддържането на парка. Те забелязали пукнатото стъпало и го зациментирали. След показанието на Хейханен техниците от ФБР намират под цимента стар кух болт и в него малко късче микрофилм. Съобщението наистина било за Хейханен, но не съдържало никаква военна тайна. Напротив, то имало твърде личен характер. Упреквали небрежния агент в неакуратност и нехайство.

Отново журналистите се чувствуват измамени. В този процес всичко изглежда така грижливо завоалирано и така точно режисирано, че едва ли може да се очаква някакъв драматичен обрат. Но във вторник, петнадесети октомври, се стига поне до малка изненада. Само един ден преди това на представителите на обвинението била достатъчна констатацията, че Хейханен е работил като съветски агент и че за това разказва с голяма готовност. Сега прокурорът Томпкинс се опитва да разясни връзката и отношенията между него и Абел.

Нека изпреварим малко събитията и цитираме най-напред няколко изречения от статията „Случаят с анонимния разузнавач“ от 23 октомври 1960 година. Автор е самият шеф на ФБР Дж. Едгар Хувър:

„Само веднъж Абел допуска неразумна непредпазливост, която улесни неговото разкриване. Хейханен се нуждаел от фотоматериали и Абел го завел в ателието си в Бруклин, където били запасите. Хейханен не можеше да си спомни точния адрес, но помнеше, че помещението е на четвъртия или петия етаж, и казваше, че е на Фултън Стрийт или на Кларк Стрийт. После нашите агенти заеха целия район...“

В протоколираното свидетелско показание този епизод изглежда съвсем другояче. Изненадващо се оказва, че Хейханен не знае точния адрес с номера и етаж, и по много обстоятелства в неговото показание пред съда личи, че преди съдебното заседание е получил точна информация непосредствено от ФБР.

Хейханен:

— Една вечер Марк ми каза, че ще ми даде фотоматериали, но трябва да отидем да ги вземем от склада. И тъй отидохме в сградата на Фултън Стрийт номер 252. Помещението бе на четвъртия или петия етаж. Марк донесе нещата долу сам. А аз взех тези фотоматериали със себе си в Нюарк в Ню Джърси.

Томпкинс:

— Освен фото принадлежностите взехте ли от Марк още нещо от сградата на Фултън Стрийт номер 252?

Хейханен:

— Да, радиоапарат.

Томпкинс:

— Какъв радиоапарат?

Хейханен:

— Късовълнов радиоприемник.

Според изявлението на Хейханен по-късно двамата, той и Абел, заминали за Уестчестър Каунти, където искали да изпробват апарата. Абел му бил казал, че трябва да намери място, където да могат спокойно да приемат съобщения на къси вълни. Но радиоапаратът не работел.

Томпкинс:

— По време на вашите излети посещавали ли сте и Беър Маунтън Парк?

Хейханен:

— Да.

Томпкинс:

— Какво правехте там?

Донован:

— Протестирам срещу такъв въпрос!

Съдията Байърс:

— Какво ви каза Марк?

Хейханен:

— Каза, че трябва да намерим място, където да скрием парите.

Томпкинс:

— Колко пари?

Хейханен:

— Двадесет и пет хиляди долара.

Томпкинс:

— И какво каза още?

Хейханен:

— Каза още, че от тях пет хиляди долара трябва да предадем на съпругата на агента Стоун.

Томпкинс:

— Стоун псевдоним ли е?

Хейханен:

— Да, псевдоним.

Томпкинс:

— Ще ни кажете ли, моля, истинското име на съпругата на Стоун?

Хейханен:

— Неговата съпруга е Хелън Собел.

За Донован това е неочаквана изненада, а за журналистите най-после една сензация. Та нали през 1953 г. Мортън Собел, за чиято съпруга става дума тук, бе осъден по време на известния инквизиторски процес „Съпрузите Розенберг, Собел срещу Съединените щати“. Адвокатът на Собел бе предложил на съда доказателства, които показваха, че правосъдието на САЩ е обвинило неоснователно съпрузите Розенберг, че е фалшифицирало данните от хотела, представени като доказателства в процеса, извършило е и други машинации с документите и е разпитвало свидетели, които не говорили истината или не са знаели нищо за същността на нещата. Петима видни американски учени, които са играли важна роля в създаването на атомната бомба, уличиха прокурора в декларацията си,

че преднамерено е преувеличил значението на данните, които семейство Розенберг и Собел уж били предавали на Съветския съюз.

Мортън Собел бе в затвора Люисбург Пенитеншиари по време на процеса срещу Абел. И в този момент всяко свързване на двата случая криеше значителна опасност за Хелън Собел. Очевидно Абел е трябвало да бъде представен като още един съучастник на съпрузите Розенберг и на Собел, а ролята на Хейханен в следващата сцена е била предвидена като кулминационна точка в неговото представление. Но звездата е освирикана. Хейханен се представя като морално деградирал човек, когото алкохолът или други обстоятелства превръщат в жалка отрепка. Така неблагоприятното впечатление от показанието му лишава от сензационност неговото съдържание и изобщо заличава от него привкуса на достоверност. Нима може да се вярва на престъпник, който ограбва собствените си приятели.

Томпкинс:

— Какво щяхте да правите с парите в Беър Маунтън Парк?

Хейханен:

— Марк каза, че трябва да намерим съпругата на Стоун и да я помолим да дойде в парка, където да си поговорим спокойно с нея и същевременно да ѝ предадем парите.

Томпкинс:

— Закопахте ли парите в парка?

Хейханен:

— Да, направихме това.

Томпкинс:

— Добре, а после, имам предвид по-късно, срещнахте ли се с Хелън Собел в Беър Маунтън Парк?

Хейханен:

— Не.

Томпкинс:

— А какво направихте, след като закопахте парите? Тръгнахте ли си?

Хейханен:

— Да. Марк ми възложи аз сам да предам парите на Хелън Собел.

Томпкинс:

— Как сложихте парите, цялата сума на едно място или по друг начин?

Хейханен:

— Не, на две различни места. На едното — три хиляди, а на другото — две хиляди долара.

Съдията Байърс:

— Защо се стремите да ни държите в напрежение? Как бяха опаковани банкнотите? Увихте ли ги в нещо?

Хейханен:

— Да, в хартия и в найлонов плик.

Томпкинс:

— Кой ги опакова?

Хейханен:

— Марк.

Томпкинс:

— Изпълнихте ли заповедта на Марк и предадохте ли парите на госпожа Собел?

Хейханен:

— Не, не направих това.

Томпкинс:

— Докладвахте ли какво направихте с тях?

Хейханен:

— Да.

Томпкинс:

— Какво докладвахте?

Хейханен:

— Написах, че съм се срещнал с Хелън Собел, че съм ѝ предал парите и че съм я помолил да ги изразходва разумно.

След като Хейханен получил още веднъж пет хиляди долара, за да ги предаде на Хелън Собел, която явно след хвърлянето на съпруга ѝ в затвора нямала от какво да живее, откраднал и тези пет хиляди и дори не направил опит да ги предаде на определения адрес. На последвалия въпрос на съдията Байърс, Хейханен отговаря спокойно, сякаш е сигурен, че нищо не може да му се случи.

— Да, изкопах парите и ги взех за себе си.

Предателят свидетелствува и изчезва зад завесата. Повече не се явява пред съда. Само още веднъж повтаря мръсната си роля в някакво

телевизионно предаване. Четири години след процеса Хейханен почина. Стана жертва на загадъчно автопроизшествие в Пенсилвания Търнпайк.

---

[1] Авторът има предвид „Спящата красавица“. — Бел.прев. ↑

„Квебек — Рой А. Роудс, роден през 1917 г. в Ойлтаун в Оклахома, сега щаб сержант в американското Министерство на войната, а по-рано работещ към щаба на военно аташе на Съединените щати в нашата страна като началник на гаража на американското посолство.

Регистрирахме го през януари 1952 година. През юли 1953 година отпътува от страната. Завербувахме го посредством компрометиращ материал, но е обвързан и с това, че подписваше разписки за получаване на определени суми и предаде собственоръчно написани сведения.

Преди да бъде назначен в посолството, той преминал в министерството подготовка по шифровъчна техника, но в посолството длъжността му не позволяваше да приложи знанията си. След като напусна нашата страна, попаднал в разузнавателна школа към военната контрашпионажна служба в Сейнт Луис в Калифорния. Там трябвало да се подготви за техник на шифровъчни машини. Заяви, че е готов при всички обстоятелства да работи за нас било в Съединените щати, било в която и да е друга страна. Уговорихме се с него, че ще изпраща на адреса на нашето посолство някои писма, но през цялата минала година не получихме нито едно. Неотдавна научихме, че Квебек живее сега в Ред Банк в Ню Джърси и е собственик на три гаража. За тяхната експлоатация се грижела съпругата му. Не ни е известно къде работи сега Роудс.

Баща му, мистър У. А. Роудс, живее в Съединените щати. Братът на Рой А. Роудс е също в Съединените щати и е инженер в Атомния изследователски център в Кемп Джорджия заедно с баща си и шурей си.“

Господин Фредерик Е. Уеб дочита, изважда от чантата няколко доста увеличени снимки и ги предлага на съдебните заседатели. На тях е заснет болт в неестествена големина. Отначало целият, после разполовен и накрая до него лежи някакво черно късче, което изглежда като гланцирана хартия. Агентът Фредерик Е. Уеб е специалист от

вашингтонската централа на ФБР по почерците и машинописа и се представя на съда като съдебен експерт. Той лично прочита на съдебните заседатели и на слушателите в съдебната зала компрометиращия текст на микрофилма може би само заради това, че е обработвал филма технически.

Микрофилмът бил намерен при обиска в дома на Хейханен в Пийкскил. Бил скрит в кухия болт. В показанията си пред съда свидетелят Хейханен признава, че получил задачата да издири щаб сержанта Роудс и затова му изпратили микрофилм с неговите данни, но както повечето от другите, така не изпълнил и тази задача. Не успял да намери Роудс.

Сержантът се явява пред съда като свидетел в понеделник, на двадесет и първи октомври, и още след първите думи се оказва в центъра на вниманието на печата. Заглавията обещава сензация, подготвят почвата за извънредно важно съобщение, най-после на свидетелския подиум застава военнослужещ от американската армия и дори обучен разузнавач, т.е. специалист, който сигурно ще има какво да каже за хитрите ходове на съветските разузнавачи.

Няколкото изкусни заглавия подготвят читателя за сензацията и показанията на сержант Роудс се очакват с напрежение дори само заради това, че още преди разпита се разчува: в действителност Роудс е американски агент, тоест антипод на полковник Абел. Защитникът Донован цитира от едно списание: „Наистина не можем с нищо да обосновем тази теория, но почти всички наблюдатели на процеса са на мнение, че по време на съдебните заседания от сержант Роудс ще се излюпи контрашпионин, който е водил русите за носа.“

Роудс стои разкراчен като каубой от някой филм, с големи червени уши и си придава мъжествен вид. Отговаря като войник, държи се като войник, малко е недодялан и на моменти изглежда като момче, което са хванали на дървото да краде сливи. От петнадесет години е военнослужещ и е преживял какво ли не, преди да стигне до щаб сержант в службата за далечна връзка. Само че сега е цивилен и поради липса на навик непрекъснато си придърпва вратовръзката. Не е така несимпатичен като Хейханен, макар че по-късно ще се окаже, че имат много общи черти.

Роден на 11 март 1917 г. в Ройълтон в Оклахома, а не в Ойлтаун, както се говори в микрофилма. Баща му У. А. Роудс живял с него и

трите му сестри през 1955 г. в Хауард в щата Колорадо, недалеч от град Салид. Сестра му Арлина била омъжена за някой си Браун и живее в Рейдио в Колорадо.

Щаб сержантът служил във Форт Монмаут в Ню Джърси, в Итънтоун, недалеч от Ред Банк и в гарнизона във Форт Хуачука в Аризона. Оттук на двадесет и втори май 1951 г. заминал за Москва. Хубав дълъг скок през половината свят, но не и по-голяма кариера, макар че го пращат по-нагоре, на дипломатическа служба, Става началник на гаража в посолството в Москва.

Москва не е Ню Йорк, нито Париж, нито пък обезумелият Лас Вегас. Тук няма нито военни танцувални зали, нито главозамайващи стриптийзи. Тъкмо обратното, това е пост на предна позиция, поне така си представя нещата сержант Роудс, а когато най-после пристига на място и започва да тъгува за приятелите и може би за семейството си, търси загубеното си самочувствие в бутилката уиски и си помага с водка, която тук е евтина и безусловно стопроцентова.

Естествено господата от посолството не намират общ език с него, че къде другаде ще се поставят прегради между нисшестоящите и висшестоящите, ако не сред дипломатите. Приятели няма. Само двамата руски автомонтьори, които работят в гаража на посолството. Само че Иван и Василий знаят само няколко английски думи, а руски език той не ще може да научи до края на живота си. И тъй, отчаян от самотата си, се опитва да доведе семейството си в Москва. Пише да дойдат съпругата и дъщеря му и иска виза. Преди коледните празници получава съобщение, че могат да пристигнат. Сержант Роудс е свикнал „да полива“ далеч по-малки събития и затова тогава си пийва за успеха и от радост, че няма да бъде вече сам.

После слиза долу в гаража с недопита бутилка в ръка.

„През обедната почивка отскочих до момчетата от морската част. Заедно си пийнахме. Всъщност доста бях пил, преди да се върна в гаража. Там бяха двамата руснаци, автомонтьорите, които работеха при мен. Когато разбраха какво ме радва, веднага скочиха — е, това трябва здравата «да се полее». И тъй пихме наздравици цял следобед. Някъде около три и половина или може би беше четири се появи приятелката на по-младия автомонтьор, докара колата чак пред гаража, за да го вземе, щом удари звънецът в края на работното време. В бутилката имаше още малко водка, не бяхме я изпили цялата и затова рекох:

— Защо не я поканиш за малко в гаража?

Дойде и не беше сама. С нея бе приятелката ѝ. Никога преди това не бях я виждал.

Изпихме остатъка от водката и неочаквано на някого му хрумна, бога ми, не мога да си спомня на кого, да отидем заедно да вечеряме. Кой знае дали аз не предложих това. Ами че аз сега изобщо не мога да си спомня подробностите, нито пък как стана всичко това, но знам, че пътувахме с неговата кола и с нас бяха двете момичета, мисля, че отидохме в неговата квартира.

Не влязох вътре. Нито знам що за сграда беше. Той изчезна за около петнадесет-двадесет минути. Беше са измил, преоблякъл и като се върна, седна в колата и значи четиримата потеглихме за един московски хотел, където изкарахме до зори. Помня само, че танцувах, пих и седях. Нямам и понятие дали съм напуснал хотела. Дявол знае, сигурно съм паднал под масата и те са ме изнесли. Само знам, че на следващата сутрин се събудих с това момиче в една стая — мислех си, че е нейната стая — и лежахме заедно в леглото.“

По всяка вероятност в онази сутрин сержант Роудс се е сбогувал, изразил е благодарността си и се е върнал в гаража. Било е доста късно и двамата автомонтъори отдавна вече работели. Сигурно са казали на сержанта няколко солени думи за вчерашната прогуляна нощ, както това умеят само мъжете, единият е похвалил другия за невиджаните рицарски трикове с бутилката и после са обменили опит по лекуване на махмурлука. Животът си продължил, сякаш нищо не се е случило, и сигурно сержант Роудс е чакал вече с нетърпение да целуне жена си и посрещне дъщеря си.

Като на грижливо подготвена сцена в последния момент, поточно казано, няколко дни преди пристигането на госпожа Роудс, в гаража звънва телефонът, чува се мил, но малко натъжен момински глас, сержант Роудс се усмихва, но мигом става отново сериозен. Девойката, с която тогава е спал и която оттогава не е виждал, нито пък е мислил за нея, желае пак да се срещнат.

Обръсва се, облича се елегантно и тръгва. Бог знае какво си е мислил за себе си, за нея и за съпругата си. Може би го е поласкал интересът на това толкова хубаво момиче. Срещат се в метрото и тръгват из улиците. Разхождат се. За разлика от онази нощ девойката е

тъжна, непрекъснато го поглежда със сведени очи, сякаш го наблюдава скрито, и в един миг му се доверява:

— Бременна съм.

— Невъзможно е! — извиква неволно.

— Сигурна съм и зная, че е от теб.

Съобщението никак не го радва. А и видът му е като на борсук. Но още повече посърва, когато девойката внезапно спира, виждайки двама мъже. Приближават, поздравяват, представят се и се ръкуват с него. Единият от тях, като че ли брат на нещастницата, може само да поздрави на английски, но затова пък другият говори свободно и дори с истински американски акцент. Казва се Боб Дей или Боб Смит, по-късно щаб сержантът Роудс не може да си спомни точно името му, макар че се е срещал с него.

Според думите на Роудс пред съда, изглежда, че не е настъпила бурна сцена, както би могло да се очаква. Братът на девойката не се ядосвал, а тромавият Боб Дей също не го заплашвал. Само му припомнили няколко подробности: всеки момент ще пристигне съпругата му и тогава дреболията може да се превърне в голяма неприятност, за нея не трябва да научи и шефът му, господин военният аташе, защото сигурно не би му простил големия позор. Нека запазим достоверността на следващата сцена, нека я разиграем точно както е отразена в съдебния протокол.

Томпкинс:

— Е, добре, значи се срещнахте с онези двамата мъже, но какво правихте после? Моля, без подробности за това, какво сте си говорили, разказвайте само какво правихте.

Роудс:

— Отидохме в една къща. Мисля, че бе в същата стая, в която се бях събудил след нощния гуляй.

Томпкинс:

— И тримата ли влязохте вътре?

Роудс:

— Двамата мъже и аз, сър. Момичето остана навън.

Томпкинс:

— Спомняте ли си какво правеше тя?

Роудс:

— Разхождаше се през това време из хола, а ние се качихме горе.

Томпкинс:

— Срецнахте ли се след това с нея?

Роудс:

— Не, никога.

Томпкинс:

— Боб Смит, или човекът, който според вас се е наричал така, другият мъж и вие значи влязохте в стаята. Разкажете, моля, какво стана после. Разговаряхте ли?

Роудс:

— Разговаряхме.

Томпкинс:

— Колко време?

Роудс:

— Може би два часа или малко повече.

Томпкинс:

— После тръгнахте ли си?

Роудс:

— Да, моля.

Томпкинс:

— Къде отидохте?

Роудс:

— Не зная точно, но мисля, че си тръгнах пеш към посолството.

Томпкинс:

— По-късно виждахте ли се с някого от двамата?

Роудс:

— Да, този, който казваше, че се нарича Боб Дей. Срецнах се с него след около три дни.

Томпкинс:

— Можете ли да ни кажете какво правихте в присъствието на тъй наречения Боб Смит?

Роудс:

— По време на срещата ли? Това вече не си спомням. Тогава знам, че седях, пиех, но какво всъщност е ставало, това вече не зная. Не мога да си спомня.

Томпкинс:

— Можете ли поне да си спомните къде стана срещата?

Роудс:

— В един хотел. Но не си спомням кой точно.

Роудс е военен, има дългогодишна практика и солидна подготовка за разузнавач, знае добре какво значи разузнавателна служба и въпреки това и през ум не му минава да се опита да се измъкне от неприятното положение по най-лесния начин: просто да отиде при шефа си и да му разкаже всичко. Стигаме до единствения извод: не го е направил, защото е искал да сътрудничи, защото е държал на парите, защото е очаквал нещо от връзката си с Боб Дей и останалите. И веднага се договаря с тях. Ще им доставя информации, а те ще му плащат добре.

При разпита пред съда излизат наяве подробностите от споразумението. Щаб сержантът Роудс не е имал достъп до истинските секретни, военни и стратегически материали. Но за неговите партньори явно е било достатъчно да им разказва какво се говори в кулоарите, да научават подробности за личния живот на някои членове от американското дипломатическо тяло. Не знаел много неща, но опитният специалист е в състояние да сглоби интересна мозайка и от нищожни късчета.

Възпроизвеждането на по-нататъшното развитие на случая Роудс не може да се приеме за напълно обективно, макар че може да е правдиво. Гради се единствено върху това, което самият Роудс е разкрил за разузнавателната си дейност. Никой не е имал възможността да провери истинността на неговите показания, никога не е било възможно да се изслуша контрасвидетел. Може и да е говорил истината, но по-скоро е пазел кожата си, защото вече е знаел отлично, че военните съдии само чакат да му дойде редът. Междувременно той все още играе ролята на свидетел, не е арестуван, само е под домашен арест, ходи цивилен и никой не трябва да се обръща към него с „господин сержант“. Веднага щом удари гонгът след края на случая с полковник Абел, Роудс ще бъде изправен пред военен съд.

Бил сътрудничел на русите редовно, но не им казвал кой знае колко. Срещал се обикновено в някаква частна квартира с няколко души, но винаги сред тях бил и неговият познат Боб Дей. Разговаряли, пушели и пийвали, той им разказвал някои клюки, за които бил чувал през последната седмица, разкривал по някоя интимност за господата, казвал по нещо за личните слабости на персонала и предавал сведения

от личен характер: кой с кого се бил любил. За информацията му плащали. По-късно заявява, че е получил общо около три хиляди долара. Но става ясно, че сумата сигурно е била много по-голяма. От заплатата, която е получавал като щаб сержант, едва ли би могъл да спести деветнадесет хиляди долара, които имал на сметка, още повече че почти половината от нея пропивал и прахосвал за гуляи. Стигаме до извода, че Роудс според познатия маниер далеч не всичко е казал, а служителите от ФБР са се съгласили с това.

Като военнослужещ Роудс години наред е бил обучаван. В Абърдийн в щата Мериленд, във Форт Белвоар в щата Вирджиния и в Пентагона, където преминава специална подготовка по шифровъчна техника. За всички тези институции той е осведомявал срещу пари. Продавал е всяка незначителна информация, за която си е спомнил, само и само да получи нещо.

Возил някои господа от посолството и тук-там подочувал в колата откъслечни разговори. Сглобявал от тях информации. Возил военновъздушния аташе извън Москва и след няколко дни докладвал, че господин военният аташе, преоблечен в цивилни дрехи, снимал завода за реактивни управляеми снаряди и веднага получил пари за предателството. Необяснимо е защо той се е съгласил за всяка сума да подписва специална разписка. Така се появяват редица компрометиращи документи, които несъмнено са означавали постоянна опасност за него.

Така както Роудс описва срещите с мнимите съветски разузнавачи, изглежда, че са били приятни мъжки срещи, по време на които се е разговаряло по-малко, повече се е пило, по някой път цялата компания е започвала да буйствува и да вдига врява и от време на време се е мяркала по някоя прелъстителка. Роудс посещавал гуляите, забавлявал се, а и му плащали. Имал чувството, че прави изключително изгоден бизнес.

Донован:

— Господин Роудс, във вчерашното си показание казахте, че сте се срещнали с руското момиче непосредствено преди да пристигнат жена ви и дъщеря ви в Русия. Така ли беше?

Роудс:

— Доколкото си спомням, така.

Донован:

— Истина ли е, че дори и след пристигането на семейството ви в Москва сте участвували в празненство в един московски хотел, на което са присъствували и съветски служители?

Роудс:

— Истина е.

Донован:

— Значи признавате, че сте се оказали същата тази вечер в леглото с някакво друго момиче?

Роудс:

— Бях с нея сам, но не си спомням да съм бил с нея в леглото.

Донован:

— Ще ви помогне ли да си спомните, ако ви прочета вашето показание, което лично сте подписали и предали на ФБР на 2 юли 1957 година? В него заявявате: по време на този гуляи в хотелската стая много се яде и пи и аз се напих. Спомням си, че някой влезе с една девойка и аз после разговарях с нея. Бях вече съвсем „на градус“ и не си спомням подробности, но зная, че по-късно всички излязоха от стаята, а аз лежах с момичето в леглото.

Роудс:

— Да, мисля, че беше така.

Донован:

— Това е станало по времето, когато съпругата и дъщеря ви са били вече в Москва, нали?

Роудс:

— Да.

Донован:

— Пиехте ли алкохол и по време на работа в американското посолство?

Роудс:

— Да.

Донован:

— Какъв?

Роудс:

— Уиски, водка, каквото ми се пиеше в момента.

Донован:

— Отговаря ли на истината твърдението, че по времето, когато сте работили в американското посолство, особено през последните два

месеца, всеки ден сте бил пиан?

Роудс:

— Мисля, че отговаря.

После научил, че ще го местят. Трябвало да замине за базата Сейнт Луис Обиспо в Калифорния. Казал това на приятелите си. Естествено нямали нищо против тази възможност — та нали на новата служба в Съединените щати Роудс може да бъде двойно по-полезен.

Нито по време на предварителните разпити, нито пред съда се установи дали щаб сержантът от американската армия с псевдоним Квебек е имал намерение да продължи дейността си на новата месторабота и дали наистина е продължил да работи. Признал обаче, че бил уговорил с московските си приятели начина, по който да влезе във връзка със съветските разузнавачи в Съединените щати.

Щаб сержантът Роудс бил обещал в Москва, че ще събира интересни сведения и че ще изчака да му се обади свръзката. Но ако се случело така, че в срок до една година не влезе във връзка със съветското доверено лице, щял да даде уговорения знак. Роудс заявява, че в този случай трябвало да изреже статия от „Ню Йорк Таймс“, в която се критикува съветската икономическа политика, да постави въпросителен знак върху нея и да я изпрати на уговорения адрес. През втората и третата седмица трябвало да направи същото и в същия ден. След това, без да чака какъвто и да е знак, през четвъртата седмица в същия ден трябвало да отиде в Мексико Сити, да застане пред едно предварително определено кино с лула в уста. Свръзката, която трябвало да се срещне с него тук, трябвало да го помоли за огън, Роудс да даде на непознатия кутия кибрит, онзи да си запали, като при това размени кутиите, и в другата, която щял да му даде, трябвало да има инструкция за бъдещата дейност на Роудс с точно описание на начина за свързване.

Много романтичен разказ. При това неправдоподобен. Според изявлението на Роудс той трябвало да изпрати трите антисъветски статии на адреса на съветското посолство във Вашингтон.

Трудно е да се повярва на човек, който също като Хейханен е известен като непоправим пьяница и лабилен индивид, готов да се завърти накъдето задуха вятърът. На процеса допълнително се установява, че Роудс наистина е натрупал почти двадесет хиляди долара, което за този кратък период е доста голяма сума и навярно е

била още по-голяма, след като е известно колко много е харчел за пиене. Същевременно обаче излиза наяве, че това не са били хонорари за секретни информации.

Освен другите му пороци щаб сержантът от американската армия се е занимавал и с валутни афери и част от тази сума е натрупал от сделки с валута на черната борса. Кой знае дали му е оставало време за мнимата шпионска дейност.

Роудс и Хейханен имат много общи черти като характери. И то не най-добрите човешки качества. Роудс научава, че трябва да напусне Москва, и започва да пие, по-точно казано, продължава да пие. Кой знае дали от мъка или от радост. Той е в такова окаяно състояние, че едва се държи на крака. При това ходи на работа и изпълнява военната и „дипломатическата“ си служба. Може би никой не обръща внимание на това или пък отдавна са вдигнали ръце от него — все едно, след няколко седмици той се връща в Щатите. Не му провървяло на щаб сержанта.

Съвсем пиян карал кола и катастрофирал. Бърза помощ, полиция, тълпа хора, които виждат добре какво става. За такова нещо всеки друг би лежал в затвора. Роудс — не. Или защото е бил от дипломатическия корпус, или неговите приятели по принципа танта за танта са оправили работата в съответното учреждение, или пък е съумял да изчезне, преди да му вземат кръвна проба. Нито един от тези изводи не може да се докаже, но един от тях трябва да е истинският.

Заминава със семейството си отвъд океана, заселва се в Сейнт Луис Обиспо, служи там около половин година, а после началниците го изпращат другаде. Щаб сержантът се премества във Форт Монмаут в щата Ню Джърси и никой не подозира, че сред офицерите от базата, оборудвана с най-нова военна техника, натъпкана с военни тайни, се разхожда агент на чуждо разузнаване.

Но Роудс бил започнал да се държи добре, престанал да шпионира, с никого не се свързал и затова полковник Абел получил заповед да потърси полезния сержант и да види какво става с него. Случаят със сержант Роудс е към края си и започва историята за съдебното доказателство — „информацията за Квебек“.

Хейханен трябвало да уреди въпроса. Трябвало да види какво става с агента и защо не се обажда. Опитал да открие следите му, но навярно е бил доста ленив, та не довършил започнатото. Само

установил, че Роудс наистина е в Ред Банк в Ню Джърси и живее на площад Линдън номер 5, но не е собственик на гаражи и очевидно още е военнослужещ.

Хейханен е твърде немарлив, за да може да научи нещо повече за Роудс. Междувременно щаб сержантът се върнал обратно в първоначалното поделение — във Форт Хуачука.

С това приключва военната му кариера. На седемнадесети ноември 1955 г. от важна военна особа става незначителен граждан.

Щаб сержантът умее само да крещи, да въвежда ред, да ходи добре изправен, обувките му винаги да са лъснати, копчетата — зашити, а ръбовете на панталоните да са като бръснач. За всичко това през време на военната служба получава заплата, а в цивилния живот никой няма да му даде и петаче. Наистина щаб сержантът не умее нищо, но бил все пак нещо, а цивилният Роудс — нищо, защото не умее нищо. За цивилния Роудс има само две възможности: или да застане в редицата на безработните, или отново да скрие неумението си зад униформата. Роудс става отново военен.

И така през 1956 г. щаб сержантът става отново щаб сержант, отново се чувства като риба във вода, отново е във Форт Монмаут, работи в разузнавателния отдел и никому и през ум не минава, че за тази работа той е недотам благонадежден. Разхожда се шпионинът сред купчините тайни информации чак до 1957 година. После при него идват двама господи, казват, че са от ФБР и че знаят всичко.

Роудс никога не се е срещал нито с полковник Абел, нито с Хейханен. Това той потвърждава и при разпита. Следователно той не може да свидетелствува за неща, заради които полковник Абел е изправен пред съда. Въпреки това разказва на господи съдебните заседатели одисеята си. Защо? За да не бъде Хейханен сам? Или за да потвърди, че и от двете страни има негодници и предатели?

— Така и не разбрах как се забърках в тази история. Може би защото се страхувах или защото бях постоянно пиян, а може би и защото ми предложиха толкова много пари, колкото никога през живота си не съм имал в ръцете си — заявява сержант Роудс навярно като извинение.

Военният съд във Вашингтон го осъди на двадесет и първи февруари 1958 г. на 5 години принудителен труд. Вече никога няма да

може да се крие зад униформата на американската армия. Отстраняват го от армията и го изпращат в затвора „Левънуърт“.

Джеймс Б. Донован, защитникът на полковник Абел, определи Роудс като единствения в историята на Съединените щати военнослужещ от американската армия, който призна спокойно, че е изменил на родината за пари, а за Хейханен заяви, че „е човек, който, презрян от Съветския съюз и Съединените щати, седи между два стола и се надява на лека присъда и затова се стреми да въвлече в своя случай колкото може повече хора, а също и да използва максимално всичко, което знае“.

Какво е говорел за своя случай в тази фаза полковник Абел? Седял до масичката в съдебната зала, рисувал човечета, бил неимоверно спокоен, само в изключителни случаи вдигал поглед и рядко записвал нещо в бележника. Всеки знаел, че не ще проговори, всички се примирили с това, че не ще изкачи трите стъпала към банката за свидетели. Все пак в паузата на процеса споделил пред Донован някои свои становища, които по-късно защитникът публикува в записките си.

Хейханен твърдял, че след прочитането на информацията, обозначена като „Квебек“, Абел бил казал, че Роудс е една надежда в разузнаването, защото като военен имал възможност да получава ценни информации и защото неговите близки работели в ключова промишленост, дори непосредствено в производството на ракети с ядрени глави, и сведенията в тази област са два пъти по-желани.

Абел се смял на това обвинение. Безсмислица и чиста хипотеза! По тази логика биха могли да му докажат, че негов сътрудник е бил шефът на ФБР Хувър или държавният секретар по отбраната на САЩ и биха разполагали с точно толкова аргументи.

„Още веднъж проверихме с полковник Абел доказателствените материали на обвинението и преценихме ползата и вредата от неговото евентуално свидетелско показание по делото пред съдебния състав. Полковник Абел се съгласи съдът вече да предаде случая за обсъждане на съдебните заседатели въз основа на доказателствата, представени от обвинението. Проучи лично показанията на свидетелите и реши, че не е в негов интерес да се явява лично като свидетел. Следователно защитата не ще призове полковник Абел да свидетелствува и също така няма намерение да призовава други свидетели.“

Защитникът Донован диктува на журналистите мъдрото изявление. То звучи твърде сериозно и прави необходимото впечатление. Процесът вече навлиза в стадия, когато подсъдимият и неговият адвокат трябва да заемат ясно становище, да разкрият картите си и да заявят пред обществеността какво мислят по делото и как си представят по-нататъшния ход на спора. Общественото мнение е велика сила и журналистите навсякъде са досадни, но в Америка те са по-нахални и от амбулантните търговци.

Пресконференцията изпълнява предназначението си. Изявлението, което на другия ден цитират всички вестници, е само още един влог в сметката на бъдещите възхищение характер и самодисциплина на полковник Абел. То допринася за още по-точната оценка на неговата личност, пред която сваля шапка и най-разлаялият се репортер. Дори и най-ревностният антикомунистически проповедник не се съмнява в това, че полковник Абел е истински мъж, който заслужава уважение.

Рудолф Иванович е сам, обстоятелствата са все срещу него. Седи в съдебната зала до своята масичка от сутрин до вечер, ден след ден и търпеливо слуша как чужди хора се опитват да измерят и преценят стойността на неговата дейност.

Най-после съдията Байърс дава сигнал за прекратяване на третата част от срещата, взема шапката си и отива на игрището за голф. Донован отива при семейството си. Съдебните заседатели също

се връщат към своето всекидневие. Полковник Абел слиза в студената затворническа килия, където беседва само със собствените си мисли. И тъй като неговият живот все още не му принадлежи и полковникът съзнава това, както боецът на фронта, той не възразява. Напротив, тъкмо тези размишления му помагат да издържи. В края на краищата не се чувства сам. Отдавна е тренирал волята си, чувствата си и настроенията си така, както това е възможно само у наблюдателния и интелигентен човек.

По време на процеса той получава няколко пъти морално удовлетворение за цялото това страдание. Звучи невероятно, но в свидетелските показания срещу агента на комунистическата система никой не казва нито една лоша дума срещу човека Абел. Напротив, някои свидетели от страна на обвинението говорят, сякаш са негови адвокати.

Прокурорът Томпсън смята, че ще се изперчи с още един коз. Това трябва да бъде младежът Алън Уинстън. Обвинението се надява, че той ще изиграе ролята на подведен младенец. Ала разпитът протича съвсем другояче.

Алън Уинстън произхожда от тъй нареченото добро семейство, баща му е собственик на текстилна фабрика, момчето е гледано като писано яйце. Винаги е разполагало с толкова пари, колкото е могло да похарчи. След матурата бащата го изпраща в университета, за да получи по-добро образование от него. Само че Алън е като чужд сред своите. И може би защото има всичко, което пожелае, започва да критикува еснафската домашна среда и все повече отправя идейни протести, смятайки, че са революционни. И един ден среща в парка нов приятел.

Емил Р. Голдфус е художник, и то не само по табелката на вратата на ателието в Овингтън Студио. Обича да е сред природата със скицник в ръка. Но тъй като от нюйоркската каменна пустиня е далеч до истинската гора, той се задоволява да поседи с молив и блок в Сентръл Парк. Запознали се на пейката, единият погледнал произведението на другия, заприказвали се и разбрали, че имат много общи интереси. И тъй Емил Голдфус и Алън Уинстън тръгват заедно по изложби и на концерти, срещат се в музеите и на вкусна вечеря, защото и двамата еднакво разбират и от изкуство, и от гозби. По вината Голдфус е по-добър, той винаги знае кое вино на какво върви.

Приятелите се разбират в много отношения. Художникът Голдфус е комунист, Алън кокетира със социализма, но все едно, полковник Абел дори и с намек не му разкрива своята мисия. При това са били навярно много близки приятели, защото Абел скрива в сейфа на Уинстън петнадесет хиляди долара. Това предполага пълно доверие. Сега Уинстън излиза пред съдебните заседатели и за голямо разочарование на представителите на обвинението казва най-хубави неща за художника Голдфус. Едва от вестниците научил, че той е всъщност полковник Абел.

Рудолф Иванович си подбирал приятелите. И другите двама свидетели са негови приятели и също хора на изкуството. Бърт Силвърман и Дейв Левин го посещавали в ателието, спорели с него за значението на изкуството, разисквали по философски проблеми, но не са се занимавали с политика. С Абел никога не говорили за такива неща.

Бърт Силвърман разочарова полковника. Когато бил в затвора в Тексас и нямал представа кога ще може да се види с човек отвън, Абел помолил писмено Силвърман да се погрижи за ателието и имуществото му, което оставил в Бруклин. Дори му писал да оцени картините и да постъпи съобразно с това положение. Осигурил му и официално заверено пълномощно, а това сигурно не е било лесно да се направи в затвора. Ала очевидно Бърт Силвърман се изплашил. Не се възползвал от правото, произтичащо от документ, заверен от властите в Хидалго Каунти в Тексас, а пред съда може би несъзнателно навредил на Абел. Той потвърждава идентичността на пишещата машина, позната му от ателието на Голдфус. Абел написал на нея една от компрометиращите информации, открита по-късно на микрофилмите. Преди известно време Бърт Силвърман си бил услужил с машината на Абел. И тъй „Ремингтън Портабъл“ № 1 128 064 се превръща в доказателство срещу приятеля.

По време на обиска в стаята на Абел в хотел „Лейтам“ специалният експерт на ФБР, агент Уеб, намерил в кошчето за отпадъци изхвърлен молив. Направило му впечатление, че може още да се използва. Но тогава защо е в коша? Агентът започнал да го разглежда. Установил, че може да се отбие и че вътре е кух. После бръкнал с телче в кухнята и на масата паднало свитъче от няколко микрофилма. На един кадър имало таблица с часовете за предаване с

радиостанция, а на други шест — писма от съпругата и дъщерята на Абел.

Скъпи татко,

Ето вече почти три месеца, откакто не си с нас. И макар че в мащабите на вечността това не е продължителен период, на нас ни се струва безкрайно дълъг. Особено защото искаме да ти разкажем за толкова нови неща. Първо, най-необходимото: ще се омъжа. Моля те, не се стряскай, самата аз съм малко изненадана, но няма как и нищо не може да се промени...

Твоя Евелина

Журналистите престават да пишат, съдебните заседатели гледат в стената, няколко любопитни жени сред публиката са смаяни. Я вижте, комунистическото чудовище, разузнавачът, шпиониращ в Новия свят, поддържал най-обикновени човешки отношения. Има жена и дъщеря, а тя дори ще се омъжва. Все пак този полковник не ги е измамил с поведението си, наистина е обикновен човек. Знае какво е чувство, известно му е как трябва да се отнася един баща и е възпитал добре дъщеря си, щом му пише за сватбата си.

В момента той е свел глава малко повече отпреди и не рисува човечета. Отпуснатите едри ръце лежат върху блока. А очите, тези умни, разбиращи очи на разузнавач, които досега не са издали нито една мисъл, за пръв път позволяват да се надникне в душата му. И то само за миг, най-вече, когато адвокатът чете думите на съпругата на Абел Еля:

Скъпи мой,

Пак започва нашата безкрайна кореспонденция. Сигурно ще разбереш, че това не ми харесва особено. Колко по-приятно би било да седнем един срещу друг и да поприказваме. След заминаването ти положението ми се влоши сериозно: атеросклероза и високо кръвно налягане. Трябваше да лежа повече от два месеца и половина. Сега

все пак нещо мога да върша, но нервите ми все още не са съвсем в ред. Лошо спя и не трябва да излизам още навън... Понякога гледам китарата ти и мечтая отново да те чуя да свириш на нея. Тогава ме обзема тъга... Целувам те и моля те, пази се.

Еля

У всеки американец живее романтичен герой. Поне насън той е носил „колтове“ и е нанасял силни удари с юмруци на неприятелите си. В киното се възхищава от своите „колеги“ професионалисти. В собствените си очи изглежда също така герой, когато крещи предупредителните лозунги срещу „червената опасност“. Така че разузнавачът е подходяща мишена за неговия мъжки гняв.

Но ето че съпругата му била болна вкъщи. Семейството му е получило ново жилище и трябва да се премества. Всеки знае какво значи да се пренасяш. Обикновеният човек, похапващ обедния си „хотдог“ в дръгстора, изведнъж съзнава, че този „червен дявол“ е всъщност също нещастен човек и има грижи като всеки друг. Нещо повече: когато иска да научи банални, но за неговия личен живот безкрайно важни дреболии, трябва да кореспондира чрез микрофилми! А когато иска да си запази няколкото писма, които са му двойно поскъпи в този отшелнически живот, трябва да си измисли кух молив, да го направи и да ги скрие в него.

А сега всичко това слушат хора, на които са непознати неговите чувства, и те утре ще пишат на първите страници на вестниците безсмислици за неговото семейство. Но колкото и да е чудно, не пишат. Те също са под влияние на чутото. Всъщност не се отказват от професионалните си навици, но подхождат към читателя по друг начин. Съпругата на Абел значи не се чувства зле в Съветския съюз, живее си с дъщерята, тя ще се премести с майка си в ново, по-голямо жилище, уикенда прекарват на вилата си извън града, вероятно имат и кола, и кой знае още какво, може дори и слугиня.

Обикновеният американец е като малко момче. Описанието на Абеловото съществуване му допада, защото е досущ като неговото. Вече няма чувството, че агентът от отвъдната страна е някакъв човешки изрод.

Съдебното дирене приключва, думата има защитникът. Донован става и отново обръща особено внимание на съдебните заседатели, че на подсъдимата скамейка не е нито комунизмът, нито Съветският съюз, а човекът Абел и съдът трябва да прецени дали е извършил деянието, в което го обвиняват.

Първо: какво казва обвинението? Естествено в първата точка то обвинява подсъдимия в заговор, затуй че бил предал информации, засягащи националната отбрана и атомната енергия. Това би било углавно престъпление. Питам ви, господа съдебни заседатели, а в речта си това ще правя често, какъв материал представи обвинението, засягащ националната сигурност или атомната тайна, като доказателство за такава дейност?

Когато вие и аз започнахме да се занимаваме с този процес, несъмнено очаквахме, че ще ни бъдат представени доказателства, че този човек се е добрал и е предал огромна военна тайна и секретни данни за атомните изследвания. Моля ви за едно: помислете какви и дали изобщо бяха представени тук доказателства през изтеклите две седмици.

Само в един случай за такова престъпление може да се наложи смъртно наказание: ако става въпрос за доказана конспирация, при която са предавани информации, засягащи мерките по отбраната и сигурността на страната. Това казва и обвинението, в това то обвинява моя клиент. Моля ви обаче за едно: помислете какви и дали изобщо бяха представени доказателства в този смисъл.

И преди с вас да разгледаме отново доказателствения материал, бих искал да апелирам към вашия здрав разум: какъв всъщност материал имаме тук срещу човека Абел? Какъв човек всъщност е нашият подсъдим? Моля ви, сравнете своите впечатления и факти за него с това, което научихте за двамата коронни свидетели, които свидетелствуваха срещу него пред настоящия съдебен състав.

Да си представим за миг, просто да предположим за миг, че Абел е наистина такъв, какъвто го рисува обвинението. Да допуснем, че е такъв. Това значи, че той е служил на родината си на отговорен пост. На такива важни позиции нашите военни органи изпращат само най-смелите, най-интелигентните мъже, с каквито разполагаме.

В процеса дадох свидетелски показания американци. Познавали са полковник Абел по времето, когато е живял сред тях като един от

тях. И макар че обвинението ги бе призовало по съвсем други съображения, те до един говориха за добрите качества на подсъдимия. Спомняте ли си какво казаха тези хора? Вчера следобед чухме съдържанието на писмата на близките му. Писмата говорят сами за себе си. Ще бъде излишно да ги цитирам отново. Обрисоваха ни портрета на един обичан съпруг и баща, примерен глава на семейството, такъв, какъвто е съпругът в нашите американски условия.

Ето тук стои — все още при предположение, че това е истина — един действително мъжествен човек. Служил е на родината си на изключително опасен пост и миролюбиво е живял сред нас години наред. За сметка на това имаме възможност да се запознаем с други, които трябваше да дадат показания като свидетели, а говореха по-скоро като негови обвинители. Хейханен: човек, за когото може да се каже само едно — предател. Отначало за него се говореше като за човек, „преминал на Запад“. Може би си представяхте човек с високи идеали, който е решил „да предпочете свободата“, и тъй нататък. Но вие се уверихте какъв е в действителност: авантюрист, ренегат, лъжец, престъпник. Вървейки по неговите стъпки, се яви пред съда единственият в американската история военнослужещ, който, доколкото ми е известно, е признал, че е продал родината си за пари. Ето така изглеждат двамата главни свидетели срещу подсъдимия.

Но нека погледнем по-отблизо човека, който твърди, че се казва Рейно Хейханен. Ако е истина това, което казва обвинението, значи, че са го научили да живее двойствен живот. Следователно трябвало е да бъде обучен лъжец, на когото Русия е плащала, за да живее двойствен живот. А сега, най-после чухте това сами, а и той без колебание го призна, сега за същото му плаща нашето правителство!

Яви се пред този форум поради съвсем ясни подбуди. Всички знаем какви. Заяви, че е използвал фантастични комуникативни методи. Понякога, както сам каза, използвал тайници, кухи болтове и подобен реквизит. По такъв начин уж бил поддържал връзка с подсъдимия. Но почти минута по-късно заяви, че се е срещал с него редовно веднъж в седмицата и пътувал с него цели часове с кола. Но какъв е тогава смисълът на тези мелодраматични и детински комуникативни методи? Нали е могъл всичко лично да му каже или предаде!

По-нататък заяви, този път без връзка с Абел, че тези сложни методи бил използвал за поддържане на връзка с мнима и анонимна група хора без имена и без лица, който посочи само като „советчики“, и не е в състояние да ги идентифицира нито по име, нито по звание, нито по какъвто и да е друг начин.

Както знаете, Хейханен е бил воден за ръка по пътя през стотиците страници свидетелски показания, в които говори за дейността си. Подчертавам: буквално воден. Разказваше случай, който може да се характеризира като добре научена легенда. Два пъти му бе зададен въпросът, защо е дошъл в Америка. Първия път отговори: „За да помагам на Марк в шпионската дейност“. На въпроса, какви сведения е трябвало да събира, отговорът му прозвуча като ехо на изречението, съдържащо се в Наказателния кодекс: „Такива, които се отнасят до националната сигурност на Съединените щати“.

Освен тези съмнителни следи, по които ни насочи най-презреният от всички свидетели, стояли тук на свидетелската банка, освен тези несигурни следи не съществува нито едно доказателство за това, че е ставало въпрос за информации, отнасящи се до националната сигурност или до тайната на атомната енергия. Такива доказателства просто не съществуват. Ето на такова свидетелско показание трябва да се опирате, когато ще решавате съдбата на този човек.

Да се опитаме още веднъж да проследим действията, за които Хейханен твърди, че са били част от конспиративната дейност. Отишъл в Колорадо, където трябвало да намери човека, когото и до ден-дневен не е намерил. Заминал за Атлантик Сити, за да потърси друг, и също не изпълнил задачата. Пътувал до Куинси в Масачузетс, за да издири следващия, и до ден-дневен не знае дали е намерил този, когото трябва. Твърди, че е получил заповед да си уреди фотоателие, което да служи за прикритие, но изобщо не е правил опит за това. Трябвало да научи морзовата азбука, но и през ум не му е минало да се залови с нея.

За вас е важно да разберете, че не ще помогнете на родината и не ще допринесете за победата в борбата, ако осъдите подсъдимия въз основа на недостатъчни доказателства. Моля ви, когато изслушате изводите на прокурора и съдията, когато се съветвате, поставете си

въпроса: „Къде е или къде е била информацията, отнасяща се до сигурността на Съединените щати? Благодаря ви, дами и господа“.

Защитникът Донован въздъхва дълбоко и сяда. Опитът му е достатъчно голям, за да прецени кога, кое и как ще въздейства върху съдебните заседатели. Същевременно обаче съзнава силата на натиска на общественото мнение и правителствените кръгове. В подобни случаи гладиаторът не се появява на арената, за да запази или да загуби живота си с чест. Понякога съдбата му зависи от това, на коя страна ще се наклонят везните.

Прокурорът Томпкинс сипе гръм и мълнии, както го изисква законът на неговия занаят. Прехвърля върху подсъдимия каквото може, подозира го в най-лошото и провъзгласява свидетелските показания на двамата предатели за божия истина, която ще спаси нацията, тъй като ще позволи на правосъдието да избави обществото от тайните агенти, подкопаващи сигурността на Съединените щати.

Прокурорът жонглира с познатите реквизити, кухи болтове и тайници в Проспект Парк, позовава се на показанията на непоправимия пияница Хейханен и на изменника Роудс, просто стои в другата половина на игрището и казва на бялото черно:

— Позволете ми да кажа още нещо за поведението на подсъдимия. Не зная някой да го е познавал под името Рудолф Абел. Познавали са го под името Голдфус, Марк, Мартин Колинс, но никой от познатите му или сътрудниците му не е знаел, че се казва Рудолф Абел. Мисля, че поведението му може да се нарече вероломно, поведение, което е трябвало да обърква, поведение, което доказва, че е обигран професионален агент, трениран разузнавач. Действува като специално в секретната служба, като истински професионалист. И не забравяйте, моля: този човек сам е избрал своя път в живота. Добре познава правилата на играта. Неговото семейство ги знае също. Пълнолетната му дъщеря също. Ето защо той не може да претендира за съчувствие от наша страна.

Томпкинс сипе гръм и мълнии петдесет и една минути и от всяка дума се подразбира, че не говори само от свое име. Но думите му падат на място. Умее да поднесе обвинителната реч и предварително да прецени на кого какво ще хареса. Успешна пледоария на преуспяващ прокурор. Краят на речта е и е крайно време за вечеря.

Ето вече съдията Байърс се покланя.

— За днес това е всичко. Довиждане, дами и господа. Ще продължим утре сутринта.

По-късно защитникът на полковник Абел си спомня за онзи следобед, когато практически приключва процесът „Съединените щати срещу Рудолф Иванович Абел“. Излязъл от съдебната палата, следобедното слънце още светело, пейките в парка били заети. Минал по тротоара покрай Овингтън Студио. В жилищната сграда с номер 252 на Фултън Стрийт вече ги нямало табелките на вратата на двамата художници — колеги на Абел. Имената Силвърман и Левин изчезнали. Общественото мнение изиграло ролята си.

Казва се, че средата, в която човек расте и живее, формира в значителна степен основните черти на неговия характер. Бащата на Абел бил революционер. Той е един от студентите и младите работници, които основават в царска Русия Съюза за борба за освобождение на работническата класа. Опитваха се да прокарат път за идеите, в чиято прогресивност са вярвали.

Чувствувайки опасността, царското правителство арестува, затваря и заточава в Сибир всеки заподозрян. Бащата на Абел е изпратен на заточение. Опаковал няколко най-необходими вещи, взел всичките си книги и се преселил в Архангелска губерния. Живееел като всички заточеници, вярвал и се надявал. Когато излежал присъдата си и трябвало да го освободят, той се преселил в Саратовска губерния, но и там нямал право да се движи свободно. Полицията не го изпускала от погледа си. Но дори и непрекъснатото „внимание“ от страна на униформените и цивилните господа не му попретило да се влюби и създаде семейство. И в това семейство се ражда Рудолф Иванович.

Рамо до рамо със своя баща момчето преживяло революцията, от детските си години расте в марксистка атмосфера, слуша какво се говори у дома и има възможност да следи отблизо първите стъпки на младата съветска държава. После се явява на военна комисия и като всички момчета отива войник. Става свързочник. Рудолф Иванович е съобразителен и интелигентен, проявява способност в изучаването на чужди езици, още по време на редовната военна служба се занимава вечер и става специалист — инженер по радиотехника.

После идва уволнението и трябва да избира — да продължи да учи и по-късно да работи в някой научен институт или да тръгне по път, който на пръв поглед изглежда романтичен, но всъщност е трънлив. Рудолф Иванович не се двоуми дълго и става член на задграничния отдел на ОГПУ^[1], организация, която отговаря за държавната сигурност.

Не е лесно след толкова години да се проследи житейският път на разузнавач, който се готви за своята бъдеща мисия. Рудолф

Иванович също не каза за себе си много неща. Ето защо ще трябва да се задоволим със скромните информации, които той предостави.

Големите разузнавачи не се раждат за една нощ като филмовите звезди. Абел също не е паднал от небето готов разузнавач. На втори май 1927 година той става чекист. Отначало учи, а едва след това се впуска в самостоятелни акции. Но кариерата му се развива обмислено. Научава английски, немски и полски език. И през същата година, в която влиза в редовете на съветското разузнаване, взема още едно, не по-малко важно съдбоносно решение: оженва се. Нарича я Еля. Така е подписвала Хелене Абел писмата, прочетени пред съда в Ню Йорк.

Никоя разузнавателна организация в света не издава годишни справочници за своята дейност. Затова и научаваме само отделни епизоди от вълнуващото минало на Абел. Огромна помощ за възпроизвеждането им оказа един от близките му сътрудници и следващ ас на съветското разузнаване, човекът, известен по-късно под името Гордън Лонсдейл, заместник на Абел в Ню Йорк и по-късно резидент в Лондон.

По време на войната Гордън Лонсдейл, познат и под името Лонов, действувал в окупирания Минск, представяйки се за немец нацист. В местната трудова борса подпечатвал документи, поздравявал с „Хайл Хитлер“ и отговарял на поздрава на колегите си също с опъната десница. А вечер обслужвал тайна радиостанция и предавал на московския Център важни информации за окупираните територии. Не може да се каже, че му е било лесно. Сигурно нервите му са били опънати като струни. Но и тези две роли не били единствените в репертоара му. Живееел и още един живот. В свободното време посещавал с фалшиви документи в джоба околните села и действувал като свръзка между отделните звена на нелегалното съпротивително движение срещу окупаторите. Неговите руски документи за самоличност не се различавали от истинските, но въпреки това щели без малко да му струват живота.

Един ден немците устроили хайка, затворили няколко улици, заловили съветски младежи и под предлог, че личните им документи не са в ред, ги набутали в полицейски коли, после в местния участък и след изпълнена с несигурност нощ ги вербували за работа в Германия, за да подпират сгромолясващия се хилядолетен райх.

Лонсдейл вървял по улицата със съветски документи в джоба и влязъл в капана. Прибрали го заедно с другите. Естествено не можел да започне да вика, че е станала грешка, че той, виждате ли, е немец, че случайно са останали в него чужди документи и че е уважаван нацистки служител в борсата на труда. Позволявал си само да върти глава, да казва нихферщеен^[2] и да чака, докато го изпатят в бараката на трудовия лагер.

Знаел, че неговите немски колеги ще го търсят, но това не го безпокояло. Страхувал се от нещо друго: да не се появи в ареста някой, който да го е виждал зад гишето на немската трудова борса.

Изпитал мигове на безкраен ужас, преди да разбере, че щастieto не го е изоставило. След два дни вратата на килията се отворила и влязъл немец. Тогава Лонсдейл не би могъл да знае, че той е офицер от нацисткото военно разузнаване. Колкото и да било чудно, имал съвсем приятни обноски, приятен глас, поразпитал го, помислил и накрая му казал, че го е избрал и иска да го изпрати в специална част. Ставало въпрос за служба на съветска територия, непосредствено в тила на Червената армия. Ще нареди да го изпатят в медицинския пункт за преглед.

Лонсдейл си отдъхнал. Ако попадне в тила на Червената армия, значи ще си бъде у дома и ще се измъкне от капана. Засега обаче положението му все още било опасно. След като го завели в лекарския кабинет и след като минал през предписаните прегледи, от рентген до изследване на урината, немският лекар му казал, че е негоден за избраната служба. Лонсдейл знаел, че е здрав като бик, а и съзнавал, че решението на лекаря може да му струва живота. Но тепърва го очаквала най-голямата изненада. Чакал, смутено пристъпвал от крак на крак и се чудел какво да прави. Но германският лекар се разкراчил и разлюлял бедра.

— Е? Какво чакате още? Обличайте се и се махайте!

— Къде? — попитал несмело.

— Че откъде да знам, къде искате да отидете? У дома, в кръчмата или на черква. Само не ни бавете, имаме работа!

Изтичал по стълбите и спрял на тротоара сред забързаните минувачи. Нищо не разбирал. Нито една случка през последните два дни нямала логична връзка с предходната. Лонсдейл разбрал връзката едва когато по-късно научил цялата истина.

Впрочем офицерът от нацисткия абвер Йохан Вайс бил дал на лекаря строго нареждане:

— Въпросът е секретен, щренг гехайм^[3]! Не разпитвайте и само издайте на пациента удостоверение за негодност.

Така разузнавачът Лонсдейл се върнал отново на работа в трудовата борса.

Йохан Вайс бил в действителност съветският разузнавач Рудолф Иванович Абел. Получил бил от московския Център съобщение за положението, в което бил изпаднал неговият тогава още непознат колега Лонсдейл и своевременно се намесил.

Но как е могъл съветският разузнавач да попадне в толкова важна служба в нацистката разузнавателна организация, как е могъл, преоблечен в немска униформа, да заеме толкова отговорна длъжност? Случаят с полковник Абел, който успява да се промъкне в редовете на врага, е доказателство за дълбоко обмислена операция на съветското разузнаване, работещо отлично и в условия на постоянно изменящата се фронтова линия. Човекът с немска офицерска униформа Йохан Вайс започва да изгражда своята житейска легенда много отдавна.

Ръководството на съветското разузнаване решило да използва положението, възникнало през август 1940 г. при присъединяването на Естония, Литва и Латвия към Съюза на съветските социалистически републики. Съветско-германският договор гарантирал на германските граждани, намиращи се по това време на територията на тези три нови съюзни републики, възможността да се изселят в „старата си родина“. Достатъчно било да подадат молба в съответното ведомство, да заявят, че са „райхснемци“ и да натоварят движимото си имущество. После вече можели да заминат „хайм инс Райх“, т.е. за Хитлеровата „хилядолетна велика Германия“.

Абел научава наизуст новата си биография, пристига в Рига и се явява в канцеларията на германския комисар по въпросите на преселниците.

— Името ви?

— Йохан Вайс.

— Родители?

— Починаха. Произхождам от старо немско семейство. Отгледа ме моята леля. Живеех тук, в Рига. Моля, ето документите ми.

Комисарят, прелиствайки документите, забелязва:

— Значи вие сте роден в Германия!

— Явол^[4] — отговаря Рудолф Иванович Абел твърдо и високо и се усмихва. Гордее се със своя фиктивен немски произход. А комисарят също радостно констатира:

— Ясен ми е случаят, фолксгеносе^[5]! Ето ви регистрационния картон. Попълнете го! — Немецът отново преравя документите и накрая пита:

— Къде живеете след смъртта на леля си?

— Работех в провинцията. При художника Воронцов. Руски емигрант. Може би сте чували неговото име. Трябваше някак да преживявам. Но затова пък при него научих руски.

— Вайс, вие знаете руски! Не забравяйте да го впишете в картоната!

Легендата, изработена в Центъра на съветското разузнаване, започва да се реализира. Младият „фолксдойче“^[6] Йохан Вайс става член на Националния съюз на прибалтийските немци, държи се както подобава, разумно и самоуверено. Когато му идва редът, заедно с група преселници се качва на влака и ето го в Лодз.

Нацистите се стремят да понемчат този полски град или поне да господствуват в него. Затова заселват тук десетки преселници и им обещава чудеса. На СС-оберщурмбанфюрер Ролф Рьоден е възложено да ги надзирава и да се погрижи да бъдат настанени на работа. Младият, здрав и самоуверен Йохан Вайс спечелва благоразположението на есесовеца и получава прилично платена работа в един голям гараж като шофьор.

Една от основните предпоставки за успеха на разузнавача е умението търпеливо да чака. Йохан Вайс работи добре, за да угоди на своите началници, а през свободното си време води скромен живот на самотен млад мъж. Наема квартира, която му препоръчват. Вдовицата Дитмар произхожда от старо немско семейство, живее в Лодз дълги години и Йохан Вайс трябва да признае, че е съвсем приятна хазайка. Отнася се към него като към собствен син. Та нали нацистите трябвало взаимно да си помагат.

В един неделен следобед вдовицата Дитмар поканва гости на кафе и кекс и представя Йохан Вайс на приятелката си. Мария Бухер е също приятна госпожа и особено интересна за съветския разузнавач, тъй като е икономка при германския полковник Йоахим фон Залц.

Докато си пие кафето с мляко и си яде кекса, Йохан Вайс научава, че господин полковникът е многоуважаван нацист и местен всемогъщ господар. Той е офицер от абвера на Канарис.

Всички, които са се срещали с полковник Абел, а дори и тези, които се запознават с него по време на нюйоркския процес, са единодушни, че е бил изключителен събеседник и е умеел да печели предразположението на всеки. Двете възрастни дами, вдовицата Дитмар и Мария Бухер, се възхищавали от неговото коректно държане, умеели да ценят малките, но приятни подаръчета, така че ни една от тях не се възмутила, когато разбрала, че излизал на разходка с дъщерята на госпожа Бухер Андела и я изпращал до външната врата късно след полунощ.

Нека да не се ровим в душата на разузнавача Абел, да не обсъждаме неговото отношение към Андела Бухер. В секретните служби често целта оправдава средствата и любовните връзки може да изиграят немалка роля, макар понякога да става въпрос за убедително симулирани чувства. Истината е, че и трите жени са най-добрият адвокат на Йохан Вайс. Всяка според възможностите си, всяка на различно място и по различен начин говори за него като за надежден и симпатичен млад човек, който заслужава по-добро положение.

Вайс получава добра работа и може да е доволен от резултата. Приемат го за шофьор на лека кола направо в един отдел на абвера. Сега вече съветският разузнавач е доста близо до целта си. Живее сред нацистки офицери от разузнаването, седи зад волана, слуша, когато в колата си разказват какво са извършили и какво смятат да правят, и става свидетел на много събития, тъй като возел нацистите до мястото на действията. А когато по-късно го назначават за личен шофьор на майора от абвера Аксел Щайнглиц, той, както се казва, започва да пие вода направо от извора.

В края на 1940 година нацистите започват да подбират хора, които по-късно обучават в специални лагери за диверсионна и саботажна дейност и се канят да ги прехвърлят в тила на противника. Майор Щайнглиц става началник на тези учебни лагери, но отговаря и за набирането на кандидатите за саботажната школа. Йохан Вайс пътува с него из околността и тъй като знае руски, му помага като преводач. Естествено научава много неща и предава в московския Център ценна информация. Но той не е доволен от успеха си, неговата

цел е да отиде по-нагоре, да се добере до още по-ценни информации. И тъй той се възползва от новите си познанства, за да изкачи още едно стъпало в кариерата си.

Йохан Вайс става преводач на абвера, в отдел 2-Ц, ръководен от капитан Дитрих. Задачата на капитана била да снабдява учебните лагери за диверсионна дейност с руски пленници, изпращани по-късно като диверсанти отвъд фронтовата линия. Капитан Дитрих не владеел руски, а и проявявал такова високомерие към „малоценната раса“, че дори не се унижавал да участва лично във вербуването на бъдещи саботьори в пленническите лагери, потънали в мръсотия и болести. Оставал в своя разкошно обзаведен кабинет, а в лагерите изпращал преводача Вайс, който от ден на ден поемал все по-голяма част от пълномощията на своя шеф. И именно по това време и на тази длъжност Вайс се появил в ареста при своя другар Лонсдейл. Московският Център му бил съобщил за положението, в което е изпаднал разузнавачът. Абел могъл да се намеси активно, тъй като имал необходимите пълномощия, дадени му от неговия шеф капитан Дитрих.

Двойствената роля на Абел била опасна. Обикалял пленническите лагери, разговарял с руските пленници, те гледали на него като на същински гестаповец, а той трябвало да им подсказва каква е работата. При това рискувал някой от тях да го издаде. Бил научил впрочем, че в един пленнически лагер гестапо организирано собствена мрежа от доносници, колаборационисти, изменници, които трябвало да си отварят очите и да съдействуват за разкриването на съветската тайна мрежа.

Нацистите не знаели нищо конкретно, но предполагали, че съществува нелегална съпротивителна организация сред кандидатите за диверсанти, тъй като много обучени агенти, изпращани в съветския тил, не оставали там нито ден. Съветското контраразузнаване ги излавяло.

Нищо чудно. Нали Йохан Вайс бил запознат със списъците на изпращаните агенти и е знаел кога и къде ще бъдат хвърлени с парашут. Но за да не се получи грешка от съветска страна, всеки изменник, влязъл в родината си с умисъл да воюва срещу другарите си, имал определен идентификационен знак. А той изпълнявал ролята на клеймо.

Нацистите трябвало да снабдят агентите си с руски униформи, да ги обуют с руски ботуши и да намерят за тях руско бельо. С подготовката на снаряжението се занимавал голям отдел в един пленнически лагер. Там имало и обущарница, в която работели сигурни хора. На подметката на всеки ботуш те поставяли знак, по който съветските органи безпогрешно познавали изменника. Така че всеки от продалите се на немците изменници за парче хляб, няколко цигари и бутилка ракия отнасял отвъд границата и собствената си присъда.

Но Йохан Вайс — служителът от абвера на Канарис — имал и други възможности, които също използвал. Ръководството на диверсионния отдел устроило за свои нужди работилници за фалшифициране на документи. Тук се изработвали съветски документи, удостоверения, купони за храна и военни книжки. Йохан Вайс успял да настани и тук свои хора — благонадеждни руски пленници, и от този момент всеки фалшифициран документ имал незабележим знак, зашифрован в текста или във водния знак на хартията. Съветските органи на Държавна сигурност получили списъка на тези обозначения и вече лесно разпознавали промъкналите се тайни агенти, които и не подозирали, че направо в документите им пише що за хора са.

През Втората световна война нацистите чувстваха недостиг на свои шпиони във всички страни, срещу които воюваха. Жалко бе положението им във Великобритания. Секрет Интелиджънс Сървис обезвреди още в началото на конфликта цялата разклонена мрежа от Хитлерови шпиони. Чак до своето поражение през 1945 година немците не успяха да организират нова разузнавателна мрежа.

Няколко пъти абверът на Канарис се опита да проведе главоломни операции в Съединените щати. Нацистки подводници стовариха край американските брегове диверсанти, които при паролата „Операция Пасторий“ трябваше да вдигнат във въздуха важни промишлени предприятия в САЩ. Наивният поход завърши с фиаско, нацистките шпиони бяха изловени и мнозина от тях стигнаха до електрическия стол. И други подобни операции претърпяха крах.

Във Франция съпротивителните организации се постаряха да бъдат обезвредени някои шпиони, изпратени от нацистите по следите

им. Известно е, че през цялата война под контрола на партизаните бе огромна територия, преди всичко в планинските области на страната.

В Съветския съюз положението на нацисткото разузнаване бе особено тежко. Партизаните издириха и ликвидираха шепата изменници, които се поставиха в услуга на абвера. Мнозина от тези, които немците изпратиха отвъд границата с тайна мисия, се явиха пред органите на сигурността и разкриха мисията си. И тъй на разузнавателната служба, която трябваше да информира върховното командване на вермахта, не й оставаше нищо друго, освен да изпраща все нови и нови възпитаници на шпионския занаят и да се надява, че поне някои от тях наистина ще започнат да дават информация. Мнозина наистина направиха това. Нацистите обаче скоро разбраха, че това са само информации, включени в играта, и техен автор е самото съветско разузнаване. И тъй като немците нямаха възможност да проверяват коя информация е истинска и коя е фалшива, не можеха да използват дори и истинските.

Нека посочим поне един пример. Съветският разузнавач с нацистка униформа Йохан Вайс успял да организира група пленници, които след обучение били прехвърлени в Съветския съюз. Командир им бил Гвозда, бивш военнослужещ от Червената армия. По нареждане на Йохан Вайс, който дал съответни напътствия на Гвозда, групата обучени диверсанти пристигнала благополучно в съветския тил. Не след дълго се появили и първите информации. Йохан Вайс получил похвала от началниците, тъй като групата на Гвозда изпращала наистина ценна информация. Поне така изглеждало.

Но един ден в щабквартирата на абвера се появил висшият офицер от Берлин СС-хауптштурмфюрер Хайнрих Шварцкопф. Пристигнал на инспекторски преглед. В Берлин се било появило подозрение, че информацията от групата на Гвозда не били верни и допринесли за поражението на нацистки части на някои участъци на фронта. Впрочем Гвозда бил съобщил, че бронята на новите съветски танкове била много по-слаба, отколкото на някои по-стари видове. А всъщност било обратното, немските противотанкови снаряди рикоширали в бронята и не били в състояние да я пробият.

Йохан Вайс се оказал в незавидно положение. Подозрението, че съществува конспирация, било основателно. Съветският разузнавач щял да се окаже натясно, но му помогнала щастливата случайност.

Хайнрих Шварцкопф се оказал стар познат на Вайс. Още в Рига били прекарвали не една нощ заедно на чаша бира, още тогава вдигали тост за братството и на Шварцкопф дори през ум не му минавало, че неговият благонадежден нацистки приятел може да има пръст във фалшивата игра. И тъй като обичал чашката и не знаел кога да престане, а след туй пък не бил в състояние да се контролира, разкрил на Вайс за какво става дума.

Съветският разузнавач тутакси намерил обяснение.

— Виж какво, Хайнрих — казал той, — не търси под вола теле. Защо смяташ, че Гвозда е изпращал фалшиви донесения? Само затова че съветските танкове имат по-здрава броня ли? Била е по-слаба, защото в началото са нямали достатъчно материал, а ние ги бяхме подгонили така, че едва успяваха да избягат. Но после нашият вермахт престана да напредва. Нашите генерали дадоха възможност на руснаците да си отдъхнат, да консолидират тежката си промишленост, да преместят заводите си отвъд Урал, където не можем да ги достигнем, и започнаха да произвеждат танкове с високоустойчива броня. А групата на Гвозда съобщава това, което е установила. Когато се сблъска с новите танкове, ще изпраща информация за по-здравата им броня.

Пийването с Хайнрих се оказало скоро от полза за Йохан Вайс. Шварцкопф се върнал в Берлин, докладвал на началниците си за способния млад офицер, изпитан служител в разузнавателната служба, и направо пред главното управление на службата за сигурност на райха, нуждаещо се от такива хора, направил предложение да бъде изтеглен Йохан Вайс. Така съветският разузнавач получава назначение, подписано от самия Валтер Шеленберг, става офицер във VI отдел на нацистката шпионска организация и не след дълго се премества в Берлин.

Преди това обаче предава разузнавателната група, съставена от сигурни руски пленници, намиращи се в лагерите за обучение, на своя приемник. Наричал се Петер Химел, носел също немска офицерска униформа, но бил сътрудник на Абел, офицер от съветското контраразузнаване. Истинското му име било Матусов.

Деятелността на Абел в Берлин е донякъде забулена в тайна. По-късно Рудолф Иванович сам заяви, че по заповед на новите си шефове от Йохан Вайс станал Петер Краус и работел заедно с Гордън

Лонсдейл, когото измъкнал от ареста в Минск. Той отдавна живеел в Берлин и бил работник във фирмата „Даймлер-Бенц“. Няколко тайни срещи, указания от московския Център и берлинската радиостанция започнала да предава. Петер Краус се оказва човек на място, какъвто бил до този момент и Йохан Вайс.

Полковник Рудолф Иванович Абел бе скромн боец на тихия фронт. За съжаление прекомерно скромн. Той не разкри много неща от своята тогавашна дейност. Каза само, че в шпионската организация на Шеленберг е работил така, че да бъдат доволни нацистките му шефове и московският Център. Петер Краус съпровождал нацистки агенти, които пренасяли документи, долари или франкове за Швеция или Швейцария в тайници, намиращи се в калниците на автомобилите. Тайниците се заключвали, но Абел съумявал навреме да си направи копие и в не един случай успявал да заснеме документите по време на пътуването.

От интервюто, което по-късно полковник Абел даде пред журналистите, се разбра, че в Швейцария е участвувал в преговорите рамо до рамо или от името на СС-генерал Валтер Шеленберг, а той, както е известно, е посетил Швейцария само веднъж.

Става въпрос за един от най-любопитните епизоди от Втората световна война в областта на тихия фронт. Валтер Шеленберг бе всемогъщ (по-късно става приемник на прословутия шеф на нацистките шпиони Канарис) и както изглежда, е предприел пътуване до Швейцария по своя инициатива. СС-генералът, шеф на разузнавателната организация на нацистката партия, се среща на швейцарска земя с шефа на швейцарското разузнаване полковник Масон.

Във вторник, 8 септември 1942 г., тоест тогава, когато нацистите бяха пред Сталинград, когато на съветския фронт действуваха 239 дивизии от нацисткия вермахт и когато съветските войски направиха пробив в немския фронт в района на Ржев и Вязма, гражданин минава швейцарската граница при Лауфенберг на Рейн. Никой не му иска документите, защото няколко дни преди това граничната застава получава поверителна заповед от Люцерн да не обръща внимание на гражданния. Още повече че не е сам — съпровожда го капитан от швейцарската федерална армия.

На немската страна на моста двамата мъже са вече очаквани. Караулът поздравява, сержантът отвежда посетителите в сградата на митницата.

Миг след това полковник Масон изпитва първото разочарование. Трябвало да се срещне с Шеленберг, а до масата седял някакъв офицер, който предал, че по пътя СС-генералът бил имал неприятности с колата и щял да чака господин полковника след около два часа в недалечния Валдсхут. Там Валтер Шеленберг се среща за първи път с шефа на швейцарската разузнавателна служба, а за втори път — на швейцарска земя, в замъка на капитан Майер Волфберг в Ерматинген край Боденското езеро. Генералът от СС Шеленберг прекарва в замъка цели три дни, от петък 16 до неделя 18 октомври 1942 година.

Съществуват няколко версии за съдържанието на разговорите. Според една от тях самият Шеленберг потеглил за Швейцария, за да се опита да установи коя е онази тайнствена личност, приближен на Хитлер човек, който доставя на швейцарската разузнавателна служба и на съветската група разузнавачи, ръководена от Александър Радю, тайни сведения от най-висша степен на секретност. Ако това е била истинската причина, то пътуването на Шеленберг до Швейцария не постигнало целта си; съветската група продължила да работи и както Радю, така и неговият най-добър сътрудник Рьослер и останалите продължили да изпращат в Москва ценна информация.

Второто обяснение звучи по-правдоподобно. Още от началото на войната нацистите срещали трудности с изплащането на възнагражденията на тайните агенти в чужбина. Никой от тях не искал да работи за заплати в обезценени марки, а доларите в Берлин били рядкост. Немците трябвало да купуват от чужбина с твърда валута, злато или брилянти някои необходими стратегически суровини и апаратури. И тъй като в някои преговори участвували и цивилни, които били по-скоро от търговските, отколкото от политическите кръгове, не е изключено и Шеленберг да е пътувал с такава мисия.

Други причини за срещата, особено през онзи 3 март 1943 в хотел „Борен“ в Биглен, може да се открият в издадените по-късно публикации на служители от швейцарската разузнавателна служба. Тогава със СС-генерал Шеленберг се срещнал швейцарският генерал Гизан. Дватама се били споразумели, че Валтер Шеленберг ще убеди Хитлер да се откаже от заплануваната окупация на Швейцария. Така

поне се изразил заместникът на Шеленберг СС-шурмбанфюрер Еген. По-късно се оказва, че това е лъжа. През това време Шеленберг изобщо не е имал възможност да говори с Хитлер, окупацията на Швейцария била само заплаха и Шеленберг нямал заслуги за запазването на неутралитета на Швейцария.

Коя всъщност е била причината за всички тези тайни преговори, на чийто фон е играл роля видимо и полковник Абел? Може би е ставало въпрос за лични интереси или за интересите на определена група нацисти. По време на войната немците имаха няколко шпионски организации, които взаимно се конкурираха, а освен това във всичко се бъркаше и гестапо, убедено в своето всемогъщество. И по това, което разкри полковник Абел за по-нататъшния ход на събитията, става ясно, че главна роля в последното действие на швейцарската драма е изиграло съперничеството между нацистките организации.

Петер Краус, в действителност полковник Абел, се връщал със самолет от Швейцария, изпратен там от неговия шеф Шеленберг с определена тайна задача. Когато самолетът кацнал на берлинското летище Темпелхоф, в него нахлули група цивилни полицаи, сложили бележници на Абел и го откарали в ареста на гестапо. Полковник Абел посочи, че в килията си разсъждавал кой и защо го е арестувал и стигнал до три възможни обяснения: или гестапо е научило за тайните преговори на Шеленберг на швейцарска земя и иска да използва Петер Краус като свидетел срещу шефа му, или самият Шеленберг е наредил да го арестува гестапо, защото е мислил, че е изменил на интересите му и работи за конкурентния абвер, или пък нацистите са научили, че е съветски разузнавач.

Във връзка с казаното се посочва един прекалено сантиментален епизод. Когато Петер Краус бил изправен пред следователите на гестапо и отказал да даде показания, пред него на масата поставили куп снимки от автомобилна катастрофа, от погребение и от гробища. Върху лентите на венците, поставени върху ковчега, било ясно и четливо написано името Петер Краус. За по-голяма сигурност гестаповците му обяснили, че никой няма да го търси, ако не излезе от техния арест жив. Нали вече е погребан.

През лятото на 1944 година Валтер Шеленберг бил научил за действията на гестапо спрямо неговия забележителен агент и се бил застъпил пред самия Хитлер, по чиято заповед гестаповците

освободили Абел. Това е неправдоподобно заключение. Хитлер е имал други грижи и доколкото е известно, Шеленберг не е имал чест достъп до него. Истина е обаче, че гестапо освобождава полковник Абел.

По-късно се разбра какво е направено за спасяването на съветския разузнавач. Съветски резидент в Берлин бил доктор Щудхоф, собственик на лечебно заведение. В неговия санаториум се събирали сведенията на отделните агенти и оттук те получавали нареждания за действия. Професор Макс Щудхоф бил онзи диригент зад кулисите, който всъщност ръководел предаването на информацията в Москва.

След като научил какво се е случило с полковник Абел, той посредством доверени лица уведомил разузнавателната служба на Шеленберг, а после за Валтер Шеленберг било вече въпрос на престиж да измъкне своя служител от ръцете на гестапо. Първоначално му били показали снимките от автопроизшествието и погребението и той нямал причина да не повярва, че неговият агент Петер Краус е загинал.

Когато частите на Червената армия приближаваха Берлин, нацистите започнаха трескаво да заличават следите си, страхувайки се, че ще бъдат съдени за престъпленията си. Така те се опитваха да ликвидират хиляди затворници и военнопленници, изпратени на принудителна работа в подземните заводи за крилати ракети^[7], които трябваше да спасят Хитлеровия райх от поражение. Разузнавачът Абел съобщава в Москва подробности за акцията, чрез фалшифицирани заповеди успява да отложи ликвидирането и частите на Червената армия се появяват навреме пред портите на концентрационните лагери.

Нацистите вече знаеха, че са загубили войната, и се опитваха да унищожат поне каквото могат. Разузнавачът Абел научава, че се готвят да хвърлят във въздуха подземен завод, заедно с работещите в него военнопленници. Съобщава в Москва. Командуването на Червената армия изпраща специална част, за да спаси хората и съоръженията. Преоблечени в немски униформи, съветските войници преминават през фронтовата линия и в последния момент с ръкопашен бой завземат обекта. Петер Краус също участва и е ранен.

Когато идва в съзнание, вижда, че лежи в съветски лазарет. Войната е завършила, но той не проговорва. Не е сигурен кой какъв е. Та всичко това би могло да бъде клопка. И едва когато до леглото му застава един от неговите ръководители, той разкрива своята

самоличност. Ръководителят нарежда разузнавачът, който има толкова заслуги за победата над фашизма, да замине с първия самолет за родината.

Трябва да споменем за още една акция на разузнавача Абел, която на времето имала предимно политическо значение. Не е известно дали посредством швейцарските си връзки или чрез берлински източници Рудолф Иванович Абел успява да се добере до информация за строго секретните преговори на Алън Дълес, представител на военната разузнавателна служба на САЩ, Офис ъф Стратеджик Сървис, за сепаративна капитулация на нацистките части в Италия. Седалището на Дълес било в швейцарския град Берн и оттук насочвал тайните преговори. Той и неговият колега Геверниц се срещат на няколко места със СС-генерал Волф, главнокомандуващ в тази част на Италия, която била още под контрола на нацисткия вермахт. Резултатите от разговорите зад строго охраняваните затворени врати се смятали за държавна тайна. Въпреки това разузнавачът Абел научава за тяхното съдържание.

Великите сили, които се опълчиха срещу нацисткия вермахт и воюваха на всички фронтове срещу фашизма, се бяха споразумели, че нито една от тях не ще поведе с нацистка Германия сепаративни политически преговори, че не ще преговаря с победените нацисти за отделни условия на капитулацията.

Американците Дълес и Геверниц нарушиха тази договореност, торпилираха международното споразумение и така сигнализираха за стремежите на Запада, който се опитваше да извлече капитал за бъдещето от военните си позиции в Италия.

Подробните информации на Абел имат огромно международно политическо значение. Представителите на Съветския съюз намекуват на представителите на западните държави, че знаят за задкулиските машинации, разменят се ноти между Сталин и американския президент Рузвелт и представителите на Съединените щати и Великобритания загубват увереност. Не могат да си обяснят откъде Москва е получила информацията за толкова строго секретно водените преговори. Ето защо Великобритания и Съединените щати трябваше да отхвърлят предложенията на Химлер за мирно уреждане, представени от неутралния посредник граф Бернадот. Както САЩ, така и Великобритания не бяха сигурни дали съветското разузнаване

не е научило и за тези планове. По такъв начин Рудолф Иванович Абел се намесва и в международната политика.

Завръща се в родината майор. При реорганизацията преминава от НКВД^[8] към КГБ (Комисариат за държавна сигурност). Но не остава дълго със скръстени ръце. Едва се съвзема здравословно и го натоварват със специална мисия.

Разузнавачът трябва да бъде в състояние да изживее толкова доказуеми живота, колкото маски са нужни за неговата работа. Дори и добре фалшифицираните документи не са достатъчни. Разузнаването на другата страна има възможност да провери дали даденият човек се е родил, оженил или умрял в посоченото място, как изглежда, дали редовно е записан в регистъра за гражданското състояние, дали наистина е посещавал училището, откъдето е издадено свидетелството. Днес агентът не може да се представя за журналист, ако не публикува репортажи, не може в графата „професия“ на задграничния му паспорт да пише, че е певец, ако не се изявява като такъв.

Полковник Рудолф Иванович Абел живее под името на художника Емил Р. Голдфус, а художникът Голдфус наистина умее да рисува. Това е отлично прикритие. Но преди това художникът Голдфус е трябвало да стигне на новото си поприще в Съединените щати по съвсем обикновен, доказуем при всички обстоятелства начин.

Един ден през 1946 година в един от немските сборни лагери за бежанци се появил мъж на средна възраст. Името му било Ендрю Кейотис. Той не искал и да чуе да се върне дори една крачка на изток. Мечтаел да попадне отвъд океана и му било все едно в коя страна. За разлика от останалите не държал особено на Съединените щати и се задоволил с надеждата, че ще може да изкарва прехраната си като дървосекач в Канада.

Ендрю Кейотис или е имал голям късмет, или влиятелен познат, който се е застъпил за него, тъй като получил разрешение за преселване по-рано от останалите. Ех, че му провървя, казвали приятелите в лагера, когато излязъл с олющения си куфар от портата. Ендрю Кейотис слязъл на канадския бряг и като истински дървосекач изчезнал вдън гори. Според някои данни може да се смята, че известно време наистина е сякъл дърва, може би за да свикне със средата.

Сигурно е обаче, че не след дълго сменил преселническите документи със съвсем други, облякъл други дрехи и приел друго име и вече като канадски гражданин преминал границата на Съединените щати. Кой знае, възможно е да се е регистрирал в първия северноамерикански хотел под името Мартин Колинс или Емил Р. Голдфус, но в никакъв случай не като Рудолф Иванович Абел.

От протоколите на съдебния процес можем съвсем бегло да проследим дейността на Абел след 1948 година, когато по всяка вероятност е преминал канадско-американската граница. Журналистите се опитваха да измъкнат подробности за живота на големия съветски разузнавач от всеки, който макар и малко го е познавал. Писаха, че отначало пътувал насам-натам, от щат в щат и затова умее да разказва така убедително за Чикаго, Сан Франциско и Лос Анжелос, сякаш там е живял години наред.

По влога в нюйоркската Ийст Ривър Савинг Банк на Амстердам Авеню 743 може да се съди, че е бил в Ню Йорк още през юни 1950 година. Агентите на ФБР разкриха, че е живял ту в хотелите на Бродуей, ту на Осемдесета и Деветдесета улица и често се местел. Гордън Лонсдейл, вероятно негов тогавашен заместник по длъжност, който в Съединените щати също имал за задача да следи предимно бившите нацисти и научните работници на Хитлерова Германия, характеризира сполучливо Абел именно от периода на неговата дейност в Ню Йорк, така че можем отчасти да запълним празнотите в описанието на неговия живот.

„Бих могъл да говоря за Алек цели часове. Впрочем от край време го смятам за изключително интересна и във всяко отношение удивителна личност. Той бе тих и разсъдлив и никога не привличаше вниманието на другите с впечатляващо държане, винаги се стремеше да бъде един от многото. В компания също не се натрапваше и на всеки, с когото се срещаше, правеше добро впечатление. Умееше да бъде внимателен и учтив.“

Служебната характеристика е не по-малко ласкателна. Тестовете за интелигентност, на които трябва да бъде подложен всеки затворник в американските затвори, завършват отлично за полковник Абел. От хората, с които е бил в затвора, също получава най-добри отзиви. Във връзка с това трябва да подчертаем, че американските престъпници са прекалено патриотично настроени, смятат всеки главорез и гангстер за

почтен занаятчия, но към комуниста, още повече към съветски агент, се отнасят като към изчадие на човешкото общество.

В една килия с полковник Абел поставили първокласния магнат в престъпния свят Винсент Дж. Сквиланте, един от главатарите на мафията. Бил хвърлен в затвора на Уест Стрийт заради нещо дребно — този път за изнудване, но минавал за гангстерски барон.

Сквиланте почувствувал силно накърнена престъпническата си чест, когато разбрал кой е в една килия с него. Направил оплакване до директора на манхатънския затвор Алекс Кримски и поискал да го преместят в обща килия. Управата на затвора отхвърлила молбата му. Гангстерът въпреки това не се предал, нали ставало въпрос за националната му гордост. Никой на света не можел да го принуди да ношува под един покрив с комунистически шпионин. Сквиланте предприел странна демонстрация. Всяка сутрин искал ведро гореща вода, четка за дъски, течен сапун и парцал и грижливо изтърквал пода и избърсвал излъсканите стени, за да измие „миризмата на комунизъм“.

Издържал да играе тази комедия само няколко дни. После се сприятелил с Абел. „Комунистическият шпионин“ започнал да го учи френски. Вестта се разнесла из затвора, където не след дълго за Абел се говорело, че е високоинтелигентен и принципен човек, който изпаднал в затруднение при изпълнение на своя патриотичен дълг. И в затвора на Уест Стрийт вече нямало човек, който да не търсел приятелството на Абел.

„Неговият интелигентен и проникателен поглед никога не спираше задълго върху даден предмет, но Абел винаги забелязваше всичко, което бе нужно и от което наистина се интересуваше — казва за него Лонсдейл. — Най-много ми харесваха неговото твърдо самообладание и същевременно упоритостта, с която работеше. Мисля, че спокойно би могъл да седи върху буре с барут, на което фитилът вече е запален. Дори и в този случай би могъл да доразкаже анекдота, но категорично би се сетил навреме какво да направи, за да не се стигне до взрив. Не мога да си представя човек с такива качества да се поддаде на паника или да действа безразсъдно.

Един от нашите общи приятели и колеги ми разказа веднъж, че имал среща с Алек в тъмна странична уличка на едно от нийоркските предградия. Алек носел важни тайни документи и голяма сума долари.

Изведнъж някъде от тъмнината изскочил гангстер и с пистолет в ръка извикал: «Горе ръцете!»

Докато приятелят ми разсъждавал с каква хватка да обезвреди престъпника, гангстерът вече лежал на земята и се гърчел от болки. Алек държал в ръката си пистолета му. Извадил от него пълнителя, хвърлил револвера в канала. Обърнал се със заплашителен тон към лежащия престъпник: «Друг път посягай към такива, с които можеш да се справиш, старче!» После продължил спокойно пътя си.

Възхищавах се не само от самообладанието и смелостта на Алек, но и от други негови качества. Интересуваше се от не една област на науката и изкуството и неговата обща култура беше наистина енциклопедична. Същевременно имаше сръчни ръце като квалифициран занаятчия. И макар че беше въздържан и затворен, той беше добросърдечен и фин човек.

Бях на деветнадесет години, когато се запознах с Алек, и оттогава се стремя да вървя все по стъпките му. За мен той бе винаги пример за подражание. Най-голяма похвала, която съм чул някога за себе си, бе, когато един колега каза, че не бил срещал двама души, имаше предвид Алек и мен, тъй различаващи се по вкус и темперамент и толкова приличащи си при изпълнението на задълженията.“

Прокурорът Томпкинс представя пред съдебните заседатели, а по този начин и пред американската общественост своя коронен свидетел Рейно Хейханен като заместник на Абел. От първия миг, в който този рицар на печалната слава се появява на ринга, става ясно, че в неговите показания нещо не е в ред. Нима е логично съветските органи да изпратят на толкова отговорно място човек с такива жалки лични качества и да рискуват групата да бъде разкрита от лице, което в известно отношение не отговаря напълно за деянията си.

По време на процеса загадката остана неразгадана, а и по-късно не се стигна до значимо разбулване на задкулисието, от което се появи и отново изчезна в него главният актьор на прокурора Томпкинс. Автомобилната катастрофа, при която след време загадъчно загина Хейханен, сложи край на надеждата, че все някога ще бъде разкрит истинският фон на случая.

Не бе разкрит. След години Гордън Лонсдейл разкри част от тайната. Но за Хейханен не се споменавахе и дума.

„Макар че моята работа в Съединените щати бе на първо място да осигурявам връзката с Центъра, знаех подробно всички цели на организацията на Алек. Почти всички имаха политически характер. Това не е изненадващ факт. В самия американски правителствен апарат и сред привържениците на десницата има много хора, които са за нова война. Ето защо за миролюбивите народи е жизненоважно да се получават точни данни за замислите на американското правителство. Натам са насочени всички усилия, включително и на разузнаването.

Наша главна задача бе да събираме информация за бившите нацисти, които сега работеха за американците. Особено внимание отделяхме на някогашните нацистки експерти на шпионските организации, които донесоха в Америка архивите си и данните за нацистките шпиони през Втората световна война. Получихме достоверни сведения, че именно тези хора поддържат тайни връзки с привържениците на милитаризма в Западна Германия, а те пък смятат, че най-лекият път за връщането им на власт минава през евентуална война между Съветския съюз и Съединените щати.

Важно бе също така и събирането на информация за подривната дейност на Централното разузнавателно управление, насочена срещу страните от социалистическия лагер. Тези сведения играеха значителна роля главно поради, това че бе нужно да се знае степента на противоречията между замислите на ЦРУ и официалната политика на американското правителство. Добре известен пример за това различие бе подкрепата, която ЦРУ даде на южновietnamския диктатор Нго Дин Диен, след като американският Държавен департамент отдавна бе решил да го изхвърли от играта. В другия случай ЦРУ фалшифицира информацията за положението в Куба и ги представи на правителството на САЩ с явна умисъл да провокира агресия срещу Куба. По-късно акцията претърпя фиаско при Плая Хирон.

Със задоволство си спомням за нашата работа в периода на корейската война, когато температурата на отношенията между Съединените щати и Съветския съюз бе близо до точката на замръзване. Тогава получихме информации, които изиграха важна роля за спасяването на света от опасността от ядрена катастрофа. Впрочем

успяхме своевременно да получим подробна информация за плановите на Макартър. Той се опитваше да пренесе огнището на войната на китайска територия. Не се стигна до осъществяване на неговия замисъл, тъй като тайните информации позволиха да се вземат такива контрамерки, които принудиха президента Труман да отстъпи от края на пропагандата...“

Такива са били правилата на играта и такива лични качества са притежавали играчите. Видимо под влияние на срещите с клиента си, когото имал възможност да опознае по-отблизо, адвокатът на Абел Донован заявява по време на процеса:

— Не бихме могли да твърдим, че международният таен агент върши противозаконна дейност. Всъщност той е извън закона.

Когато всичко завършва и полковник Абел се завръща в родината, при семейството си, когато от дистанцията на времето той може да огледа работата си и да изрази становището си за качествата на разузнавача, изрича една дефиниция, която класически характеризира неговия собствен характер:

„Местната обстановка и условията на работа в капиталистическите страни изискват от разузнавача да владее съвършено чуждия език, да бъде всестранно образован, да бъде винаги бдителен и стриктно да спазва всички принципи на конспирацията. Предаността към родината, честността и дисциплинираността, самопожертвувателността, изобретателността, волята да преодолява трудностите, способността да търпи лишения, скромността — това далеч не са всички изисквания спрямо личните и политическите качества, на които трябва да отговаря всеки, желаещ да стане съветски разузнавач.“

---

[1] Обединено държавно политическо управление. — Бел.прев. ↑

[2] Не разбирам (нем.). — Бел.прев. ↑

[3] Строго секретен (нем.). — Бел.прев. ↑

[4] Тъй вярно (нем.). — Бел.прев. ↑

[5] Германец, живеещ извън границите на райха, член на Националсоциалистическата работническа партия (нем.). — Бел.прев. ↑

[6] Германец, живеещ извън границите на райха (нем.). — Бел.ред. ↑

[7] Има се предвид производството на ФАУ-1 и ФАУ-2. — Бел.ред. ↑

[8] Народен комисариат по вътрешните работи. — Бел.ред. ↑

— Дами и господа съдебни заседатели, настъпи времето, когато трябва да се оттеглим на съвещание — казва съдията Байърс в петък на двадесет и пети октомври 1957 г. и припомня на съдебните заседатели основните черти на процеса „Съединените щати срещу Рудолф Иванович Абел“. Той говори също за юридическата квалификация на престъплението — заговор, и за нагледна илюстрация използва преплетените правни понятия на глобалния пример с тримата неизвестни, на мястото на които съдебните заседатели по собствена воля и находчивост могат да поставят когото си искат.

Три души замислят да хвърлят във въздуха съдебната палата. Единият от тях купува динамит, другият осигурява бормашина, а третият — взривно устройство. Динамитът се оказва влажен, взривното устройство — негодно, а третият заговорник си счупва крака и на се явява. Атентатът е осуетен, но пред съда се доказва умисъл, че тримата наистина са искали да хвърлят съдебната палата във въздуха. По този начин е доказано наказуемото деяние — заговор. Въздействащ и разбираем пример. Още повече че съдията го дава на съдебните заседатели в подходящ момент. Достатъчно е да се досетиш на мястото на неизвестните да поставиш известните и ето че всеки съдебен заседател държи инструкцията в ръцете си.

Часът е дванадесет и петнадесет минути. Съдебните заседатели стават и излизат. В съдебната зала напрежението спада. Публиката си отдъхва. Завършва предпоследното действие и след малко ще zazвучи финалният сигнал.

Съдебните заседатели се затварят и започват да се съвещават. За да запазят анонимността на решението, решават да гласуват тайно, написват присъдата на листче и го предават на председателя. Единадесет пъти виновен, веднъж — невинен. Отново трябва да се впуснат в разискванията, но те стават все по-вяли и съдебните заседатели един след друг усещат глад. Стават и отиват отсреща в

ресторанта на Джо, който е на Фултън Стрийт, близо до къщата, в която се е намирало ателието на художника Голдфус.

В съдебната зала хората поизчакват, но после се разпръсват по коридора и репортерите изтичват да си купят „хотдог“, а когато чакането продължава доста дълго, пазачите, които охраняват подсъдимия, си казват, че е крайно време да си стоплят съдинките с обета, и го отвеждат в килията.

Съдебните заседатели се връщат в два и половина и отново се залавят със случая. Междувременно в залата се разчува, че не могат да се договорят, затова искали от съдията Байърс декларацията на Хейханен, която той подписал във ФБР и в която твърдял, че никога не е извършвал шпионаж, затова били поискали съобщението за Роудс, обозначено „Квебек“, и разшифрования текст, намерен в монетата на вестникарчето Джеймс Бозарт години преди това.

След като в залата почти всички се прозяват, а мнозина не издържат и слизат долу, най-после вратата се отваря и някой някому прошепва, че ето вече ще съобщят решението. Залата забръмчава, никой не знае откъде е дошла вестта, но всеки вярва, защото от всичко най-много желае да се сложи край на всичко това. Съдебните заседатели се връщат десет минути преди седемнадесет часа и отговарят: виновен.

Съдията Байърс съобщава, че ще обяви присъдата чак на петнадесети ноември. Кой знае защо му е било нужно толкова много време, за да определи степента на наказанието.

В петък, петнадесети, в десет и половина преди обед Донован, защитникът на Абел, открива съдебното заседание. Прочита пред съдебния състав писмото, което е изпратил преди няколко дни до съдията Байърс. То е продължение на защитата на полковник Абел. Донован иска да изключи възможността за смъртно наказание.

— Властите не представиха никакви доказателства, че подсъдимият наистина е събирал информации, отнасящи се до националната отбрана, и че ги е предавал някому — казва Донован. — Обикновено смъртното наказание се обосновава с това, че тази сурова мярка се прилага като средство за сплашване. Абсурд е обаче да смятаме, че ще сплашим съветските институции, ако ексекутираме този човек. До ден-дневен подсъдимият не прояви и най-малък признак на желание да сътрудничи на органите на властта. Ако в

бъдеще неговото становище трябва да се промени, то в интерес на нацията е той да ни бъде под ръка. Освен това е напълно възможно в най-близко време в съветски ръце или в ръцете на неговите съюзници да попадне американец от подобен ранг. В такъв случай би било в най-висш интерес на Съединените щати да се направи нужното за размяна на пленниците по дипломатически път. Подсъдимият Абел е на петдесет и пет години. Служил е вярно на родината си. Дали е имал или е нямал право, това е негова родина и аз искам да помоля височайшия съдебен състав да не забравя обстоятелството, че с неговата страна поддържа официални мирни отношения.

— Искате ли да каже още нещо подсъдимият? — пита съдията Байърс.

Абел се изправя съсредоточен, сякаш все пак е решил да се намеси в събитията, които толкова го засягат, но отговаря със спокоен, решителен глас:

— Няма какво да добавя.

— Господин Томпкинс, искате ли обвинението да отбележи още нещо? — пита отново съдията Байърс.

Прокурорът е подготвил далекобойна артилерия. Познава психологическите уловки, знае какво кога въздейства върху съдебните заседатели и рутинирано, като професионален оратор рисува пред очите им портрета на Абел. Но той напомня по-скоро прочутия изменящ се образ на Дориан Грей на Уайлд, отколкото реален портрет.

Абел не е новак в своята специалност. Той работи тридесет години като квалифициран разузнавач. Бил е резидент и е ръководил по време на пребиваването си в Съединените щати разузнавателните акции в целия регион. Прокурорът Томпкинс прави и една малка екскурзия из историята на секретните служби, споменава за присъдите в други страни и кой каква присъда е получил в миналото за шпионаж, а после, за да бъде всекиму ясно, безкомпромисно заявява какво е правителственото становище:

— Мисля, че през 1957 година шпионажът е съвсем друга дейност. Такава дейност, която застрашава цивилизацията, излага на опасност страната и целия свободен свят. С други думи, шпионажът е престъпление срещу целия американски народ, а не само срещу

определен ограничен кръг хора. Ето защо съдът трябва да произнесе присъда съобразно със сериозността на провинението.

Малко по-голямо вълнение в залата, няколко фотографски светкавици повече, после мигове на напрежение, което се появява при очакване на нещо решаващо. Но съдията Байърс все още не се решава да обяви размера на наказанието, макар че отдавна го е определил. Смята за необходимо да посочи все пак още няколко аргумента, а неговите думи, може би тъкмо защото ги казва непосредствено преди произнасянето на присъдата, са своего рода характеристика на процеса и обясняват неизказаното, което американските журналисти не успяха да разгадаят нито в репортажите си, нито в коментарите си.

— Съдът не знае, общо взето, нищо за личния живот на подсъдимия. Нито за неговия истински характер. Нито за мотивите, които са го довели до решението да пристигне нелегално през 1948 година в Съединените щати и да работи тук като агент на Съветския съюз с мисия, която ни разкри в свидетелското си показание неговият помощник и сътрудник.

Следователно не знаем нищо за човека, който носи името Абел, така че за основа на решението трябва да ни послужи доказателственият материал. Трябва да оценяваме подсъдимия като човек, който сам е избрал житейския си път, макар да е знаел каква опасност го очаква и каква цена трябва да заплати, ако се разкрие неговата дейност. Този човек бе призван да отговаря за нарушаване на нашите закони, онези закони, който защитават американския народ и неговия начин на живот.

После Байърс казва още няколко изречения само като увод към произнасянето на присъдата. Нито дългият и подробен пролог, нито най-умело изразените аргументи не са в състояние да направят по-леки тежките думи: виновен и затова се осъжда...

Рудолф Иванович Абел бе осъден общо на тридесет години лишаване от свобода и глоба три хиляди долара. Съдията Байърс прочита присъдата с обосновката точно за десет минути. Абел бе на петдесет и пет години. Фактически бе осъден на доживотен затвор, защото един осемдесет и пет годишен затворник е нещо рядко и същевременно една човешка трагедия.

„Чакаше ме долу в килията — рисува миговете след присъдата неговият защитник Донован. — Изведнъж се почувствувах страшно

изтощен. Той се бе разположил на стола, сложил крак върху крак и пушеше цигара. Костюмът му вече не изглеждаше като нов, бе измачкан, но самият Абел имаше вид на човек, когото нищо на света не може да извади от равновесие.

— Не беше лошо — каза най-после — онова, което извършихте горе. От юридическа гледна точка всичко бе коректно. Имам само един въпрос. Ако постигнете успех с обжалването и обвинението отпадне, какво ще стане после с мен?

Ризата ми бе мокра, лепнеше по тялото ми. Емоционално бях почти изчерпан, а той имаше дързостта да ми каже след всичко: не беше лошо! В този момент не бях в състояние да разбера неговата неимоверна способност на професионален разузнавач: да умее да се владее при всички обстоятелства.

— Рудолф! — казах, като го гледах в очите. — Ако целият ми труд не отиде на вятъра и аз успея да постигна това, тогава може би ще трябва да ви гръмна лично аз. Не забравяйте, че съм все още майор от разузнавателната служба на военноморските сили.

Дръпна от цигарата, изпусна бавно дима и тихо каза:

— Вярвам, че бихте сторили това.

С тези реплики напрежението спадна. Предложи ми цигара и започнахме работа. Обясних му, че имаме десет дни на разположение, за да решим дали да обжалваме или не. Уговорихме се да го посетя след два дни.

Подаде ми ръка. Стиснах я и казах «довиждане». Полковник Абел бе необикновено спокоен, като се има предвид, че тъкмо в този момент в чужда страна той влизаше за тридесет години в затвора.“

Място на действието: Турция, недалеч от град Адана. През шестдесет и седма година Помпей заселил тук пирати и градът западнал. Героят от приказките Харун ал Рашид привлякъл със злато и скъпоценни камъни други авантюристи и пробудил улиците за нов живот. Веднъж тук император Адриан трябвало да премине река Сейхан и наредил да построят мост, от който туристите се възхищават и до днес. Американците избират платото недалеч от четвъртмилионния град за военна база Инджирлик.

Сцена: първокласно военно летище със съответните най-съвременни технически съоръжения под и над земята. Отвъд пистата за кацане стереотипни сгради, които биха могли да принадлежат на която и да е армия в света. Павилион с телевизор, бълващ крещящи неразбираеми звуци на турски език, с шумен мюзикбокс и изтъркана плоча „Хелоу, Доли“. Освен това още няколко игрални автомата за харчене на 25-центови монети. Отвъд лехата — друга тревна площ с кошове и вратички и с очертано с набодени колчета игрище за крикет. После още две сгради встрани, нито кой знае колко особени, нито пък екстравагантно обзаведени, но забележителни само с това, че ще става въпрос тъкмо за тях.

Звуков фон: от време на време пронизителен шум на реактивен самолет, ту излитащ, ту кацащ, а когато някой не затвори вратата на павилиона, няколко синкопа на Армстронг и такт от шумен смях, после тук-там някой позаглушен клаксон дава сигнал. Иначе, ако е настъпила вечерта и не грее така страшно слънцето, може да се чуят щурците.

Момчетата започват да си говорят за „цивилните“ веднага след появяването им. Никой не ги е видял да пристигат, а ето ги изведнъж тук. Нямаат отличителни знаци, носят гащеризони — нито военни, нито спортни, нито пък фирмени. Нямаат на гърба си номер, нито марка на предприятието. И са толкова странно, толкова тъжно, толкова еднообразно сиви, че сам по себе си цветът става безцветен. Пилотите са също така безцветни. Такива са и техните машини.

Поставят ги в два хангара в края на бетонното плато, където преди това е стоял по някой самолет, чакащ за резервни части. И изведнъж щуки. Наистина така изглеждат машините: удължен силует, лека фигура, крила като на водно конче над водна глъбина и всичко филигранно, трептящо и невоенно като на безмоторен самолет, който лети само в неделя следобед. Цвят на щука, като на дълбока мътна вода. А и никой досега не е чувал за поделение, наричано Десет делено на десет. Но тези тъжни франтове наистина са от поделението, наречено Десет делено на десет.

Момчетата от авиацията са хитреци и любопитни като селски врачки. Техните колеги от хангарите също си бърборят при монтажа какво ли не. Нали са далеч от родината. А тук, в Инджирлик, единствено радиото и печатът им доставят теми за разговор. Но нито едното, нито другото е точно това, от което се нуждаят. Ето защо насочват цялото си внимание към тайнствените пилоти и започват внимателно да ги подпитват.

Не научават много. Казват, че са от „Локхийд“. Фирма, която произвежда предимно военни самолети. Само че в момента не били към „Локхийд“, защото за известно време ги наела НАКА. Това е институт със сравнително дългото наименование Нешънъл Адвайзори Комити фор Аеронотикс, което означава Национален консултативен комитет по аеронавтика. Загадъчните мъже със загадъчните самолети не са словоохотливи, а май са и от дружеството на заклетите саможивци и макар да се дочува, че работят върху някаква важна изследователска задача, свързана с авиометеорологията, и те самите не опровергават тези слухове, все пак има нещо подозрително в тяхната дейност.

Тези момчета летят с щуките си само при хубаво и устойчиво време. Нима непрекъснато наблюдават как грее слънцето и колко синьо е небето?

Изглежда, че не. Не след дълго техните полети предизвикват недоверие не само сред наземния персонал и военните летци от американската база, но будят тревога и у постовете на иранската граница и в Техеран, а ги засичат и съветските радарни станции на съветско-афганистанската граница. Съветските наблюдатели установяват, че пилотите на тези самолети не спазват точно правилото

да не се лети, макар и на голяма височина над неприкосновената територия на друга държава.

Странно дълго и необикновено сложно трасе изминават за своите метеорологични наблюдения самолетите, приличащи на щука. След старта си те се насочват на изток, летят повече от шестстотин километра на юг, стигат чак над Техеран, а следващите осемстотин километра изминават направо на изток към Мешхед, където се събират иранската, съветската и афганистанската граница. След това неуморните машини се издигат над съветско-афганистанската граница, изминават повече от деветстотин километра в час и никога не навлизат дълбоко в съветското въздушно пространство. Би могло дори да се каже, че пилотът лети просто като по линия, докато долу границата извива зигзагообразно. Нищо повече. После по обратния път към своето летище. Поне засега е така, защото това още не е нито премиера, нито генерална репетиция, а само опипване.

Удивителна мощност, значителен радиус на действие, необикновена височина — та този скъп излет трябва да има някакъв смисъл и цел. И наистина има. Тези необикновено изглеждащи самолети с толкова изключителни качества се наричат „Ютилити-2“, казват им Ю-2 и засега репутацията им все още не е толкова лоша. Но привличат вниманието навсякъде, където се мярнат над земята. Хората са любопитни, особено летците, но далеч повече — журналистите и агентите.

Самолетите с цвят на щука стоят готови на пистата за излитане в Инджирлик, забулени в тайна, от време на време излитат на дълги полети и съвсем по графика се връщат обратно. Никой не знае истинския смисъл, нито пък истинската цел на тези спорадични полети. Или може би все пак са предизвикали подозрение?

Американският публицист Санче де Грамонт твърди, че още от началото на действията съветската противовъздушна отбрана е знаела за посещенията на самолетите без обозначение. Радарните постове са ги наблюдавали, засичали са техните полети и не е изключено да не са ги изпускали нито за миг от екраните. Може би само са изчаквали. До 1958 година наистина не се е знаело що за самолети са това.

Най-близо до разкриване на тайната са били японците и за това им помогнала случайността. На около шестдесет и пет километра южно от Токио се намира спортното летище Фугисава. Японците

обичат авиоспорта и от сутрин до вечер изпълват летището. Стартират и кацат акробати, теглещите машини се извисяват с безмоторните самолети над облаците. Долу младежи разговарят и чакат да дойде редът им. Естествено все някой от тях носи и кинокамера, всеки иска да увековечи сполучливия лупинг или безупречното кацане на приятеля.

Самолетът с цвят на щука се появил над бетонната писта за кацане изведнъж, сякаш наистина паднал от небето. Пилотът не съобщил за кацането си на кулата, прелетял едва на десетметрова височина над паркираните машини и кацнал на пистата по корем. Турбовитловият монопланер със странна форма и конструкция останал на земята, странно нисък, защото не му се спуснал колесникът. Крилата му като лястовица напомняли по-скоро за безмоторните самолети, с които се летяло над Фугисава.

Разбрали, че е принудително кацане, и се затичали към машината. Камерите се въртели, за всеки любител подобни кадри означавали първокласна сензация. Кой знае откъде е прилетял, кой знае на кого принадлежи, кой знае какво му се е случило?

Те били на около сто метра от самолета, когато пилотът вдигнал капака на кабината. Забелязали главата с необикновено голям и кръгъл шлем, видели, че вдигнал ръка и махал, мислели, че се нуждае от помощ. После капакът на кабината се затворил, те дотичали и се взрели в кръглия шлем на пилота. Той наистина ги погледнал, но не реагирал на нищо. Само веднъж направил рязък жест, който би могъл да означава само: не, не, не!

След петнадесет минути близо до тъмния самолет кацнал вертолет на американския морски флот. От него скочили цивилно облечени мъже с пистолети в ръце, обкръжили самолета, някой от тях кимнал на пилота, който отворил капака от плексиглас, излязъл, застанал пред един от тях и казал, че всичко е наред.

Хората от военния вертолет били цивилни, а пилотът на самолета бил облечен със странен гащеризон, който наистина изглеждал като военен, но нямал никакви отличителни знаци.

Изненадите за японците продължили — цивилните с пистолети в ръце ги принудили да се разпръснат и направили това по доста категоричен начин. Тъмният самолет изчезнал от летището Фугисава след няколко часа, но останали филмите и снимките и описанието на

събитието в „Еър Ривю“. Летецът на безмоторен самолет Еихиро Секигава също бил там и описал в статията си самолета до такива подробности и разкрил качествата му с такава точност, че думите му по-скоро прозвучали като предсказание.

Но историята на самолета шука започва съвсем другаде и по друг начин и е едно от доказателствата за твърдението, че в живота нещата са взаимно свързани. Далеч преди принудителното кацане на „Ютилити-2“ на спортното летище в Япония конструкторското бюро на авиоконцерна „Локхийд“ в Бърбанк в Калифорния започнало работа върху нов проект на необичаен военен самолет, който трябвало да притежава всички най-добри качества. Огромна скорост, голям радиус на действие без междинно кацане, способност да маневрира на рекордни височини. Двигателят бил абсолютна новост в реактивната техника, конструкцията на летателния апарат имала толкова прогресивни елементи, че „Старфайтър“, както кръщават по-късно машината, приличала повече на управляема ракета, отколкото на самолет съгласно с общоприетите представи.

В много отношения „Старфайтър“ трябвало да бъде изключителен. Ето защо главният инженер-конструктор господин Джонсън трябвало да извърши в условия на полет няколко основни изпитания на двигателите и на спомагателните съоръжения на самолета, който междувременно съществувал само на чертежи. Как да се изпробва специалният реактивен двигател на двадесет километра височина, след като Ф-10 — конструктивно обозначение на бъдещия „Старфайтър“, не се е появил още на света?

Единствената възможност била да се произведе експериментален самолет, който да отговаря на основните условия, да достигне височината двадесет хиляди метра и там да се изпробват качествата на двигателя колкото се може по-продължително. Така се ражда експерименталният самолет „Ютилити-2“ и според наименованието (ютилити — полза, полезност) бил действително помощен, експериментален самолет. За момента нямал друго предназначение, освен да се проверят качествата на някои агрегати, на техническата сензация, в каквата трябвало да се превърне обявеният за най-добър и най-бърз боен самолет в света. (По-късно старфайтърите придобиха печална слава поради високия процент на аварийност и пилотите ги наричаха „лелящи ковчежи“).

„Ютилити-2“ бе особен самолет. Имаше толкова необикновено дълги крила с разпереност почти двадесет и пет метра, че можеше да се рее и кръжи цели часове на височина двадесет-тридесет хиляди метра. А до такава височина не стигаше конвенционалната противовъздушна отбрана.

През 1955 година на заводското летище на фирмата „Локхийд“ се появява първият от тези самолети и неговите привидно меки, еластични носещи плоскости висят почти до земята и потрепват при най-малкия полъх на вятъра. Резервоарите за гориво с капацитет 3780 литра гарантират далечина на полета четири хиляди километра без междинно кацане. В литературата се посочва, че двигателят бил от турбинен тип, марка „Прат енд Уитни“, задвижван с особен вид керосин с висока точка на кипенето около 165 градуса Целзий. Именно това качество на двигателя, по-точно казано на горивото, е играло особена роля.

Нормалното гориво се изпарява бързо на големи височини и при изчисляване на далечината на полета конструкторът трябва да има предвид извънредно голямата загуба на гориво. „Ютилити-2“ трябвало да издържи колкото се може по-дълго време на височина над двадесет километра и затова двигателят му трябвало да се задвижва с нестандартно гориво. Конструкторите спечелили наполовина битката, след като успели да решат проблема технически. Самолетът, задвижван с такова гориво, бил в състояние да навлезе фактически в такива редки слоеве на атмосферата, в които крилата едва намирали в какво да се опрат. В тези условия самолетът после се устремявал надолу със скорост, близка до скоростта на звука, но винаги преодолявал критичния момент, при който, за да се върнел пилотът здрав на земята, зависело не само от обстоятелствата, но и от неговото умение.

Всяко техническо чудо има своите недостатъци. „Ютилити-2“ също ги имал. Един от недоразрешените проблеми по-късно стана причина за катастрофата и последвалия международен позор на Съединените щати. Полетът в толкова рядка атмосфера, каквата е на височина двадесет-тридесет хиляди метра, крие за реактивния двигател коварни опасности. Кислородът се оказва недостатъчен и двигателят може неочаквано да престане да работи. Не става въпрос за непосредствена опасност от авария — тя може да се избегне:

достатъчно е пилотът с бърснец полет да се спусне няколко хиляди метра по-ниско и двигателят отново започва да работи.

Инженерът К. Л. Джонсън създава експерименталния самолет и самият той е изненадан от неговите удивителни технически качества. „Ютилити-2“ достига мощност, за каквато до момента конструкторите не са и сънували. Такъв успех не може да се скрие, особено в Америка. Най-после авиозаводът на фирмата „Локхийд“, която в повечето случаи работи за военната авиация, няма причини да крие пред експертите конструкторския си успех. Господата от военновъздушните сили на САЩ проявяват интерес и искат да подложат на изпитания отново качествата на необикновения прототип, купуват всички самолети, които са в склада, и предприемат съвсем други тестове.

През август 1955 година в американския щаб върху бюрата на няколко военни експерти от авиацията се появяват снимки, обозначени с печат „Секретно“. На пръв поглед изглеждат като доста сложен ребус. Но специалистите го решават. Една от снимките им направила особено впечатление. Със специална авиокамера пилотът на „Ютилити-2“ заснел от височина петнадесет хиляди метра игрище за голф. Върху увеличената снимка се различавали лесно двете бели топчици, които лежали на тревната площ до дупката.

Може би тъкмо тази снимка е определила по-късно предназначението на тези самолети. Значи „Ютилити-2“ могат да летят толкова високо, че никой не може да ги види и чуе, те са недостижими за противовъздушната отбрана, могат да преодоляват огромни разстояния и да остават във въздуха цели часове при минимален разход на гориво. Та такава една машина е подходяща преди всичко за въздушен шпионаж.

Авторството на последвалия план се приписва на няколко души. Идеята била преди всичко на К. Л. Джонсън, защото „Ютилити-2“ бил негов самолет. Достатъчни били един-единствен телефонен разговор и една-единствена среща и заместник-шефът на ЦРУ Ричард Бисъл изразил съгласието си с плана на главния инженер на фирмата „Локхийд“ и дори никак не криел колко много го е въодушевило хрумването на Джонсън. Третият в групата бил господин Едуин Ланд от „Полароид Корпорейшън“. Тайният триумвират изготвил предложение и го представил с конкретни подробности на висшестоящите. Естествено предложението било прието.

По всички признаци съотношението на силите на тихия фронт не бе най-благоприятно за САЩ. Не че шефовете на различните видове разузнавателни организации не полагаха усилия или пък държавният бюджет да се е отнасял към исканията на разузнавателния тръст като мащеха, напротив, ЦРУ, ДИА (Дифеис Интелиджънс Ейджънси — Военна секретна служба) и НСА (Нешънъл Секюрити Ейджънси — Управление за национална сигурност) се мъчеха с всички сили да се доберат до стратегическите тайни на Съветския съюз. Нямаха късмет.

Всеки чужденец, който се появи сред съветските хора, прави впечатление. Обстоятелството, че Съветският съюз бе винаги център на внимание на вражеските агенти, възпита у хората естествена бдителност. Ако в съветски среди се появи някой чужд човек, то всеки научава за него и не съществува мимикрия, която да помогне на агента да попадне в интересующите го военни области.

Освен това шефовете на американските разузнавателни организации съзнаваха все повече силата на съветското разузнаване. Тази констатация предизвикваше обяснима нервност сред правителствените кръгове. Ръководството на Генералния щаб непрекъснато подчертаваше факта, че летците на САЩ и командирите на ракетни подразделения не познават съветските стратегически цели и следователно в случай на военен конфликт не ще знаят какво да бомбардират в Съветския съюз.

На осемнадесети юли 1955 година Булганин, Айзенхауер, Идън и Фор поведоха разговори, които трябваше да успокоят изнервеното човечество. Разговаряха по проблемите на разоръжаването, за осигуряването на европейска сигурност, по германския въпрос и за отношенията Изток-Запад. Президентът Айзенхауер даде идеята за „открито небе“. Тя трябваше да бъде средство за постигане на споразумение по разоръжаването. Ставаше въпрос за система за въздушен контрол, при която самолетите на една държава да летят свободно над неприкосновената територия на друга държава, да снимат, да подслушват и да събират всякаква информация. Ако всеки знаел всичко за всекиго, нямало да има смисъл от въоръжаване, никой не би могъл да постигне превъзходство и по този начин автоматично би се стигнало до разоръжаване.

Такова е приблизително обяснението, но явно не и истинската същност на идеята. Целта на генералите на САЩ бе преди всичко

американските самолети да могат да летят над територията на Съветския съюз. А това, че съветските представители не приеха предложението в тази му форма, се разбира от изложените вече факти. И че президентът Айзенхауер се е върнал във Вашингтон разочарован, това също е сигурно. И в този момент, когато неотложно възниква необходимостта от въздушна разузнавателна служба, и, изглежда, е била жизненоважна за стратегията на САЩ, онези тримата дават идеята да бъде използван „Ютилити-2“ за разузнавателни полети над Съветския съюз.

Близките му мислели, че от него ще стане лекар и никому дори и през ум не минавало, че ще изостави следването и ще стане спасител. И ето го сега, ходи насам-натам с бяла фланелка на гърдите с герба на плавалнята в Джонсън Сити в Тенеси и важничи, защото очите на момичетата са все в него.

За бащата било истинско разочарование — той искал синът му да стане големец. На него самия не му провървяло в живота. Копael въглища в Кентъки, едва се измъкнал от една злополука в мината, преселил се със семейството си в малко имение в Паунд в щата Вирджиния, но и там нямал успех и потърсил друг занаят. В Нортън открил обущарница за поправка на обувки и правел всичко, каквото можел, само и само четирите му дъщери и единственият му син да доживеят по-добри времена.

Бащата Оливър знаел какво иска, а неговият син Франсис Гари Пауърс гледал другояче на живота. Той не бил бойко, а по-скоро боязливо и мълчаливо момче. Завършил Грънди Хай Скул със среден успех, а след като цели четири години слушал лекции в Милиган Колидж в Тенеси, близките помислили, че битката е спечелена. През петдесет и първа година издържал изпитите, но зарязал следването и си намерил работа в плавалнята. Намъкнал белите панталони и раираната фланелка и започнал да учи момчетата да плуват.

Съучениците му казват, че бил голям чудак. Никой никога не го бил виждал с момиче, никога не бил извършил нещо необикновено добро, нито пък необикновена лудория, не се отличавал дори в спорта, не играел карти и не късал крилцата на пеперуди. А в плавалнята издържал само до края на сезона. После подал молба за постъпване в авиацията.

Изглежда, че летенето се превръща в негова единствена истинска страст. По-късно се говорело, че копнеел за приключения във въздуха още от четиринадесетгодишна възраст, когато за пръв път срещу два долара се бил качил в стар самолет и се издигнал с пилота на

туристическите полети за половин час над Принстаун. От този момент бил се заглеждал във всеки самолет, появил се над главата му.

Има добро основно образование, интелигентен е, обича да лети, следователно му се дава зелена улица във военната кариера. Гари Пауърс пилотира реактивни изстребители в Търнър Фийлд, тоест военната база на специално подразделение от американската авиация Стратеджик Еър Команд, недалеч от град Олбъни в щата Джорджия, и още през 1954 година носи пагони на старши лейтенант от авиацията. На всяко първо число на месеца получава в плик по седемстотин долара. Чувствува се добре и всички, които го познават, лесно биха предвидили, че от него ще излезе безупречен офицер от авиацията, който не знае нищо друго, освен задълженията си и ще издържи в униформата до пенсия.

Наричала се Барбара, била красива и живеела с овдовялата си майка в недалечния Милиджвил. Харесал я от пръв поглед. Дори и не предполагал, че Барбара Браун ще промени живота му. Плахостта на Гари мигновено изчезнала пред осемнадесетгодишната девойка с южен чар и вече очаквал с радост не само всеки следващ полет, но и срещите си с нея. Госпожа Браун не би могла да има нищо против старши лейтенант Пауърс, младежът ѝ се понравил, съгласила се и след няколко месеца младите се оженили.

Барбара Браун станала Барбара Пауърс, а Гари Пауърс станал съвсем друг човек. Дори решава да захвърли гащеризона — през 1956 година му изтичал договърът, та решил да напусне.

Приблизително по времето, когато Хейханен се преселва със светлокосата си финландка в Нюарк, повишават подполковник Абел в полковник и му съобщават, че получава шестмесечен отпуск. Както е известно от процеса, художникът Емил Голдфус заминава през Париж и Виена за родината си на десети юни 1955 година. В началото на 1956 година се завръща на поста си в САЩ. Без да предполага, тъкмо в този момент в неговия живот настъпва съдбоносен поврат. Далеч от него Гари Пауърс също се изправя пред своя житейски кръстопът и нито той, нито Абел не подозират нищо за съществуването на другия и едва ли биха предполагали до каква степен техните съдби ще бъдат взаимно свързани.

Полковник Абел започва да търси своя не справил се агент, Хейханен, който трябвало да си уреди, а не си уредил фотоателие в

Нюарк. Гари Пауърс си казвал, че трябва да се отърве от военната дресировка, копнее само за спокоен семеен живот с Барбара, която много обичал, казал „сбогом“ на армията и си измислил план за щастieto. Ще си отвори бензиностанция, ще натрупа пари и после ще си купи някъде къщичка.

Американската свобода на инициативата има плюсове и минуси. Който иска да предприеме бизнес, се нуждае преди всичко от капитал, защото, както е известно, в страната на неограничените възможности само парите правят пари. Гари Пауърс нямал нищо, освен смелост, а неговата съпруга само хубава фигура и пленителна усмивка. Двете заедно били голям капитал за живота, но не достатъчно голям за частна инициатива. На младите съпрузи не им останало нищо друго, освен да преглътнат горчивия хап, който им поднесла съдбата, и да се откажат от мечтите си.

Гари Пауърс се подготвил, казал си, че умее да пилотира самолет, а това винаги е бил добре платен джъб^[1] и започва да търси работа за пилот към частните авиокомпаниии. Безуспешно. Бил само на двадесет и седем години, а му казвали, че е твърде стар за такава работа.

Спомняйки си за това по-късно, Гари казвал на Барбара, че всяко зло е за добро. Нали си имал късмет, намерил работа, на пръв поглед по-изгодна от всички останали. Авиационният завод на фирмата „Локхийд“ в Бърбанк в Калифорния търсел летци изпитатели. Отишъл там и се представил. Говорили за програмата за техническия прогрес, за новите типове самолети, за изпитанията, за непрекословната дисциплина, а и за заплатата, която се сторила на Гари направо фантастична.

— Попълнете тези въпросници, донесете ги, а после елате лично за отговора. Не телефонирайте...!

През май 1956 година подписва договор за две години. Условието за работа били по-специални. На никого, дори и на собствената си съпруга, не трябвало да казва нито дума за своята странна служба. Тържествено обещал да не издава и най-малката информация за дейността на разузнавателната организация ЦРУ и взел под внимание факта, че при нарушение на забраната може да бъде осъден до десет години затвор и глоба до десет хиляди долара. Гари Пауърс обещал, подписал и си тръгнал към дома. Та нали такова събитие заслужава да се отпразнува!

Веднага щом започне да изпълнява тайната задача, ще получава две хиляди и петстотин долара месечно, от които хиляда и петстотин на ръка, а хиляда ще му бъдат внасяни на сметка. Тях ще получи след изпълнението на цялостната задача. Разумна мярка, поне няма да се затруднява с толкова пари наведнъж. Може да привлече вниманието на хората, може да започне да харчи прекомерно много.

— Добре, но какво всъщност ще върша?

— Общо взето, нищо.

— Как да го разбирам? Все пак за нищо няма да ми плащате!

— Пауърс, от време на време ще прелетите със специален самолет покрай съветската граница. Разбирате ли? Разходка при хубаво време. Ще разполагате с апаратура, която вместо вас ще разкрива техните радари.

— И да се записват на магнетофонна лента сигналите?

— Точно така, Пауърс, късите вълни.

— Това ли е всичко?

— Да, това е всичко. Разходка горе по небето, и то толкова високо, че никой на света не ще може нито да ви види, нито да ви чуе.

— Това значи, че трябва да бъда с кислороден апарат, нали?

— Разбира се, Пауърс. На височина тридесет хиляди метра едва ли бихте могли да дишате без него.

— Навярно е нещо специално.

— Всичко ще научите в Невада.

— Там ли ще летя?

— Следващата седмица ще постъпите в Уотъртаун Страйп.

— Слушам.

— Още нещо, Пауърс. В Невада ще носите името Палмър. За сигурно. И тъй, Палмър. Пожелаваме ви успех, Пауърс!

Трябваше да бъдат свалени петстотин тъй наречени метеорологични балони, пускани от Запад на Изток, преди настаните се в Европа американци да разберат, че това е нерентабилно начинание, и да спрат да ги пускат. В нито един не се намери метеорологична апаратура, а автоматични камери с експонирани филмови ленти и на тях снимки от съветска територия и от територията на другите социалистически държави. Размениха се няколко остри ноти и Вашингтон се опита да обясни на света, че това били най-миролюбиви опити: искали да установят въздушните

течения, атмосферното налягане, ставало въпрос за сигурността на въздушния транспорт, а не за това, което някои си мислели на Изток.

Днес тези балони, един от които стана причина за самолетна катастрофа и на чехословашка територия, се намират в музеите и посетителите ги разглеждат с усмивка на уста. Причината да бъде преустановено пускането на тези смутители на мира тогава бе друга и все още неизвестна на обществеността. Американците бяха открили нов начин за въздушен шпионаж — по-ефикасен, по-безопасен, по-удобен, с гарантиран резултат, независим от случайността. Гари Пауърс и още няколко други младежи, посветени в тайната, знаеха за какво става въпрос. Обучаваха ги в специални курсове, за да не се налага дълго да чакат във Вашингтон.

След 1945 година съветските гранични радарни станции регистрираха стотици незаконни прелитания над държавната граница. Чужди летци се шляеха покрай въображаемата въздушна ограда и се опитваха да надникнат през нея. Понякога съзираха нещо и заслужаваха за това награда, друг път отиваха доста далеч и получаваха заслуженото. Виновникът катапултираше, спускаше се с парашут на съветска територия и когато започваха да го разпитват, заявяваше:

— Съжалявам, навярно съм се заблудил. Или може би причината е въздушното течение. Изведнъж ме повлече и понесе чак тук. Не, в никакъв случай това не влизаше в плана ми...

Понякога следваше нота и малко или много извинителен отговор.

Това бе игра на криеница с международно участие. И двете страни знаеха много добре за какво всъщност става въпрос. Съветският съюз разполагаше с информирани наблюдатели. И така в Москва се знаеше, че на жаргона на американските летци това въздушно надзъртане през оградата на съседите се наричаше „спуфинг“^[2].

Рано или късно всяка мерзост се разкрива. Играта на „спуфинг“ завърши с реми, след като двама студенти от Оксфордския университет разкриха тайната. Пол Томсън и Уилям Милър служили до 1955 г. във флотата и според спомените им явно участвували в такива полети. Писали за тях в своето университетско списание „Изиз“. И ето че черنو на бяло всичко излязло наяве. Съгласно с Офишъл Сикрет Акт, тоест нещо като закон за държавната тайна, осъдили момчетата, но с

това само прибавили към тяхното неофициално съобщение служебен печат и по съдебен път доказали това, което момчетата твърдели без доказателства.

Американската разузнавателна служба се оказва в незавидно положение. Господата от Пентагона искаха да знаят всичко за евентуалните въздушни цели на съветска територия и ЦРУ загуби последния си шанс да научи нещо по-точно за тях. Американските летци можеха да бъдат сигурни, че от този момент съветските зенитчици щяха доста точно да ги вземат на мушка.

Самолетът „Ютилити-2“ се появява точно навреме. Господин Джонсън е в съюз с генералите; та нали именно те са негови клиенти. И тъй достатъчна била една дума и ръководството на ЦРУ вече потривало доволно ръце.

Решението се взема незабавно, но едва след година се извършва първият разузнавателен полет над територията на Съветския съюз. После тайните полети продължават почти четири години, с по-голям или по-малък успех. Господата от ЦРУ получават публична похвала и на бюрата на стратегите започват да се появяват снимки на съветски летища, стартови комплекси, укрития за подводници и за специални оръжия.

Тогавашният министър на отбраната на САЩ Томас С. Гейтс заявява:

„По такъв начин можахме да надникнем във важни военни съоръжения и военна продукция. Получихме представа за проблемите на подготовката, за съвременното състояние и разположение на войсковите части. Искам да кажа, че едва сега успяхме да разкрием тяхната истинска военна мощ и стигнахме до извода, че са подготвени за война по-добре, отколкото те самите признават.“

Може да остане неразкрит някой шпионин, който е с документи на чуждо име и когото никой не познава. Но е немислимо да остане незабелязано набиващо се в очите поделение с чудновато изглеждащи самолети, живеещо встрани от нормалния живот на всяка авиобаза, на която се появи, и чиито екипажи имат наистина особени привилегии, но и особени задължения, за които не трябва да се споменава нито дума.

Проектът за разузнавателни полети над територията на Съветския съюз трябвало да получи правдоподобно прикритие. И тъй

ЦРУ отива на заден план, на осветената рампа се появява организацията с дългото наименование Нешънъл Адвайзори Комити фор Аеронотикс — НАКА. Военната авиация купила от „Локхийд“ самолета „Ютилити-2“ и го подарила на тази организация. А нейната задача била да се грижи за прогнозата за времето и за метеорологичните проучвания за целите на въздушния транспорт. И става така, че на бетонната площадка на военното летище в Уотъртаун Страйп се появили три самолета, които трябвало да помагат при определяне на прогнозата за времето. И за да не възникнат съмнения за мисията на пилотите, те наистина стартирали и извършвали редовни метеорологични полети и НАКА публикувала в специализирания печат резултатите от техните наблюдения. Ставало въпрос наистина за ценни метеорологични тестове и резултатите от тях допринесли за напредъка в тази област.

В научните кръгове започнали да говорят с признание за изследователската ценност на полетите и затова НАКА решила да разшири своята дейност и на европейска територия. Без да крият много, създали още две бази за самолетите „Ютилити-2“ — едната в Лейкнхийт — Англия, а другата във Висбаден — Западна Германия. За тях се говорело и пишело. За другите две обаче не се говорело, а те били тъкмо онези, на които било заложило ЦРУ. Турската база Инджирлик и японската Ацуги. На тези две тайни летища били изпратени самолети, вече усъвършенствуван вариант. Впрочем аварийността на самолетите „Ютилити-2“ по време на изпитанията била неприятно висока. Това се разбира едва след отзвучаването на аферата.

Още първата година катастрофирали трима от седемте летци изпитатели. Най-напред Еверет над Аризона, после недалеч от Кайзерслаутерн — Хауард Кеъри, а скоро след това загива Робърт Сийкър над Невадската пустиня. И още един умира в болница, защото получава увреждане на мозъка, след като на височина тридесет хиляди метра останал без достатъчно кислород.

Пауърс не знаел какъв път го чака. Но конструкторите вече знаели. Те получили задача да подобрят няколко машини, да увеличат техния радиус на действие на повече от пет хиляди километра при височина на полета двадесет-тридесет километра. „Ютилити-2“ получава по-мощен двигател „Прат енд Уитни Дж 75“ и бил по-

усъвършенствуван технически. В някои машини били монтирани още специални съоръжения, които решително не спадали към обикновеното оборудване на самолетите, определени за метеорологично проучване на горните слоеве на атмосферата.

Преди всичко това бил механизмът, който след катапултирането на пилота трябвало да унищожи самолета във въздуха, за да не остане никаква следа. Освен това „Ютилити-2“ имал на борда си магнетофон с висока чувствителност, който автоматично записвал излъчванията на радиолокационните станции, и най-после, за разлика от предишните типове на таблото пред пилота имало бутон, след натискането на който се задействувала автоматична система от осем кинокамери, които снимали всяка педя земя под себе си. Пилотът нямал грижа за тях, защото ги управлявал робот.

Полковник Абел бе осъден, защитникът обжалва и затворникът прекарваше дните и нощите си в затвора за следствени на Уест Стрийт. Може би агентите на ФБР все още са се надявали, че полковникът ще размисли и ще приеме предложението им за сътрудничество, затова искали да им бъде под ръка. Абел нямал навика да говори без нужда, говорел винаги само делово, а за личните си работи мълчал. Защитникът Донован научава за съпругата и за двадесет и седем годишната му дъщеря от писмата, които представило обвинението.

Съветският разузнавач изпитвал дълбоки чувства към съпругата и дъщеря си, далеч от които е трябвало да живее цели десетилетия. А и Барбара Пауърс не искала нищо друго, освен да може доволно и спокойно да живее рамо до рамо с мъжа си. След командироването му в Турция не мислела за нищо друго, освен за това, как да се добере поблизо до него. Полковник Абел избрал единствения възможен начин за връзка със семейството си — помолил да му разрешат да кореспондира със съпругата си. На всеки друг затворник това би разрешил вероятно директорът на затвора. Но Абел бил необикновен затворник, дори твърде необикновен пленник, за когото се правели изключения само с цел да се засили надзорът. Около писмата на задържания разузнавач се разиграва голяма игра, в която се включват и влиятелни личности.

Защитникът Донован трябвало да замине от Ню Йорк за Вашингтон, да се яви при шефа на ЦРУ Алън Дълес и да преговаря с

него и с неговия юрисконсулт Лари Хустън. След съвещанието директорът на ЦРУ дал съгласието си пленникът да кореспондира със семейството си чрез съветското посолство във Вашингтон. Естествено копие от всяко писмо трябвало да се изпраща за сведение на американското Министерство на правосъдието и на ръководството на ЦРУ.

В сравнение с Рудолф Иванович Абел, затворен в обща килия с един от най-големите гангстери и изнудвачи Сквиланте, когото укротил и учел френски, и едва получил право да пише на жена си, Барбара Пауърс имала далеч по-големи възможности за връзка с мъжа си. Приготвила куфарите си, заминала за Европа и си намерила работа като секретарка в едно американско авиоподделение в Гърция. После се обадила по телефона в Турция:

— Ало, Гари, аз съм вече тук, можеш ли да дойдеш в неделя?

Гари Пауърс наистина получава разрешение от командира си веднъж или два пъти месечно да посещава с куриерски самолет жена си в Гърция.

Първата загадъчна мисия на Пауърс продължила година и четири месеца. За да бъдат спазени всички правила на находчивата дискретност, Гари Пауърс живял и летял под името Палмър. После положил зрелостен изпит: трябвало да прелети на голяма височина Тексас и Калифорния и да използва всички чувствителни механизми за разкриване на радиолокационните радиосигнали. Издържал с отличен. Шефовете решили да го изпратят в базата Инджирлик.

Гари Пауърс обичал жена си и не можел да понесе мисълта за по-дълга раздяла. И когато трябвало да поднови двегодишния си договор, успял да склони командира си.

— Пауърс, аз размислих и се посъветвах по въпроса. Можете да съобщите на жена си да се премести.

— Направо тук ли?

— Да не прекаляваме. Ще живеете в града. В предградието разполагаме с няколко вилки, ще ви дадем вила.

— Чудесно, това наистина е чудесно...!

Имал чувството, че е на седмото небе, а те били заинтересувани от това да се чувства така, тъй като по отношение на него кроели свои планове.

Полковник Абел също постига целта си. Разрешават му да кореспондира със семейството си. Една приятна промяна в сивия живот на пленника. И за да не се радва много, скоро след това пристига не тъй радостна вест. Директорът на затвора Кримски съобщава на Абел, че ще го преместят в затвора в Атланта.

Атланта е на юг и доста далеч от Ню Йорк. Това е неблагоприятно. Донован е единственият посредник на полковник Абел за връзка със свободния свят. Сега загубва връзката, и то тъкмо в момента, когато иска да извоюва поне малко смекчение на суровата присъда на нюйоркския съд. В Атланта ще бъде сам, а това не е приятно чувство, не ще има с кого да лелее мечти, да гради планове за промъкване през лабиринта на съдебните коварства и от студената затворническа сянка да излезе на ярко слънце.

Разузнавачът Абел умее да понася неблагоприятното стечение на обстоятелствата, при всяко положение запазва хладнокръвие и тъй като разбира, че не ще се види скоро със защитника си, той го моли да състави завещанието му. И то веднага, на място, при посещението му в затвора на Уест Стрийт. В случай че умре в затвора, да го кремират, пепелта и цялото му лично имущество да изпратят на семейството му. Подпис, двама свидетели — надзиратели, които в момента са дежурни.

„Животът на тайния агент — писа по-късно защитникът му Донован под впечатлението на това събитие — едва ли е за обикновен човек. Когато постига успехи в професията си, никой не му обръща внимание, когато се провали, хората злословят по негов адрес, а ако го заловят, може да изпраца и да получава само цензурирани писма, чужд човек написва завещанието му и той трябва да се подготви да умре в чужда, неприятелска страна.“

Преместват Рудолф Иванович Абел и сменят табелката на вратата. Затворник №8816, пощенски код ПМБ Атланта 15, Джорджия.

Цензорът У. Е. Буш проверява всяка дума, която написва или прочита. Адресатът има право да прочете писмото едва след подпечатването му от цензурата.

Гари Пауърс се премества почти по същото време. От уютната виличка, построена от червени тухли, се настанява направо в каравана на базата Инджирлик. Може би е било по-добре от гледна точка на

готовността — Адана все пак е далеч? Или може би за да им бъде денем и нощем пред очите? Караваната на Пауърс е луксозно обзаведена, с номер 1356 и с прозорци с изглед към планината Тавър. Гари и Барбара са доволни и нищо друго не желаят, освен да бъдат заедно.

Пилотът на самолета с цвят на щука нямал много грижи, той изкарвал повече от всеки друг и не можел да се оплаче, че му е тежка работата. Щом дойдел редът му, сядал в самолета, летял покрай съветската граница и вечерта се завръщал. В караваната го чакала съпругата, приготвила вече вечерята, и нито на него, нито на нея и през ум не им минавало за опасността на тази професия.

След като приключи аферата, журналистите се опитаха да намерят отговор на въпроса, дали Барбара Пауърс е знаела за опасната мисия на съпруга си. В договора на всеки летец имало точка, съгласно с която му се забранявало да разкрива истинската си мисия. Но какво ли са си мислели съпругите на летците, след като са живеели с тях непосредствено на летището и са знаели точно кога техните съпрузи излитат и кога се връщат? В крайна сметка сигурно са забелязвали и странно изглеждащите им самолети.

Барбара Пауърс заяви пред журналистите, че била убедена, както и останалите жени в колонията от каравани, че съпругът ѝ служи в специално поделение, което има грижата да транспортира учебни реактивни самолети Т-33 във ФРГ, изпращани там на основен ремонт. Скоростта на самолетите явно била удивителна, след като у никого не будел съмнение фактът, че съпрузите се връщат от дългата разходка Турция-адна Германия-Турция още същия ден.

Съдът от втора инстанция отхвърля молбата за обжалване и потвърждава присъдата. Въпреки това полковник Абел не губи надежда и заедно със защитника изготвя молба до Върховния съд на Съединените щати. Той по-късно разрешава да се възобнови процесът, макар и само по въпроса за незаконния подход при арестуването на полковник Абел и противозаконния обиск на квартирата му. Жалка надежда, но все пак надежда.

По времето, когато някои американски списания отново писаха за случая Абел, в далечен край Гари Пауърс се подготвя за дълъг път, който трябвало да бъде една от генералните репетиции за бъдещия полет.

„Възлагам ви следната задача. Излитане от летище Инджирлик, кацане на базата Бодьо. Ориентири: Атина, Рим, Франкфурт и Ставангер. Излитане в шест часа и тридесет минути.“

Гари Пауърс се качва на самолета и потегля на път, чийто единствен смисъл е пилотът да изпробва маньовъра на кацане на военното летище недалеч от норвежкото рибарско селище Бодьо. Пауърс изпълнява задачата, без да подозира, че по този начин е издържал един от изпитите за бъдещата мисия.

Дори и при следващия полет от Инджирлик до Бодьо не го карали да мине през Съветския съюз, тъй като изпълнявал ролята на близък. Впрочем ЦРУ скроило хитър план, може би за да обърка радарните станции покрай съветските граници или за да подготви почвата за алиби, в случай че противовъздушната отбрана открие самолета. И тъй от базата Инджирлик излетели едновременно два самолета „Ютилити-2“. До Пешавар в Пакистан летели един до друг. Там пилотите се разделили. Единият поел през Съветския съюз към Бодьо, а другият трябвало да отвлече вниманието с обикновения си полет покрай съветската граница, изпълнявайки сякаш метеорологична задача. Пауърс изпълнил ролята на двойник. Успешно. Вечерта се върнал при съпругата си.

Но камуфлажът на полетите от операцията „Оувърфлайт“, както американската разузнавателна служба нарече този шпионски поход, не бе чак дотам добър, както го представяха началниците. Гари Пауърс и неговите другари разбират това в момента, когато се сдобиват с особен сребърен долар. По-късно Гари Пауърс разказва за този случай следното:

„Скоро след като в нашите самолети Ю-2 монтираха апаратура за предизвикване на смущения, които трябваше да ни предпазват от разкриване от радарните станции, нашият офицер от разведката ни съобщи друга новост. Не разбрахме за какво става дума. Изглеждаше, като че ли ни дават сувенир — медальон за щастие. Това бе обикновен сребърен долар с халкичка на края.

Добре се забавляваше офицерът от разузнаването, като ни гледаше как напразно си блъскаме главата, за да разберем какво е това. Той отвинти халкичката и ние видяхме, че доларът е кух и халкичката е в края на някаква безопасна игла. Но и тя не бе обикновена. Когато я разгледахме отблизо, видяхме, че прилича на калъфче, в което пък

имаше тънка игла с набразден връх. Браздите бяха запълнени с някакво кафяво лепкаво вещество.“

Попитали и инструкторът по разузнаването им обяснил, че кафявото вещество е силна отрова — кураре. До този момент те носели не тъй ефикасна отрова — цианид, и тъй като техническият прогрес навлизал навсякъде, то сега, дали им харесвало или не, щели да носят елегантен и практичен сребърен долар и кой както искал, така да го използва. Но дори и това хигиенично средство за самоубийство не допринесло за по-голямата увереност на пилотите. Тяхното нервно напрежение нараствало с всеки изминал ден. Всички впрочем мислели тъкмо за това, което според указанията на военния психолог не трябвало да мислят. И един ден Гари Пауърс не издържал и попитал.

Операция „Оувърфлайт“ беше в ход вече почти четири години, но никой никога не бе говорил с нас за мерките при евентуална авария. Причината за една несполука невинаги може да бъде тъкмо ракетата. Понякога е достатъчно да се разхлаби винт и да се наложи самолетът да кацне принудително.

Сребърният долар бе добър повод да се поведе разговор за евентуални аварии и аз вярвах, че най-после някой ще запита за това. Всички мълчаха. Знаех, че трябва отново да започнем полетите, и реших да поговоря с офицера от разузнаването. Попитах го:

— Какво трябва да правим, ако се случи нещо? Ами ако някой от нас трябва да кацне принудително в Русия? Тя е неимоверно голяма страна и границата може да остане дяволски далеч. Имаме ли там хора, с които можем да се свържем? Ще ни дадете ли някои имена и адреси?

— Не можем.

Не ми беше приятно, но го разбирах. Ако имаме в Русия агенти, а аз вярвах, че имаме, то щяхме лесно да ги компрометираме, като носим техните имена и адреси. Затова попитах:

— Разбирам. А ако се случи най-лошото? Самолетът кацне и ние попаднем в ръцете им. Какво трябва да им кажем? За кои неща имаме право да говорим?

— Можете да им кажете направо истината. Цялата истина. Все едно, ще я измъкнат от вас — отговори той.

Знаехме, че през май в Париж щеше да се състои срещата на високо равнище. Разговаряхме за нея и се надявахме, че ще бъде постигнат резултат при преговорите. Но не хранехме кой знае какви

надежди. Това бе само една от темите, които ни интересуваха. Разговаряхме също така за победата на Джон Ф. Кенеди над Хюбърт Хъмфри в първия кръг в Уисконсин, за посещението на Дьо Гол в Съединените щати и за пускането на навигационен спътник от Кейп Канаверал. Не го свързвахме с нашата работа, нито с внезапното увеличаване броя на полетите.

Обяснявахме си това посвоему. Никой нищо не бе ни казвал, но смятахме или по-скоро имахме чувството, че разузнаването е получило информация, че руснаците в най-скоро време ще имат дистанционно управляеми ракети, и затова в последния момент се опитва да събере колкото се може повече информация.

Не зная дали предположението ни беше правилно или не, но ние живеехме в непрекъснато нервно напрежение, макар че първият полет на девети април мина гладко, както и предишните.

Така или иначе няхахме причина да се съмняваме, че моят полет, планиран за края на месеца, ще бъде по-различен от другите. Все пак имаше известна промяна в плана и трябваше да се съсредоточим повече върху този полет. За пръв път трябваше да се опитаме да прелетим пряко Съветския съюз. Трябваше да летя от пакистанския град Пешавар по линия, дълга 3800 мили, чак до Бодьо в Норвегия.

Преди това летяхме по друго трасе. Но не за да спестим гориво. Причината беше друга. Когато например самолетът излита от една база и каца на друга, нужни са два обучени състава на наземен персонал, а два състава наземен персонал означава двойна подготовка и също така двойна опасност от разкриване. Този път обаче прецениха, че можем да си позволим това. Ще навлезем по-надълбоко в руското въздушно пространство и ще снимаме нови, необхванати обекти.

Защитникът Донован получава първия хонорар. Изпраща го Хелене Абел с банков превод от Лайпциг. Скоро след това получава и писмо от Германската демократична република. Подател: адвокатът Волфганг Фогел, Берлин — Фридрихсфелде.

Уважаеми господин колега,

Госпожа Хелене Абел от Германската демократична република ме помоли да застъпвам нейните интереси. Една от моите задачи е да установя писмен контакт с Вас. Ето

защо си позволявам да Ви помоля в бъдеще да изпращате Вашите съобщения на моя адрес...

В този момент се решава финансовата страна на случая, но в бъдещото развитие на събитията връзката между двамата адвокати ще стане основа за важния обрат в случая полковник Абел. Междувременно обаче той преживява още едно разочарование. На двадесет и осми юли защитникът Донован получава писмо със следното официално съобщение:

Уведомяваме Ви, че Министерството на правосъдието реши да отнеме привилегията на Абел да си кореспондира с лица извън границите на Съединените щати, включително с неговата мнима съпруга и дъщеря.

Причината за това решение на върховната юридическа инстанция на САЩ е в най-добрия случай курioзна. Министерството на правосъдието изразило съмнение, че полковник Абел изпращал от затвора в Атланта за Съветския съюз тайни шпионски сведения. Как? Ами че кой знае. Как ще ги получава в затвора? От такъв човек всичко може да се очаква.

По този начин към полковник Абел е изразено дълбокото почитание и признание на Вашингтон, с каквито не всеки може да бъде удостоен. Но същевременно съобщението е сигнал за несигурност и страх. Господата от Белия дом не вярват нито на седемте стоманени мрежи, нито на седемте секретни брави, нито дори на седмината пазачи.

През това време големият разузнавач си отдъхва спокойно върху затворническото легло. Не го вълнува високата оценка на неговите способности. Знае, че нечистата съвест е лош съветник дори на мъдрите и опитните.

---

[1] Работа (англ.). — Бел.прев. ↑

[2] Измама (англ.). — Бел.прев. ↑

Първа съветска крачка в Космоса, след нея атомният ледоразбивач „Ленин“ се превръща от утопия в действителност, начален несмел допир с Луната, а наесен още една ракета и вимпелът със сърп и чук остава на първия небесен съсед. И ето че Съветският съюз е велика космическа сила. Тази констатация помага да се преодоляват бариерите. Но тя буди завист и страх. Стратезите имат остър слух.

Преговорите в Кемп Дейвид бяха проблясък за по-добри времена. СССР и САЩ приеха конкретен план: през май 1960 г. да се състои среща на високо равнище в Париж.

Ето тук термоса с картофена супа, която Гари обича, още един с кафе, шест сандвича и кисели краставички, шепа маслини и бисквити.

— Дълъг ли ще бъде полетът, Гари?

— Както обикновено.

— Значи за вечеря ще си бъдеш у дома?

— Сигурно, приготви мезето.

Двадесет и седми април 1960 г. шест часът вечерта. Барбара Пауърс не се учудва, че Гари изведнъж нахлува в караваната на летището Инджирлик и ѝ казва, че след малко ще лети. Понякога заповедите идвали неочаквано. Пауърс грабва чантата, целува жена си и дори ѝ махва с ръка. Бърза към сградата на командването както много пъти преди това. Барбара Пауърс се заглежда за миг подир него, а после влиза в каравана и завърта копчето на радиото, ясно е, че и тази нощ ще бъде сама.

Гари Пауърс влиза в сградата и рапортува съгласно с устава на полковник Шелтън. Никакво дълго обяснение, тук наистина не е казарма, но дисциплината е по-строга и от казармената.

— Качвайте се и тръгваме!

На бетонната писта на летището чака транспортен самолет с включени двигатели. Върху пейките край стените е комплектният

състав на наземния персонал към „Ютилити-2“.

— Ало, момчета! Тръгваме ли?

Двадесетината мъже с гащеризони, полковник Шелтън и Гари Пауърс с чанта, в която си е сложил завита в салфетка закуска, летят от турското летище Инджирлик за пакистанския град Пешавар.

Там, под брезента, чака самолет с цвят на щука със специално оборудване и с необикновена мисия. Все още Гари Пауърс не знае за какво точно става дума, но е свикнал да не пита. През тези няколко години служба се е научил да мълчи и да бъде търпелив. Впрочем чака се непосредствена заповед от Вашингтон, но той все още не знае това. Ала шефът му знае. Само че и той засега мълчи.

Събуждат Пауърс към два часа след полунощ. Вече е първи май. Той разтрива очи и тръгва по коридора, спира се пред вратата и още сънен, почуква и застава пред полковник Шелтън.

— Пауърс, получи се заповед за излитане!

В Пешавар има също пилот близнак. Закусват заедно както обикновено, мълчат заедно, после пак заедно отиват в подготвителната камера да се надишат животворен кислород. Трябва да се подготвят белите дробове за голямата височина. Шелтън разпределя задачите:

— Пауърс — стратегически полет. Вие ще дублирате — обръща се той към другия пилот. — Ще летите по посока на езерото Ван и после покрай границата.

— Както обикновено ли, полковник?

— Както обикновено.

Не чукаат токове, не се държат като войници, колегата на Гари вдига два пръста към челото и излиза. Знае, че няма какво да прави сега тук.

— Ето тук са картите и задачата ви, Пауърс.

— Благодаря, полковник.

— Това са документите ви. Въпросът е сериозен.

— Разбирам, полковник.

— Някъде край Свердловск руснаците имат нов стартов комплекс. Някакви огромни ракети или нещо подобно.

— Къде е точното им разположение, полковник?

— Трябва да го откриете сам. Миналата година, когато там бе вицепрезидентът, Никсън забелязал някъде сводести установки. И тъй ще държите посока Свердловск.

— Ясно, полковник, Свердловск. А останалото?

— Останалото както обикновено.

— Но аз летя за пръв път, полковник.

— Ще спазвате инструкцията: стартовите комплекси източно от Аралско море, Архангелск, Мурманск, морските и въздушните обекти.

— Имате предвид камерите ли?

— Естествено. А сега погледнете ей това място, което обозначах на картата. Там трябва да има също нещо интересно.

— По-конкретно?

— Не зная точно какво е, но хвърлете един поглед. Достатъчно е да натиснете бутона, щом се окажете в подходяща позиция.

— А кацането?

— Ще кацнете в Бодьо, та вие го познавате.

Получава картата с начертано трасе на полета.

Там, където има кръгче, там трябва да фотографира. Не бива да губи посоката, трябва да знае постоянно къде се намира, а на обозначените места да включва камерите. Това е всичко. Нима този толкова лесен и така съвършено подготвен полет може да бъде опасен? Изобщо рисковано ли е летенето над съветската територия? Всичко предварително са изчислили, всичко са изпробвали, всичко знаят. „Ютилити-2“ има вълшебни камери и лети на такава височина, че никой зенитен снаряд не може да достигне крилата му.

Още няколко неща за из път. Компас и трионче, въдица и кама, полуавтоматичен пистолет със заглушител и около двеста патрона, надуваема лодка и комплект карти на Съветския съюз, джобно фенерче, сигнален пистолет и кибрит, за да си запали огън. Що за безсмислица, че къде ще пали огън?

Облича тежкия гащеризон и остава изненадан. В джоба си намира седем хиляди и петстотин рубли, няколко златни луидора за всеки случай, западногермански марки и италиански лири, два златни часовника и седем дамски пръстена за подаряване. После полковник Шелтън му подава сребърния долар.

— Пауърс, не предполагаме изобщо, че може да ви свалят с изстрел, никое зенитно оръдие на света не може да стреля на такава височина, но за по-сигурно.

Сребърна монета и в нея смърт. Но това не е единственият образ на смъртта, който Пауърс среща в този момент. Полковник Шелтън

още не е завършил среднощния си инструктаж. Сега обяснява, че на таблото на „Ютилити-2“ има още един важен бутон, който Пауърс никога досега не е виждал.

— Пауърс, като го натиснете, в същия миг целият този боклук ще отиде по дяволите и руснаците не ще намерят дори и парченце от него. Достатъчно е само да натиснете леко, разбирате ли, и край...!

Все пак в обяснението има нещо недоизказано. По него по-късно ще се спори много. Били обяснили на Пауърс, че адската машина най-напред щяла да изхвърли пилота със седалката, а после да взриви самолета. По-късно обаче специалистите ще установят, че господата от ЦРУ са подвели пилота. Според изпитания през хилядолетията принцип, че най-добрият свидетел е мъртвият свидетел, Пауърс е трябвало да жертвува живота си, за да прикрие истинската цел на метеорологичните полети на самолетите с цвят на щука.

Но защо в такъв случай ще му дават към снаряжението рубли, въдица, кибрит за запалване на огън и дамски пръстени, с които трябвало да подкупва суетните туземки? Парите и сребърният долар със смъртоносната игла са били само реквизит за психологическа измама. Дали са му ги, за да не се усъмни ни най-малко, че с натискането на бутона ще унищожи не само компрометиращия самолет, но и себе си. Дали са му ги, за да повярва, че при всички обстоятелства ще остане жив.

Пъпи означава кутре и тази позивна е навярно още едно продължение на психологическия камуфлаж. Непосредствено преди излитането Гари Пауърс получава указания за радиовръзка и съответната позивна. Трябвало да се обажда с позивната „Пъпи шестдесет и осем“, но само в изключителен случай можел да използва радиовръзка над територията на Съветския съюз. Едва след прелитането на опасната зона можел да се свърже с командния пункт в Норвегия, да се обади с позивната „Пъпи шестдесет и осем“ и наземният персонал в Бодьо вече щял да знае какво да прави. Щял да го насочва, докато кацне. Но ако все пак се оказал в опасност или намерел за нужно да съобщи на командния пункт нещо изключително важно, трябвало да се обади с тази позивна, където и да се намира.

Пъпи означава кутре и тази позивна не е избрана случайно. Може ли някой да си помисли за самоубийство, за смърт, за авария или за сваляне с изстрел, след като включи радиостанцията и завика:

— Тук кутре, тук кутре, обажда се кутре шестдесет и осем, чувате ли ме?...

По цял свят Първи май е празник на пролетното благоденствие, на цветята и любовта, а в много страни и празник на труда. За своето агресивно действие шефовете на Гари Пауърс избират деня, в който всички добросърдечни хора изпитват радост. Те са си казали: руснаците са до един на манифестация, никому няма дори и да хрумне да пази толкова нависоко. За комунистите Първи май е най-големият празник и никой няма да работи в такъв тържествен ден.

„Беше пет и петнадесет сутринта, когато с помощта на Боб се качих в самолета — казва Гари Пауърс. — Слънцето беше изгряло преди повече от час и беше горещо. Боб свали ризата си и покри кабината от плексиглас с нея, за да ме предпази поне малко от слънчевите лъчи.

Привърших проверката преди излитането и зачаках. Продължавах да чакам и чакам. Беше вече шест, тоест час «Ч», определен за излитане, но разрешение все още не бе дадено. Пълно бездействие. Бях с дълги долни гащи, които вече бяха мокри от пот. Под шлема потта също се стичаше на вадички по лицето ми. Не можех да я избърша. После дойде полковник Шелтън и ми съобщи, че чакат съгласие от Белия дом.

За пръв път се случваше това. Досега винаги когато беше нужно съгласието на президента, то се получаваше предварително.

Чакането не беше никак приятно. По време на полета нямаше да имам радиовръзка, следователно знаех, че при навигацията ще трябва да разчитам единствено на секстанта. Всички изчисления обаче бяха направени с оглед на това, че ще се излети в шест часа сутринта. При това закъснение те ставаха безполезни. В този момент бях убеден, че ще отменят излитането, че ще мога да сваля мокрия от пот гащеризон. В шест и двадесет се получи сигналът: подготви се за излитане! После всичко мина гладко и бързо.“

Върху картата пред полковник Шелтън писецът се движи точно според местоположението на „Ютилити-2“. Засега всичко върви по плана.

„Температурата горе извън самолета спадна далеч под нулата, вътре също стана хладно. Беше ми неприятно. Дрехите се спариха, но поне не ми беше толкова горещо. Включих автоматичното управление

и започнах да попълвам летателния лист. Номерът на машината 360 и номерът на полета 4154 бяха вписани предварително, така че вписах времето на излитане: 1,26 по Гринуич, 6,26 местно време, и добавих: закъснение половин час. Написах и датата: 1 май 1960 година. Боб изпрати последния си радиосигнал. Беше тихо. Пилотът се чувства твърде самотен без радиовръзка.

Наближавах границата и напрежението растеше. При всеки полет е така. Докато човек не е минал линията, чувства известна лекота. Може би защото всеки си мисли, че ако нещо се случи, ще бъде тъкмо на границата.“

Преди излитането се съветвали с метеоролозите, но времето се оказало не особено благоприятно за полет. След като Гари Пауърс преминал съветската граница, под него се спуснала плътна завеса от облаци. В тази област нямало нищо интересно за обективите на неговите камери, но пилотът без радиовръзка предпочита да види къде се намира и по този начин по-лесно да контролира навигационните уреди.

„Вероятно след около час и половина летене забелязах първата пролука в облаците. Убедих се, че се намирам югоизточно от Аралско море. Бях се отклонил от правилния курс, но незначително. Коририрах курса и в този миг далеч под себе си забелязах бяла следа от едномоторен реактивен самолет. Летеше бързо, със свръхзвукова скорост, успоредно на моето трасе, но в обратна посока. Гледах след него, докато не изчезна от погледа ми.

След около пет или десет минути видях отново същата следа. Видимо същият самолет летеше в обратна посока, успоредно с мен. Почувствах облекчение. Бях сигурен, че ме следят с радар и насочват самолета по моя курс. Но самолетът беше толкова ниско под мен, че за мен изобщо не беше опасен. Пилотът едва ли ме виждаше. Казах си, ако това е всичко, което умеят, няма защо да се тревожа.

Пред мен на около петдесет километра източно от Аралско море се намираше космодрумът Байконур — съветският Кейп Канаверал. В тази област не бяхме за пръв път и затова тя не бе моя главна цел. Навярно Байконур бе включен в плана само защото минавах над него. Под мен се трупаха гъсти буреносни облаци, затова не виждах пусковите установки, а само съоръженията около тях. Включих камерите.

След това облаците отново се сгъстиха и аз прелетях следващите три часа над плътна завеса. След като пак се разрешиха, забелязах част от местността и града. По местната радиостанция проверих радиокомпаса си. Пак се бях отклонил малко от верния курс. Коригирах го.

На около осемдесет километра южно от Челябинск облаците изчезнаха. От лявата страна виждах Урал, традиционната планинска граница между Европа и Азия. По върховете на планините имаше сняг, но долу, по склоновете, земята зеленееше. В Русия бе пролет. Беше чуден ден и аз летях по правилен курс, завесата от облаци остана зад гърба ми. Напрежението спадна.

Както можеше да се очаква, самолетът бе избрал тъкмо този момент, за да покаже на какво е способен. Автоматичното управление започна да се инати, предната част на самолета се вдигаше. Тогава изключих автомата, изравних линията на полета и управлявах самолета ръчно. Когато отново включих робота, той работи безпогрешно само около десет или петнадесет минути и после носът на самолета отново се вдигна нагоре. Това бе опасно за такава чувствителна машина. Затова отново минах на ръчно управление и вече не използвах робота.

Положението беше неприятно. Трябваше да реша какво да правя. Бих могъл да се обърна и да се върна обратно или да продължа полета. До преди час, без да му мисля, бих се върнал. Но сега бях изминал цели две хиляди километра над руска територия, зад мен бе лошото време, а пред мен то бе чудесно. Затова реших да продължа да летя напред.“

Положението на Франсис Гари Пауърс било по-лошо, отколкото си мислел. Наистина машината му проявявала капризи, много по-големи от всеки друг път, но това не била главната опасност. Оказва се, че не всички съветски граждани били на първомайска манифестация, както биха желали стратезите от ЦРУ. Дежурните радиолокационни постове били по местата си и един от тях засича неизвестния самолет веднага щом прелетява съветската граница. Докладва на командването на окръга. По заповед се включват и други постове и след няколко минути става ясно накъде се е насочил нашественикът. Електронноизчислителните машини определят вероятното трасе на полета и по цялата му дължина подразделенията на

противовъздушната отбрана получават заповед за готовност. Ракетните подразделения също. По двете страни на очертания коридор свръхзвукови изстребители и техните пилоти чакат заповед за излитане от летищата.

Междувременно Пауърс навлиза със самолета си в обзора на радиолокационните средства на Свердловск. Това е нов промишлен център, който за няколко десетки години се превърна от незначително градче във важно стопанско средище. Ето защо бе интересен за американците. Освен това Пауърс се оказа пръв над тази област. Натиска бутоните на автоматичните камери и снима. Следващите минути от полета обрисова сам.

„На около петдесет или може би на седемдесет километра югоизточно от Свердловск направих завой на деветдесет градуса и поех нов курс, по който трябваше да се окажа в югозападния край на града. До този момент бях летял точно четири часа. Забелязах под себе си летище, погледнах картата, установих, че го няма там и го отбелязах. Летях непосредствено над него. Записах времето, височината, скоростта, температурата на отработените газове и показанията върху циферблата на приборите. Тъкмо когато се занимавах с това, усетих удар. Самолетът подскочи напред, в кабината и на небето блесна бледооранжева светлина.

— Господи, улучиха ме — рекох си.“

Пауърс не сгрешил. По-късно съветските военни органи заявиха, че противовъздушната отбрана е свалила самолета на Пауърс „Ютилити-2“ от височина двадесет и една хиляди метра. Подразделението на майор Воронцов получава заповед да изстреля срещу чуждия самолет ракета. Тя засяга задната част на корпуса и машината полита към земята.

Отначало американците се опитаха да прокарат друга версия за този момент от толкова неприятния за тях случай. Причините бяха обясними. Точното попадение на съветските ракети на такава височина би оказало потресаващо въздействие върху общественото мнение в САЩ.

По-късно възникна още едно противоречие. Самолетът Ю-2 бил осигурен с взривно устройство, което в случай на нужда трябвало да го унищожи, за да не попадне в съветски ръце като веществено доказателство. Пилотът трябвало да бъде катапултиран непосредствено преди това. Така твърдеше американският печат.

Съветският специалист, който прегледал останките от самолета с комисия от експерти, даде пред съда показания като вещо лице и заяви, че взривното вещество би унищожило пилота и самолета едновременно, тъй като не е намерен никакъв часовников механизъм.

Какво казва за това Пауърс?

„Посегнах към бутона на устройството за взривяване на самолета, но се отказах. Искях преди това да се наглася добре на седалката, за да мога да катапултирам...“

Защо пилотът не е натиснал бутона, който трябвало да унищожи самолета и да заличи следите? Защо не е изпълнил заповедта? Пауърс казва, че искал, но не бил в състояние да достигне таблото с бутона — толкова голяма била центробежната сила при падането. Нека му повярваме, той е единственият свидетел на това. Но нека чуем и становището на друг специалист, който е служил шестнадесет години в американското разузнаване и по обясними причини използва псевдонима Кристофър Филикс:

„Дали Пауърс е знаел, или не е знаел за действителното предназначение на този бутон, не е никак важно. Ако е знаел, значи опазването на тайната на операцията е било в пряка зависимост от самоубийството. Ако не е знаел, то е било зависимо от убийството. Специалистите са единомислени по въпроса, че когато успехът в опазването на тайната зависи от самоубийството на агента, той е повече от сигурен. Не така популярен е опитът, че опазването на тайната, зависещо от убийството на агента, дори ако се използва съвършен смъртоносен механизъм, е съвсем неблагоприятно. Често поведението на жертвите е непредвидимо, а по такъв начин се оказват измамни и най-сигурните механични устройства.“

Франсис Гари Пауърс не използва смъртоносния механизъм, обратното, с всички сили се опитва да спаси живота си. Той разкопчава предпазните колани на седалката и вдига капака на кабината. Стрелката на високомера показвала вече десет хиляди метра и не му оставало много време.

„Земното притегляне ме изскубна от самолета. Ударих се в огледалото за обратно виждане и го счупих. Видях го как излетя. Това бе последното нещо, което видях. Веднага след това ми замръзна предното стъкло на шлема. Нещо ме придържаше към самолета. Аха, кислородните шлангове! Забравих да ги освободя. А самолетът

непрекъснато се въртеше около оста си. Опитах отново да вляза в кабината, исках да включа устройството за взривяване, но не го напипвах. Разбрах, че ще трябва сам да се измъкна. Започнах да се мятам, да ритам с крака и навярно съм откъснал шланговете на кислородния апарат, та изведнъж се освободих и се заиздигах нагоре.

Тъкмо бях решил да дръпна въженцето на парашутите и изведнъж нещо ме преряза. Разбрах, че са се отворили автоматично. Знаех, че автоматът се задействува на пет хиляди метра височина. Следователно аз бях вече по-ниско. Свалих заскрежения шлем, вече нямах нужда от кислородния апарат.

Мигновено съзнах колко е тихо. Наоколо бе ясно, тихо и студено. Нямах чувството, че падам, струваше ми се, че вися на небето.“

Осем съветски бойци под командването на майор Воронцов по заповед откриват огън срещу неизвестния самолет в осем часа и петдесет и три минути. Малко след това на земята падат отломъци, чува се трясък и на небето се появява крещящо жълт парашут. Не след дълго Франсис Гари Пауърс се приземява на брега на един поток. Това бил първият му истински скок и излязъл успешен. Казал си, че има страшен късмет, защото съвсем близо имало високоволтов далекопровод, в чиито жици би могъл да се оплете. Място на приземяването: тридесет и два километра югоизточно от Свердловск, близо до един местен колхоз. Пауърс сяда, изтяга се и почва да се оглежда наоколо. Все пак е жив!

В Ню Йорк разрешават на Абел да изпрати на семейството си някои лични вещи. Под усърдното наблюдение на агентите на ФБР и след основна проверка опаковат останалото имущество на полковника в два сандъка, застраховат го за 1750 долара и го изпращат на адреса на Хелене Абел в Лайпциг. Онова, което не си струвало да бъде изпратено, го разпродават общо за сто долара. Веднага след това Върховният съд на Съединените щати отхвърля молбата на Абел за обжалване. Полковникът научава за това по радиото, преди още адвокатът му да го чуе от Джеймс Р. Браунинг — висш служител във Върховния съд. Мнозинството от само един глас подсказвало колебанията на съдиите по присъдата и давало надежда на полковник

Абел. Две години и девет месеца големият разузнавач воюва за свободата си и загубва този тур само с една точка.

Адвокатът Донован се впуска отново в проучване на мнението на лицата, които биха могли да се намесят в случая. После посещава Абел в затвора.

„Още веднъж поехме заедно по опасния път. Смятахме да подадем молба за намаляване на наказанието. Непосредствено преди това бях говорил със служители от Министерството на правосъдието, следователно можех да кажа на Абел, че молбата би имала значение единствено ако той е съгласен да сътрудничи на властите. Официално бих могъл да обоснова молбата някак другояче, но надежда за положителен отговор би имало само ако съдията е сигурен, че Абел желае да сътрудничи. Иначе няма вероятност да се измени първоначалната присъда.

— В такъв случай няма смисъл — каза Абел. — Няма да приема предложението. Реших това още през онази сутрин, когато седях на леглото в хотел «Лейтам». Не съм свикнал да променям решенията си.

— Тогава няма смисъл да се обръщам към съдията Байърс с молба за намаляване на наказанието — отговорих. — Дори би могло да има неблагоприятни последици в бъдеще.

Абел отново поклати глава, но не каза нищо.“

Четири момчета — Асабин, Чужакин, Сурин и Черемисин. Едното от тях чува шум на самолет, вижда го да пада, оглежда се и забелязва димния стълб, а на небето светложълтия парашут. И четирите се затичват натам. На земята се търкаля пилотът и не може да се справи с найлоновия парашут, който непрекъснато се надува от вятъра. Асабин му помага да изтласка въздуха от парашута, другите заобикалят летеца и го разглеждат като извънземен пришълец. Та той е облечен твърде странно. Необикновен скафандър. Шлемът му е като на водолаз. На колана пистолет с дълга цев. Наистина четирите момчета се учудват на всичко това, но най-напред го избавят от затрудненията.

Чужакин и Асабин му снемат шлема. Бледо лице, измъчено от изживяната опасност, на едно място почти кървава драскотина, на друго синина. Човекът нещо мънка, но те не го разбират. Чужденец е. Снемат му автоматичния нож, помагат му да свали гащеризона и

спокойно, сякаш това им се е случвало всеки ден, посочват камиона, спрял на полския път.

Когато стигат до камиона, Сурин измъква отнякъде парче тебешир и написва на страничния капак „USA“. Поглежда пилота. Той кима утвърдително. Качват се в камиона, по пътя спират за малко, защото пленникът е жаден и в колхоза му подават чаша вода, после излизат на шосето и се срещат с милиционерския патрул. От камиона летецът се прехвърля в леката кола, а четиримата се връщат и вечерта разказват ли, разказват у дома.

Пауърс пристига в Москва, отдалечена на хиляда и четиристотин километра, чак на другия ден. Но съобщението за неговото приземяване се получава след няколко минути. На Червения площад продължавал първомайският празник, край трибуната минавали колоните на ликуващите манифестанти. В продължение на четири часа въодушевеното множество отправяло поздрав към представителите на своята партия, правителството и към чуждестранните гости. Когато пристига съобщението за приземяването на Пауърс, маршал Гречко докладва на министъра на отбраната маршал Родион Малиновски направо на трибуната. Той се навежда към председателя на Министерския съвет Хрущов и му докладва за случилото се.

Противовъздушната отбрана е свалила американски самолет, останките са грижливо охранявани, пилотът се е спасил и е арестуван. Името му е Франсис Гари Пауърс и е подписал протокола:

„Признавам, че се провиних, като прелитах над съветска територия и с това, че на места, които ми бяха предварително обозначени на картата, включвах и изключвах специалното устройство, намиращо се в моя самолет. Предполагам, че ми наредиха да извърша това, защото моята задача е била да събера разузнавателен материал за Съветския съюз.“

Барбара Пауърс в спокоен сън изкарала нощта, целия ден разглеждала илюстрирани списания и на втори май още била в леглото, когато в пет и половина сутринта дотичали колегите на Гари и ѝ казали за случилото се. Отначало припаднала, те извикали лекаря от базата Инджирлик и той я посъветвал да вземе куфарите си и да отпътува със самолет за Щатите. И спокойствие! Преди всичко и на всяка цена спокойствие. Гари само е изчезнал безследно, изпратени са самолети, които ще го намерят. Но за всеки случай по-добре да замине, тук обстановката непрекъснато ще ѝ напомня за него, у дома ще може повече да се разсейва, а и ще може да получава сведения от първа ръка. Не трябвало дълго да я убеждават, за нищо друго не мечтаела Барбара Пауърс, освен да бъде по-скоро при майка си. След няколко дни позвънила на вратата в Милиджвил.

Председателят на Министерския съвет Хрущов научава за Пауърс на трибуната на Червения площад приблизително по същото време, когато и във Вашингтон получават съобщението за евентуалния гаф. Когато става схватката, Пауърс бил на вълната на радиостанцията на летището в Бодьо. Може би дори са го посъветвали какво да прави, когато докладвал:

„Тук кутре, тук кутре, шестдесет и осем, как ме чувате?“

После пилотът млъкнал и радистите на поделение „десет делено на десет“ също доста време мълчали. Докладвали едва тогава, когато навярно вече предположили, че му е свършило горивото, тоест на първи май някъде късно следобед. Така че с твърде голямо закъснение шефът на ЦРУ Дълес научил, че самолетът „Ютилити-2“ не е кацнал нито в Бодьо, нито на някоя друга база във Финландия, Швеция или другаде.

Успокоили съпругата на Гари, уверявайки я, че незабавно са излетели други самолети, които са се впуснали в издирване на съпруга ѝ; нека бъде спокойна, скоро ще научи резултата. Но нито дума от това не била вярна. Съобщението за унищожаването на самолета пристигнало във Вашингтон на първи май, тоест в неделя.

Президентът Айзенхауер прекарвал уикенда във фермата си в Гетисбърг, държавният секретар Хъртър бил в Истанбул на конференция на страните — членки на НАТО, така че този ден за събитието научили само няколко души. Нито един от тях, най-малко пък министърът на отбраната Томас С. Гейтс и шефът на ЦРУ, не си мръднал пръста за Пауърс. Дори и през ум не им минало. Та тук ставало въпрос за несполучлив тактически ход, а не за Пауърс и те решават да изчакат, за да видят какво ще излезе от това. Те и не подозирали, че именно с тази недалновидна тактика дадоха ход на може би едно от най-сериозните международни усложнения след Втората световна война.

Четирима съветски колхозници откриха сваления Пауърс, а други четирима мъже, които трябваше да поемат съдбата на света в свои ръце, се готвеха за среща. Париж е известен със своето гостоприемство и, изглежда, затова се оказва подходящо място за среща на високо равнище, президентът Дьо Гол бе несъмнено изискан домакин, а Хрушчов, Айзенхауер и Макмилън бяха смятани за най-уважавани гости. Само че успехът на срещата зависеше от петия човек в играта. Наричаше се Франсис Гари Пауърс и до този момент още никой от тях не го познаваше.

На сесията на Върховния съвет на СССР председателят на Министерския съвет започна речта си както обикновено и едва ли някой е очаквал изненадата, която по-късно раздвижи политическата повърхност на света. Съветската противовъздушна отбрана е свалила във вътрешността на страната американски самолет, заяви съветският министър-председател и продължи, че това е такова нарушение на суверенитета, което документира неискреността на американските управляващи кръгове. Те не само че не спазват международните спогодби, но си позволяват пиратски действия над съветска територия. Той говори с обяснимо възмущение, но не казва нито дума за съдбата на пилота, нито за самолета, нито за мястото, където е бил свален. Така поставя първата клопка.

Президентът Айзенхауер не можеше да не отговори и чрез говорителя на Белия дом Линкълн Уайт потвърждава нескопосаното съобщение, което на трети май предпазливо публикува НСА. В него се твърдеше, че е изчезнал безследно самолет за метеорологични изследвания. Бил излетял на първи май за обикновения си

метеорологично-изследователски полет от базата Инджирлик край турския град Адана и не се бил върнал. По време на полета пилотът бил докладвал, че му се повредил кислородния дихателен апарат и следователно е напълно възможно при това положение да е загубил ориентация и по погрешка да е нарушил неприкосновеността на съветското въздушно пространство. И за да не възникнат съмнения за какви полети става дума, същевременно НСА публикува програмата на НАКА, точния летателен план на самолетите „Ютилити-2“, техния брой, тяхното обикновено снаряжение и планираните трасета на полетите, които някои самолети действително спазваха.

Виждате ли, САЩ проявяват добра воля, разкриват с известна доза великодушие своята необявена досега програма и представителят на Белия дом е повече от сигурен, че това е един стратегически ход, от който съветската пропаганда не ще може да си поеме дъх. А когато НАКА допълнително заяви, че пилотът на изчезналия безследно самолет се нарича Палмър, че е излетял от Инджирлик, че по програма трябвало да прелети контролната станция на 37 градуса и 25 минути северна ширина и на 41 градуса и 23 минути източна дължина и да лети по посока към езерото Ван, после към Трапезунд и обратно до летището в Инджирлик, американските тактици имаха чувството, че не биха могли да измислят нищо по-добро.

Но радостта от собствената им изобретателност секва скоро. Пет дни след свалянето на Пауърс държавният секретар на САЩ вече получава от Луелин Томпсън, посланик на САЩ в Москва, поверително съобщение. В него посланикът го уведомява, че в определени московски кръгове се говорело, че пилотът на сваления американски самолет е жив и е в ареста. Шефовете на американската пропаганда обаче продължиха твърдоглаво да поддържат старата измислица за кислородния апарат и за пилота, на когото не му достигнал въздухът и повече в безсъзнание, отколкото в съзнание, полетял по погрешка над територията на Съветския съюз, където горкият бил свален от злите комунисти. За американското обществено мнение съобщението бе като по поръчка, без нито един дефект. Но Вашингтон така и не подозираше, че Хрущов крие изненада и ще я поднесе в подходящия момент.

„Уважаеми другари, трябва да ви разкрия тайната. В своя доклад (от 5 май. — Бел.авт.) умишлено премълчах, че пилотът е жив, че е в

ръцете ни, че разполагаме и с останките от самолета.“

Това бе несъмнено изненадващ факт, но още по-изненадващ бе случаят, който той разказа. Тези, които имаха щастието да присъствуват и чува подробностите относно полета на Пауърс, се възхищаваха от техническото оборудване на самолета „Ютилити-2“, въртяха глава над хитро измисленото устройство, което трябвало да убие пилота и да направи на пух и прах самолета, за да не може нито единият, нито другият да попаднат в ръцете на съветските специалисти. Пауърс казал всичко, което знаел, това се подразбираше от думите на съветския председател на Министерския съвет, който обаче не каза всичко. Не искаше с прибързан извод да минира предстоящата среща на четиримата, тактично изчакваше, за да не развали напразно настроението преди разговорите.

Американският президент реагира изненадващо. За пръв път в историята той като най-висш представител на Съединените щати заяви, че знае за шпионската програма на своята страна и че лично я е утвърдил. Но когато на пресконференцията се оказа под кръстосания огън на журналистите, Айзенхауер каза:

„Нека руснаците погледнат случая с техния човек Рудолф Иванович Абел и да не проглушават света, че САЩ провеждали агресивен шпионаж и подкопавали световния мир. Американските вестници поднесоха достатъчно материал, от който се виждаше каква разузнавателна мрежа е ръководел Абел в сърцето на Америка.“

Нито от процеса, нито от вестникарските репортажи се виждаше нещо подобно, но аргументът послужи временно като ораторски ход за отвлечане на вниманието. Всички големи вестници се върнаха отново към случая полковник Абел и на следващия ден първите страници бяха изпълнени със заглавия, в чийто подтекст поне се четеше: ето виждате ли, хора, не ние, не нашият президент, а комунистите започнаха опасната игра на шпиони.

И сякаш всичко това не беше достатъчно, та за да стане по-ясно, на девети май държавният секретар Хъртър заяви:

„Въз основа на Нешънъл Секюрити Акт (Закон за националната сигурност. — Бел.авт.) от 1949 година президентът подписа директива, с която още от началото на мандата си нареждаше да се събират с всички възможни средства информации, които биха предпазили Съединените щати и целия свободен свят от внезапни нападения и

биха позволили да се вземат своевременно ефикасни отбранителни мерки. В рамките на тази директива бяха изготвени и реализирани програми, към които спада и широкомащабното наблюдение от въздуха, извършвано от невъоръжени цивилни летци. В повечето случаи то имаше второстепенен характер, но в някои случаи можеше да бъде и по-задълбочено. Не беше нужно отделните заповеди за такива полети да бъдат утвърждавани от президента...”

Два дни по-късно президентът Айзенхауер потвърждава:

„Както неотдавна заяви господин държавният секретар, още в началото на своя мандат аз издадох директива за събиране на определени информации. Те трябваше да спомогнат Съединените щати и целият свободен свят да бъдат предпазени от внезапни нападения и да позволят да се вземат своевременни и ефикасни мерки.“

Следователно президентът на САЩ не само призна, но и заяви, че е обявил шпионажа за съставна част на стратегията и политиката. Най-висшият представител на американската нация изрази публично съгласието си за водене на разузнавателна дейност, заради която други представители на същата нация осъдиха полковник Абел на тридесет години затвор. Журналистите забелязват връзката, отново на страниците на всекидневниците се появяват размисли по случая Абел и в една своя отделна статия „Дейли Нюз“ предлага размяна на Пауърс с Абел. „С право можем да предполагаме, че за нашите власти Абел отдавна няма стойност като информатор за комунистическите акции и никога не я е имал. И след като Кремъл изцеди от Пауърс възможния пропаганден капитал... подобна търговска сделка се оказва реална.“

В московския парк „Максим Горки“ са изложени останките от самолета Ю-2, редакциите на всички известни световни вестници изпращат наблюдатели, за да се убедят със собствените си очи, че това не е съветски трик, и тъкмо по случай изложбата на тези шпионски реликви председателят на Министерския съвет още веднъж се връща към случая Пауърс, но не изпреварва събитията и не отива далеч в изводите си. Може би защото остават няколко дни до парижката среща, от която светът очакваше да доведе до намаляване на напрежението.

Но президентът Айзенхауер променя становището си върху развитието на политическия живот и съвсем в разрез с духа на Кемп Дейвид погледна скептично на своето пътуване до Москва, с което трябваше да върне визитата на Хрушчов, и дори публично изрази

сериозно съмнение, „кой знае дали изобщо ще замина“. Това изречение се превърна в първото торпедо срещу крепостта на мира, на която залагаше умореният свят.

Само два пъти в историята правителството на Съединените американски щати призна наличието на свои шпиони. За пръв път през 1776 година и за втори път през 1960 година. Първият е Нейтън Хол и става легендарен герой, за когото пишат в хистоматиите. А вторият, Франсис Гари Пауърс, не ще попадне в учебниците. Впрочем никой не го признава за герой. Признанието на президента на САЩ, който издигна шпионажа в ранг на правителствена политика, предизвика хаос в американското обществено мнение и суматоха в Конгреса на Съединените щати. Неуспехът на акцията бе вписан в сметката на ЦРУ, нейният шеф Алън Дълес трябваше да отговаря пред сенатска комисия и навярно отправените му въпроси не са били приятни, след като нито един от неговите отговори не видя бял свят. Никой не научи какво е казал в своя защита и какви аргументи е посочил в полза на своята разузнавателна организация. Цензурата не позволи да бъде публикуван отговорът му.

Никита Хрушчов пристигна в Париж на срещата на четиримата с надеждата, че след неговата среща с Макмилън, Дьо Гол и Айзенхауер въпреки дискредитиращия американски пролог все пак ще поникне зрънцето на надеждата за взаимно разбирателство. И тъй като искаше неприятните моменти да са вече минало, той обърна внимание на президента на Съединените щати, че смята за желателно от името на своята страна да се извини на Съветския съюз за нарушаването на неговия държавен суверенитет.

Първото съвещание на силната четворка продължи три часа и пет минути. За това време ръководителите на четирите велики държави се споразумяха единствено по въпроса за отлагането на разговорите. Президентът Айзенхауер дори и не мислеше да се извинява. Така срещата на голямата четворка завърши, преди да започне, и една от причините за нейния крах бе фактът, че Гари Пауърс предпочете да живее и не прие доброволната смърт.

При това положение полковник Абел имаше твърде малък шанс за успех. Върховният съд отхвърли молбата му за обжалване и потвърди присъдата. Оставаше една-единствена възможност. Първата крачка в тази насока направи не полковник Абел, не неговият адвокат

Донован, а човекът, който досега не беше включен в играта. Бащата на летеца на сваления самолет — Оливър Пауърс, изпрати писмо на полковник Абел в затвора:

Драги полковник Абел,

Баща съм на Франсис Гари Пауърс, замесен в случая преди няколко седмици със самолета Ю-2. Надявам се, че мога да предполагам, че не Ви е убягнало международното значение на това събитие, както и фактът, че синът ми е арестуван и задържан в Съветския съюз като заподозрян в шпионска дейност. Сигурно ще разберете безпокойството на бащата за сина си и неговото естествено желание да го види отново на свобода. В този миг аз съм повече от всичко готов да помоля Държавния департамент и президента на Съединените щати за размяна със сина ми, за да може той да излезе на свобода. С това искам да кажа, че съм готов да направя всичко, което е по силите ми, и да накарам моето правителство да Ви пусне на свобода и Ви върне във Вашата страна, в случай че Вашата страна в отговор пусне моя син и му позволи да се върне при мен. Ще се чувствам много задължен, ако приемете за уместно да се присъедините към предложението ми, да изразите съгласие и информирате за това съответните органи във Вашата страна.

Драги господин Пауърс,

Зачитам и разбирам Вашето безпокойство за сигурността и завръщането на Вашия син, но с огорчение трябва да Ви съобщя накратко, че не сте адресирали правилно молбата си. Единственото лице, което би могло да води подобни преговори, е естествено съпругата ми. Но за съжаление Министерството на правосъдието ми забрани да пиша на семейството си, следователно нямам дори възможност да предам молбата Ви на моята съпруга.

Естествено писмата минават през ФБР и през Министерството на правосъдието, така че в кулоарите се заговорва за възможната размяна фактически преждевременно. Пауърс не е още осъден, а за случая Абел от съветска страна не е казана нито дума. Не остава нищо друго, освен да се чака. Полковник Абел бе доказал вече достатъчно своето търпение, но американските журналисти не издържаха да мълчат. Във всекидневния печат започнаха все по-често да се появяват статии, в които така или иначе се стигаше до един и същ извод: до размяна на Пауърс с Абел.

Отначало Гари Пауърс пътувал с колхозен камион, после се прехвърлил в голяма лимузина и накрая се качил в самолет. По всички спирки го разпитвали. Отговарял така, че да издаде колкото се може по-малко тайни. Но скоро разбрал, че увъртанията нямат смисъл. Та те знаели почти всичко за самолета, за маршрута на полета и височината, на която са го свалили. После вече не искали за нищо да питат, вече не били така строги и се държали съвсем приятелски. Но нали все пак били служители от внушаващия такъв страх на Запад КГБ.

„Човекът, който по всички признаци ръководеше разпита, бе на средна възраст, едър, пълен, очилат и имаше кръгло лице — казва Гари Пауърс. — По-късно научих, че е Роман А. Руденко, генерален прокурор на СССР и някога главен обвинител на Нюрнбергския съдебен трибунал срещу военнопръстъпниците.

След около три часа в разпита настъпи неочакван обрат. Руденко ми предложи цигара. Взах я. Забелязах, че е «Честърфийлд». После Руденко ме попита дали съм бил някога в Москва. Отговорих отрицателно.

— Искате ли да разгледате нашата столица? — попита.

— Разбира се, с удоволствие — отговорих.

— Може да се уреди — съобщи ми.

Нещо се промени. Не бях в състояние да го дефинирам, какво точно беше и защо, но изведнъж почувствувах друга атмосфера. Всички се държаха като приятели. Единият си спомни, че са ми прибрали цигарите и ми даде цяла кутия. Отначало смятах това за трик, мислех, че искат да отвлекат вниманието ми, за да ме изненадат после с неочакван въпрос. Но никой вече за нищо не попита и преводачът ми съобщи, че за днес разпитът е приключен.“

Междувременно Франсис Гари Пауърс е в затвора Любянка и там, както по-късно се изрази един американски историк, „си живее по-скоро като турист в чужда страна, отколкото като кандидат за бесилото“. Разхождат го из Москва, посещават с него Парка за култура и отдих, където са изложени останките от неговия самолет и шпионския реквизит, получава храна, за която не може да се каже, че е затворническа, и пише на съпругата си Барбара в Съединените щати, че се „чувствува далеч по-добре, отколкото е очаквал“. След сто и осем дни излиза от килията и застава пред съдебния състав, за да отговаря за делата си.

Профсъюзният дом е недалеч от Червения площад, тоест в центъра на града, и има величествена зала, чийто висок таван се подпира от две редици колони. Горе десетки тежки кристални полилеи, долу паркет като огледало и може би към две хиляди стола. Очакват се много гости. От цял свят. Някои западни журналисти пристигат в Москва няколко дни преди началото на процеса, опитват се да изкопчат колкото се може повече подробности. Опитват се да превземат хотелските стаи, в които са настанени родителите на Гари, и напразно мечтаят да се промъкнат през вратата, зад която Барбара Пауърс се крие от тях. Пълни са хотелите, гарите и фоайетата на летищата; едва ли има по-голям вестник, който да не е изпратил свой собствен кореспондент. Мнозинството от тях нямат късмет. И за журналистите снимането по време на съдебните заседания е забранено, разрешение получават само трима-четирима кореспонденти на агенции. Та иначе би изглеждало като на футболен мач.

Залата е разделена с пътечка на две половини. От едната страна седят съветските граждани, а от другата чужденците. Заедно с пропуска всеки от тях е получил слушалки и може да си избере един от петте световни езика, на които ще се превежда процесът.

Ако това не бе един от най-важните съдебни актове навремето, който даде отражение и върху политическото развитие през тези години, човек би казал, че става дума за забележително обществено събитие, защото в залата се събраха известни личности от цял свят — политици, юристи, писатели, борци за мир. И семейството на Пауърс. Естествено то привлича вниманието на мнозина. Бащата Пауърс съвсем не изглежда стар, напротив, на пръв поглед прилича на преуспяващ дребен търговец. Той е добре облечен, със самоуверен

израз на лицето, през очилата със златни рамки гледа порядъчен и почтен човек. Жена му е възрастна дама, в мигове на напрежение дори старица, която страда двойно: заедно със сина си трябва да изживее тежките мигове и при това да разкрива пред толкова хора болката си. Барбара Пауърс е наистина хубава. Знае, че я гледат толкова много очи, и се съобразява с това.

В дъното на залата има подиум, върху него катедра и три стола, дебели томове от протоколите и Наказателния кодекс. Пръв се появява генералният прокурор на СССР Руденко, когото светът познава от Нюрнбергския процес. След него Гриньов — защитникът на Пауърс, после преводачите. Вратата се отваря и влиза главният актьор, асистиран от двама сержанти, оглежда залата, притваря очи, сякаш върви срещу силно слънце, после потърсва Барбара и поздравява нея, майка си и баща си с продължителен поглед. Отпраща се към определеното място на подсъдимата скамейка. Двамата сержанти остават на стража.

Тъмна къдрава коса, остро очертана брада, малко обикновено лице, фигура на борец с широк врат, на устните нещо между едва доловима усмивка и горчивина от разочарованието. Пауърс е от типа на онези симпатични мъже, които в Америка ще видите по плакатите или на първата страница на спортните списания. Освен това по-късно ще се разбере, че нито е устат, нито дързък, а, напротив, има приятно държане и съумява да спечели симпатиите на присъстващите в залата. Мнозина го наблюдават озадачено: защо този миловиден младеж се е подлъгал да участвува в толкова рисковано дело?

По време на процеса се разбира, че единствената подбуда са били парите. Искал колкото се може по-скоро да има средства, мечтаел за еднофамилна къща, копнеел за това, за което в Америка копнее всеки — да изпъкне, да има по-голяма сметка в банката, и така да бъде уважаван, да може да си позволява повече, не да гледа с възхищение висшестоящите, а да бъде вече един от тях. А за шпионските полети Пауърс получава приказни суми дори за американските условия.

Съдебният състав е от трима генерали. Виктор Борисоглебски е генерал-лейтенант от Военната прокуратура и затова е председател. Заседатели: генерал-майор от артилерията Димитри Воробьов и генерал-майор от авиацията Александър Захаров. Председателят на съда открива заседанието и същевременно обявява параграфите, по

които ще бъде съден Пауърс. Параграф втори от съветския Наказателен кодекс е единственият, който позволява съдът да произнесе смъртна присъда за подсъдимия. Следователно Франсис Гари Пауърс, роден на 17 август 1929, тоест точно преди тридесет и една година, в Бърдин, в щата Кентъки, трябва да се подготви за най-лошото.

Съзнава взаимозависимостта. На първи май го свалят, на осемнадесети юли му съобщават датата на съдебния процес, получава обвинителния акт и на девети август се признава за виновен в пълния обсег на обвинението. Никой не очаква, че по време на процеса ще се получи някаква сензация, и за пристигналите тук чуждестранни кореспонденти, обременени с предразсъдъци, може би единствено изненадващ е дипломатичният коректен тон, с който се води процесът. Ала най-голямата приятна изненада за западните журналисти е присъдата. Франсис Гари Пауърс бе осъден на десет години лишаване от свобода, от които три години трябваше да бъде в затвора, а останалата част — в трудов лагер, където според съветските закони би могъл да доведе и жена си.

Журналистите обичат да сравняват и според тях Пауърс се бил измъкнал много леко от тази неприятна история в сравнение с Абел. Освен няколкото съмнителни шпионски реквизита в Ню Йорк, общо взето, не можаха да докажат никаква дейност на Абел, а го осъдиха на тридесет години. А вината на Пауърс беше ясна, неговият умисъл и деяния бяха богато илюстрирани с веществени доказателства и свидетелски показания. Следователно работата на съветския съд бе лека. Не беше нужно да доказва нищо нито пред Пауърс, нито пред обществеността.

По време на процеса полковник Абел не проговори и не молеше за милост, не искаше изобщо нищо, нито дори свидетел в своя полза и стана герой дори в Америка. Пауърс призна всичко, помоли съда за снизхождение и посочи какво ли не, включително онзи пошъл аргумент, че бил само обикновена пионка в играта, че трябвало да изпълнява това, което му нареждали господата, и пред очите на над две хиляди души в залата се очерта като страхливец.

Абел обаче все още нямаше никаква полза от леката присъда на Пауърс. Но когато във вестниците започва все по-често да се появява неговото име, господата от Министерството на правосъдието решават да помислят поне за най-небудеща възможна намеса и разрешават на

Абел да възобнови писмения контакт със семейството си. Междувременно докато преместват осъдения Пауърс на около двеста и четиридесет километра извън Москва в затвора в гр. Владимир, до адвокатата Донован достига отзвук от вълнуващата молба на стария господин Оливър Пауърс. Писмото е с печат от Лайпцигската поща в Германската демократична република и е подписано от Хелене Абел.

Дъщеря ми и аз чакаме с нетърпение момента, в който Рудолф ще бъде освободен, и копнеем колкото се може по-скоро да се върне при нас. Но предложеният начин (размяна) ни се струва не само нереален, но и опасен. Съпругът ми пише, че случаят с този пилот няма нищо общо с неговия случай. Затова не разбирам защо изобщо този въпрос се разисква. Преди да направя каквито и да е нови стъпки, естествено трябва да се посъветвам със своя източноберлински адвокат...

Явно Хелене Абел е загрижена, но и предпазлива съпруга, искала е предварително да обмисли всяка стъпка. Барбара Пауърс постъпва другояче. Когато непосредствено след произнасянето на присъдата се среща със съпруга си, разбира, че Гари няма представа нито за международния отзвук на събитието, нито пък за това, какво отражение е дал неговият случай в Америка. Разбира се, не му казва, че го смята за страхливец, защото не е избрал предлаганото му и подготвено самоубийство, а тъкмо обратното, скоро го посещава отново, носи му различни лакомства и зимни обувки, а по-късно редовно му изпраща колетите.

След време разкрива истинското си отношение към него и на какво е разчитала в живота си. Не вярва в скорошното завръщане на Гари и не мечтае да живее с човек, който се е „прочул“ по такъв начин, заменя Гари с Райнолд и след развода се омъжва за него.

Пауърс загубва, кажи-речи, всичко, но не и парите. Ако се съди по това, как ЦРУ пръска пари по света, може да се каже, че то е сдружение на широкопръсти джентълмени. То изплаща на Пауърс не само всичко, което му се полага съгласно с договора, но и заплатата за времето, прекарано в предварителния арест и в затвора, тоест две

хиляди и петстотин долара на месец, така че в крайна сметка авантюрата се оказва недотам лош бизнес за усърдния пилот.

Етъл Елизабет Джий взема от бюрото си няколко документа, обозначени с гриф „Секретно“ и „Строго секретно“, запечатва ги в плик с бланка на Адмиралтейството, пъхва ги под мишница, слага си шапката и излиза. Портиерът я познава и затова дори и не му идва наум да я попита какво носи. Мис Джий върви по улиците, качва се в автобуса, после позвънява на вратата с табелка Хари Хаутън.

Хаутън е дърдорко и любовник на застарялата госпожица Джий. В случая и партньор. Разглежда плячката, някои документи оставя настрана, за по-късна доставка, останалата част опакова и завързва с канап.

— Хайде, тръгваме!

Изключително студен януарски ден, дори и влаковете не се движат както трябва, затуй Хаутън и госпожица Джий пристигат в Лондон чак към три часа. Но все пак навреме. В четири и половина са на гарата Ватерло. Няколко минути по-късно пред театър „Олд Вик“ срещат познатия човек. По лицето на мис Джий играе малко нервна, пресилена усмивка.

Непосредствено зад тях се движи непознат човек. Избързва, изпреварва ги, кимва на някого в блъсканицата и застава пред тях.

— Аз съм от криминалната полиция. Арестувам ви в името на закона! Всичко, което от този момент ще кажете, може да бъде използвано срещу вас.

Непознатият със сиво бомбе е суперинтендантът^[1] Джордж Смит от специалния отдел на Скотланд Ярд, а останалите шестима или седмина мъже, сякаш изплували от блъсканицата и обкръжили арестуваните, са негови помощници.

Суперинтендантът Смит прави чудесен ход, успява да арестува Гордън Лонсдейл в момента, когато госпожица Джий и Хаутън му предават компрометиращ материал. Но още по-сполучлив ход прави на следващия ден. В управлението на Скотланд Ярд разпитва арестуваните, поръчва кола и казва адреса на шофьора. Заминават за Райслип, вилната зона край Лондон. Улицата е Кранли Драйв,

къщичката е красива, типична за малко английско семейство с приличен доход.

— От Скотланд Ярд съм и бих искал да говоря с вас — казва на господин Крогер, който му отваря вратата. После го моли да извика жена си Хелън. Възрастните съпрузи притежавали новозеландски задгранични паспорти и било известно, че се занимават с покупко-продажба на антикварни книги, особено на редки екземпляри. Не било известно обаче, че от есента на миналата година били под постоянното наблюдение на добре обучени господа.

Никак не било лесно на британската полиция. Доста време минало, докато разкрие какви са всъщност антикварите от Райслип, а съдия-следователят също трябвало доста да почака, докато суперинтендантът Смит успее да разплете обърканите въпроси около случая Гордън Лонсдейл — резидент на съветското разузнаване във Великобритания.

На двадесет и трети март 1961 г. в зала № 1 в „Олд Бейли“ съдията Паркър произнася сурови присъди. Най-тежката — двадесет и пет години, получава Гордън Лонсдейл, най-леката — петнадесет години — мис Джий. Процесът предизвиква сензация, а има и друг, неочакван отзвук. Американското ФБР открива известна връзка със случая Абел. И ето че на бюрото на шефа на отдела за контрашпионаж се появява отново делото „Абел“ и отново се разместват пластовете около вече разрешения и приключен случай.

Когато преди години агентите на ФБР обискирали стаята на Абел в хотел „Лейтам“, където живеел под името Мартин Колинс, между другите писмени материали намерили и две снимки. Едната била на мъж и на гърба ѝ било написано името Морис, а другата — на жена на име Шърли. Двете снимки и пакетчето, в което имало пет хиляди долара в наличност, били привързани с ластиче.

Агентите на ФБР преценили правилно, че това са сътрудници на Абел и явно важни сътрудници, като се има предвид голямата сума, която той бил приготвил за тях. Но съвсем не могли да си обяснят как така големият разузнавач, какъвто бил полковник Абел, ще допусне такава ученическа грешка, ще остави в чекмеджето снимки на свои сътрудници. Затова снимките се оказали тогава безполезни за ФБР. Макар и да ги разпратило по всички полицейски участъци, то не успяло да идентифицира мъжа и жената, които трябвало да получат

петте хиляди долара. Полковник Абел мълчал, а следователите знаели от опит, че дори и да го изтезават, няма да проговори.

Изчезналата тогава в неизвестността сигурна следа сега се появила отново. По време на процеса срещу Гордън Лонсдейл и след произнасяне на присъдата почти всички големи вестници поместват снимките на осъдените. На първите страници на американските вестници се появяват две неизвестни досега лица. Морис и Лона Коен, които във Великобритания живеели като антиквари под името Крогер, били осъдени на Двадесет години затвор за шпионаж. Оказало се, че са същите онези мъж и жена, чиито снимки били намерени в чекмеджето на Абел.

На съвещанията на ръководството на ФБР отново се заговорва за разузнавателната мрежа на полковник Абел. Става ясно, че не е действувал само в Съединените щати, но е имал какво да каже и за дейността във Великобритания. Както се оказва по-късно, той се бил срещал там с някои свои сътрудници. Но полковник Абел е вече осъден и ФБР няма възможност да възобнови процеса или да попълни обвинителния акт, нито пък има намерение да прави това. И макар че излизат наяве нови и важни факти за дейността на съветското разузнаване, става ясно, че няма смисъл да се трупат доказателства за дейността на човека, който все едно лежи в затвора в Атланта. Но новите факти биха могли да послужат на ФБР да постигне друга запланувана цел. Поне така мислят ръководителите на тази институция. И тъй още веднъж, но вече наистина за последен път, агентите на ФБР се отправят към затвора в Атланта при полковник Абел и се опитват да окажат натиск върху него.

Американската разузнавателна служба се опитвала да привлече Абел преди всичко като сътрудник. За постигането на желаната цел изредила всички възможни методи. Ту примамвала и обещавала, ту отново заплашвала. Все безрезултатно. Но ето че сега държала в ръцете си нов коз — съпрузите Крогер. И тъй като американската разузнавателна служба познавала чувството на Абел за „феър плей“^[2] и предполагала, че не е в състояние да изостави сътрудниците си в беда, стига да има възможност да им помогне, сега заложила на тази карта. Действията й твърде явно напомняли за морален натиск.

„Между другото още веднъж ме посетиха господата от ФБР — писа по-късно полковник Абел. — Ставаше въпрос за известна

информация и за да я получат от мен, използваха двата коза, които им дадоха лондонският процес (срещу Гордън Лонсдейл. — Бел.авт.), и молбата на съпругата ми за освобождаване. Намекнаха ми, че моето евентуално упорство може само да навреди. Сигурно не е нужно да подчертавам, че не приех предложението им. Но във връзка с лондонския процес все пак дадох показания. Казаха ми, че искат да изправят пред съда някои хора, и поискаха да им кажа какво мисля за тях и евентуално да им помогна с показанията си. Отговорих, че много се съмнявам дали ще могат да ги изправят пред съда. Няма защо. Но ако все пак се случи нещо подобно, то с удоволствие ще се срещна с техните защитници и ще уговоря с тях по какъв начин да им помогна.“

До последния момент Американската разузнавателна служба се надявала, че поне в затвора полковник Абел ще омекне и ще проговори. Но месеците минавали, нищо не се променяло и агентите на ФБР били все по-нервни. Но когато в американския печат няколко пъти едно след друго прозвучал повик за размяна Пауърс-Абел, чувствували, че последната възможност им се изплъзва. Ето защо набързо потеглили за Атланта, готови за последния бой и въоръжени със съвсем нови аргументи. Полковник Абел обаче издържал и тези последни минути преди заключителния гонг.

Към края на 1960 година американците избраха Джон Фицджералд Кенеди за президент на Съединените щати. В края на януари той пое властта. Само след четири дни на пресконференция заяви, че с удоволствие приветствува добрата воля на представителите на Съветския съюз за мирно сътрудничество. Впрочем от Москва му бяха изпратили полезен дар по случай поемането на президентския пост. Съветските власти освободиха капитана от военновъздушните сили Фримън Д. Олмстед и Джон Р. Маккоун — пилоти на американския военен разузнавателен самолет тип РБ-47, свален от съветската противовъздушна отбрана на първи юли 1960, тоест два месеца след инцидента с Пауърс. Това бе приятелски жест, който подсказваше, че е подготвена почвата за политическото разбирателство или поне за водене на разговори по този въпрос. Можеше да се предполага, че се създава подходяща атмосфера за започване на разговори за размяна.

Всеизвестно бе, че високопоставени американски длъжностни лица държаха много на освобождаването на Пауърс. Но се чакаше

подходящ момент. Ето сега той се появява. В самото начало на 1962 г. извикали защитника на Абел Донован във Вашингтон на съвещание на високо равнище. Там той научил официалното решение: „Размяната на Пауърс с Абел е желана в интерес на Съединените щати“. Това е не само важна промяна в програмата, но и аргумент, позволяващ да се предприеме нещо. Ала вашингтонските учреждения отиват още по-далеч. Говорителят на министерството уведомява адвоката Донован, че „съответните органи“ не възразяват срещу едно негово пътуване до Източен Берлин. Всъщност това е само една по дипломатически любезно формулирана заповед да тръгне за Европа, да отиде в съветската зона на Източен Берлин и да уговори там лично размяната на двамата подсъдими.

У обществеността обаче трябвало да остане впечатлението, че това е частна инициатива на един добър адвокат. В действителност Донован е само фигура на шахматната дъска, движена от агентите на американската разузнавателна служба. Те му подготвят почвата, те наблюдават всяка негова крачка, да не би случайно да се отклони от начертания път.

Адвокатът Донован се връща от Вашингтон и изпраща писмо до Хелене Абел. Той ѝ намеква за новата насока на развоя на събитията, дава ѝ надежда за благоприятното протичане на евентуалните разговори и ѝ пише, че може би ще бъде най-добре да се посъветват лично. Той ще пристигне в Берлин. И за да не се протакат излишно разговорите, Донован направо предлага условията. Биха могли да се срещнат на трети февруари точно на обед. И тъй като не е сигурен какво становище ще заемат тамошните власти, а и предполага, че писмото не ще го четат само подателят и получателят, предлага на Хелене Абел да му изпрати телеграма с благопожеланието „Щастлива Нова година!“, в случай че приема датата на срещата.

Преди всичко Донован е опитен юрист, разбира добре, че не може да преговаря с празни ръце и без пълномощия. Но официално пълномощно не може да му дадат, нали цялото начинание не трябвало да изглежда като правителствена акция. В този случай вашингтонското Министерство на правосъдието му издава писмено уверение, с което потвърждава възможността за размяна. По-късно самият той нарече текста на това „частно“ писмо нескопосан.

Уважаеми господин Донован,

В отговор на нашите неотдавнашни разговори относно помилването на поверения Ви подсъдим, си позволяваме да Ви уверим, че от гледна точка на нашето ведомство не виждаме никакви пречки за положително уреждане, ако другата страна спази условията, които с писмо сте съобщили на Вашата ответница.

Искрено ваш

Ред Гозарт,
прокурор по въпросите на помилването

На двадесет и пети януари пощенският раздавач предава на адвоката Донован телеграма с текст „Щастлива Нова година!“. След четири дни той се качва с малкото си куфарче в самолета на „Пан Америкън“ и на тридесети януари пристига в Лондон. Взема такси до хотел „Кларидж“, където вече го очаква агентът на американската разузнавателна служба, действащ под името Уайт. Той го информирал за подробния план на подготвената акция и говорил за мерките по осигуряване на безопасността при разговорите. После му дал марки и го помолил да смени известното си име с псевдоним. Предал му и документи на името на господин Денис. Така известният американски адвокат се превръща в неизвестен американец. Впрочем разговорите трябвало да се водят в най-голяма тайна. И за да има съвършено алиби, то сред лондонските си познати и дори пред персонала на хотела Донован подхвърля, че се готви да отиде с приятел за няколко дни в провинцията, че отдавна мечтаел да посети Шотландия и че сега му се удава възможност. И за да не се съмнява никой в намеренията му, чрез централата в хотела изпраща телеграма на съпругата си Мери, в която ѝ съобщава, че за няколко дни отива в провинцията да си почине.

Но това, което го очаква, едва ли може да се нарече почивка. Американската разузнавателна служба подготвя среща в Източен Берлин по образец на уестърните от Дивия Запад.

Сутринта адвокатът на Абел си приготвя куфарите с името Донован, но в колата, която го чака пред хотела се качва вече под името мистър Денис. Зад волана седи агентът Уайт. Колата лети през спящия

град, по-скоро е нощ, отколкото утрин. Уайт спира за миг на площад „Конот Скуер“ и в колата се качва агентка на английската разузнавателна служба. Тя ще ги придружава до летището, което при бързо каране е на два часа път от града.

Летището е военно. Агентът Уайт натиска спирачките пред бариерата, но тя не се вдига и той трябва да спре. Девојката слиза. Преговаря с войника. Не могат да се разберат. Но ето че на вратата на караулното застава възрастен мъж с обичайно тъмно пардесю и бомбе на главата, небрежно поздравява, подхвърля нещо за времето, но слага на съответното място в паспорта на Донован служебния печат, потвърждаващ излизането му от Великобритания. После мълчаливо се сбогува, слиза от колата и отива към сградата на командването. Донован поглежда паспорта и установява, че господин Денис може да напусне острова. Качил се в подготвения американски самолет.

Най-напред агентът Уайт, после друг един със също нищо неозначаващото име Боб и още някои агенти следят всяка крачка на адвоката Донован по берлинския паваж. Ясно му е, че въпросът не е само в осигуряване на безопасността. Акцията трябва да бъде запазена в пълна тайна, освен това шефовете във Вашингтон искат да бъдат информирани за всяка дреболия при нейното провеждане, и то не само от устата или писанията на адвоката Донован. Генерал Клей е натоварен за главен наблюдател на операцията. В случай на нужда той би могъл да вземе решение по някои подробности. Последната дума обаче има Вашингтон.

А каква е програмата?

Според предварително уговорен план адвокатът Донован трябва да се срещне не само с Хелене Абел и нейната дъщеря, но и с представител на съветските органи в Източен Берлин, и с Фогел — адвокат на семейство Абел. Разговорите не протичат гладко. И двете страни го усукват. Може би един другото се подозират в задни мисли, макар че при наличните условия това е дребнаво подозрение. Донован предлага своето нищо неозначаващо писмо от вашингтонското Министерство на правосъдието, неговият колега по професия Фогел изважда от чантата си подобно, подписано от генералния прокурор на ГДР. В текста обаче е решена техническата част на проблема: властите на Германската демократична република, на чиято територия трябва да се преговаря и да се осъществи размяната на затворниците, не ще

пречат нито на едната, нито на другата страна в провеждането на акцията.

Десетки дни той е чакал това повикване и ето сега най-после то се осъществява.

— Абел, вземете всичките си неща със себе си!

Последни стъпки със затворническия халат, последно тропане на токовете по павирания коридор, където за разлика от всякъде другаде е по-студено с няколко градуса, дрънчене на надзирателските ключове, а после залян от слънце затворнически двор. Полковник Абел поема дълбоко дъх. Сега наистина е ядосан, но гледа да не се разбере това.

Качва се в колата и с въоръжена охрана заминава за летището. Следващата нощ прекарва в затвора Форт Дикс в щата Ню Джърси. Вече знае, че е на път за родината. Президентът Кенеди е подписал решението за опрощаване на останалата част от наказанието. То ще влезе в сила, когато Пауърс подаде ръка на колегите си в американската окупационна зона. Пилотът на шпионския самолет Ю-2 също облича цивилните си дрехи във владимирския затвор, вече взема чантата с нещата си и прави сметка, че му остават само още две нощи и ще бъде свободен.

В петък, девети февруари, полковник Абел слиза от самолета на западноберлинското летище и все още с въоръжена охрана заминава за американските казарми. Настаняват го в ареста, от който изваждат за през нощта всички закононарушители. Прекарва нощта в подземна килия. Нейният единствен прозорец с решетка и единствена бронирана врата са охранявани от бог знае колко въоръжени до зъби военни полицаи.

Донован, Фогел и представителят от съветска страна са се уговорили за мястото, където ще стане размяната и за точната програма на акта.

Място на действието: Мостът „Глиникер“, отделящ съветската от американската окупационна зона. Време: събота, десети февруари 1962 г., осем часът и двадесет минути. Присъстващи: полковник Абел и майор Пауърс, адвокатите на участващите страни и по двама служители от всеки лагер. Иначе малко униформени статисти, още по-малко случайни любопитни наблюдатели и никакъв журналист.

Студена утрин. Под нулата. Ясно небе. По улиците около моста откъм западногерманската страна е пълно с американски военни полицаи. В осем часа и петнадесет минути пристига полковник Абел с обемиста чанта в ръка и въоръжена охрана. Оформя се групичка. Адвокатът Донован е в центъра ѝ. Абел стои встрани.

Точно в осем и двадесет минути няколко мъже гледат към средата на моста. С бавни, погребални стъпки крачат към линията, която разделя Запада и Изтока. Полковник Абел все още не е между тях. Чака на предмостиято със своята охрана. Едва когато авангардът начело с Донован се убеди, че и на другата страна всичко е наред, че там вече чака също с обемиста чанта и с двама души въоръжена охрана Гари Пауърс, Донован вдига ръка и дава знак на Абел, че може да тръгне.

Абел спира пред своя защитник, стисват си ръце като приятели, който се разделят. После всички спират, а само Абел и Пауърс тръгват едни срещу друг. Те се движат бавно, сякаш обмислят всяка крачка. Не бързат, макар че на всеки от тях му се иска да се затича. Крачат с достойнство, замислено и при разминаването не поглеждат един към друг. Всеки върви към своите.

Часът е девет без петнадесет минути.

---

[1] Групов началник в полицията (англ.). — Бел.прев. ↑

[2] Честна игра (англ.). — Бел.прев. ↑

СЛУЧАЯТ ГОРДЪН ЛОНСДЕЙЛ

— Този фотограф е от деветнайсети район, шефе. В моя район е. Дотича стремглаво веднага щом получил писмото. Какво ти писмо? Някакъв нехранимайко взел, че надраскал на обикновена служебна бланка една-единствена дума. „Сауджуд“. И за да не се получи грешка, взел, че илюстрирал това безобразие с хитлеристкия пречупен кръст. Не знаая немски, но съм чел за концлагерите. „Еврейска свиня“ означава нещо повече от обикновено оскъбление.

Сержантът от морската полиция Хоскинс говори спокойно, но възбудено пристъпва от крак на крак пред бюрото от нетърпение да чуе какво ще каже шефът за това.

— Открихте ли някаква следа, Хоскинс?

— Не. Съвсем нищо. Анонимка.

— От персонала, който работи по договор, ли е фотографът?

— От Центъра за подводно въоръжение, шефе.

— Значи отделът, който се занимава с изпитанията! Чуйте какво, сержант, а той все пак евреин ли е?

— Нито той, нито баща му, нито прабаба му.

— Заемете се с въпроса, сержант.

Фред Хоскинс служи в морската полиция в една от онези тайни оръжейни кухни, в които се изпробват рецепти за изненади в бъдеща война. Портландската морска база е колос от лаборатории и монтажни зали. Железобетонни бункери, хангари за подводници, пет етажа под земята и гора от антени, сочещи небето.

Портланд е утрешната стратегия и затова тук дори в мирно време важат военновременните закони. Бдителност, изключителна предпазливост, сурово дежурство. И на всяка крачка военна полиция. Гледа, слуша, подозира, не вярва и във всеки човек вижда шпионин или саботьор.

Но понякога всичко е безполезно. Както сега.

Хоскинс сядва до масата и отново разглежда анонимното писмо. Тоя хулиган си е направил майтап с тях. Взел бланка от корабостроителния завод и нарисувал на нея свастика. Не се опитва да

скрие, че е от базата. Напротив, перчи се, че може да си позволи какво ли не в предприятието. И тук някъде се крие смисълът на това безобразие.

Хоскинс се заема с издирването, но не попада на никаква следа. В четвъртък фотографът дотичва отново.

— Ето вижте, сержант, пак получих същото!

Второто писмо е написано със същия почерк и също на бланка на портландския корабостроителен завод, но този път анонимният автор го е адресирал до шефа на фотографа. Обвинява го, че в тъмната стаичка крадял държавен материал и си го носел вкъщи.

— Истина ли е това? — пита Хоскинс.

— Не, сержант, повярвайте, нито една дума не е вярна!

Фотографът вдига пръсти като за клетва.

— В такъв случай имате някой враг в предприятието. Тоя човек иска на всяка цена да ви закопае. Другояче не мога да си го обясня.

— Хаутън — извиква фотографът. — Само Хари Хаутън!

— Ей, човече, не можахте ли да кажете веднага? Къде работи този ваш доброжелател?

— Драскач при монтьорите по поддържането, плъх, страшен плъх, сержант.

Хаутън е вече под наблюдението на Фред Хоскинс. След три дни обаче Фред би могъл да се закълне, че този дребен въздебел бонвиван от запаса няма нищо общо с анонимните писма. Това не е в неговия стил. С фотографа имал някога някакви разправии, но отдавна е забравил за това. Ала фотографът — не. Навярно е загубил тогава спора. Не, в този случай следата, водеща към Хаутън, е невярна.

Анонимните писма се оказаха мъртъв реквизит и бог знае защо случайността ги бе подхвърлила на сцената. Понякога се случват подобни неща. Сержант Хоскинс се убеждава, че Хари Хаутън не е писал писмата, но същевременно има чувството, че около този мъж не всичко е наред. Някъде нещо не пасва. Може би начинът на живот в сравнение с положението му в предприятието. Може би сержант Хоскинс отначало само предчувствува несъответствието между приходите и разходите на Хаутън, не е изключено подозрението да е започнало да нараства само въз основа на подсъзнателното професионално чувство на недоверие у полиция.

Така или иначе, сержантът от морската полиция се заема с Хаутън и не се предава, докато не се убеди, че подозрението му не е било напразно.

— Представете си, шефе, обикновен драскач в канцелария, където могат да смятат най-много до сто, получава петнадесет лири седмично, а си живее като Ротшилд — докладва сержантът на началника си. — Реших да се позаинтересувам от него. Сега живее в Уеймът.

Поговорих със съседите. Не че знаят кой знае какво за него, но казват, че изглеждал голям терк. Явно паралия. Тогава именно загреях. Неотдавна купил тази къщичка. Прекрасен тристаен палат. Де да мога и аз да си купя нещо такова до пенсията... Платил за нея общо с ремонта на покрива девет хиляди. Девет хиляди лири, шефе!...

— С чек ли?

— Там е работата, че в брой.

— Установихте ли от кого е купил къщичката?

— Ето адреса, шефе. Договорите са в ред, данните в регистъра за недвижими имоти също.

— Нещо друго, Хоскинс?

— Почти преди месец си докарал ново рено. Нали го знаете „Дофин“. Тая количка трябва да струва доста пари. И кани гости. Сандвичи, студени закуски, шампанско. Ако беше на рожден ден, както и да е, но ей тъй във вторник или в четвъртък шампанско? И седят до сутринта. Кискат се и защо ли да не се кискат, пеят и танцуват. С новата си кола от време на време пътува до Лондон. Но вечерта се прибира.

— Сам ли пътува?

— С жена.

— Женен ли е?

— Може и така да се каже. Едни казват, че му е жена, а други се подсмиват под мустак. Засега я оставих на мира. Не искам да ги плаша.

— А картотеката?

— Да, бях там. Казва се Етъл Джий. Само че, нали знаете, шефе, днес всяка шантава жена си мисли, че кой знае колко хубаво ѝ е било името, та като се омъжи, си го оставя като спомен от веселите години. Ами ако е точно такъв случаят? А пък вчера се преоблякох цивилен и

бих доста път до онова негово заведение. Всеки ден кисне там, като че ли му плащат за това.

„Олд Елм Три Паб“ е по-скоро кръчма, отколкото ресторант, и е на две крачки от дома на Хаутън. Ходи там на халба бира, подправена с имбир, и на малко приказки. И тъй като „Олд Елм Три Паб“ е заведение, където всяка вечер се събират едни и същи бараби, едната халба става четири, а малкото приказки — безкрайно дърдорене до късна нощ. Хари Хаутън обича да говори и страшно му прилягат екзотичните приключения. Ту е в Индия, ту в Малта или на необуздан пир във Варшава, навсякъде играе главната роля и в различните въображаеми костюми изглежда съвсем различно, не такъв, какъвто го виждат неговите компаньони по чашка. Хари Хаутън е хвалигръцко и едва ли някой може да каже какво наистина е преживял и какво е измислил като патерица, за да подкрепи собственото си самочувствие.

Сержант Хоскинс не е Шерлок Холмс, но има качества, присъщи на много англичани. Той е упорит и не обича авантюристите. Започва да се рови в миналото на Хаутън и скоро установява, че тоя човек е вършел в живота си много неща, които отдалече издават житейска нечистоплътност. Рискът не е току-тъй за всички. Сержантът отново отива в „Олд Елм Три Паб“, изслушва от кръчмаря някои случки от живота на Хаутън и установява, че застарелият бонвиван наистина е служил в чужбина, но неговата кариера далеч не е била така блестяща, както се опитва да я представи на постоянните посетители в кръчмата.

През март 1960 година сержант Хоскинс стига дотам в разследването си, че може с увереност да каже: Хари Хаутън няма нищо общо с анонимните писма (впрочем никога не се установи, а по-късно може би и не са правени опити да се установи кой и защо наистина ги е писал), но е заподозрян в нещо по-сериозно. Ето защо шефът на Хоскинс решава да предаде донесението на сержанта в Скотланд Ярд. Там имат възможност да надзърнат съвсем отблизо в миналото на Хари Хаутън.

Спешъл Бранч е специален отдел на Скотланд Ярд с определена мисия. Отговаря за сигурността на страната, охранява кралското семейство и гарантира безопасността на други видни личности. Освен това води картотека на лица, неблагонадеждни от политическа гледна точка.

След като пристига донесението от Портланд, служителите бръкват в чекмеджето с буква Х и изваждат картоната с името Хаутън. После картонът пътува от бюро на бюро и никъде не се задържа дълго. В него няма нищо потресаващо, но фактът, че Хаутън работи, наистина на второстепенна длъжност, но в такъв важен оръжеен център, а и другите подозрителни обстоятелства, които е разкрил сержант Хоскинс, карат господата от Скотланд Ярд да вземат решение разследването да се предаде на пети отдел на Милитър Интелиджънс, т.е. на Британското военно контраразузнаване.

Случаят Хаутън, а сега наистина е вече случай, се прехвърля от старинната сграда на Скотланд Ярд в осеметажния блок на Кързън Стрийт, наричан от посветените в тайната „Леконсфийлд Хаус“. За него никой не трябва дори да подозира, че тук е разположена главната квартира на хиляда и петстотин агенти, които изкарват прехраната си от лов на шпиони.

Всеки от хиляда и петстотинте висококвалифицирани, грижливо обучени Смитовци или Брауновци от военното контраразузнаване има номер, но няма име. Тяхната дейност е строго засекретена, никой не знае кой е техният шеф, дори те самите помежду си го наричат с псевдоним. Никой от агентите няма изпълнителна власт. Може би, за да могат да останат в сянка при аферите, в които само понякога биват разобличени известни личности, но почти винаги излизат наяве висши военни интереси.

А след като някой мистър Смит или Браун стигне в разследването си дотам, че разполага с използваеми доказателства, то на сцената отново се появяват инспекторите и полицаите от Специалния отдел на Скотланд Ярд. После някой от тях слага ръка на рамото на шпионина и изрича съдбоносното заклинание: „Арестувам ви в името на закона и същевременно ви предупреждавам, че каквото и да кажете от този момент, то може да бъде използвано срещу вас като доказателство“.

Макар че това е твърде очебийна подробност, детективът суперинтендант Джордж Дж. Смит, т.е. главният полицейски инспектор, се е наричал наистина Смит още като ученик. Случайността си направила още една шега. И другият човек, действащ в името на закона, се е наричал Смит. В случая Фергюсън Смит.

Единият от тези Смитовци, тоест Джордж Дж. Смит, установил, че след четиридесет и пета година Хари Хаутън бил служител в отдела на полковник Найджъл Остин, военноморски аташе в британското посолство във Варшава.

Спешно запитване и незабавен отговор:

„Хаутън пиеше много. Това бе най-отличителната черта на неговия характер. Искрено казано, нищо повече не си спомням за него. Държането му не бе също по етикета. Живееше във Варшава със съпругата си. Не знаей как се казваше, но бе мила и прилична млада жена. Ала тя взе, че се върна обратно в Англия. Хаутън май имаше любовница. Някаква млада и много красива полякиня. Веднъж някой я бе довел на вечеринка и Хаутън успя да му я отнеме. Между другото той разбираше от тия работи. Винаги джобовете му бяха пълни с пари. А за работата му? Момче за всичко. Добре облечен и винаги избърснат.“

Подозрението започва да придобива по-ясна форма, но все още си е само подозрение. Върху бюрото на инспектор Смит започват да се трупат сведения и протоколи, но и спомени на познати. Всички заедно позволяват да се разкрие истинската картина за миналото на Хари Хаутън. Главният инспектор Смит реди камъче върху камъче и се надява, че ще може да разкрие зашифрованата досега тайна.

Малкото добричко и набожно момченце Хари е образец на скромност, наивност и послушание. Учи добре, високо поздравява, а в неделя пее в хора на линкълнската катедрала. Отначало в хора, а после става дори солист. Майката е щастлива, та тя чува само похвали за Хари от съседките. Бащата е доволен, никой не идва да се оплаква от момчето. Родителите на непослушните им сочат Хари за пример. И така е до неговия шестнадесети рожден ден. После Хари събира партакешите си и избягва от къщи.

Тук завършва кариерата на добричкото, набожното, тихото и скромното момче и започва приключенският роман на Хари Хаутън, който разкрива в себе си неподозирани способности — да взема бързо решение и мигновено да действа. Естествено само в своя полза и без оглед на това за чия сметка.

Кандидатствува за армията, облича синята униформа и постъпва във флота. Има всички предпоставки, а скоро и възможности да се издига в службата. Само че животът на моряка престава да бъде

разходка в парадна униформа. Започва световната война и английският военноморски флот трябва да изпълни доста задачи. По това не му харесва. Явно не изпитва приятно чувство, когато покрай ушите му свистят шрапнели.

Още тогава е умеел да се врежда. Намира си с протекция топло местенце. Командуването го изпраща в поделение, което получава задача да съпровожда през 1942 година конвоите за Малта, а по-късно и тези, които се отправят към съветските брегове. За Хаутън новата длъжност означава не само по-спокойна служба в сравнение с фронтовата, но по-късно и няколко отличия за бойни заслуги, а след победата — и пенсия на ветеран от войната, служил на родината и на краля до „последния си дъх“. В края на войната за въображаеми заслуги попада в Индия, където го назначават комендант на оздравителния лагер за военнопленници. Отново хубаво и тихо местенце и още медали.

Хитлер се самоуби, неговият Трети райх бе разгромен, а онези от петдесетте милиона мобилизирани мъже, които останаха живи след световната катастрофа, се завръщаха у дома. Хари Хаутън е сред тях с прилична униформа на морски подофицер и с медали на гърдите. Нищо чудно, че веднага попада в държавната администрация и продължава да служи на родината на завет — на бюрото във военното пристанище Госпорт.

Наистина работата не била такава, каквато си я представял Хаутън, но той бил с ангелско търпение и умеел да изчаква удобния случай. Цели четири години попълвал графите на документите, ходил на работа навреме, а вечер пък не бързал да се прибира, докато си изпросил едно местенце в посолството във Варшава. Най-после можел да престане да се преструва и да започне да живее на воля. Изглежда, Хари Хаутън си е помислил, че е спечелил играта и сега може да си позволи всичко. Щом е сред дипломатите, очаква го сладък живот.

Възстановявайки миналото на Хаутън, детективът Смит стига чак до Варшава и установява, че Хаутън започва да се държи подобно на отвързано куче. Първо си казал, че съпругата му вече не струва нищо, и започнал да търси по-миловиден обект. Жена му Пеш страдала и мълчала, после започнала да се кара и да го упреква и накрая отстъпила. Оставила мъжа си във Варшава и се завърнала в Англия.

Хари Хаутън нямал нищо против това, тъкмо обратното, имал чувството, че е получил премия.

Кристина била от момичетата, които, след като се срещнат с чужденец, да не говорим с англичанин от посолството, забравят доброто възпитание. Навярно е имала специфичната способност да съчетава приятното с полезното. Впрочем нейната любовна връзка с Хари Хаутън почивала върху чисто търговска основа. Служителят от английското посолство можел да обменя твърде изгодно английските лири за полски злоти и можел също да осигурява стоки, които на черната борса носели невъобразимо висока печалба в следвоенните години.

Кристина се срещала с англичанина, тайно и постепенно го запознала с хора, чиято цел била преди всичко леката печалба. Така възникнало необявено търговско сдружение, без всякакви гаранции, в което Хаутън фигурирал като доставчик на черно на толкова търсения пеницилин и други тогавашни антибиотици, а Кристина и нейните приятели имали грижата да ги продават на черната борса. Печалбата била хиляда на сто. Така Кристина можела да живее нашироко, нейният любовник ѝ осигурявал големи суми. Сигурно не е пестил и подаръците за нея, но въпреки това през 1951 година се завърнал в Англия със спестени четири хиляди лири.

Срещали се тайно и за да останат любовните им отношения незабелязани, измислили направо филмов камуфлаж. Тайни знаци, писма с тайно съобщение като сигнал, че пътят е чист, запалена нощна лампичка на прозореца — всичко това е реквизит, който трябвало да гарантира, че никой дори и насън не ще си помисли, че двамата имат нещо общо.

Полските органи за сигурност знаели за тяхната връзка и за това, по какъв начин Хари Хаутън всъщност си припечелва. Нито са пращали по петите на Кристина таен агент, нито са наблюдавали тайно служителя от английското посолство, когато предавал стоката на комисионерите, но въпреки това те разполагали с подробни сведения за неговата дейност и със сполучлива характеристика на неговата особа. Знаели кой е и на какво е способен. Следели и неговата кореспонденция с Кристина след завръщането му във Великобритания. Забелязали също стремежа му да поддържа поне писмена връзка с хубавото момиче.

Знаели и за подаръците, които ѝ изпращал във Варшава. Направила им впечатление и неговата малко или много хвалебствена вест, че е постъпил на работа в базата за подводници в Портланд, че е станал служител в Центъра за подводно въоръжение.

Навсякъде по света кандидатът за държавна служба е подложен на строга проверка. Служителите във военни институции от такъв характер, каквато е портландската база за подводници, е трябвало да преминат през строг кадрови подбор. Хари Хаутън имал късмет, преминал през ситото на бюрократизираната администрация като плевел и никой не забелязал това.

По-късно детективът Смит изслушва началника на специалната служба в портландската база Стюърт Ърскин Кру-Рийд и с ужас констатира, че смятали Хари Хаутън за проверен и изобщо не са проучвали миналото му. Та нали е работил в задгранично представителство — нима това не е достатъчно свидетелство за благонадеждност. Та той просто бил преминал само от една работа на друга, кой ще допусне, че може да не е благонадежден? Така лесно и бързо той попада в специалния отдел на базата в Портланд, където се изпробват нови видове подводно оръжие.

Хаутън бил лентяй и пианица, работел нехайно и несигурно и все пак шефовете забелязали това едва след година. Но дори и тогава никой не се заинтересувал нито от миналото му, нито от неговите контакти, просто го преместили на по-незначителна работа в службата по поддържането само защото не си гледал работата. Хари Хаутън възприел преместването като понижение, ядосал се на Адмиралтейството и не искал да си спомня повече за началниците. Щом са го обидили така, баста.

Не е изключено да е споменал на приятелката си Кристина за враждебното си настроение. Сигурно е, че не е изливал яда си ей тъй само с приказки. Главният инспектор Смит констатирал, че планове на Хаутън за реванш придобили конкретна форма.

Някъде през пролетта на 1958 година при новия шеф на Хари отишла госпожа Пеги Хаутън и споделила с него сериозните си опасения. Съпругът ѝ непрекъснато пиел и все се заканвал, че ще отмъсти на някого. Ще видят кой е Хари Хаутън и на какво е способен. В чекмеджето му намерила няколко документа, които мъжът ѝ донесъл

вкъщи. На тях имало печат „Секретно“. Тя се изплашила да не би Хари да се забърка в нещо.

Англичаните бяха твърде стриктни в спазването на държавните тайни през Втората световна война. Затова голяма част от нацистките агенти, изпратени на острова, се провалиха поради незначителни грешки, забелязани от съвсем обикновени хора от улицата. Възможно ли е през 1945 година англичаните да са се освободили както от униформата, така и от качеството, което почти се превръща в черта на националния характер? Или може би в случая с Хаутън се е трупало нехайство след нехайство? Впрочем инспекторът Смит констатира, че началникът на Хаутън изобщо пред никого не бил споменавал за опасенията на госпожа Пеги, а по-късно при разпита дори заявил, че сметнал тези приказки за прекалено фантасмагорични, за да бъдат реални, и не им обърнал внимание.

Години наред бракът на Хаутън не вървял както трябва. Хари бил женкар и се стигнало до развод.

Инспектор Смит проверил, че госпожа Пеги подала молба за разтрогване на брака малко след посещението си в портландската база. Причините били много, а и доказателства не липсвали. Може би се е поизплашила от заканите на съпруга си и не е искала да има нищо общо с намеренията му.

Хари вече бил над петдесетте и неговото ново откритие не била двадесетгодишната Кристина, а четиридесет и шест годишната Етъл Елизабет Джий. Американският публицист Грамонт пише за нея, че била типична английска стара мома. Една не твърде ласкателна характеристика за жената, която става любовница на Хаутън, камо ли за бившия бонвиван Хари.

През 1950 година госпожица Етъл Елизабет Джий облякла бялата престилка на служителка в отдела за хидроакустична апаратура. Всъщност тя била застаряла госпожица, която съдбата обрекла на самота. Баща ѝ, обикновен ковач, нямал много пари, но ѝ дал добро образование и си мислел, че с това свършват грижите за нея. Но Етъл била човек без късмет, нито една нейна мечта не се сбъднала. Дори през войната не ѝ се удало, както желаела, да попадне в помощния

женски корпус, а станала контролорка в отдел „Технически контрол“ в авиозавода в Хамбъл.

Военият хаос е време на горещи и краткотрайни любовни връзки. Госпожица Джий трябвало да се помири с ролята на Пепеляшка. Не ѝ оставало нищо друго, освен да чака търпеливо принца. Но дълго не идвал. Войната свършила, а той все още не се появявал на хоризонта. После срещнала малко оплешивялото конте Хаутън. Не яздел бял кон и не носел шапка, украсена с паунови пера, напротив, личало си, че е участвувал в не един турнир за спечелване благосклонност на принцесите, но тя замижала и си казала: не гони дивото, дръж питомното.

Навярно връзката е започнала като всяка любовна връзка по предприятията. Срещнали се, разбрали, че живеят почти в един квартал, първия път Хари почакал госпожицата пред портала и тръгнали заедно към автобуса, а от този ден и сутрин заедно за работа. Пътуването било сякаш по-кратко и не тъй досадно до побъркване. Най-после за госпожица Джий се появила някаква надежда, а какви сметки си е правил Хари Хаутън, един господ знае.

Впрочем цели пет години се питал „да бъде или да не бъде“, а тя през цялото време потичвала безмълвно край него и не проявявала и най-малък признак на нетърпение, макар че треперела от страх да не изгуби и тази последна възможност. От време на време отивали на кино, по някой път седели в кафе-сладкарница, но нищо повече. Говорили си за какво ли не, споделяли грижите си, но нито един от тях не споменава за истинските.

Хари Хаутън живеел още със съпругата си, а госпожица Джий, наричана бог знае защо Бънти, се грижела за родителите си. Изненадата не дошла, както се казва, като гръм от ясно небе, а от госпожа Пеги. Една сутрин тя решила, че ѝ е дошло до гуша съжителството с Хари, заявила, че няма да се прибере вкъщи, докато той е там, и тръгнала вратата. Изведнъж Хари се оказал без съпруга, което било приятно, но и без жилище, защото било нейно, а това вече било твърде неприятно.

Така се появил първият шанс в живота на Бънти Джий. За щастieto си тя правела каквото можела. Дала на Хари на заем двеста лири за каравана.

Хари Хаутън прикачил новото си обиталище към стария автомобил и заминал за края на града. Новият адрес: местният къмпинг. Край на грижите за жилище. Хари притежавал и каравана, и госпожица Бънти, и би могъл да бъде доволен. Ала къмпингът означава и край на удобствата, а Хари е разглезен и ленив, и консервативен. Тоя сандък от алуминиева ламарина и пластмаса далеч не е това, за което мечтаел.

Любовник в каравана не е идеал за старите моми. Представете на Бънти Джий за романтиката на първата любов са по-специални и мисълта, че в сублимния момент зад пердето на прозорчето може да се появи притиснатият нос на някой любопитен простак, й разваля чувството за щастие. Освен това усеща, че на нейната възраст е недостойно да ходи вечер по любов в автокъмпинга в покрайнините на града. Така още от самото начало нещо сериозно смущавало щастието, което най-после й се усмихнало.

Не е ясно защо Хаутън е взел двестата лири на заем за караваната, след като навярно е имал в банката доста пари. Нито благотворителността на Бънти Джий, нито нейните финансови възможности са били толкова големи, че да може да финансира своя възстар принц с още девет хиляди лири, с които Хари Хаутън си купува вместо каравана хубава еднофамилна къща, за която вече стана дума.

Настанили се в нея. Бънти Джий имала грижата за вътрешното обзавеждане, следователно още от самото начало възнамерявали да живеят заедно. В края на краищата Хари приближавал петдесет и пет години и явно бил решил да си създаде уютен дом. Бънти Джий го украсила с петдесет бодливи кактуса и си отдъхнала, че все пак е успяла навреме всичко да свърши.

Била щастлива, защото не знаела всичко.

Две години преди това, някъде през януари 1957, Хари Хаутън се бил срещнал с непознат човек. Той му се бил обадил първо в канцеларията и му бил казал, че иска да говори с него насаме, тоест да му предаде нещо от Кристина. У Хаутън се пробудили стари спомени за юнашките времена и уговорил среща с непознатия за неделя предобед.

Срещнали се пред една изложбена зала и водили дълъг банален разговор. Хаутън разпитвал за своята някогашна любов, но

непознатият не знаел почти нищо за нея. След като разговаряли половин час за няма нищо и Хаутън все още не разбирал за какво става дума, казал на непознатия, че всички тези приказки му изглеждат съмнителни и нека каже направо какво точно иска.

А човекът сякаш не чувал. Отново започнал да мели едно и също. Интересувал се от работата на Хаутън, личало си, че знае какво означава Портланд и какво се произвежда в базата, и изведнъж изненадал Хари с неочакван въпрос:

— Нужни са ми някои информации оттам, не искате ли да ми помогнете?

На такъв въпрос има само един-единствен отговор — отрицателен. Хари Хаутън си няма понятие кой и какъв е непознатият, нищо не му говори и неговото име. Все пак не може още от първия път да кимне в знак на съгласие на човека, с когото се е запознал преди четиридесет и пет минути, и да му обещае, че ще му носи от военната база документи, защото го е яд, че са го тикнали във взвода по поддържането.

— Господине, мисля, че няма защо да ви обяснявам, че искате нещо, което е в противоречие с моята патриотична чест. Естествено не ще извърша подобно нещо. Това би било против моите убеждения.

Непознатият си остава непознат и до днес. Ето защо инспектор Смит нямал възможност да провери истинността на тази сцена чрез разпит на другото лице. Впрочем Хари Хаутън по-късно твърдял, а е ясно кое го е накарало да постъпи така, че непознатият го заплашвал, говорил за репресии, удивително точно знаел миналото на Хаутън и просто извадил такива козове, че Хари бил принуден да отстъпи.

Защитата на Хаутън е недоказуема и звучи недостоверно. Противоположни на неговите твърдения са показанията на съпругата му Пеги и на бившия му шеф от Портланд. Те знаели, че той изнася секретни документи. По тях може да се съди, че Хаутън е посрещнал непознатия като манна небесна и макар че не е започнал да скача от радост и първия път отказал от тактическа гледна точка предложението, наум си казал, че най-после му се удава възможност да отмъсти за неправдата.

Още от самото начало двамата си уговорили таен сигнал за определяне датата на следващата среща. Щом Хари Хаутън получи по пощата плик с рекламен проспект за прахосмукачка „Хувър“, то идната

неделя трябва да замине за Лондон и да се отбие на халба бира в кръчмата „Тобиджаг“.

По-късно Хари Хаутън искал да убеди инспектор Смит в обратното, но излиза наяве, че нямал нищо против предложението. Напротив, само се учудил, че непознатият го карал да бие толкова път и да загуби сума време за една такава дреболия. Кой ще му плати загубеното време?

Непознатият измъкнал осем лири и ги подал на Хаутън.

— Ето за първите разходи — казал.

— Отлично, виждам, че сте търговец. Благодаря — отговорил Хаутън.

Би трябвало да се обърне и да изтича до полицията. Не го направил, триел доволно ръце, защото си казал: с един куршум два заека: ще отмъсти за обидата и при това ще спечели.

Когато при разследването си инспектор Смит стига до този факт, той вече разбира, че случаят не е второстепенен. Тогава военното контраразузнаване и агентите на специалния отдел на Скотланд Ярд тръгват по следата с най-голяма предпазливост. Не трябвало нито да привлекат вниманието, нито да предизвикат подозрение. Впрочем вярвали, че Хаутън е само стръв на въдицата, с която могат да заловят голяма риба.

Хаутън получил първите осем лири за загубеното време през януари 1957 година. След това непознатият го оставил доста дълго да чака следващия случай за печелене на пари. След седем месеца Хаутън намерил в пощенската си кутия плик, а в него проспект за прахосмукачка марка „Хувър“. Идната неделя потеглил за Лондон и седнал на една маса в кръчмата „Тобиджаг“. И макар че при първата среща не се били уговаряли за никакви определени услуги, от прилежание Хари насъбрал кое-що намерил вкъщи и дори прибавил още няколко немного известни списания, които публикували информация за корабите и капитаните. Не е установено колко е получил тогава за тази готовност, но с най-голяма сигурност може да се твърди, че са му платили добре. Не за сведенията, те сигурно не са стрували много, по-скоро като аванс за бъдещите услуги.

Никоя разузнавателна организация не би посмяла да повери важна задача на агент, когото познава едва от вчера. Всичко, което Хари Хаутън преживял през следващите месеци, било само

камуфлажни действия. Те трябвало да го подготвят психически, а може би и технически, за истинската мисия.

Междувременно той нищо не подозирал. Дори не знаел с кого има честта да разговаря. Непознатият говорел с акцент на кореняк англичанин, а и така изглеждал. Другият, с когото по-късно се срещнал, казал, че името му е Ники, имал добродушен вид и Хаутън можел да се закълне, че е американец.

По-късно Хари се опитвал да се измъкне, както можел. Неговите приказки за заплахите, с които чуждите агенти го били принудили да им сътрудничи, не звучали убедително. Страховитите истории за нанесения веднъж нощен побой пред кръчмата звучат наистина сантиментално, но са недоказуеми. Напротив, останалите обстоятелства, потвърдени при разследването, водено от агентите на Скотланд Ярд и военното контраразузнаване, доказват тъкмо обратното. Натискът би могъл да бъде за Хаутън смекчаващо вината обстоятелство, но той е трябвало още тогава да потърси закрилата на полицията.

Вместо това той търсил какви ли не сведения, които смятал, че може да продаде. При една от следващите срещи Ники му дал кибритена кутийка, която имала двойно дъно и в него инструкция какво трябва да направи, преди да пожелае да се види отново с Ники. Дори и в това отношение му дали пълна свобода — ако намери нещо интересно, да даде сигнал, ако не намери, да не се обажда. Хари Хаутън използвал скоро инструкцията от кибритената кутийка. Само след няколко седмици се отправил към портата на един лондонски парк и след като се убедил, че никой не го гледа, измъкнал от джоба тебешир и като уличник написал на вратата буквите О Х и ги подчертал с две черти. По такъв начин срещата била уговорена. Партньорът научавал, че трябва да го чака първата събота в определена кръчма. Ако по непредвидени обстоятелства не се срещнали, щял да чака първата неделя в месеца в един часа следобед на същото място. И тъй като не било сигурно дали на срещата щял да дойде Ники или трети човек, Хаутън трябвало да държи в ръката си като отличителен знак брой на „Пънч“^[1].

На сцената се появяват още няколко пъти със сведения скъперникът, алчният за богатства Хаутън, неговият партньор, въздържаният, мълчалив Ники, а по-късно още един непознат, когото

Хари трябвало да нарича Джон. Те разговарят за новите подводни средства, за уредите, които са в състояние да объркат електронните системи за откриване на подводници, за хода на изпитанията на тези уреди в Портланд, но, изглежда, че по-скоро Ники и Джон информират Хаутън, отколкото той тях. Ясно е, че все още се е водела психологическа подготовка. След всяка среща Хаутън се е прибирал с няколко лири в джоба и с надеждата, че следващия път ще пипне голямата пара, която очаквал с нетърпение.

Съдбоносната среща се осъществила съвсем не по правилата. Без камуфлаж, без тайнствени знаци по оградите и размяна на пароли. Позвънило се. Хари Хаутън отворил. На прага стоял дребен непознат мъж с изразителни очи и направо запитал:

— Мистър Хаутън?

— Какво желаете, господине?

— Бих искал да поговоря с вас.

— Моля, но с кого имам честта...

— И това ще ви обясня, господин Хаутън, но по-добре да влезем вътре.

— Заповядайте, моля.

— Аз съм корветен капитан^[2] Алекс Джонсън — казал посетителят. — Осмелих се да ви обезпокоя тази вечер толкова късно по две причини. От една страна, имам удоволствието да ви предам поздрав от моя колега във Варшава, с когото някога сте дружили, а от друга — бих искал да ви помоля за една услуга...

Хари Хаутън не знаел какво да си мисли. В първия момент предположил, че го е изпратил неговият партньор Ники, но ето че сега пред него стоял симпатичен мъж на средна възраст с първокласно облекло на директор от Сити, който не може да има нищо общо с неговия съмнителен меценат.

От пръв поглед си личало, че корветен капитан Джонсън е една категория по-високо. Ето сега седял, потънал дълбоко в креслото, с чаша уиски в ръка, която Хари му предложил с готовност, усмихвал се и с невинен като на дете поглед разказвал на дребния чиновник от портландската база защо е дошъл при него.

— Искам да ви го кажа направо и без излишни увъртания. Нямам навика да заблуждавам хората с празни приказки. Заместник съм на военноморския аташе на Съединените щати в Лондон. Оттук

произтичат и всички задачи. Една от тези задачи е контролът върху изпълнението на международните договори. Имам предвид тези, които засягат сътрудничеството при създаването и усъвършенствуването на някои нови оръжия в рамките на НАТО и тъй нататък. Днес бях служебно в Портланд и тъй като знаех за вас, рекох да се отбия.

— Радвам се, господине, но как бихте могли да знаете...

— Не чакайте от мен отговор на всички въпроси, господин Хаутън. Онова, което мога да ви кажа, сам ще ви го кажа. Нали знаете, че в областта, в която работя, има пътеки, чието използване не е за предпочитане, и прозорци, в които не се препоръчва да се наднича. Поне не преждевременно.

— Трябва да ме извините, господин корветен капитан... Просто това ме изненада. Аз, обикновеният чиновник от службата по поддържането...

— Доколкото ми е известно, вие сте били на дипломатическа работа. Следователно ние сме колеги, господин Хаутън.

— Благодаря.

— Между нашите правителства има споразумение за обмен на определена информация. Надявам се, че не е нужно да обяснявам за каква информация става въпрос. При инспекционните си посещения в Портланд установих, по-точно казано, след тези посещения мога с най-голяма правдоподобност да предполагам, че нашият британски партньор не спазва напълно споразумението. Ето защо държа да получа някои информации, които ще ми позволят да направя сравнение как се изпълнява договорът.

— Нямам понятие как бих могъл да ви помогна. Аз! И то точно аз ли?

— Господин Хаутън, аз също не зная. Но вярвам във вашите способности. Имам впечатлението, че вече сте доказали умението си да се справяте с подобни проблеми.

— Познавате ли Ники?

— Мисля, че не съм срещал човек, който да се казва така.

— Но тогава откъде знаете за мен?

— Моят колега от Варшава ми докладва за вашите лични качества.

— Варшава. Ех, че служба беше!

— Той също с удоволствие си спомня за вас. Имал сте изключителни успехи сред хубавите жени.

Хари Хаутън се оказал пред съблазнително изкушение. Корветен капитан Джонсън му предлагал чудесна възможност, може би и голяма кариера. Връщал го към времето, когато Хари е тежал на мястото си, а освен това искал да му плати както трябва. Впрочем в портландската база наистина се работи за американците, а не книга — за НАТО.

В рамките на пакта англичаните получиха задачата под фирмата на Ройъл Нейви^[3] да решат някои технически проблеми на бъдещите подводни оръжия. Така за западната военна сфера именно Портланд стана център за изследване на приборите и устройствата, с които в една бъдеща война трябваше безпогрешно да се определя местоположението на противниковите подводници и, разбира се, да се унищожават.

Първата английска атомна подводница „Дреднаут“ бе общо дело на конструкторите от НАТО. Англичаните я построиха, американците доставиха атомния реактор, а в Портланд английските работници я комплектуваха. Не ставаше въпрос за известен вариант на американската атомна подводница с ракети „Поларис“ на борда, а за съвсем нов тип. Западните стратегии виждаха в него ударно оръжие срещу съветските атомни подводници.

Но едва когато през 1962 година в Портланд бе спусната на вода първата английска атомна подводница „Дреднаут“, експертите оцениха значението на портландския изследователски център. В рамките на кооперирането на военния пакт НАТО английските, американските и канадските инженери бяха оборудвали „Дреднаут“ с чувствителен уред. Той бе в състояние да открие противникова подводница дори по оставени от нея незначителни следи от отработени газове.

Една от големите тайни на Портланд и изненада за адмиралите от другата страна на евентуалния фронт обаче трябваше да бъде „леденото око“ на атомните подводници тип „Дреднаут“. Уредът, построен на принципа на отразяването на звука, всъщност своего рода ехолот, бе в състояние да открива на големи разстояния наличието на други подводници по отворите, които екипажите правят в полярния лед, за да могат да изведат на повърхността тръбата за засмукване на чист въздух. Две английски подводници тип „Финуейр“ и „Амфион“ вече маневрираха с новия уред на борда и го изпробваха.

„Подводните уши“ бяха следващият забележителен уред, който инженерите в Портланд изпробваха и за който всъщност става въпрос по-късно в целия случай. Бънти Джий държала в ръцете си конструкторските материали за едно от най-интересните устройства, които биха могли да се използват в подводната война през идните години: сигурна апаратура за откриване на подводници, срещу които все още не съществували отбранителни средства. Става въпрос за чувствителен уред, който е в състояние по изменението на гравитационното поле в пространството под корабното витло, в което е разположен, да установява измененията на земното притегляне и така да открива безпогрешно чуждо тяло на каквато и да е дълбочина под водната повърхност, тоест противникова подводница. Действието на уреда не можело да се неутрализира нито чрез специално боядисване на подводниците срещу ултракъсите вълни, което използваша нацистите още през Втората световна война, нито по какъвто и да е друг известен начин.

— Разберете, господин Хаутън, не оставаме никому длъжни. Тези информации са ценни за нас. Все пак НАТО е съюз между партньори, които не са свързани органично. Не всички имат еднакви интереси.

— Надявам се, че не става въпрос за заговор срещу Великобритания. В такъв случай не бих могъл.

— Не се страхувайте. Освен това упълномощен съм да заявя, че не трябва да се безпокоите за размера на хонорара.

Вече не се двоумял. Дори не го оставили да се доизкаже.

— С най-голямо удоволствие ще помогна, господин капитан — казал нетърпеливо. — Но все пак не зная какво и как...

— Ще ви се каже, щом трябва.

— Кога, господин капитан?

— Като му дойде времето. Доколкото зная, мис Джий работи в Отдела за хидроакустична апаратура, така ли е?

— Информацията ви е точна.

— Мой дълг е да намеря сигурни информатори. Надявам се, господин Хаутън, скоро ще мога да кажа, че сте един от тях. А сега, моля да ме извините. Мисля, че си казахме всичко необходимо.

Изпили още две или три чаши уиски, но разговаряли вече само за незначителни неща. Капитанът имал малка запалка „Дънхил“.

Забелязал възхищението на Хари Хаутън от хубавата вещ. В знак на приятелство луксозната играчка сменила собственика си, а новозавербуваният агент засиял още повече. Алекс Джонсън не споменал нито дума повече за тяхната уговорка. В десет и половина учтиво се сбогувал.

След като го изпратил, щастливият Хари Хаутън завъртял ключа, тръшнал се в креслото, налял си още една чаша, гаврътнал я и се усмихнал. Имал чувството, че капитанът му е предоставил почти същия шанс, който преди години е имал във Варшава. Посегнал към златната „Дънхил“ и си запалил цигара. Дори не предполагал, че някога може да получи даром толкова хубава вещ.

---

[1] Английско хумористично списание. — Бел.прев. ↑

[2] Звание на висш офицер от флота на някои страни. — Бел.прев. ↑

[3] Кралски военноморски сили (англ.). — Бел.прев. ↑

На шести август се срещат в Лондон пред входа на театър „Олд Вик“ и отиват в „Стайв кафе“. Алекс Джонсън е спокоен, уравновесен, като човек, който знае какво иска и как да го постигне, Хари Хаутън изглежда нервен, нетърпелив, да не би да му се изплъзне шансът, паднал от небето. Затуй се старае да задоволи желанието на новия си господар, и то твърде усърдно. Настъпва необикновена сцена: агентът предлага рядка стока и препоръчва с всички средства услугите си.

Двамата седят до малка масичка, а недалеч от тях, до друга малка масичка, седят други двама. Нито Алекс Джонсън, нито Хари Хаутън не би могъл да знае, че единият от тези най-обикновени господа се нарича Джордж Смит и че работи във ведомство, което с чиста съвест може да се нарече конкурентно. По-късно инспекторът Смит признава, че наистина са седели сравнително близо и са чули отчасти разговора, но не съумели от няколкото откъслечни думи да съставят донесение за смисъла на разговора.

При това съдържанието на разговора е интересно, то отново потвърждава неудържимото желание на Хари Хаутън да продаде каквото и да е само и само да получи пари за това. Този път предлагал стоката като левантински търговец, защото си е намислил да измъкне от своя меценат пари за нов автомобил. И обяснява предимството на проекта си: ще дойде на срещата с кола, на седалката ще остави чантата с материалите, господин корветен капитан ще се качи, колата ще потегли, след няколко квартала ще слезе от колата с чанта в ръка. Никой нищо няма да забележи, а чак пък и да следи такава сделка. Впрочем колата му е стара, несигурна и напразно бие на очи.

Алекс Джонсън не би могъл да бъде въодушевен от наивността на своя агент, но кимва. Хаутън ще получи пари за нова кола като аванс за бъдещите услуги, но при следното условие: ще си събира акъла и няма да се държи като махараджа. Ще купи колата на месечни вноски, които редовно ще внася. Седемстотин и петдесет лири ще получи на дребно, за да не привлече вниманието. Сега може да си поръча „Рено Дофин“. Тя е хубава кола и при това не бие на очи.

Хари Хаутън може да бъде доволен, шефът му е щедър. Само че независимо от всичко той има още един, за когото вече не се сеща. Той не е така приятен и щедър. Този път се казвал Джон. Хари Хаутън получава през октомври проспект за известната прахосмукачка марка „Хувър“, което означавало, че трябва да се яви в определения срок в кръчмата в Мейпоул.

Отначало сигналът го обърква съвсем. Преди това бил решил, може би защото тази представа е по-приятна, а той бил свикнал да опростява нещата, че благовъзпитаният корветен капитан е заел мястото на противния Ники и сега не иска да признае това, защото в неговата професия не се говори за такива неща. Но разбира, че е грешал. Не му остава нищо друго, освен да седне в новата кола и да замине за Мейпоул.

По време на една от предишните срещи с Ники, Хари Хаутън бил споменал, че има роднини в Гибралтар. И ето сега Джон, с когото първо си разменят паролите, го очаква с готово предложение. Хаутън ще получи пари за билет и ще прекара отпуската си в Гибралтар. Ще симулира гостуване на роднините и същевременно ще разбере доколко верни са слуховете, че на брега на пролива са монтирани специални подслушвателни устройства и че те дори по най-слабия звук на двигателите регистрират всяка подводница, която би се опитала да го преплава.

Изненадват го. И то тъкмо в момента, когато вече се радвал на близкия лесен източник на доходи от Алекс Джонсън. Джон иска да го принуди да върши опасни неща, за които нервите му вече не издържат. И Хари Хаутън много-много не му мисли, започва колкото се може помело да го извърта, че роднините му били твърде далечни роднини, че години наред не ги е виждал и че дори не си пишел с тях. Това били обикновени хорица, които едва ли биха могли да му помогнат при изпълнението на задачата. Освен това му се струвало, че е твърде очебийно да отиде на почивка точно в Гибралтар. Та това не е Ривиерата.

Не е известно как Хари Хаутън се е измъкнал от капана на Джон, а и днес вече не ще разберем за какво всъщност са се споразумели. По-късно Хаутън заявява, че след срещата в Мейпоул решил да прекъсне всякакви връзки с Джон. Бил се изплашил да не би тези сурови момчета, които от време на време го посещавали и после за няколко

месеца се спотайвали, да го забъркат в някоя каша. Разбрал, че в центъра на техния интерес и същевременно спъникамък е това, че работи в базата. Така че бил намислил да смени работата си. Без малко щял да успее. Можел да стане пристанищен майстор в Бриджпорт и щели да го оставят на мира. Но де да бил по-млад.

Явно е искал да се оправдае. По-късно Хаутън иска да докаже, че всичко, което е вършел, всъщност не е искал да го върши, че е бил само жалка жертва на неблагоприятни обстоятелства. Не успява никого да убеди с твърденията си. Фактите показват обратното. Скоро след това, на десети декември, той се среща в лондонския парк, обкръжаващ „Фестивал Хол“, с корветен капитан Джонсън и се разбира с него да изпълни съвсем конкретна шпионска задача. Госпожица Бънти Джий също присъствува и дори обещава да помогне. Хаутън е можел да изпълни акцията единствено като служител на базата. Следователно не звучи логично твърдението му, че същевременно се бил опитвал да напусне предприятието и да се лиши от тлъстата пара, към която се домогвал.

На срещата Алекс Джонсън донася и малък подарък. След като Хаутън разопаковал в колата кутията, видял, че е фотоапарат. С него трябвало да заснеме текста на наръчника на Кралските военноморски сили „Партикюлърс тъв Уор Весълз“, а той бил служебно помагало с над четиристотин страници. Съдържал технически данни и някои конструктивни подробности за военните кораби на Британския кралски флот, включително последните новости. Авторите посочвали и последната, още непостроена атомна подводница „Дреднаут“.

От само себе си се разбира, че навсякъде съществуват строги правила за ползване на подобни съкровища. Става въпрос за строго секретни данни и затова всеки, който има право да ползва тази морска библия, трябва да попадне в специален списък. Всеки екземпляр от книгата се води на отчет. Упълномощен офицер го държи постоянно в желязна каса, дава го за ползване само за ограничено време и след това отново го заключва в касата.

Кой знае как Хаутън е успял да получи един екземпляр от наръчника. И сигурно е разполагал с него доста дълго време и на спокойно и скрито място, тъй като е успял да заснеме четиристотин и дванадесетте страници. Не успял наведнъж. Тоест първия път му свършил филмът. Така че след няколко дни се затворил със секретния

материал в собствената си канцелария и тъй като на първия филм бил вече заснел от 1 до 181 страница, заснел спокойно и останалите страници.

Подареният фотоапарат бил добра инвестиция. Новият спорт започнал да се харесва на Хари Хаутън. Стараел се, колкото можел, и от старание снимал каквото му попаднело. Ламтял за пари, за много пари. Неговият първи непоръчан улов си струвал труда. Доставя тридесет снимки на новата атомна подводница „Дреднаут“. И макар че били доста далеч от професионалното съвършенство и техническите грешки при проявяването намалявали наполовина тяхната стойност, те представлявали важен разузнавателен материал. По-късно Хаутън се опитвал да твърди, че умее да снима, но нарочно проявил лошо снимките, и да осуети практическото им използване.

На много от това, което по-рано или по-късно казва Хаутън, не трябва да се вярва. Той е човек, обременен от болезнен ламтеж за пари. В състояние е да направи всичко, стига да не му струва много труд и да има прилична печалба. Той е инициативен. Доказателство за това са следващите двадесет и девет снимки на различни заповеди до частите във Военноморския флот на Нейно Величество, фотокопие на списъци на екипажи на военни кораби и документи за повишаването и размятането на офицери. А един ден отнася дори стар и едва ли вече използваем план на целия обект на портландската морска база, който навярно е откраднал от някоя канцелария. Мислил си е, че все пак ще продаде тая изтъркана хартийка, и затова е рискувал.

След развода с госпожа Пеги Хаутън изживява семейна идилия. Има всичко, което е желал — еднофамилна къща, нова кола и любовница Бънти Джий. Тя се превръща в мълчалив съдружник в неговата изгодна търговия. Работи в документационния център, където рано или късно попадат всички конструкторски чертежи и резултатите от изпитанията. Бънти Джий води отчетността, завежда документите и съхранява папките с чертежите. За тази работа получава седмично единадесет лири, единадесет шилинга и шест пени. Всички материали, доклади, чертежи, които минават през ръцете ѝ, са секретни, строго секретни или поне поверителни. Когато я приемат на работа в портландската база, е трябвало да подпише декларация за опазване на тайната съгласно със закона за държавната тайна.

„Задължавам се да не давам нито устно, нито писмено, без предварително разрешение от Адмиралтейството, никакви сведения или да предавам материали, до които ще имам достъп в моята работа тук, на което и да е неспособно лице, било то цивилен или служещ във Въоръжените сили на Нейно Величество. Вземам под внимание факта, че поетото задължение остава валидно не само докато работя, но и след като напусна Адмиралтейството.“

Контролът в базата е бил навярно невъобразимо слаб. Дори е необясним фактът, че така лесно Бънти Джий е успявала да изнесе строго секретни документи, без някой да забележи това през цялото време. Щом корветният капитан Джонсън започвал да се интересува от даден нов уред за бъдещите модели на английските подводници, Бънти Джий заявявала, че не ще бъде трудно да осигури подробни материали за целия проект, тъй като много от тях били в момента на бюрото ѝ.

Не преувеличавала. Когато веднъж трябвало да се срещнат със своя работодател, тя просто взела седем материала с важни данни за проекта, сложила ги в плик с емблемата на Адмиралтейството и ги изнесла под мишница. После ги предала на Хари Хаутън и казала, че няма чувството да е извършила нещо смело, опасно и дори противозаконно.

През есента на 1960 година Хари Хаутън загубва връзка с капитана за цели два месеца. Алекс Джонсън не бил в Лондон и както заявява по-късно, заминал за по-дълго време за Европа, където трябвало да уреди някои работи, за които дори и в момента не можело да се говори.

За агентите на Смит, които получили заповед да следят всяка стъпка на всички, които се срещат с Хари Хаутън, това означавало професионален провал. Изведнъж Джонсън, който бил под тяхно наблюдение, изчезнал безследно. Тогава те се опитали поне да намалят позора си и да постигнат частичен успех. Отправили се към сейфа на Джонсън, в който преди заминаване той оставял свои неща. Агентите на Скотланд Ярд никога не признават противозаконното си действие, но по-късно потърпевшият дава лични показания за отварянето с взлом на неговия сейф в Мидланд Банк на улица Грейт Портланд.

Това те не биха могли да сторят без съгласието на директора, а той потвърждава, че е знаел за противозаконната проверка. Както се разбира от думите на директора на банката, той бил имал чисто лични

причини за това. Някога се бил впуснал с Алекс Джонсън в някакви банкови спекулации с акции. При борсовите сделки господин корветният капитан постигнал почти стопроцентова печалба, а господин директорът на Мидланд Банк — почти такава загуба. Може би това е била една от причините, поради която агентите на Скотланд Ярд не са го уговаряли дълго да си затвори очите пред разбиването на сейфа.

Алекс Джонсън си разбира от занаята. Още същия ден и след завръщане от пътуването си из Европа минава по Грейт Портланд и се отбива в банката. Слиза в подземие, където се намират сейфовете. Отваря сейфа и поглежда чантата. Без да я пипа, само гледа, сякаш иска точно да отбележи положението ѝ. После я отваря. Мигновено разбира, че е претърсвана.

Съществуват прости и изпитани методи за застраховане срещу едно нежелано любопитство. Алекс Джонсън подозирал, че някой го следи, и допускал, че същото лице ще прояви интерес и към съдържанието на неговия сейф. Затова подредил грижливо съдържанието на чантата и поставил обикновена клопка. Любопитният нарушител попаднал в нея, не открил нищо важно, но капитан Джонсън разбрал, че от този момент положението става напечено. В крайна сметка той скоро се убедил в това напълно.

Алекс Джонсън живеел в пансиона „Уайт Хаус“ недалеч от Риджънтс Парк, където бил наел мебелирано жилище. Познавал се с управителя, тъй като бил живял там няколко месеца още през 1958 година. „Уайт Хаус“ е солидна къща като повечето такива къщи в центъра на Лондон, всяка дреболия от обзавеждането излъчва аромата на неизменната традиция на лондонското Сити. Жилището край Риджънтс Парк било подходящо за ролята на Алекс Джонсън. Никому не ще хрумне да търси нещо подозрително тъкмо в този дом. И все пак.

Корветният капитан Джонсън имал много познати в Лондон и в близката околност. Рядко оставал в събота и неделя в града. През уикенда пътувал. След като се прибрал веднъж в неделя вечерта, установил, че в жилището му са влизали крадци. Всичко в стаите било обърнато наопаки, дрехите и бельото от гардероба — закуп, книгите по етажерките претършувани, сякаш точно сред тях е търсено някакво

съкровище. Крадците били изкъртили външната врата, само вратата на коридора отворили с шперц.

От пръв поглед Алекс Джонсън разбрал, че не са го посетили гангстерите от Сохо, че натрапниците не са дошли, за да му откраднат пари и скъпоценности. Тези господа са търсили нещо друго. И проформа някой от тях взел ръчния часовник с точен миниатюрен будилник.

Това било сигнал за още по-голяма предпазливост. През следващите дни Алекс Джонсън трябвало да се срещне с Хари Хаутън. Съзнавал колко опасна е подобна среща при новите обстоятелства. Но същевременно си представил как усърдният Хаутън ще предприеме бог знае какво само и само да не чака напразно. Тогава решил, че все пак ще отиде на срещата, но ще даде по някакъв начин знак на Хаутън да не се доближава до него.

На седми януари 1961 г. корветният капитан Алекс Джонсън излиза от „Уайт Хаус“ цели два часа по-рано. Разхожда се насам-натам из лондонските улици, незабелязано се оглежда, опитва се да разбере дали някой го следи и кой е той. Трудно е да се каже дали е успял. Но самият той сигурно е бил убеден, че е объркал преследвачите си, иначе все пак не би рискувал.

Когато приближава времето за срещата, отива на ъгъла на улица Уотърлу Бридж Роуд. И там също се опитва да наблюдава обстановката зад себе си. Но в забързаната по тротоара тълпа това е невъзможно. Въпреки всичко забелязва, че на няколко десетки метра пред него Хари Хаутън пресича улицата, хванал под ръка Бънти Джий, която носи пазарска чанта.

Алекс Джонсън се опитва да предупреди Хари Хаутън за опасността, без трети човек да забележи, че разговарят. Опитва се да мине бързо покрай двойката и веднага след това да изчезне сред колоната пешеходци.

— Трябва да замина за известно време — казва с половин уста и без да се спира.

— Ето чантата. Вземете я, в нея е всичко — казва Бънти Джий и му подава пазарската чанта.

Автоматично посяга към нея, без да съзнава в този миг какво върши.

— Ще ви се обадя. Ще изпратя картичка — казва още.

— Пристигнахме с влак днес. Пътищата в Англия са истински ужас — оплаква се Бънти Джий.

— Набавих всичко, което искахте — не може да се отърве човек от Хари Хаутън. В този момент край тротоара спира голяма черна кола, от нея изскачат трима мъже и се загубват сред пешеходците.

Предишния ден мис Бънти Джий донесла от канцеларията си седем секретни протокола, Хари я похвалил за това и й казал, че засега ще вземе само четири. Колкото е по-малко стоката, толкова е по-скъпа. Хем пакетът няма да бъде безформен, хем ще им остане и за следващия път. Добавил още един непроявен филм, на който имало няколко ценни секретни сведения, опаковал всичко с луксозна хартия и сложил пакетчето в пазарската чанта. Чантата носела Бънти Джий. Пътували до Лондон с влак. Шосетата били заледени на седми януари.

Около обед Бънти Джий успяла да си купи някои дребни неща в Солсбъри, следобед се готвели за срещата. Слезли на Уотърлу Стейшън и в шестнадесет и тридесет минути били вече на определеното място. После мис Бънти Джий подава пазарската чанта с материалите и на тротоара се появяват главният инспектор Джордж Дж. Смит и още няколко небиещи на очи господа в шлифери и сиви бомбета. Единият от тях им съобщава, че в името на закона са арестувани и оттук нататък каквото и да кажат може да се използва срещу тях.

Напъхват всеки от тях в по едно черно бентли. Няколко души се оглеждат, лимузините потеглят, а пешеходците на Уотърлу Бридж Роуд не подозират, че на една крачка от тях се е разиграла финалната сцена на един от най-вълнуващите епизоди в съвременната история на тайните операции.

Няколко дни преди това Хаутън си седял в зимната градина на новата къща, разсаждал прецъфтелите кактуси и мислено рисувал бъдещето си. Ще заминат на Майорка, може и за Токио на олимпиадата, при всички случаи сега ще си заживеят като лордове. А като се пенсионира, няма да правят сметка на всяко пени. В съседната стая Бънти Джий преписвала въпросите на господин корветния капитан, на които трябвало да потърси отговор. Нали на бюрото си получавала купища материали, разполагала с цяла библиотека секретни документи, а и би могла да подпита хитро някого. В края на краищата нейна работа било как да постъпи.

Няколко дни преди това седали пред радиото и се подигравали на Алекс Джонсън. Побъркан човек! Хвърля толкова много пари за дреболии: няколко хартийки с неразбираеми небивалици, два-три протокола за изпитанията на някакъв уред с глупаво наименование. Бънти Джий пхва книгата в чантата, вкъщи ги преписва или Хари ги снима и сутринта са отново на мястото си. Смешно как човек отвсякъде може да печели.

Но сега Хари Хаутън седи на задната седалка на черното бентли, от двете му страни по един грамаден мъжага и влиза през портата с куличките в двора на Скотланд Ярд. Това е истинска трагедия. Сигурно са вървели по петите му. Само дано го измъкне от тая каша господин корветният капитан. Тия, лудите, са го прибрали и него. Сигурно си нямат и понятие, че е дипломат, който може да ги строи в две редици.

Минават през тъмен, студен коридор. Хари Хаутън забелязва на няколко десетки крачки пред себе си Алекс Джонсън. Водят го двама цивилни. На ръцете му белезници, а може би така му се е сторило?

В сякаш изоставеното от обитателите преди години помещение има само два стола, евтино канцеларско бюро и друго, по-малко, което явно помни разпитите още от времето на кралица Виктория.

Кой знае кой се е погрижил за Хари Хаутън и мис Бънти Джий, но на най-важното лице от самото начало се посвещава самият

инспектор Джордж Дж. Смит. Едва-що влезли, съобщава на задържания:

— Арестуван сте, защото сте заподозрян в шпионаж в полза на чужда държава и срещу Великобритания. Съблечете се!

Кимва към помощниците си. Претърсват основно горните му дрехи. Скоро върху по-малкото бюро се появява купчинка: гребенче, нож, носна кърпа, лични документи и портмоне с дребни пари. Намират у арестувания триста долара в наличност и двеста и петдесет лири стерлинги. Освен обикновените дреболии и две шофьорски книжки. Едната издадена в Лондон, а другата във Ванкувър. Инспекторът Смит разглежда и двете, сравнява ги и кима с глава. Изглежда доволен от улова.

В съседното помещение се разиграва същата сцена. Хари Хаутън измъква от джоба си златната запалка „Дънхил“, шестнадесет лири в монети и два билета за връщане втора класа Солсбъри-Уотърлу. Важат само за този ден и сигурно ще пропаднат. Мис Бънти Джий има в чантата си двадесет и седем лири и няколко ненужни женски дреболии. А след като научава, че я обвиняват в нарушаване на Закона за държавната тайна, тя започва да повтаря до припадък като автомат:

— Та аз не съм извършила нищо лошо!...

Сержантът описва във формуляр конфискуваните вещи и чука на машината бавно като всеки полицаи. След тридесет минути е готов, още веднъж проверява, подпис на задържания и на сцената излиза главният комисар Джордж Дж. Смит.

Алекс Джонсън е спокоен, водещият разпита също симулира спокойствие. Атакува жертвата си с поредица удари от обикновени полицейски похвати:

— А сега ни разкажете хубавичко всичко поред. Как сте вършили всичко това, как сте го организирали, кой ви носеше сведения. Разберете, че признанието е смекчаващо вината обстоятелство. И освен това няма смисъл да отричате, все едно, ние знаем всичко.

— В такъв случай няма защо да давам показания — отвърща спокойно разпитваният.

Явно арестуваният добре се ориентира. Знае, че има право да мълчи, и иска да се посъветва с адвокат. Но очевидно комисарят Джордж Дж. Смит не знае това. Изобщо не се опитва да удовлетвори молбата на разпитвания. Вместо да отговори на неговия въпрос, излиза

от помещението и го оставя в компанията на охраняващите го. Те не са нито сковано официални, нито така високомерни. Дори му предлагат от своя чай. Така той прекарва с тях час-два и после чак до сутринта. Господин комисарят Смит не бърза.

Междувременно конкурентът с екип от специалисти претърсва жилището в „Уайт Хаус“ в края на Риджънтс Парк. Намират пари, но и шифри. А това вече е компрометиращ материал, с който може нещо да се предприеме. Инспектор Смит се връща с усмивка на уста и хвърля козове си на масата.

— Знаем всичко. Имаме доказателства срещу вас. Все пак трябва да помислите дали не е по-добре да признаете. Подпишете и ще ви оставим на мира. Все едно, няма да можете да се измъкнете.

Арестуваният е костелив орех за комисаря. Мълчи и няма намерение да дава показания. Тогава не остава нищо друго, освен да му се разреши това, на което има право по закон.

— Ето ви телефона. Обадете се на който искате адвокат!

Неделя, ранна утрин. Всичко още спи. Разговорът с адвоката напомня гротеска. Отначало събуденият мъж на другия край на жицата не може да разбере какво е станало. Отново и отново арестуваният трябва да му обяснява къде се намира, откъде и защо се обажда. Няколко пъти подчертава, че агентите на Скотланд Ярд са го отвлекли незаконно от многолюдната лондонска улица, не е видял нито заповедта за арестуване, нито обвинителния акт и това, че се обажда тъкмо от сградата на Скотланд Ярд, където въпреки наредбите го държат цяла нощ без храна и без легло, е също така доказателство, че играят с него фалшива игра, при която полицаите не спазват правилата.

Служителите от Скотланд Ярд слушат разговора. И когато арестуваният оставя слушалката, те се опитват да се коригират. Качват го в кола и го откарват в полицейския участък на Боу Стрийт. По пътя се опитват да измъкнат от него признания, но безрезултатно.

По цял свят полицаите си предават задържания един на друг като стока, подлежаща на разваляне. Документ за предаване и приемане, проверка на конфискуваните предмети, на всеки ред от описа нова отметка. Тримата стоят един до друг пред олющеното канцеларско бюро. Току-що са взели отпечатъци от пръстите на Хари Хаутън и на мис Бънти Джий. Идва редът на третия. Сержантът подготвя

формуляра, картончетата и тампона с печатарско мастило. Арестуваният поклаща глава.

— Нямате право да искате подобно нещо. Още не съм обвиняем.

Сержантът капитулира. Вижда, че пред него стои човек, който разбира от параграфи. Не се опитва да го сплаши, нито пък да го надхитри с някой изпитан номер. Сега поне ще се позанимае истински с канцеларщина.

— Как се казвате?

— Гордън Лонсдейл — отговаря корветният капитан Алекс Джонсън, а Хари Хаутън стои, пули очи ту към полицаия, ту към своя меценат и в погледа му се четат хиляди въпроси, от които нито един не е в състояние да изрече. А тъй като мис Бънти Джий до този момент е разбрала само нещичко от случилото се, сега вече съвсем се обърква.

— Как тъй Лонсдейл? — най-после проговаря Хари Хаутън, може би наистина още се надява, че неговият партньор изведнъж ще измъкне от джоба си дипломатическия паспорт и ще им заповяда да се обалят във Форин Офис направо на министъра на външните работи и той ще им каже как трябва да се държат.

— Как тъй Лонсдейл? — повтаря отново Хари Хаутън.

— Млък! Не питам вас — показва си рогата сержантът.

— Но той е капитан от американската военна мисия! — не се владее вече Хари Хаутън.

— Не, господине, грешите — казва сержантът с театрално меден глас, — той е лондонски търговец, а иначе може би капитан от съветското разузнаване. Името му е Гордън Лонсдейл. Ето му документите.

Главният инспектор Смит е арестувал трима заподозрени и за единия от тях вярва, че е златна рибка, хванала се в мрежата. Да пипнеш през 1961 година във Великобритания съветски разузнавач от такъв мащаб, от какъвто може да се окаже Гордън Лонсдейл, е успех, който началниците тъй скоро не ще забравят. Сега пред инспектора са документите на заподозрения. Най-напред ги проучва сам, а после ги отнася в лабораторията. Но непрекъснато клати глава недоумяващо. Та документите не изглеждат фалшиви.

Канадски задграничен паспорт на името на Гордън Арнолд Лонсдейл, роден на 17 август 1924 в Кобалт в щата Онтарио. Баща: Жак Емануел Лонсдейл. Майка: Олга, по баща Боусу.

— Телеграфирайте незабавно в Кобалт! Нека проверят данните.

Било излишно, но инспектор Смит не би могъл да знае това предварително. Документите на Лонсдейл били истински, оригинални, нефалшифицирани, защото той наистина се бил родил в Канада, имал канадско поданство, макар че по-късно няколко булевардни журналисти, а и няколко сериозни историци се опитаха да представят нещата в по-романтична светлина.

Дядото на Гордън произхождал от Шотландия. Но тъй като бил беден, ала оптимист, по някое време се преселил в Канада. Не може да се установи как са му вървели работите и какво е постигнал. От неговото пребиваване в Канада е известно само това, че се е оженил за чистокръвна индианка и, казват, Гордън Лонсдейл бил наследил от нея някои черти на лицето.

Дядото — шотландец, бабата — индианка, бащата — канадец, майката — финландка, а нейният син — капитан от съветското разузнаване. Съвсем интернационално родословие. Но какво да се прави, така е отредила съдбата. Всеки от тези предци на Лонсдейл, които не са се задържали на едно място, е предал на своя внук и син поне малко от качествата на пионери в живота.

Гордън Лонсдейл не се родил в щастливо семейство. Бащата се „освободил“ от родителските си задължения, когато синът му току-що

бил навършил годинка. Майката едва свързвала двата края, чувствувала се като чужденка в далечната страна и естествено се запознала със свой земляк. Бил автомобилен монтьор, работел в гараж и се казвал Арнолд Пихлая. Финландците са хора, които, щом е нужно, се захващат здраво за работа, а вторият баща на Гордън бил работяга. Но все едно, това не му помагало. Дошли тридесетте години, кризата спъвала търговията, затънала не само промишлеността, но изобщо всичко, което имало макар и нещо общо с частната инициатива и финансите. Арнолд Пихлая се оказва на улицата.

От сутрин до вечер търси работа. Готов е да работи каквото и да е, само да може да изхрани семейството си. Но такива като него, дето обикалят улиците, са милиони. С всеки изминал ден те се увеличават. Арнолд Пихлая плува в тълпата на гладните, а когато вече има чувството, че скоро ще се окаже на дъното, с практичния си селски ум взема радикално решение. Осигурява места за кораб върху рогозките на долната палуба, заплаща за тях с труд като огняр, натоварва жената, сина и дъщеря си и заминава отвъд океана. Впрочем той изпитва атавистична вяра в неизменността на съдбата и същевременно е убеден, че единственият спасителен пояс, който може да го задържи на повърхността, е неговото първо отечество. В края на краищата в родината няма да го оставят да умре от глад.

Не достигат до Хелзинки, щастливо засядат на половината път. В Лвов търсели автомонтьор и Арнолд Пихлая, без много да се колебае, приел. Казал си, че по цял свят хлябът е един и същ, останал в Полша, а с него и съпругата му, доведеният син Гордън и собствената му дъщеря.

Навярно семейството на Пихлая е напомняло библейския Вавилон. Гордън Лонсдейл не знаел друг език освен английски, но започнал да учи в полско училище. Майка му пък, казват, не научила никога полския и говорела с дъщерята само на английски. Главата на семейството изисквал да се говори само на финландски, така че у Лонсдейлови се говорело и на финландски. Истински миш-маш. Освен това семейството живеело у железничаря Борис Гусев. Той произхождал от Русия, гордеел се с това и където можел, говорел само на руски. Гордън Лонсдейл получил добра подготовка по руски. От прилежание учил и немски. Проявявал от малък изключителна

способност да се приспособява. Говорел на чуждия език досущ като на свой роден.

Скоро му се удава възможност да прояви способностите си. Тъкмо вторият му баща успял да спечели неколкостотин злоти и майката вече уговорила завръщането на Гордън отвъд океана. Ще ходи на училище в Калифорния. Впрочем Олга Лонсдейл-Пихлая имала сестра в Съединените щати. Така едва дванадесетгодишен, Гордън заминава при калифорнийската си леля и посещава училище в Бъркли. Според някои източници при нея той бил живял под нейно име като неин син.

Учи добре, усъвършенствува немския език и придобива неоценим житейски опит. Вече умее да се приспособява към настроението на околните, забавлява останалите и израства като младеж, който обикновено съумява да се оправя в живота. През тридесет и осма година се връща в Полша, отново е със семейството си, с Гусеви и с тяхната дъщеря, която била станала почти госпожица. И според Гордън дори много хубава госпожица.

Преместват Гусев във Варшава. Повишават го и става майстор в железопътна ремонтна работилница. Семейството на Гусев се изселва от Лвов и Гордън Лонсдейл тръгва с него. Не само за да учи, но и по други причини. По-късно сам признава колко много се бил радвал, че го взели. Впрочем горял от пламенна младежка любов към Вера Гусева и бил убеден, че не ще може да живее без нея.

Щастието му било кратко. След три месеца избухва войната, нацистите стигат до вратите на Варшава и откриват артилерийски огън по нея. Парче от шрапнел убива Вера Гусева. Гордън Лонсдейл изживява своята първа голяма трагедия в живота и същевременно получава първия политически урок. Безкрайно много страда поради внезапната смърт на приятелката си и тържествено се заклева, че ще отмъсти за смъртта ѝ.

В този момент едва ли е предполагал, че ще има възможност в живота да изпълни докрай своята клетва. Едва ли е помислил, че борбата срещу насилието ще се превърне в негова професия за цял живот. Още тогава не искал да остане безучастен. Бил е само на петнадесет години, но се смятал вече за истински мъж. В окупирана Варшава имал широко поле за нелегална борба срещу окупаторите.

За пръв път в живота си Гордън Лонсдейл облича чужд костюм, вживява се в определената му роля. В джоба си има документи на чуждо име, според нареждането твърди, че е полски немец, почуква на вратата на организация „Тод“, издекламира научените изречения. Чувствувал бил за свой дълг да застане в редиците на своите сънародници и тъй като на петнадесет години още не искали да го пуснат да воюва на фронта, бил решил да помага поне в трудовите части. Твърди, че е фолксдойче, а това очевидно е било добра легитимация. Подават му ръка, поздравява с вдигната и изопната напред ръка и прави първите крачки в професията.

Организация „Тод“ са трудови части под военно командване, робовладелска организация, пръсната из цяла Европа, която в окупираните страни строи паметници на нацистката експанзия: железобетонни бункери, подземни скривалища, тайни подземни коридори, артилерийски огневи позиции, концентрационни лагери. Добре е човек да има свои съгледвачи в такова предприятие. Гордън Лонсдейл работи по заповед, на глас поздравява с „Хайл Хитлер“, а мислено го проклина. Умее да вижда какво става наоколо и скоро спечелва доверието на началниците. И за да няма и най-малък дефект в камуфлажа, влиза в нацистката младежка организация „Хитлерюгенд“, тъй като заради възрастта не може да членува в друга организация. И когато после шефът го изпраща насам-натам да разнася планове или документи в някое немско учреждение, винаги първо се отбива за половин час в една къщичка в предградието, където вратата се отваря само при три дълги и две кратки почуквания. Там документите се заснемат и чак тогава Гордън Лонсдейл ги отнася в учреждениято. Така полските бойци от съпротивата, а от Полша и московският Център на съветското разузнаване получават сведения за подготовката на нацистите за нападение срещу Съветския съюз.

Още през декември 1940 година Хитлер подписва плана под секретното наименование „Барбароса“. С помощта на Унгария, Румъния, Финландия и Словакия немците бяха решили да нападнат Съветския съюз и светкавично да разгромят първата в света социалистическа държава. Един от главните плацдарми бе окупирана Полша. По такъв начин бойците от съпротивата имаха възможност да предупредят за опасността далеч преди двадесет и втори юни. Напразно. СССР получи сведенията за подготвяното нападение

своевременно и от много достоверни източници. Съветското разузнаване работеше точно, „Червеният оркестър“ от Берлин, шеф-резидентът Александър Радо от Швейцария и накрая „Льо гран шеф“ от Париж, всички те, а и други разузнавачи предупреждаваха за опасността от нацистко нападение. Съветската армия не бе достатъчно подготвена да отбие такъв силен удар. В хаоса на първите дни разузнаването се превърна в още по-важна част от борбата срещу превъзходството на противника. Гордън Лонсдейл е един от бойците на тихия фронт.

Трудно е да се идентифицират големите разузнавачи. Играят играта си години наред, макар и да са в пенсия и да не обичат да разкриват дори и свои лични тайни. Преди години, когато Гордън Лонсдейл се завърна в родината, бяха издадени негови мемоари с биографията му. После се появиха нови данни, подписани също от Григорий Лонов, тоест Гордън Лонсдейл. Според тези данни детството му не е било така авантюристично. Родил се бил през 1922 година в Москва и там завършил училище. В статията, отпечатана в „Комсомольская правда“, признава, че не бил особено добър ученик, но от дете говорел английски, немски и френски. Родителите му, и двамата научни работници, смятали владееенето на чужди езици за естествено. Григорий четял Шилер и Шекспир в оригинал.

Донякъде останалата част от биографията е продължение на посочените по-горе данни, но дали това е така, не може да се твърди със сигурност. В областта на секретните служби никога не е сигурно дали това, което се говори, е наистина така. А биографиите на разузнавачите, тоест тези, истинските, те ще останат неразгадан ребус дори за професионалистите от чуждите секретни служби, камо ли за широката читателска публика.

Работата на разузнавача в тила на противника не е безгрижна неделна разходка. Той живее два живота и не трябва нито за секунда да ги сбърка. Движи се по ръба на пропастта, като при това не трябва да проявява и най-малко смущение. При всички обстоятелства не трябва да привлича вниманието на околните. А фронтът е в движение и радиостанцията, която предава сведения в Москва, не остава дълго време на едно място. Почти всекидневно Гордън Лонсдейл се мести. Останалите също. Определят му нов район, северозападно от железопътния възел Орша.

Това е разпределителен възел на военния транспорт, база на фронта. Зад бодливата тел се издигат планини от варели с гориво. От влаковите цистерни авиобензинът се прелива в подземни резервоари. Шестима мъже и сред тях Гордън Лонсдейл притежават не твърде съвършен приемник, примитивен предавател и трябва непрекъснато да знаят какво става по железопътните линии в областта и три пъти дневно да съобщават на Центъра за движението на транспортите. Истинска съсипия. И то доста опасна.

Всеки разузнавач носи в джоба си фалшиви документи и преди да потегли за полесражението, трябва да знае да изпее наизуст новата си биография. За Гордън Лонсдейл се намира просто прикритие. Въз основа на фалшифицирана нацистка заповед той е командирован в местната част на организация „Тод“. Формулярите обаче са истински, печатите също. Той сам се снабдява с тях. Качва се във военен влак, пътуващ по посока на фронта. Всеки ден се придвижва с неколкостотин километра на изток и се приближава все повече до целта. Когато стига местоназначението, полският немец с униформата на организация „Тод“ се превръща в съветско момче с лапти^[1]. Загубил родители, сам, безпомощен, скита отчаяно от къща на къща. Едни ще го хранят, други ще му позволят да пренощува. Конната полиция не обръща внимание на мръсното момче със скъсана рубашка и никой от немците не си и помисля, че тъкмо това изпоцапано хлапе с глупаво изражение поддържа в един часа след полунощ един от сигналните огньове, образуващи триъгълник, в който самолетите хвърлят парашутисти, запаси и оръжие.

Във фронтовите условия на онези години разузнаването е половин партизанска борба. Значителна роля в него играят точната стрелба и самообладанието. И оръжието в ръката. Пушката е рядкост, пистолетът също. Леката картечница и противотанковото оръдие — съкровище. През тази територия е отстъпвала Съветската армия. В селата и най-вече в горите се укриват онези, които са успели да избягат от пленническите лагери или да изчезнат навреме от погледа на немците. В гората лежи също и хвърленото оръжие, а партизаните, които се формират вече в бойни единици, това и чакат.

Групата, в която работи Гордън Лонсдейл, помага при организирането на партизански отряди и се грижи за събиране на използваемото оръжие. Руското момче все още не е намерило

родителите си. Ходи насам-натам из улиците с олющен дървен куфар в ръка. В неговото двойно дъно е скрил немските си документи. Държи се така убедително като русначе, че всеки би се заклел, че той не разбира нито дума немски. Един ден отива чак до местното кино и пъхва в пукнатината на стената треска. Тя стърчи от стената и сигнализира на посветените в тайната, че групата на Лонсдейл е готова за действия.

Железопътният възел, през който минава по-голямата част от военния транспорт, е истинска златна мина за разузнавачите. Орша се намира на линията между Минск и Москва. Достатъчно е да се разположат скрити постове. Те наблюдават движението на влаковете по линията, записват това, което е натоварено във вагоните, и закъде пътуват. Радистът предава на московския Център всекидневни донесения. Те са същевременно и стратегическа прогноза за движението на фронта. Работата е опасна, но полезна. Неведнъж тези сведения осуетяват планове на немците.

Партизанинът е човек, подготвен за всичко. Трябва да умее да стреля, да работи с радиостанция, трябва да съумее да си намери хранителни продукти и да превърже ранения си другар. Да строи землянка и да поправя повредените слушалки, да дере сръндак и да вади болен зъб. Естествено, че може и да вдига във въздуха мост, фабрика или гара. Дори за тази цел си приготвя собственоръчно взрив.

Мъглива зимна утрин. Рано преди съмване. Гордън Лонсдейл лежи на склона над линията и наблюдава участъка си. Немският патрул е минал само преди десет минути, но влакът не идва и не идва. По време на война дори и вчерашното разписание на влаковете е вече невалидно. Гордън Лонсдейл бръква в торбата и напипва мината. Такава малка играчка, а може да хвърли във въздуха цял локомотив.

Още от самото начало партизаните нападаха немските транспорти с жива сила и бойни припаси. През първите седмици акциите бяха успешни, но по-късно немците поставиха патрули. Те патрулираха в определен интервал от време в определен участък и проверяваха коловозите. Ето защо се налагаше мините да се поставят непосредствено преди пристигането на влака.

В далечината се чува пухтенето на претоварената докрай парна машина. Показва се димен облак. Сега влакът с военния транспорт

напряга сили към долния завой. Докато се дотътри до горния, Гордън Лонсдейл трябва да стигне долу до насипа.

Става, протяга вкочанените си крайници, започва да удря длани една в друга, за да се раздвижи кръвта, и се плъзга по задник по склона. Останалото е вече като усвоено показно упражнение: ще изчака, докато локомотивът приближи на около триста метра, ще скочи към релсата, ще залепи мината върху нея и бегом обратно на безопасно разстояние, преди стоманената планина да излети във въздуха.

Навярно е направил една от заучените крачки погрешно. Побавно или в невярна последователност. Последното, което чува, е избухването на мината. После става тъмно, тихо и безмълвно. Едва след няколко месеца научава, че мината е унищожила локомотива и няколко от първите вагони. Но взривът засяга и Гордън Лонсдейл. Слепешката успява да се изтегли няколко десетки метра от насипа. В хаоса немците не го забелязват. След като дълго време не се връща от акцията, другарите му започват да го търсят. Намират го. Лежал без признаци на живот. Не виждал, не чувал и не говорел. Само дишал, иначе изглеждал като труп.

В горите недалеч от Орша имало партизанско летище. Докато блатистата почва била все още замръзнала, нощем тук кацали самолети, едни докарвали материали и хора, а други натоварвали и откарвали ранените в Москва. В последния самолет от зимния сезон натоварили и Гордън Лонсдейл. Дошъл в съзнание едва в една московска болница. Над него бял таван, под него бял чаршаф, той е на сухо и на топло, още недочува, но вече знае, че за него се грижат добри лекари, и вярва, че ще оздравее.

Командирът на групата също не забравя своя ранен разузнавач. След като се озовава в Москва за няколко дни, той отива да го види. По всяка вероятност това посещение се оказва решаващо за бъдещата дейност на Лонсдейл. Тоест двамата започват да обсъждат всички възможности, разговарят за миналото и за бъдещето и се договарят възстановяването на Лонсдейл да продължи още няколко седмици, защото недочуващият разузнавач не е добър разузнавач. Но пък е жалко да се загуби толкова скъпоценно време. Лонсдейл няма да стои със скръстени ръце. Междувременно ще получи солидна подготовка за разузнавач.

Учението далеч не било леко. Самият Лонсдейл казва, че трябвало доста да се потруди, за да успее да изпълни учебната програма. Само радиотехниката и радиомеханиката му отнемали няколко часа дневно. Освен това трябвало да практикува и в автомобилна ремонтна работилница. Трябвало да научи занаята, за да може в бъдеще, ако се наложи, да се представи за дипломиран монтьор и квалифициран професионален шофьор. Това е добра и небиеща на очи професия, в цял свят има нужда от шофьори.

Лонсдейл се подготвя до края на 1942 година. През януари следващата година той вече седи в самолет, летящ отвъд фронтовата линия. Спуска се с парашут през нощта над покрита със сняг местност, приземява се на няколко километра от Минск, зарива парашута в преспа и тръгва натам, накъдето смята, че е шосето. Сега отново се превръща в немец. Наистина израснал бил, казва, в Полша, но се гордее с нацията, която междувременно свири първа цигулка на фронтовете.

Нацистите се нуждаеха от всеки, който умееше да чете и пише и можеше да държи в ръка пистолет или перодръжка. Кариерата на младия Лонсдейл е сигурна. Зачисляват го към немската трудова борса. За разузнавача, който знае да си отваря очите, мястото е много подходящо. Много неща научава, помага, където трябва, а другаде пък лесно създава бъркотия, след като разпределя работната ръка по свое усмотрение. И всяка вечер предава сведения в Москва.

При едно отиване на среща в околностите на Минск става жертва на нещастна случайност. Немците устройвали хайки из улиците и под предлог, че не са в ред личните документи на един или друг съветски младеж, ги откарвали в участъка, затваряли ги в ареста и оттам ги изпращали в Германия.

Лонсдейл бил с руски документи, когато попаднал в клопката. Не би могъл изведнъж да започне да твърди, че е немец от трудовата борса. Мълчал, оставил се да го арестуват заедно с останалите и чакал да стане чудо. На третия ден то наистина станало и по такъв блестящ начин, че Гордън Лонсдейл се смял.

„В килията ме посети офицер от абвера, немското военно разузнаване, и след кратък разговор ме избра за евентуално бъдещ немски агент, който да действа в тила на Червената армия. Съобщих ми, че първо ще отида на подготвителен курс към немската шпионска

организация, но преди това трябва да мина през медицински преглед. За мое най-голямо учудване (впрочем чувствавах се напълно здрав) ме отхвърлиха като негоден и ме освободиха.

Много по-късно научих тайната на този необикновен случай. Офицерът от абвера, който тогава така категорично реши съдбата ми, бе в действителност съветски офицер разузнавач, успял да се вмъкне в абвера. Името му бе Рудолф Иванович Абел, псевдоним Алекс. В немското разузнаване имал за задача да издирва бъдещи агенти, които по-късно да бъдат изпратени в тила на Червената армия. Издирвал кандидатите сред руските военнопленници, сред работниците, изпратени на принудителна работа в отделните комендатури. След като моите приятели в Минск научили за арестуването ми и за незавидното положение, мигновено информирали Центъра и той обратно наредил на Алекс да направи всичко, което е по силите му, за да ме освободи. Така аз за пръв път се срещнах с най-удивителната личност в моя живот и същевременно с един от най-способните офицери разузнавачи на всички времена. Съдено ми беше да работя с него, нашето сътрудничество бе дълготрайно и плодотворно и продължи в много страни.“^[2]

Те започват съвместната си дейност още през 1943 година и се срещат много пъти след това. До този момент Гордън Лонсдейл нямал голям разузнавателен опит, но имал несъмнено всички предпоставка да стане първокласен разузнавач. Първо започва като радист при Абел. От неговата радиостанция към московския Център текат тайни сведения, някои от които имат историческо значение.

Картата се обръща и немците отстъпват. Полето за действие на разузнавачите се измества с бързи скокове на запад. Гордън Лонсдейл и Рудолф Иванович Абел се преместват в Берлин. Служителят от немската трудова борса умее да си урежда работите и не след дълго се озовава във влака. Насочва се направо към берлинското предградие Мариенфелд. Там нацистите са обградили с бодлива тел трудов лагер, който снабдява полуразрушената от бомбардировки фабрика „Даймлер Бенц“ със заробени работници от Изтока.

Лонсдейл е дипломиран автомонтьор и отличен шофьор. В разстроената промишленост на нацистка Германия се проявява особено голям интерес към такива работници. Така съвсем скоро той успява не само да се претопи в средата до неузнаваемост, но и да

спечели доверието на онези нацисти, от които ще има нужда предвид намеренията си. Не се представя нито за руснак, нито за поляк, а за фолксдойче. Немският му език с лек славянски акцент е универсален ключ за всички врати в Хитлеровия райх. Вечерите използва да сглоби от контрабандно намерени части радиостанция и когато получава заповед да се свърже с московския Център, той е вече готов.

Не е лесно да се предават тайни радиोगрами направо от Берлин. Абверът на Канарис има вече собствен опит, а гестаповците също не дремят. Пеленгаторните коли разкриха в Берлин разузнавателната съпротивителна група „Червеният оркестър“. С помощта на пеленгаторна техника нацистите попаднаха на следата на нейни членове в Брюксел, Париж и накрая в Марсилия. Може би Гордън Лонсдейл не е знаел това, по време на войната не се говори за такива случаи, но радистите получават от началниците си точни указания, чрез които Центърът се стреми да избегне грешките, допуснати от други непредпазливи радисти. Така Лонсдейл предава направо оттам, откъдето най-малко се очаква, само сбити и много кратки сведения, съставени по сложен ключ, и вярва, че през тези няколко секунди не ще може никой да го засече.

Наоколо се стреля, само крачка дели Гордън Лонсдейл от опасността да бъде изправен пред екзекуционната команда. Работи десет четиринадесет часа във фабриката, а следващата смяна — на тихия фронт. Въпреки това намира време за срещи с момичето си. Казва се Хелена, живее в същия лагер в Мариенфелд, изпратена в райха на принудителна работа. Момичето на Гордън е полякиня. Любовта им е припряна, сред развалините на Третия райх, със срещи, прекъсвани от въздушни нападения и бомбардировки, но искрена като всяка връзка, родена при изключителни условия.

Американският публицист Грамонт твърди, че съпругата на Лонсдейл се казвала Галя. Бил се запознал с нея в Прага, където действувал известно време. Наричала се Галюша и била чехкиня. Грамонт смята и името ѝ за типично чешко. Но Гордън Лонсдейл казва нещо друго.

С падането на Третия райх завършват и задълженията на Лонсдейл и боецът от тихия фронт е пак онзи млад мъж Гордън, който преди всичко търси собственото си щастие. В хаоса на боевете за Берлин той загубва следите на Хелена, така че за пръв път има

възможност да използва разузнавателния си опит и в своя собствена полза. Впуска се в издирване на момичето си, успява да открие адреса и, намира Хелена Панфиловска и се оженва за нея.

---

[1] Цървули, плетени от тръстика. — Бел.прев. ↑

[2] Тези, както и следващите цитати са взети от спомените на Лонсдейл, издадени от издателство Newille Spearman, London. Spy — twenty years of Secret Service. Memoirs of Gordon Lonsdale. ↑

Хитлер беше още жив, но не и неговият великогермански райх. В ранния здрач на последния априлски ден съветските части потеглиха за последния щурм във войната и два дни по-късно двама бойци с полева униформа се изкачиха на полуразрушения Райхстаг и единият от тях развя съветското знаме над Берлин. Междувременно Хитлер успя да се ожени и да се самоубие. Изведнъж войната мина в историята и всички вярваха, че бъдещето е на мира. Но на тихия фронт можеше да се говори най-много за примирие.

Отдавна преди това светът бе научил за Хитлеровите вълшебни ракети. Специалистите смятаха, че генералите на вермахта не са разчитали само на ФАУ, които паднаха върху Лондон. По някои съобщения можеше да се съди, че нацистките учени работят върху проект за атомно оръжие. Някои офицери разузнавачи дори бяха на мнение, че Хитлеровите изобретатели биха могли да направят голям скок напред в проучването на ядрените горива.

Америка също не бездействуваше. Наближаваше премиерата на проекта „Манхатън“, на сцената трябваше да се появи първата атомна бомба в света, историческият „малък Джон“, а с него и трагедията на Хирошима. Но нека не изпреварваме събитията. По онова време още не се знаеше какъв ще бъде резултатът от финала и стратегите непрекъснато си задаваха въпроса: ами ако надпреварата с времето не завърши според прогнозата на разузнавачите, ами ако нацистите все пак са постигнали предимство, което са успели да скрият до последния момент?

Трябваше да се отговори на жизненоважния въпрос, а да се отговори означаваше да се предвиди бъдещето. Ето защо заедно с първите части, които през онзи дългоочакван ден на Втората световна война дебаркираха на брега на Нормандия, слиза и специална команда от американската армия. Екипът не е многоброен. Може би двадесет или най-много двадесет и пет души. Едни от тях изглеждат като селянци, а други като професионални спортисти. Но нито един от тях не прилича на професор. В герба на това специално поделение стои

буквата алфа със знака пречупена мълния и опознавателното наименование Алсос.

Без да бият на очи, мъжете се настаняват в парижкия хотел „Роаял Монсо“ и се залавят с разрешаването на полудетективската, полунаучната задача: да обобщят сведенията за хода на изследванията върху немската атомна бомба, доколкото съществува такава, да се доберат до писмените материали относно проекта, да открият и арестуват нацистките учени, които работят върху него.

Ходът на акцията е авантюристичен. А резултатът? В края на април 1945 година на малкия площад в Хайгерлох, недалеч от Хехинген, спира колата на полковник Паш. Слизат трима мъже и тръгват уверено. Впрочем тук нацистите са евакуирали най-ценните си сътрудници. Полковникът от американската армия Паш най-после разполага с ценната плячка — учените от такъв мащаб в атомната област като фон Вайцекер, фон Лауни и Хан.

Това не е единственото откритие. В Хайгерлох американците откриват огромни подземни помещения. Оказва се, че там е имало обект, подготвен за конструиране на атомен реактор, склад за запаси от тежка вода — една безкрайно необходима суровина за производството на атомна бомба — и огнеупорни каси с документация. Командата Алсос бе изпълнила задачата си.

Полковник Паш дава заповед: всичко да се натовари на камиони. Тежките съоръжения, суровинните запаси, лабораторните уреди, протоколите и папките с чертежите. Естествено и господа професорите. Колоната с най-голямото съкровище за онова време потегля по най-краткия път на запад. Нацистките учени се надяват да стигнат колкото се може по-скоро в Съединените щати.

На четвърти април 1945 година инженерите Хуцел и Тесман укриват четиринадесет тона секретни документи в дълга подземна галерия, недалеч от миньорското градче Дьорнтен в планината Харц. Тръшват бронираната врата и взривяват подготвения заряд. Заграждението затваря пътя към най-ценните архиви на Третия райх. Документите от сандъците можеха да помогнат да се открие тайната на така превъзнасяните от Хитлер вълшебни оръжия. Нацистките учени не успяха да ги конструират, а замиращата промишленост, все едно, не бе в състояние да ги произведе.

В деня, в който американските войски заемат Дьорnten, Хуцел и Тесман заминават за Баварските Алпи. Там чукат токове и рапортуват на Вернер фон Браун:

— Заповедта е изпълнена!

Нацистките учени си знаеха цената. Знаеха, че резултатът от изследванията, който лежеше зашифрован в четиринадесетте тона документи, струваше на Третия райх три милиарда марки. И сега, когато войната вече бе завършила, те все още представляваха голяма военна сила, която би могла да предреши на чия страна ще се наклонят везните в следвоенния свят. А знаеха това не само те, но и разузнавателните организации на съюзниците. Следователно голямата игра на тихия фронт продължаваше.

Говори се, че в първия етап, непосредствено след поражението на нацистка Германия, в Съединените щати попадат сто и петнадесет учени, които можеха активно да повлияят върху паритета на съществуващите бойни средства. Освен това и други се готвели да заминат постепенно отвъд океана.

Когато на територията на разгромена Германия, както и в други европейски страни се водят операции на тихия фронт, Григорий Лонов — Гордън Лонсдейл, следва право. Наслаждава се на мирния живот. Не тъй опасен, но и не тъй вълнуващ. Редовно взема изпитите си. Но един ден, когато е вече пред целта си и започва да се подготвя за дипломната работа, звънва телефонът. И като вълшебното звънче на магьосника от приказките променя изведнъж живота и планове на Лонов. Отново след няколко години трябва да се кръстосат съдбите на двамата славни разузнавачи Рудолф Иванович Абел и Гордън Лонсдейл.

Алекс действа на територията на Съединените щати и иска да разшири разузнавателната мрежа. Спомня си за своя сътрудник от войната и помолва Центъра да му го изпрати. Едва ли е предполагал, че Григорий Лонов вече не работи в тази област.

Изглежда Лонов-Лонсдейл е изправен пред дилемата: да приеме предложението, да се раздели със семейството си, да замине за Съединените щати и да не завърши висшето си образование или да се откаже, да завърши и да продължи спокойния живот на обикновен човек.

Според присъдата на Нюрнбергския трибунал само десетина главни военни престъпници стигнаха до бесилката. Тези, които носеха

най-голямата вина — Гьобелс, Хитлер и Гьоринг, сами си уредиха сметките с престъпната си съвест. Но хиляди, а може би и стотици хиляди малки или големи негодници останаха живи и на свобода. Като плъхове от потъващ кораб търсеха спасение в океана. Само че този път той бе като предпазна бариера между Европа и Америка.

С всички възможни средства достигаха до другия бряг, променяха имената и лицата си, научаваха чуждия език или мълчаха, а грандоманската надменност замениха с гешефтарско подмилкване. Така живя Айхман, така живеят, както неотдавна заяви неговият син, и другите нацистки главатари Мюлер, доктор Менгеле и майсторът в гангстерския занаят Скорцени. Те разполагат с огромни финансови средства, имат свои тайни организации, наемат стотици въоръжени телохранители, които трябва да им гарантират безопасност, да ги пазят от възмездието на справедливостта.

Нацистите никога не заявиха публично, че вярват в поражението на Хитлеровия хилядолетен райх, но се подготвяха за него. Най-малкото, разузнавателните служби на всички възможни ведомства знаеха рецептата за всички случаи. И когато немският вермахт се оказа натясно и всеки разумен човек можеше да предвиди близкото поражение и капитулация, нацистите си осигуриха бъдещето. Изпратиха в затворите и концлагерите някои свои първокласни агенти на абвера и службата за сигурност, с което им осигуриха отлично алиби. След освобождението най-опасните агенти можеха да бъдат освидетелствувани като благонадеждни антифашисти, които, видите ли, по времето на Хитлер били подложени на политически репресии.

Това бе далновиден трик, но почти излишна предпазливост. Наистина отначало американците изпратиха агентите на нацистката шпионска служба в специални лагери за интернирани, но скоро те им потрябваха. Западните разузнавателни служби проявяваха голям интерес към тези ловки господа. Впрочем почти всеки от тях имаше в запас някои интересни документи, които бе скрил за всеки случай, и смяташе след капитулацията да откупи с тях своята безнаказаност и свобода. Доказателство за това е онази част от архива на Главното управление на Имперската служба за сигурност, която водолазите от СВАЗАРМ^[1] едва през лятото на 1964 г. откриха в Черното езеро в Шумава.

Нацистките лидери бягаха отвъд океана, по-хитрите си бяха вече подготвили почвата там. Хитлеровият генерал Райнхард Гелен, отявлен враг на комунизма, вместо в затвора попадна в чудесно обзаведена вила. Оттук започна да организира нова западногерманска разузнавателна служба. Временно под американска фирма. Той също се откупи. В новата си длъжност направи голям влог. Петдесет сандъка секретни материали от отбрано качество и с изключителна стойност. По-късно нае над десет хиляди тайни агенти. С колко ли е започнал да работи отначало?

Победени нацисти се появяваха зад кулисите на политическия живот. Радиусът на действие на техните домогвания бе голям: Европа, Азия, Америка, Африка. Целта им? Преди всичко Латинска Америка. За мнозина Съединените щати бяха само транзитна гара. Рудолф Иванович Абел тръгва по следите им. Получава задачата да разкрива коварствата им, да изпраща сведения за тях и да предугажда плановете им. Имал нужда от опитен помощник. Лонсдейл бил пред завършване на университета, но решава незабавно да замине. Оставало вече само да се избере начинът, по който незабелязано да се озове в чужбина. В това отношение трябвало да му помогне неговият началник.

„Не след дълго се срещнахме и започнахме да анализираме възможностите за това, как най-добре да стигна до Съединените щати и как да се заселя там. Накрая решихме отново да започна да се представям за немец. Алтернативата ни се стори подходяща. Освен другите аргументи и заради това, че в Съединените щати трябваше да тръгна по следите на бившите нацисти. Естествено като немец имах далеч по-голямата надежда да попадна в немско-американско общество, известно със своята строга сплотеност. Затова се върнах отново към своя предишен живот. Още по време на войната се представях за фолксдойче.“

И тъй в един прекрасен ден на франкфуртското летище се появява добре облечен и старателно обръснат господин. С тъмното си облекло и бялата риза той изглежда като останалите добре облечени господа, държи се като тях, говори като тях, също като тях е самоуверен, защото в Западна Германия немецът може да си позволи да бъде такъв, какъвто си е.

Добре облеченият господин се качва в автобуса, слиза в центъра на града, после върви пеш, бавно изминава Кайзер щрасе, сякаш не

бърза за никъде и се разхожда ей тъй, за собствено удоволствие. Не ускорява крачка дори когато завива в страничната уличка. Държи се спокойно и когато натиска звънеца на вратата на втория етаж.

— Добър ден, уважаема госпожо. Мога ли да говоря с вашия съпруг?

— За кого да съобщя? — пита около четиридесетгодишната жена.

— Пристигнах от Кьолн. Хайнрих ме помоли да се отбия тук за някаква книга.

— Заповядайте, моля.

За Лонсдейл срещата с довереното лице на съветското разузнаване е само някакво междинно кацане. „Ролф“ му е осигурил не само подслон, но, както изглежда, и необходимите връзки. Целта на Лонсдейл е не да се загуби отлично преоблечен сред немците като един от тях, а да стигне колкото се може по-бързо в Съединените щати, където го очаква полковник Абел.

Следвоенна Германия е борса на несбъднати мечти. Хората копнеят за добър живот, но нито има какво да ядат, нито къде да живеят, девойките бленуват за хубави рокли, но се обличат във военновременен американ. Всеки, който има макар и малка надежда за успех, се опитва да се отдалечи колкото се може повече от разрушените от бомбардировките градове, напомнящи на всяка крачка за изгубената война. Мечтата на мнозина е Америка, която само е чувала за ужасите на нацизма, а на победените немци гледа с розовите очила на победител, който не може да бъде застрашен от нищо в света.

Желаещият да се изсели трябва да има сума удостоверения, но преди всичко близки, които да гарантират за него и да имат доста пари, за да го хранят в случай на нужда. Едва тогава може да тръгне да чука от врата на врата. Гордън Лонсдейл знае точно кой в тогавашна Западна Германия има думата пред американските власти. Ето защо измъква на бял свят миналото си, открива няколко стари познати, с които е служил в окупираната територия на Съветския съюз, а те се погрижват за колегата, оказал се в беда. Та нали е бил и той като тях, трябва да му помогнат да си намери препоръки. Но Гордън Лонсдейл казва, че не само неговите бивши колеги, но и „значителната сума, която получил един от висшите чиновници на американското Бюро за

преселници, помага“ за бързото издаване на разрешението за изселване.

Изглежда, сполучил. Записал се в списъка за пътуване с кораб, чакал по реда на номерата за свободно място, пригответил двата си куфара и минал по люлеещата се стълба на кораба. Последвал безкрайният океан, а някъде отвъд него — другият бряг. Разказва, че умишлено избрал дългото пътуване с кораб. Искал да се аклиматизира сред американците, които били мнозинство на палубата. Смятал контакта с тях за упражнения в съответната среда. Искал след изтеклите години отново да навлезе в стария коловоз на разузнавателния занаят и полека-лека да свикне с новата си роля, чийто текст научил наизуст.

Американският публицист Грамонт, който също се е занимавал със случая на тъй наречената Портландска група, а и други публицисти смятат, че Лонсдейл бил тръгнал на Запад чак през 1954 година. Тогава се бил появил в Канада. Навярно бил пристигнал със съветски товарен кораб и слязъл на канадския бряг вече под името Гордън Лонсдейл.

Погрешно мнение се появи и в някои английски вестници в хода на лондонския процес. Как журналистите стигнаха до такива заключения? Лонсдейл даде пояснение по-късно.

След арестуването на Хаутън, Бънти Джий и Лонсдейл главният инспектор Смит изпратил подробна информация на канадската полиция и поискал да се проверят всички данни за пребиваването на Гордън Лонсдейл на канадска земя. Всъщност подозирал съветския разузнавач, че името му не е Лонсдейл, че не се е родил там, където посочва, че просто симулира съществуването на трето лице, за да скрие зад чуждия живот своята истинска същност.

Канадската полиция обаче разочаровала инспектор Смит. Установила, че Лонсдейл казва истината, потвърдила датата, когато се е появил във Ванкувър и същевременно констатирала случайния факт — същия ден в пристанището бил пуснал котва полският параход, на който е трябвало да бъде натоварено жито. За някои журналисти двете неща — полски кораб и съветски разузнавач — са задача от типа едно и едно прави две и стигат до сензационното откритие: през 1954 година Лонсдейл е пристигнал нелегално от Европа в Канада с полски параход.

Някои привидно дребни факти от задкулисието на секретните служби не се публикуват дори след много години. Така че и днес не знаем името, под което е слязъл на нюйоркското пристанище дребният набит мъж на средна възраст, тръгнал по пътя, сякаш познавал всяка улица тук, и изчезнал в каменния мравуняк, където в някое от милионите жилища го очаквал полковник Абел.

---

[1] Съюз за доброволно съдействие на армията в ЧССР. — Бел.прев. ↑

Нюйоркският Сентръл Парк е лабиринт, който гъмжи от хора. Дори и тогава, когато тревните площи сивеят от снега и саждите, на пейките седят вечните госпожици с оригинално подстригани пудели. Някой си е вдигнал яката, а друг е облякъл палтенце на кучето. По тротоара се мъкне замислен господин. Едва поглежда, когато сяда на пейката, където вече отдъхват мъж и жена.

— Извинете, може ли?

Дамата с кожух кимва, но си мисли, че би могъл да седне другаде. Остроносият мъж явно не е с нея.

— Днес духа — започва разговор натрапникът.

— Духа — отговаря госпожата така пренебрежително, че на всеки ще му стане ясно колко този човек ѝ досажда.

Но той не я оставя на мира и плещи нещо за времето, за филма, който още не е гледал, и за това, че човек вече никъде не може да отиде с кола в тази блъсканица. Остроносият мъж се държи безучастно, но на госпожата изведнъж тези празни приказки ѝ идват до гуша. Става и се насочва към друга пейка.

Словоохотливият би трябвало да млъкне, ако на пейката не е останала резервната жертва. Така че започва да обстрелва с думи съседа си. А той, без да е промълвил до момента, сега се впуска в разговор и се държи така, сякаш приказките започват дори да го забавляват. Беседват, стават и тръгват заедно.

По уговорен знак Гордън Лонсдейл се среща с полковник Абел — неговия командир в Америка. Правят това така съвършено незабелязано, че дори и прославеният Пинкертон не би забелязал нищо подозрително. Просто двама мъже се запознават в парка, повървяват малко заедно, разделят се и всеки тръгва по пътя си. Обикновен епизод от ежедневието.

На пръв поглед може да изглежда, че това е прекалена предпазливост. Кой би забелязал в многомилionenната метрополия скромния човек, който преди няколко дни е слязъл от парахода в нюйоркското пристанище? На кого ще му мине през ум, че от години

се познава с художника Голдфус, чието ателие е недалече от Бруклинския мост? Кой и как може да разбере, че Голдфус е полковник Абел, а полският немец, който съвсем легално се е преселил, е съветският разузнавач Гордън Лонсдейл?

Но двамата са още по-предпазливи, отколкото изглежда на пръв поглед. Полковник Абел обяснява на своя новопоявил се сътрудник по какъв начин ще получава от него указания и къде ще предава сведенията. Няма да се срещат лично. Единствено в изключително належащ случай, иначе само шифровани съобщения на микрофилм посредством тайниците. В страничната уличка до Бруклинския мост, недалеч от ателието на Абел, има затворен магазин. До входа има отвор за вентилатора. В него Гордън Лонсдейл ще намери съобщение само тогава, когато преди това на определено място върху оградата на Бетъри Парк е нарисувано кръстче с тебешир.

Привидно романтична предпазливост, но обоснована. През годините на войната срещу фашизма светът очакваше с радост нейния край. Хората мечтаеха за благосъстояние и за мир. Тишината след бурята бе кратка. Радостта бе помрачена от заплахата, с която човечеството застраши само себе си: Хирошима. Последва корейската война и сериозните разногласия в окупирана Германия. Чан Кайши избягва в Тайван и начело на Китай застана Комунистическата партия. Капиталистическият свят си направи мигом сметката, че по този начин една пета от населението на света се приобщава към учението на Маркс. Това бе разочарование и причина за „студена война“. Така борбата, току-що завършила, продължи зад кулисите на историята но тихите фронтове.

Американците смятаха, че имат пълно превъзходство. Та нали разполагат с оръжие, което фаворизира притежателя му — атомната бомба. Но всеки от посветените физици знаеше, че първенството е временно. Тайната на атомната бомба бе известна по принцип, ставаше въпрос за технологията на производството. Последва гръм: Съветите, казват, имали собствена атомна бомба, дори вече я били изпробвали някъде отвъд Урал.

Президентът Труман заяви на двадесет и трети септември 1949 г., че Америка вече не е единственият притежател на атомната тайна, а немалко хора си казаха: ако русите наистина имат атомна бомба, то тя не е тяхно дело. Сигурно разузнавачите им в САЩ са разкрили тайната

на нейното производство. Но ако са успели да сторят това, значи американското ФБР не струва нищо, военните мерки за безопасност на Съединените щати са за никъде, а американците, които са изменили, са подлещи. Заслужават да бъдат линчувани. Но как да ги открият?

Директорът на американското ФБР Дж. Едгар Хувър даде сигнал за старт на най-големия лов на вещици в историята на човечеството. Андре Мороа посочва в монографията „История на САЩ“, че по време на последвалата дейност на Комисията за разследване на антиамериканска дейност са били представени и следователно обработени четиринадесет хиляди съмнителни случая. Две хиляди чиновници на държавна служба предпочели да напуснат работа, отколкото да бъдат разпитвани, а двеста и дванадесет души били уволнени.

Още на 21 март 1947 г., тоест твърде скоро след завършването на войната, президентът Труман подписа закон, който позволяваше да бъде заподозрян и разпитван всеки, да бъде обвинен който и да било в „антиамерикански“ позиции, тоест да се проявява към всекиго официално недоверие. ФБР се превърна във велика сила с реномето на инквизитор. На цялата акция беше оказана голяма съпротива. Американците не обичат някой да си пъха носа в личните им работи. А в случая самото правителство посегна на правата им, гарантирани от Конституцията. Та това бе ограничение на демократическите принципи, на карта бе заложена свободата на личността.

Агентите на ФБР се превърнаха в мишена на ненавистта на обикновените американци и шефът на контрашпионажа почувствува, че трябва да даде обяснение. Той се опита да подобри репутацията си с изявлението:

„Да станеш чиновник е привилегия...“ Най-добре дефинира този проблем още през 1882 година Оливър Уендъл Холмс (по онова време съдия във Върховния съд и един от най-признатите авторитети в американското съдопроизводство), и то по времето, когато е работел в апелационния съд в Масачузетс. В Ню Бетфорд уволнили един полицейски чиновник заради непозволена политическа дейност. Потърпевшият подал жалба и настоявал да му разрешат да остане на служба. Холмс отхвърлил молбата, като се обосновал, че „наистина според Конституцията молителят има право свободно да изразява

политическите си убеждения, но Конституцията не му гарантира правото да заема полицейска служба“.

Започва ловът на комунисти, общественото мнение трябва да научи коя е изкупителната жертва. Дори в тези действия обществеността намирала известна логика. Щом русите имат атомна бомба, значи вече са равностоен военен партньор. А американските комунисти като всички комунисти по света са просъветски настроени и следователно всеки от тях е в действителност таен съветски агент. Всеки, който им симпатизира, който дружи с тях, който е в роднински връзки с тях, е шпионин, предател и подлец, мястото му е зад решетките.

Още в края на 1948 година пред Комисията за разследване на антиамериканска дейност се явява някой си Уитакър Чеймбърс и привидно сам си признава, че от 1924 до 1937 година бил член на Комунистическата партия, вършел шпионаж в полза на Съветския съюз, какво ли не правел, за да открадне тайни държавни документи, като при това имал помощник. Казвал се Алджър Хис.

Кой е Алджър Хис? Млад американски дипломат. По време на войната заемал важен пост в Държавния департамент.

Разследването на случая донесе неочаквана изненада. Печатът отново имаше за какво да пише. Обществено мнение имаше на какво да се учудва. В края на годината обвиниха Хис и през май следващата година го изправиха пред съда. Във вестниците и в дебатите се надаваше все по-остър вой срещу комунистите. Искали да подкопаят американската свобода. Искали да минират най-добрата политическа система в света.

От друга страна, успоредно растеше и антипатията към тайните агенти. Растеше ненавистта срещу портиерките, които сега имаха възможност по съвсем легален път да се освободят от собственото си чувство за малоценност и коварно да си уреждат сметките. В инструкциите на ФБР за воденето на тези разследвания дори не бе забравено да се посочи, че се запазва анонимността на доносниците. По този начин често се случваше обвинението, заради което заподозреният трябваше да заплати със съществуването си, да дойде „от добре информиран източник“. Толкоз. Достатъчно. Присъда.

Още през 1940 година Конгресът на Съединените щати бе приел закона на Смит, съгласно с който съдилищата в САЩ осъждаха всеки,

който се провини, участвайки в подготовка на насилствен държавен преврат. През 1941 година паднаха първите жертви — осемнадесет членове на троцкистката организация Социалистическа работническа партия. След това агентите на ФБР направо се специализираха в лова на комунисти и през 1946, 1947 и следващата година представиха на съда сбор от доказателства за тяхната дейност в САЩ. Обобщиха извода от разследването върху 1350 страници, към които бяха прибавени 546 приложения, две допълнителни мнения бяха отразени на следващи петстотин страници с приложение от още триста документа. (Don Whitehead: The FBI Story, 1964.)

През януари 1949 година срещу единадесет обвиняеми комунисти те представиха шестима главни свидетели, между които бе агентът на ФБР и предателят Хелбърт А. Филбрик. Преди години той се бил промъкнал сред комунистите в Бостън, за да се изкачи по-късно на подиума на свидетелите в съдебната зала на Фоули Скуеър. Обвиняемите бяха осъдени.

През втория етап последва процесът срещу други седемнадесет души, тринадесет от които бяха осъдени на затвор и парични глоби. Според официалния историк на ФБР Уайтхед, били арестувани 145 души, срещу които било предявено обвинение, 108 от тях били осъдени, десет освободени, в пет случая трябвало да прекратят делото, а срещу останалите нямали доказателства.

Инквизиторите призоваха пред комисиите за разследване на антиамериканска дейност и редица видни личности. И тях се опитваха да обвинят в това, че симпатизирали на комунистите или че били във връзка с тях. Може би най-големият позор бе случаят Опенхаймер. Световноизвестният учен, физик и един от създателите на атомната бомба бе изправен пред истеричните съдии и отговаряше на въпроси, които сами по себе си бяха отрицание на принципите за идейна свобода и за личната свобода на гражданина на САЩ.

Във всички случаи в действителност бе обвиняван комунизмът. Във всички случаи обвинителят бе страхът от проникването на комунистическите идеи сред американските работници и интелигенция. Инквизиторският съд, пред който бяха изправени съпрузите Розенберг, означаваше върхна точка и същевременно обрат в истеричната офанзива на тихия фронт. Обвинители и съдии разбраха точно както по време на войната срещу Корея и Виетнам, че

търпението на общественото мнение има граници. Методите на съдиите от процесите срещу „вещиците“ се обърнаха срещу самите инквизитори.

В края на 1950 година, тоест тъкмо по времето, когато Гордън Лонсдейл пристига в Съединените щати и в Сентръл Парк се среща с полковник Абел, бе осъден на тридесет години затвор Хари Голд. Бил предавал тайна информация на врага. За ФБР, което от началото на 1947 година отговаряше за опазването на военната тайна, това означаваше сигнал за тревога.

Хари Голд бил странен агент. И следователи, и журналисти били безпомощни пред него. Впрочем той непрекъснато приказвал и приказвал. Нима може човек, действащ на тихия фронт, който уж събирал и успешно предавал сведения от такъв важен характер, да е толкова приказлив като махленска клюкарка. И, разбира се, казал всичко за себе си. С желание разкрил подробности от работата и ако ги е знаел, сигурно би посочил и всички сътрудници, макар непрекъснато да заявявал, че отговаря за своята дейност единствено той самият, че никой не го е принуждавал, че действувал на тихия фронт по убеждение и никога не бил взел нито цент възнаграждение.

Агентите на ФБР вземат на мушка и друг заподозрян. Като военен служител Дейвид Грийнглас работел в атомния център в Лос Аламос, където се роди първата атомна бомба, и откъдето бил откраднал проба от ценния уран. ФБР издирвало престъпника, спряло се на Грийнглас и се заело с него. Като младеж бил работил в комунистическа организация. Агентите проверили кадровото му досие. Грийнглас не бил посочил този важен факт. Ясно защо — защото не би получил такава работа. Естествено по такъв начин извършил недопустим грях. А сега не знаел как да се измъкне.

Хари Голд въртял, сукал и накрая си бил спомнил, че бил получил секретните данни от Дейвид Грийнглас. Грийнглас бил признал. Неговото признание е загадка за непосветените. Впрочем той бил заявил, че наистина разкрил на Голд тайната на атомната бомба. Бил му начертал с молив по памет схемата и подробностите на монтажа. Специалистите твърдят, че това е безсмислица. Дори и точно информираният учен не би съумял по памет да изпише данните, необходими за разкриването на една толкова сложна тайна.

И макар показанието на Грийнглас да прозвучало като самохвалство, съдът и съдебните заседатели го приели като доказателство за вина. Но агентите на ФБР не се задоволяват само с Голд и Грийнглас. Решават да намерят всички останали, които биха могли да имат поне нещо общо с аферата, провъзгласена от западния печат за престъпление на века. Тайни агенти тръгват по следите и естествено стигат до Етел — сестрата на Грийнглас.

Фамилното ѝ име е Розенберг. И когато поглеждат в картотеките, установяват, че тя и мъжът ѝ инженер Юлиус Розенберг са известни комунисти. Въз основа на показанието на Грийнглас съпрузите Розенберг бяха арестувани и обвинени в шпионаж. Ходът на процеса е известен, обвинението представи на съда съмнителни доказателства. По целия свят се състояха протестни демонстрации в защита на съдените. Въпреки това Етел и Юлиус Розенберг бяха осъдени и по-късно екзекутирани на електрическия стол. До последния миг единодушно са твърдели, че са невинни.

Едва неотдавна двама американски публицисти успяха да намерят доказателства за това, че Розенберг са казвали истината преди екзекуцията. В книгата си за случая Розенберг Уолтър и Мириам Шнайер публикуваха документи и доказаха, че агентите на ФБР очевидно са фалшифицирали някои доказателства.

Разказът за Гордън Лонсдейл не позволява да се опише по-нашироко случаят със съпрузите Розенберг, Клаус Фукс, Дейвид Грийнглас и Хари Голд. Има и други случаи и те заемат своето място в историята на тайните операции и малко или повече съвпадат по време с дейността на Гордън Лонсдейл и полковник Абел. Целта ни не е да разглеждаме тези случаи, а да илюстрираме политическата атмосфера, в която работят разузнавачите, за да не ни се сторят преувеличени конспиративните мерки, всички знаци с тебешир по оградите и тайниците в пукнатините на стените.

Гордън Лонсдейл пристигнал в Ню Йорк с точно определена задача. Трябвало да се погрижи за безопасното и незабелязано предаване на информацията на Центъра. Разбирал от телесъобщения, имал необходимата практика и средства. Но това не била единствената задача, която го очаквала. Той се преселил в Америка като немец, избягал от Европа, и като един от многото бежанци и нацисти, живеещи в Америка. Някои се опитвали да продължат занаята си.

Работели в тайни организации. Задачата им била да пазят бившите нацисти лидери, криещи се от погледа на хората под фалшиви имена и променени лица. Гордън Лонсдейл трябвало да тръгне по следите на някои от тях.

Понякога успявал да ги издири, друг път — не. Но така е с тайните операции. За успешните акции се говори много рядко. Обикновено в историята влизат разкритите агенти. За останалите не се споменава.

Гордън Лонсдейл действувал в Съединените щати почти четири години. Знаем, че е бил във връзка с агентите на Геленовата шпионска организация, действащи на територията на Съединените щати, тъй като лично той разказва за това. Не пише нито за подробности, нито пък посочва имена. Обяснимо е, защото нито той, нито началниците му държат на ненужна никому популярност. Мнозина от агентите, с които тогава е работил, още не са излезли в пенсия. За секретните данни, които са попаднали в московския Център, историята също мълчи. Тук-там ще се намери смел или по-скоро припрян публицист, който се опитва да доближи своя разказ до романтичните представи на читателите за разузнавачите, като измисля, аранжира, режисира и дава простор на фантазията си, вместо точно да разграничава проверените факти от предположенията.

Логично е — задача на разузнавача, внедрен на толкова отговорно място, е да следи преди всичко дейността на Пентагона, да внимава да не се стигне до неочаквана изненада, да се интересува от всичко, което макар и отчасти е свързано с евентуално ядрено нападение срещу страните от социалистическата общност. Тази дейност стана естествена от времето, когато операциите на тихия фронт се превърнаха в елемент на военната стратегия, а понякога и на международната политика. От момента, в който учените дадоха в ръцете на генералите оръжия за масово унищожение, тази дейност е обяснима и безусловно оправдана.

През Първата световна война немците изобретиха бойни отровни вещества и светът се разбунтува срещу коварността на военния занаят, упражняван без правила. С едно поколение по-късно фашистите разкриха цял арсенал от рецепти за унищожение на конкуриращите ги нации. Ракетите с далечен обсег на действие трябваше да заличат от земята Лондон и да накарат англичаните да паднат на колене. В Хирошима бе спусната завесата след последното действие на трагедията и светът се стъписа.

Войната завърши, но в Корея се воюваше и на сцената се появи безшумният съучастник, който с един удар бе в състояние да порази маса народ. Почти като атомната бомба, но далеч по-безшумно. Някога за него се говореше шепнешком. С точен часовников механизъм, невидима, но изненадващо евтина масова смърт. Епидемията.

Японците бяха вече изпробвали оръжието и затова бяха изправени пред международен трибунал. Но генералите отбелязаха, че оръжието е твърде фино, незабележимо и надеждно, може умело да се въведе в действие, без да забележи противникът това в първия момент. Ако биологическата команда не прекали в своето усърдие, то в редиците на противника плъзва съвсем нормална епидемия, разпространява се съгласно с правилата, без дори някой да предполага, че всъщност това е офанзива.

От паметника военачалниците карат архимедовците да им изобретяват нови оръжия. От една страна, огромният взрив на водородната бомба, който би разтърсил света, а от друга — невидим, безшумен противник. Идеята е съблазнителна.

— Ще заминеш за Великобритания — казва полковник Абел на Лонсдейл при една от малкото срещи. — Получих указалия от Центъра.

— Нещо по-конкретно — пита Лонсдейл.

— Има нещо ново. Център за изследване на бактериологически оръжия в Портън.

— Значи и на англичаните вече им е нечиста съвестта? Кога трябва да замина.

— Колкото се може по-скоро, но тогава, когато намериш за уместно. Най-напред трябва да завършиш започнатото и да обмислиш добре акцията.

— Някакви по-конкретни указания?

— Не, това си е твоя работа. Но трябва да се подготвиш до най-малка подробност. И не бързай. Не можеш да измислиш перфектно прикритие за една нощ. Между другото, изглежда, че в Портън се занимават с някаква забележителна новост. Май бактерии, срещу които може би не се намират лесно защитни средства. Някога нацистите също ги изпробваха.

— Концлагерите. Опити върху евреи. Мислиш ли, че може да има някаква връзка с това? Не ми се вярва. Какво общо могат да имат англичаните с всичко това?

— Не е изключено тъкмо в Портън да се е вмъкнал някой от онези услужливи учени, които правеха опитите си още по времето на Хитлер.

— Във Великобритания не ще пуснат военнопръстъпник в лаборатория!

— Не звучи правдоподобно, но не забравяй, че в оръжейната промишленост се действа безцеремонно. А може и да го охраняват!

— Да охраняват човек с невидими бактерии! Та това ми се струва ненужна авантюра. Но има нещо друго — той би могъл да изпраща по таен път сведения за изследванията направо на Гелен.

— Ето, виждаш ли, тъкмо това опасение може да бъде причина, поради която трябва да отидеш там и да видиш.

Животът на разузнавача и успехът в неговата дейност зависят от сполучливото прикритие. Полковник Абел бе художникът Емил Р. Голдфус. Съседите са го познавали като художник, някои са посещавали ателието му, възхищавали са се от картините му, спорели са с него по въпросите на изкуството, той се е впускал с колегите си в спорове по техниката на рисуване. Голдфус е художник и живеел като такъв. Макар че не изглеждал като художник. Но нали и сред художниците се намират екземпляри, които отказват да носят карирани панталони и да си пускат брада и мустаци?

Ролята, която играе разузнавачът, трябва да му приляга. Той трябва да се чувства в чуждия костюм като в собствената си кожа, не може да си позволи да излезе извън рамките на заучената поза дори на сън. Прикритието трябва да не бие на очи и да бъде естествено, за да не мисли денем и нощем за правилата на играта.

— Не можеш да заминеш там като немец — казва полковник Абел. — Това, което важи тук, не важи там. Трябва да се върнеш към някогашния си образ. Започни като Лонсдейл. И си осигури всички документи по нормален път. Ще получиш паспорт, ще си купиш билет за кораба и ще заминеш.

— Като какъв?

— Сам измисли това.

— Какво ще правя там?

— Това също си е твоя работа.

— Защо ще трябва да тръгна от Канада към Стария свят?

— Не искам да ти подсказвам като ученик в училище. Измисли кое как да стане и ми се обади. Но всичко трябва да пасва.

Гордън Лонсдейл започва да анализира възможностите: в Англия можел да отиде на гости, като търговски пътник, като турист, а може и като пациент при някакъв прочут специалист. Но нито една от тези идеи не била подходяща. Във всички случаи продължителното пребиваване би било твърде очебийно. Помислил и за възможностите, когато се налага неколкогодишно пребиваване във Великобритания, и стига до заключението, че трябва да следва.

Осигурява си пропагандни материали за английските висши учебни заведения. Казал си: преди няколко години прекъснах следването непосредствено преди дипломната работа, сега ще продължа. Не избира правото, а Катедрата по ориенталистика и африкознание в Лондонския университет. По-късно самият той разказва, че от край време се е интересувал от Китай, искал да научи китайски език и да се запознае със старата история на страната. Така успява да съчетае приятното с полезното, да се посвети на своето увлечение и освен това да има достоверно прикритие.

Полковник Абел одобрява плана. После заедно разглеждат подробностите, обмислят свързаните с това възможности и се опитват да открият слаби места. Когато се срещат за втори път и двамата имат чувството, че изборът им е добър. Междувременно Абел успял да

получи информация за висшето учебно заведение, в което искал да се запише Лонсдейл. Информацията била изненадваща: английската разузнавателна служба изпраща в тази катедра офицери разузнавачи на курсове по китайски и по някои африкански и азиатски езици.

Разузнавачът, който се подготвя за новата си мисия, се нуждае от време, за да може да си създаде благоприятни условия за работа. Понякога подготовката на обществената мимикрия трае месеци, а може и години. За да не се увеличава ненужно рискът от разкриване, обикновено разузнавачът остава през целия подготвителен период без свързка. Ето защо всичко трябва да бъде уговорено предварително.

Уговарят подробностите и си стисват ръце. Нито полковник Абел, нито Лонсдейл имат представа за колко време се разделят. Бойците на тихия фронт знаят риска на професията си, но не мислят за него, така както и строителят, работещ по покрива на сградата, еквилибристът или боецът на първа линия.

Качва се в автобуса за далечно пътуване, пренощува в Сиатъл, а на другия ден стъпва на палубата на парахода, потеглящ за Ванкувър. Всеки, който иска да отиде от Канада в Съединените щати и обратно, не се нуждае нито от паспорт, нито от виза, просто преминава границата. Гордън Лонсдейл напуска Ню Йорк като немски преселник, а когато слиза във Ванкувър на канадска земя, става кореняк канадец. Разбира се, все още без документи.

Първо си осигурява шофьорска книжка. За тази цел трябвало да положи изпит, да плати таксата и да продиктува данните си. После се записва в Асоциацията на младите християни в САЩ и така се сдобива с още една легитимация. По обявленията във вестниците търсил и си намерил работа като търговски посредник на хранителни продукти и имал служебна карта от предприятието и карта за пътуване с намаление. И на двете пишело Гордън Лонсдейл, дата на раждането, националност и адрес. Някъде преди Нова година отишъл в полицията:

— Аз съм Гордън Лонсдейл. Работя в ето тази фирма като търговски пътник, искате ли да ви покажа документите? Бих искал да замина да следвам в Англия, но ми трябва паспорт. А такъв сте могли да ми издадете само ако представя кръщелно свидетелство. Но аз нямам такова. Роден съм в Кобалт. Само че не ми е на път, а имам доста работа, нали знаете, когато човек реши да спести за подобно пътуване, трябва здравата да се понапъне. Мисля, че бихте могли да

пишете там за тая хартийка. Свещеникът сигурно ще ви отговори с обратна поща. Много ще ми помогнете.

След няколко седмици Гордън Лонсдейл получава известие на адреса на наетата квартира на Бърнаби Стрийт, но на обратната страна на плика пощаджията написал: адресатът се е преселил в Торонто.

Дали това е било част от плана? По служебен път, в служебен плик с бланка на полицейския участък получава кръщелно свидетелство, отива с него в Торонто в паспортния отдел и след няколко дни той вече държи в ръцете си канадски паспорт на името на Лонсдейл. Паспортът е истински и всеки може да провери кога и къде му е издаден.

Продължавал да работи като търговски пътник, живеел за петнадесет долара седмично недалеч от Йънг Стрийт и Блор Стрийт, държал се като всички търговски пътници, говорел като картечница, обичал бирата, в уикенда пътувал, ходел да танцува и създавал доказуеми връзки. Изграждал си алиби, което да използва по-късно. Агентът, който се готви за акция, трябва точно да знае кое за какво го прави. Десетки граждани на Торонто биха могли да засвидетелствуват по-късно, че той наистина е живял и работил там. Разнасял хранителни продукти, живеел си добре, но не бил паралия, просто обикновен търговски пътник, който от сутрин до вечер обикаля къщите.

Малко са хората, които не биха искали да видят Ниагарския водопад. Търговските пътници не са домоседи, но двойно повече мечтаят за наистина романтични пътешествия. Една вечер Гордън Лонсдейл отива в туристическото бюро и заплаща екскурзия за Ниагарския водопад и за няколко дни в Ню Йорк. Това е обикновен туристически маршрут. Записват го и му издават билет. Ще се върне сам. В Ню Йорк има познати, може да остане малко там.

Излязъл край Ниагарския водопад, постоял над осмото чудо на света, снимал облака водни пръски, както и всички от автобуса, казал на застаналата до него жена „Какво великолепие“, стигнал с групата до Ню Йорк, сбогувал се и изчезнал в лабиринта от бетон и облицовъчни плочки.

Можел да се похвали на Абел с първия си успех. От Торонто изпратил до Лондонския университет молба за приемане и получил отговор, че може да отиде да се запише. Учебната година започвала първата сряда на октомври. Но това далеч не било всичко. Доколкото

му позволявали силите, през тези няколко месеца се опитал да стане не само стопроцентов канадец, но и заслужил поданик на Нейно Величество британската, а следователно и канадска кралица.

Канада е британски доминион, главата на двете държави е символично обща. От паметивека англичаните се гордеят с всичко, което е просъществувало столетия, и с всичко в света, за което смятат, че са допринесли по някакъв начин — а към канадците се отнасят покровителствено като знатен чичо към забогатял племенник. Английските джентълмени имат свои клубове, без които елитът би бил само артист без сцена. Канадците също имат свои клубове. Гордън Лонсдейл докладвал на полковник Абел за кулминационния номер. В Торонто станал член на „Ройъл Овърсийс Лийг“ и по този начин скочил веднага на едно от по-високите стъпала на обществената стълбица.

Да бъдеш член на клуб е изгодно. Някой си отпечатва тщеславната фирма на визитните картички, друг носи вратовръзка с цветовете на клуба или посещава театрални представления, за които клубът получава билети с намаление. Принадлежността към кастата от хора, които изобщо са членове на някаква асоциация, е признак за известно обществено положение. Гордън Лонсдейл от клуба „Ройъл Овърсийс Лийг“, чиято покровителка е самата Нейно Величество кралица Елизабет, използва новите високопоставени познати за съвсем земна цел: един от неговите колеги по клуб, видимо важен служител в държавното управление и носител на Ордена на Британската империя, му помага да се настани в „Уайт Хаус“.

Да се живее недалеч от Риджънтс Парк в такъв солиден пансион за ергени е само по себе си препоръка и същевременно манифестиране на принадлежност към определена обществена класа. Господни Гордън Арнолд Лонсдейл от клуба „Ройъл Овърсийс Лийг“, живеещ в „Уайт Хаус“ недалеч от Риджънтс Парк, това е показателно само по себе си. Разузнавачът бързо се вживява в ролята си и се държи така, както се изисква от него. Седял по време на концерти в „Ройъл Албърт Хол“ винаги в определената ложа, защото някой от секретарите на клуба от време на време му изпращал входен билет. Попада в общество на равностойни, някои влиятелни канадци го възприемат като приятен заможен земляк и се сприятеляват с него от първа среща.

Гордън Лонсдейл знаел точния план как и кога да се среща със свръзката. Никой детектив не би намерил у него ни една бележка. Датите научава наизуст и очаква сигнала.

Слиза на спирката „Чаринг Крос“, но не тръгва към Адмиралтейството, а в обратна посока към Странд и крайбрежието на Темза. Там между огромния хотел „Сесил“ и еднакво скъпия „Савой“ има телефонна кабина.

Влиза и започва да прелиства телефонния указател. Набира номера, изчаква малко, но скоро се отказва, явно давало е заето. Тръгва към Темза. При Уестминстърския мост изчезва в метрото. Всеки ден ходи до тази телефонна кабина. Ту следобед, ту сутрин рано, понякога вечер и дотогава, докато един ден намира под подставката за телефонните указатели забодено кабърче. Усмива се и повече не стъпва в кабината.

На следващия ден се отправя в друга посока. Като мръкне, крачи бавно, замислено по стълбите, по които от сутрин до вечер се носи забързаната тълпа, а в момента само тук-там минава закъснял пешеходец. Лонсдейл спира, сякаш за да си поеме дъх, поглежда към земята, навежда се и започва да си връзва връзките на обувката. Посяга в тъмното и изважда от пукнатината на едно от стъпалата нещо съвсем малко, което може да се побере в дланта му. Пъха ръце в джобовете и си тръгва с бавни стъпки на човек, който няма никаква определена цел.

Получава директива за работа във Великобритания. В спомените си по-късно той разкри поне нещо от съдържанието ѝ.

„Указанията бяха да следя главно цялата опасна дейност във Великобритания, която би сигнализирала за подготовка за ядрено нападение срещу страните от социалистическия лагер от британска територия. А трябваше внимателно да следя и агресивната военна и политическа дейност на НАТО, насочена срещу нас и необвързаните страни. Между другото получих заповед да замина в края на седмицата за Париж и да се срещна там с някой си Жан.“

Новозаписалият се да изучава китайски език в Катедрата по ориенталистика и африкански езици на Лондонския университет бил възстаричък за обикновен студент. Но и колегите му не били различни. Господинът в разцвета на силите си с очевиден военна стойка, когото след лекция чакало черно бентли с шофьор, също не бил обикновен студент.

Гордън Лонсдейл съумява да си създаде славата на преуспяващ канадец. Навярно е получил стипендия, шушукат си другите за него, а той нищо не опровергава. Където може, говори, че канадските бизнесмени гледат на положението на световните пазари по-трезво от тромавите английски търговски стратегии. Навярно защото по време на войната са живели далеч от фронта и зад бариерата на океана, а може би и защото не страдат като англичаните от предразсъдъците на поколенията, които дават тон в международната търговия. Просто в Канада гледат с оптимизъм в бъдещето. Рано или късно ще бъде отменено ембаргото върху търговията с комунистически Китай и с шумни фанфари ще се отвори вратата на рая за търговците на каквато и да е стока, защото в Китай за богаташ минава и притежателят на предвоенен велосипед.

Да създадеш около себе си атмосфера за собствената си личност по предварително обмислен план е голямо актьорско постижение и същевременно зрелостен изпит по психология. Наистина достатъчно е тук-там да подхвърлиш нещо за миналото, а другаде пък няколко думи за плановете и внимателният партньор си доизгражда сам скицирания образ, но да умееш да премериш дозата на забавното и достоверното, да съумееш да прецениш на кого какво ще подеждува и да се принудиш да следиш за всички дреболии, за това е нужно изкуството на гротеск, който едновременно играе партия с група шампиони.

Някои автори смятат, че Лонсдейл разпространявал за себе си снобски слухове и имал слабост към изисканите маниери: „Моят баща ми е оставил във Ванкувър огромно състояние, та съвсем не е нужно

да мисля за пари, в банковата ми сметка има винаги толкова, колкото са ми нужни“.

Наистина подобни приказки биха отговаряли на ролята, която си е избрал, за да влезе в лондонското общество членът на „Ройъл Овърсийс Лийг“, но пък на този така скроен театрален костюм не отговаря следващото твърдение. Лонсдейл говорел за себе си: „Познавам живота в детайли, започнал съм от самото начало, на Север съм работил като дървосекач, лутал съм се като златотърсач, въртял съм волана на кола за далечно пътуване, наливал съм кока-кола зад тезгяха и съм работил в бензиностанция, тъй като разбирам и от автомобили“.

Според тази версия изобщо не е бил на фронта, борбата на човека срещу човека била в противоречие с принципите на неговите убеждения. Тъжното детство и дълбокото разочарование от брака били причина за неговото непоправимо черногледство. Кой ще прецени кое е истина и кое лъжа? Нека се придържаме към думите на Лонсдейл, нека вярваме, че това, което е написал, е правдиво и по отношение на подробностите, но не бива да допускаме, че разузнавачът, работил на толкова отговорно място, ще иска и ще може да разкрие всичко за своята дейност. Дори и по отношение на дребните неща.

Костюмът му е ушит от най-добрия шивач, за неговата средна фигура е подходящо тъмното райе. Носи модни вратовръзки и дава вид на човек с винаги добро настроение. Тъмната коса, леко удължените очи са белег за индианско потекло. Живият характер, способността да бъде духовит и да забавлява компанията подсказват, че човекът, който е слязъл във Франция от кораба от Саутхамптън, не е англичанин.

В митницата Гордън Лонсдейл подава своя канадски паспорт с позлатен кант, разделя се с приятелите и скача в таксито.

— Към гарата, за бързия влак за Париж!

Във влака сяда в тъгъла и вече няма намерение да се преструва, нито да разговаря с някого. Не се чувства добре. Преди няколко дни се е разболял от грип и не може да се оправи. Наистина пеницилинът е подействувал, но все още се чувства като прекършен, отпаднал, с лошо настроение, а и от пътуването се е изморил така, сякаш е преплувал Ламанша. Не мечтае за нищо друго освен за леглото. В това състояние навярно не би тръгнал на такъв изморителен излет, но става въпрос за основна информация, която отдавна е чакал. И той притваря

очи, известно време брои под такта на колелата и се надява, че ще заспи, но не успява дори да дремне, непрекъснато усеща погледите на хората от отсрещните седалки. Знае, че не може да бъде подозрителен, но изглежда така лошо, че чак бие на очи.

Само циникът не възприема аромата и настроението на Париж, които са в състояние да развълнуват и един стар лорд. Гордън Лонсдейл слиза от влака, не се оглежда наляво и надясно, първото срещнато момче за услуги го завежда до таксито и оттук до хотела на булевард Опера. Съблича се, ляга, взема следващата доза прахчета и затваря очи.

Събужда се със съвсем друго мнение за живота. Когато се бръсне, си подсвирква някаква мелодия, на закуска изяжда една кифла повече, когато се връща горе, в стаята си, се усмихва на камериерката, после старателно заключва, отваря куфара, изважда бинт и започва да превързва съвсем здравия среден пръст на лявата ръка.

После самоувереният и елегантен канадец се разхожда известно време по парижките булеварди, разглежда витрините на магазините за луксозни модни стоки по Шанз-Елизе, отбива се на чашка аперитив, разлиства „Пари Мач“ и потегля с такси за Лувъра.

Няколко минути преди пладне стои сред групичката почитатели пред „Йоан Кръстител“ на Леонардо да Винчи, гледа картината с чувство на добър познавач на изкуството, прави крачка встрани, за да не му блести светлината, хваща се за брадата, прекарва през челото ръката с превързания пръст, най-после се откъсва от шедьовъра и бавно си тръгва.

„Разглеждах картината и се почесах с превързания пръст по лявото ухо. Знаех, че Жан трябва да бъде наблизо, но не се опитвах да го открия. След няколко минути излязох от галерията и тръгнах по улица Сент Оноре към Шанз-Елизе. Задмина ме черен мерцедес, спря съвсем до тротоара и шофьорът отвори вратата. Сkochих вътре. Потеглихме с пълна скорост към едно парижко предградие.“

Романтична изглежда сцената на срещата с Жан, от когото е трябвало да получи точна инструкция за бъдещата си работа. Превързаният пръст, срещата в Лувъра, рязко спирацията на мерцедес и парижкото предградие са реквизит от филмите за агента чудо 007 Джеймс Бонд. Но и на действителния фронт на истинските тайни операции всичко е възможно. Най-после самият Гордън Лонсдейл е

описал така срещата си с колегата. На кого повече да вярваме, ако не на единствения свидетел на това събитие, в което не би могъл да участва историкът.

„Шофьорът бе висок, строен, около петдесетгодишен“ — описва Гордън Лонсдейл човека, когото не идентифицира по-точно и когото нарича Жан. Навярно той е един от неговите началници.

Черният мерцедес спира някъде на периферията на града, двамата сядат до малка масичка, поръчват си перно. Гордън Лонсдейл докладва накратко за това, какво се е случило между последната му среща с полковник Абел в Ню Йорк и днешния ден, отново се хвали с успешното прикритие, че атмосферата за работа е добра, че живее в „Уайт Хаус“, че е член на известен клуб и по всяка вероятност ще може да се запознае с хора, които ще са му от полза в неговата мисия.

Навярно Жан е слушал и после е изразил мнението си. Не ще научим подробностите. Гордън Лонсдейл казва, че е получил общи указания за по-нататъшната дейност. Какво повече може да разкрие разузнавачът, който е изпълнил задачата си и е изживял своето разкриване, за колегата, който може би още действа?

Лонсдейл е общителен, умее да печели приятели. Навярно поради непосредственото си държане или поради неанглийското произношение. Често интересният чужденец се цени повече от местните джентълмени. В Англия обаче това не е така.

Едно от първите интересни познанства на Лонсдейл е с американския майор от военновъздушните сили Реймънд Стро и неговото семейство. Разузнавачът не разкрива къде и как се е срещнал за първи път с него, но може да се пресметне кога е станало. Завърнал се е от Париж с нови указания, уредил си е в определения срок формалностите в университета, избрал си е в туристическото бюро екскурзия до десет европейски страни, заминал е и се е върнал в Лондон някъде през втората половина на септември. И тъкмо през това време се е запознал с американския майор Стро и неговата съпруга.

Като гост американецът не се ползва в света с добро име, а англичанинът инстинктивно се възмущава от демонстративното държане и шумната компания. Във Великобритания чужденецът си остава чужденец, дори да изкупи и двата бряга на Темза. Само по изключение едно английско семейство приема чуждия човек край своето огнище. Гордън Лонсдейл е канадец, така че кажи-речи е

англичанин, но и малко американец. Майор Стро има чувството, че в тази безбрежна пустиня е срещнал земляк, още повече занимателен и умен човек, с когото има за какво да се говори. Войнишките вицове и остроумия са му дошли до гуша. И нищо чудно, че двамата си допаднат. И единият, и другият се нуждаят от подобно познанство, макар и поради различни причини.

Наистина изречението не звучи добре, но целта на Лонсдейл е набелязана и от негова страна запознанството е във всички случаи користоно. Американският майор живеел недалеч от базата „Лейкнхийт“ в графство Съфолк и работел в командването на стратегическите военновъздушни сили на американската армия. Когато Лонсдейл отива на гости в семейството, установява, че майорът живее съвсем до оградата на летището и на една крачка от лагера на американската армия.

Без да съзнава това, майор Стро помага на Лонсдейл да влезе в кръга на американските офицери. Още при първото гостуване отива с него в офицерското казино на базата и го запознава с колегите си. Трудно е да се разбере как тъй с безразличното си отношение към правилата за секретно деловодство специалната служба в Портландската морска база е дала възможност на Хаутън и Бънти Джий без риск да изнасят секретни документи през портала на военния обект. Също така необяснимо е как тъй майор Стро ще отиде с приятеля си, когото не е познавал преди (както и той него), в района на военния обект, ще минат без пропуск през постовете и ще го черпи в компанията на други офицери, че дори ще му уреди да си купи стока без мито в търговския център на американската армия.

След няколко дни студентът от Лондонския университет се чувствувал като у дома си сред американските офицери, пийвал си с тях и ги развличал с разказите си, а със семейството на майора се сприятелил до такава степен, че дори Коледа прекарал на тяхната празнична трапеза. Израел ролята си безпогрешно. Не се разкрил с нито един излишен въпрос, достатъчно му било внимателно да слуша. А когато проявявал съчувствие, когато в подходящ момент се учудвал или изразявал разбиране по отношение на тревогите на офицерите, живеещи толкова далеч от родината, научавал още повече. Гордън Лонсдейл умее да слуша. С търпение всичко се постига, а в случая се научават секретни данни.

Тактиката на тайните операции се гради както върху принципите, прилагани още в библейско време, така и върху последните новости в шпионската техника. Подслушвателното устройство, което агентът може да изстреля на голямо разстояние със специална пушка, е толкова малко, но технически така съвършено, че може не само да приема, но и да предава всяка произнесена дума зад стената на дома, смятана за най-сигурна. „САМОС“, „МИДАС“ — и как ли още не се наричат различните шпионски спътници на Земята — са само една и естествено зашеметяваща част от реквизита на невидимата война. Миниатюрните предаватели във вид на маслинена костилка, която барманът е пуснал в аперитива на господин министъра (а той я отхапва и изплюва, без да разбере, че изкуствената костилка е майсторско дело на техниците от разузнаването), са сигурно, чудесно средство за получаване на секретни данни. Записващите устройства с големина на дамски ръчни часовници правят компрометиращ запис на поверителен разговор между двама държавници или банкери. Те са неоценими помощници.

Въпреки всичко — дори и в атомния век на експанзия в Космоса — асът в тайните операции е разузнавачът. Единствено той съумява да долови каква тактика да избере, как да се разбере слабото място на един или друг предпазлив или охраняван лидер. Студентът по китайска филология има качествата на ас и чудесен нюх. Умее да си избере противника в играта и подхода към него. Доказателство за това е запознанството му с майор Стро и съботните и неделните гостувания в неговото семейство.

След арестуването му журналистите го нарекоха уикенден шпионин. Цяла седмица бил работил като всеки друг, а по бойната пътека тръгвал в събота и неделя, тоест през свободното си време. С тази констатация английските журналисти се опитаха поне отчасти да оправдаят Скотланд Ярд за това, че разкри дейността на Лонсдейл толкова късно и дори съвсем случайно.

Историйката за тайния агент, живеещ като мушица от понеделник до петък и превръщащ се във вампир в събота и неделя, е сполучливо разнообразие за всеки илюстриран седмичник. Друг е въпросът, доколко всичко е истина. Едва ли ще намерим отговор. Тайните агенти не разкриват разписанието си за работа. Гордън Лонсдейл също.

Първата сряда на октомври се появява на банката в аудиторията. Разглежда колегите си, на един се усмихна, на друг веднага се представя и раздрусва ръката му. Ясно му било що за птици са. Получил подробни информации, че именно в неговата група студентите не са типични студенти. Затова и толкова се стремял да попадне в една аудитория с тях.

Всички били от бранша и с опит. Едни имали зад гърба си доста години служба в разузнавателните организации, други дошли направо от Министерството на външните работи, а останалите били военнослужещи от военновъздушните или от военноморските сили, но работели като цивилни и на скромни длъжности.

Университетската атмосфера развързва езиците и руши бариерата на предразсъдъците. През първото междучасие слушателите от курса се заприказват за преподавателя, по обед вече си разказват пикантни вицове, а вечерта отиват заедно на чаша отлежало питие. После идва първата „студентска“ вечеринка и арсеналът от бутилки превръща колегите в приятели.

Томас Поп е канадски дипломат, който трябва да научи китайски език; Гордън Лонсдейл е също канадец. Още от втория ден двамата са неразделни, а когато господин Томас Поп организира за джентълмените пиршество във весела дамска компания, не липсва никога и Лонсдейл. И тъй сред чашите уиски и сифоните се мяркат не само хубави момичета, които знаят как да повишат настроението, но и лицата на други участници в играта.

Гордън Лонсдейл:

„На тези пиршества идваха голяма част от студентите. Сред тях бе и израелският «дипломат» Зуи Кедар. Обичаше водката и смяташе, че пръв ми е показал прелестта ѝ. Зуи бе роден в Палестина и веднъж ми доказваше колко лесно може да се представя за арабин. Някога бил пътувал с тайна мисия за Египет и симулирал, че произхожда от Сирия. Говорел с палестински акцент. Като пристигнал в Сирия пък, се представял за египтянин.

На едно от пиршествата у Томас Поп се запознах с господин Елтън. Официално се говореше, че е държавен чиновник. Не ми беше трудно да установя, че е от военното разузнаване, от неговия пети отдел, известен като МИ-5, преименуван наскоро в МИД. Когато по-късно имах честта да приемам посещенията на господин Елтън в

затвора, той ми разказа колко трудно му било да обясни по какъв начин неговата снимка била попаднала в квартирата ми. (По време на пиршествата полека-лека Лонсдейл направил снимки на голяма част от своите състуденти и ги изпратил където трябва. При обиска на квартирата му намерили снимката на Елтън в едно чекмедже. — Бел.авт.)

В нашия курс имаше и един американец, който се наричаше Бред. Следваше китайска филология в Лондон, защото щяло да му излезе по-евтино, отколкото в Съединените щати, а и за да опознае европейския живот. След няколко месеца той «прогледна» и разбра, че всички наши състуденти всъщност са офицери разузнавачи. Понеже беше американец, другите не го обичаха много. Затова в повечето случаи сядаше до мен. Тогава, когато най-после разбра, ме бутна с лакът и каза тихо: «Знаеш ли, Гордън, с изключение на теб и мен в този курс са все разузнавачи».

Джубоксът е кумир за подрастващите. Момчета и момичета с блажени лица стоят край сандъка от хром и цветни светлини, със слушалка на ухото и с очи, вперени във въртящата се грамофонна плоча. Любимецът изпява последния тон, прозвучава последният акорд на китарата, слушателят напипва в джоба монетата, пуска я и натиска следващия бутон с любимия шлагер. Отново синкопи и отново поглед, отправен към мечтаната далечина, отново сладострастно поклащане на бедрата и немирна игра на пети и пръсти.

Грамофонната промишленост продава сезонната си стока на час по лъжичка. И щом като човек няма трискоростно устройство за сменяне на плочите, а и плочи, които са толкова скъпи, той намира на дъното на джоба си няколко цента и си купува три минути илюзия. Джубоксове има по безистените на Ню Йорк, свирят в Чикаго и Филадельфия, има ги в Рен и в Лас Вегас, навсякъде, където има въртележки и стрелбища с кукли на пружина. Пол Анка е кумир, старият Сачмо Армстронг е идеал на подрастващите девойки, а Бренда Ли — мечта за юношите. Живеем в златния век на ритъма, който ту се нарича бийт, ту кънтри. Джубоксове има в Амстердам, Париж, Хамбург, но само като гъби при сухо лято се появяват и в Лондон.

Ще се намерят ли мисионери на джазовото изкуство, които не ще се изплашат от трудностите на новаторите? В кръчмата със самохвална фирма на Кингс Стрийт в Хамърсмит се появява добре облечен джентълмен на средна възраст, със среден ръст и се обръща към бармана:

— Господине искам да говоря с шефа ви.

— Отзад е.

Няколко крачки зад завесата, олющена врата на канцелария с прекомерно голям надпис ОФИС. Деликатно почукване, но енергично прекриване на прага.

— Позволете да ви се представя. Аз съм Гордън Лонсдейл, представител на фирмата „Аутоматик Мърчандайзинг Лимитид“, и искам да ви направя твърде изгодно предложение. Собственик съм на

няколко мюзикбокса, навярно вече ви е известен джубоксът, монтирам ги на собствени разноси в някои първокласни заведения. Позволих си да включа и вашето сред тях. Чудесна музика, винаги пълно с народ, джубоксът е в центъра на интереса на публиката. Новост, на която известни бизнесмени ръкопляска в Америка. Всички грижи поемам аз, господине. Грижа се за плочите, за ритмичния ход, прибирам и монетите...

Гордън Лонсдейл е изправен пред задачата, която го принуждава да остане още няколко години във Великобритания. А щом завърши курса по китайски език, не може веднага да се запише в друг. Не може да живее в Лондон и като рентиер. А не би посмял да се захване с някаква друга работа. От една страна, ще му остава малко време за истинската му мисия, а от друга — и най-добрият шеф би могъл да означава непредвидени усложнения. Остава едно: частна инициатива, където сам си е господар.

А щом е бизнес, трябва да е изгоден. Гордън Лонсдейл признава, че още в Съединените щати е участвувал в търговията с джубоксове, значи не е новак в тази област. Свързва се с производителя, внася уговорената сума, останалата част естествено на месечни вноски от приходите, после тръгва да обикаля лондонските кафенета и така дълго уговаря собствениците, че всички мюзикбоксове се оказват под негов контрол. А по-нататък е достатъчно два пъти в седмицата да прибира монетите и да проверява дали всички плочи са здрави. Купува си форд, който му бил нужен за обхождането на мюзикбоксовете и за истинската му мисия.

Фирмите „Дъ Танет Трейдинг Лимитид“ и „Пекъм Аутоматик Ко. Лтд.“ са следващите две стъпала в кариерата на разузнавача, който в стремежа да си осигури отлично прикритие се превръща в преуспяващ предприемач. Отначало се сдружава с представителя, от когото получавал мюзикбоксовете. Той му доверил плановите си, за чието осъществяване не му достигали пари. Гордън Лонсдейл намекнал, че ако има нужда, той би могъл да му даде, а после подписал чек за петстотин лири и станал съдружник на фирмата, търгуваща с автомати за продажба на дъвки.

Говори се, че подставил търговски маклер, купил с негово съдействие акции на синдиката „Пекъм Аутоматик“ и станал директор на експортния отдел на фирмата. Назначението си осигурил сам.

Ставало въпрос за търговска организация с няколко филиала. Автомати на фирмата имало във всички квартали на Лондон, господин директорът ги обикалял за проверка и така си уреждал и някои чисто частни работи, които изобщо не засягали фирмата. Във връзка с това може би са се появили и слухове, че Лонсдейл се е срещал често с жени. Че какво друго може да му хрумне на един служител, когато неговият господин директор се качвал изведнъж на колата и изчезвал за няколко часа, освен че тайно посещава любовницата си.

Всички, които по-късно коментираха търговския период от живота на Лонсдейл, бяха единодушни в едно: той е проявявал изключителен търговски талант, бил е необикновено усърден и упорит, работел с такъв ентузиазъм, че би постигнал голям успех, ако бе останал в бранша. Само че на Гордън Лонсдейл му била присърце съвсем друга дейност.

В Лондон се появил шпионин на Гелен, който по задграничния си паспорт се наричал Хайнрих, а работел под псевдоним Хирт. Гордън Лонсдейл получил авизо и започнал да следи неговата дейност. В това действие на пиесата на сцената се появява единственият помощник на майор Лонсдейл, за когото бе споменато. Нарича се Уилсън. Тоест псевдонимът му е Уилсън. Всички останали, а при оживената дейност, която е развивала групата на Лонсдейл, сигурно не са били малко, успели навреме да се „гмурнат“ и да изчезнат зад завесата на своята симулирана, а понякога и истинска професия. Скотланд Ярд не успя да издири нито един от тях. Самият Лонсдейл твърде бегло споменава за още един от групата, за своя радист, който тъкмо навреме преминал отвъд Ламанша.

Уилсън установил, че Хирт е пристигнал във Великобритания с важна мисия. Привидно следвал във висшето военно училище на Северноатлантическия пакт, а в действителност работел за западногерманската разузнавателна служба за отдел „Архив“: частно и старателно засекретена специална служба на генерал Гелен. Като послушен слуга на своите господари генерал Гелен провеждал шпионаж като наемник, разчитайки на облага в бъдещето. Той вярвал, че ще излезе неговата карта, и си подготвял почвата. Възможно е, а дори може би и правдоподобно Хирт да е имал за задача да набере няколко стари ветерани и да възкреси от небитието прекъснатата някогашна връзка на нацисткия абвер в Англия. Явно неговите

действия в Англия били сигнал за тревога: западногерманският шеф на разузнавателната служба започва да шпионира по своя инициатива не само срещу социалистическите страни, но и срещу своите северноатлантически съюзници Великобритания и Съединените щати. Това е важна констатация. Особено като се имат предвид и други факти.

В същото време Гордън Лонсдейл получава указания интензивно да се занимае с проучване на миналото на работещите в развойния отдел на бактериологичния център в Портън. Още при първите проучвания установява, че в института наистина работят няколко германци. Само по себе си това не би било така изненадващо, ако малко след това не пристигнало съобщение от Центъра, че групата е в тайна връзка със Западна Германия.

Гордън Лонсдейл:

„Да, те работеха за британското правителство, но същевременно преследваха и свои цели, които естествено старателно криеха. Несъмнено планове им бяха провокационни и опасни. Със сигурност може да се предполага, че мислеха как да използват практически някои бактерии, които създаваха в портънския институт. Получих заповед да ги обезвредя по възможност така, че никой да не разбере. Но ми позволиха също в случай на необходимост да ги разоблича публично. Лично аз смятах, че Англия не ще използва бактериологичното оръжие за нападение, та нали географското ѝ положение изключва тази възможност. Но в живота си човек разбира, че има разлика между собствените предположения и действителността. Ето защо беше необходимо да се установи точно какво става там и да се вземат проби от материалите, които институтът бе подготвил.“

Лонсдейл успява да получи подробна информация за служителите в портънския център. В повечето случаи материалите се отнасяли за личния им живот и сигурно никой от тях не бил заинтересован да излезе нещо от това в печата.

Гордън Лонсдейл:

„Успях да установя как от година на година растат разходите за британската разузнавателна служба. Можех да пресметна за какво служат увеличените дотации. Установих също така в каква насока върви развитието на британската промишленост за ядрена енергия както за мирни, така и за военни цели. Успях да науча по кой проблем

американци и англичани не се разбират. Моята главна задача бе да събирам текуща информация за всякакви признаци, подсказващи намеренията на САЩ или друга страна от Северноатлантическия пакт за нападение. Навярно е излишно да подчертавам, че успях да си съставя отлична картина на положението. Системата на днешната стратегия е безкрайно сложна, би било неразумно да се очаква, че един агент може да разкрие нейните принципи. Аз обаче събрах поне откъслечни информации. И когато в Центъра поставяха всяка на място, се получаваше цялостна картина, както при детската игра с кубчета.

Такива дребни информации се събират по цял свят. Но на едно място те се трупат и анализират... Мисля, че никой в света не мечтае за невъобразимите ужаси на ядрената война (с изключение на тези, които са по-скоро луди, отколкото здравомислещи). Въпреки всичко би могла да избухне и случайно. Информацията, която събрах за агресивните планове на Пентагона и Северноатлантическия пакт, спомогна за предотвратяване на ядрената катастрофа.“

В Портън в британското графство Уилтшър се намира микробиологичен изследователски институт и не е тайна, че в този всъщност военен изследователски институт работят нацистки учени, а не е тайна и с какво се занимават. По-късно, по време на вьетнамската война, ще се разбере накъде върви развитието в областта на биологичните оръжия, нервнопаралитичните газове и дефолианти.

Когато ръководството на съветското разузнаване дава заповед на Гордън Лонсдейл да се заеме с този изследователски институт, то не драматизира положението. Основанието за заповедта е напълно реално. Още през 1949 година в Хабаровск се състоя процес срещу японски военнопръстълпници, по време на който съветският прокурор Смирнов констатира, че „с най-голямо усърдие японските милитаристи подготвяха бактериологична война, изследваха най-ефикасни средства и тяхното приложение. В рамките на подготовката за бактериологична война те построиха мощни съоръжения за производство на бактериологично оръжие. Японските милитаристи, както и хитлеристите използваха призованата да служи на човешкия прогрес най-съвременна техника за драстично унищожаване на хората.“

Целият свят се противопостави на генералите, които разчитаха на коварното оръжие. Гордън Лонсдейл се опитва да открие неговия производител. Портън е точният адрес. Още в началото на Втората световна война британски учени експериментираха биологични оръжия на остров Груинърд, намиращ се недалеч от шотландския бряг. Там проучиха възможността за бързо разпространяване на заразата на синята пъпка. Четвърт век по-късно, през 1966 година, учените от Портън посещават експерименталния район, провеждат там опити и докладват на Министерството на войната, че територията на острова остава заражена за най-малко още сто години.

Търговската кариера на Лонсдейл е стълбица от немалки успехи. Но все пак едно стъпало неочаквано се срутва и преуспяващият бизнесмен се оказва на земята. Но в края на краищата и крахът е достоверно доказателство за това, че Гордън Лонсдейл е истински търговец.

Фирмата „Пекъм Аутоматик“ доставя автомати за продажба на дъвки. И както обикновено се случва в търговията, при разговора между хората и при обмяната на мнения пръква идея. Един ден директорът на експортния отдел се върнал от търговско пътуване и споделил със своите съдружници приятната новина. Сделката с Италия за триста хиляди долара му била в кърпа вързана. „Пекъм Аутоматик“ може да доставя не само автомати, но и самите дъвки.

Когато са подръка суровини, не е нужен кой знае колко голям капитал, за да започне производство на дъвки. Съдружниците се събират, вземат молив и хартия и изчисляват печалбата, която ще им донесе производството на стоката за техните автомати. Намират помещения, купуват машини и когато вече всичко е готово за пристъпване към производство, сделката се осуetyава. „Пекъм Аутоматик“ обявява фалит.

Собствениците на фирмата понасят банкрута като истински мъже. Лонсдейл им казал, че съжалява, грабнал куфарите си и привидно заминал за канадските си латифундии, където искал да намери още капитал. И макар че изпратил на приятелите си няколко писма с печата на канадската поща и дори картичка от Ванкувър, изглежда, бил на съвсем другия край на света. От една страна, от този период е запазена снимка от Варшава, на която е с малкия си син, а от друга — от спомените му може да се подразбере, че е бил в отпуск при

семейството си и по този случай по всяка вероятност е посетил и Центъра.

Търговецът не бива да се разколебава нито от частичния неуспех, нито от пълния крах. Лонсдейл отново се появява в Лондон, привидно завръщайки се от Канада, с пари в джоба и се впуска с ново увлечение в бизнеса. Още през март 1960 се появява като представител на собствена фирма на Деветия международен панаир на изобретенията в Брюксел, където представя световноизвестната новост за автомобилисти — автомашинната ключалка.

Тази историйка звучи като фарс. И ако не бе подкрепена с факти, никой автор не би могъл да убеди някого с разказа си, толкова е невероятна. Лонсдейл започнал отново да се занимава с търговия, през август 1959 година научил, че фирмата „Мастър Суич Къмпани“ търси директор и същевременно съдружник с дялов капитал, за да може да произвежда главоломната новост — секретната ключалка, която ще предизвика фурор в света. Само си представете, шофьорът на лека кола или на камион ще може да заключи по най-простия начин капака, резервоара за бензин, багажника и всички врати. Просто гениално изобретение.

Не е установено дали автоматичната секретна ключалка (Лонсдейл я нарича дори електронен предпазител) действително е предизвикала толкова голяма сензация сред автомобилистите. Изглежда, че не, защото вече не се чува и дума за изобретението. Но Гордън Лонсдейл и неговият съдружник получават за експоната златен медал на Панаира на изобретателите. Журито определя секретната ключалка на Лонсдейл за най-добро английско изделие. Рядко някой разузнавач е получавал подобно публично признание.

От библейски времена до наши дни разузнавачът е странен герой. Той е олицетворение на смелостта и безкористността, но същевременно е и едно необходимо зло. Величието на неговите дела се разкрива в повечето случаи с голямо закъснение. При това тайните агенти трябва да преодоляват невъобразими препятствия при лова на строго секретни данни. А когато най-после ги държат в ръцете си, те тепърва трябва да решават най-важното: как да ги предадат безопасно и незабелязано на ръководителя.

През Втората световна война нацистките техници от секретната служба откриха възможността за миниатюризация на фотографираните секретни материали. Във военната история влезе понятието микроточка. За известно време тя имаше превъзходство в тайното предаване на информация. След това другата страна разкри принципа на тази новост, научи се да разчита микроточките и край на сензацията. И едните, и другите се върнаха към радиостанциите.

По време на пребиваването си в Лондон Гордън Лонсдейл се настанява на два пъти в разкошната „Уайт Хаус“. Когато се настанил за първи път през 1955 година, колата за доставки на фирмата „Селфридж“ му докарала веднъж нов радиоприемник. В това нямало нищо необикновено, още повече че радиоприемникът бил обикновен. Можел да се купи във всеки голям универсален магазин. Бил произведен от фирмата „Буш“ и тя го нарекла „Колониал“. Цена — тридесет и седем лири. Подобно на много други серийно произведени радиоприемници „Колониал“ имал твърде чувствителен късовълнов обхват.

„Намираще се върху шкафа в моята всекидневна в «Уайт Хаус» и бе така невзрачен, че едва ли някой би го погледнал повторно. Кутията му бе полирана. Поставих върху нея малко копие от известната брюкселска фигурка «Манекен пис» — пишкащо момченце.

Този на пръв поглед невзрачен радиоприемник бе гласът на моето върховно командване в Москва. По време на една от предишните срещи определихме няколко честоти, на които да предават

за мен инструкции, и уговорихме също часовете на предаване. Предаваха инструкциите обикновено между три и четири часа сутринта. Съобщенията естествено бяха шифровани. Дори и да ги беше подслушвал някой, което не допусках, не можеше да разкрие техния смисъл.

Естествено трябваше да имам възможност да говоря със своето върховно командване. Затова трябваше да намеря сигурно скривалище за моята сто и петдесетватова радиостанция. Не търсих дълго. Постоянно се срещах с Крогерови. Между другото те се преместиха от първоначалното си жилище в Пендър Райз в Катфорд и къщичката на Кранли Драйв номер 15 в Райслип. Намираше се недалеч от военната база на военновъздушните сили на Съединените щати, където околността бе направо обрасла с антени. Едва ли бих могъл да намеря по-добро място. Тук не можеха да открият радиостанцията.“

Гордън Лонсдейл грешеше.

Скотланд Ярд успява да открие райслипската радиостанция, без дори групата за засичане да използва пеленгаторни коли или да подслушва секундните предавания. Достатъчно било съвсем случайно сержант Хоскинс да се сблъска с посредствения господин Хаутън, застарелия бонвиван, алчен за пари и неспазващ никак законите на конспирацията. Изпращат по петите му група цивилни полицаи и край на тайната. После колата на инспектор Смит спира пред градинката на къщичката на Кранли Драйв, детективът слиза и позвънява.

Отваря му антикварят Крогер. Той е на петдесет години и изглежда добре. С интересно лице и уверен поглед. Смит се легитимира с тенекиената значка, окачена на верижка. Питър Крогер представя новозеландския си задграничен паспорт. Заявява, че се прехранва от продажба на редки издания и исторически ценни книги. Инспектор Смит арестува Джон Питър Крогер. После го помолва да бъде така любезен да извика долу съпругата си. Когато Хелън Крогер идва в хола, арестува и нея.

Кои са съпрузите Крогер и каква роля изиграват в случая Гордън Лонсдейл? Явно са били дълбоко посветени в тайната мисия на разузнавача. Несъмнено той им е вярвал, след като им е поверил радиостанцията.

Не е единодушно мнението за мястото на съпрузите Крогер в портландската група. Дори и Гордън Лонсдейл не внесе яснота в

загадката. Напротив, това, което писа за семейство Крогер, невинаги звучи еднакво. В някои отношения неговите изявления изглеждат спорни или противоречиви. Макар да нямаме възможност да проверим с точни методи истинските доводи или да разгледаме всички възможни подбуди, ще се опитаме да съставим правдив портрет на тази немлада, на пръв поглед солидна, смела и целеустремена съпружеска двойка.

„Ако трябва да се върнем към радиостанцията, която Скотланд Ярд откри в къщата на Питър Крогер, трябва да заявя, че тя бе резервна. Трябваше да я използвам само в краен случай. Може би само когато трябваше да предупредя Центъра за опасност от ядрено нападение срещу социалистическите страни. Ако някой си е мислил, че Питър и Хелън Крогер биха могли да обслужват станцията, значи няма понятие от техника. Не можеха да предават, дори и да знаеха за съществуването на станцията в техния дом. За предаване на оперативни сводки имах на разположение квалифициран радист. Той работеше със собствена радиостанция. Пристигна във Великобритания няколко месеца след мен. През декември 1960 година му казах да изчезва колкото се може по-скоро от Англия. Послуша ме и изчезна.“

Инспектор Смит арестува Питър и Хелън Крогер. Те приемат това спокойно и, изглежда, дори с известен респект. Госпожа Крогер пита дали може да включи електрическия бойлер, преди да излезе от къщи. Докато се върнат, ще им се стопли водата. Макар и убеден, че нито тя, нито нейният съпруг ще се върнат тъй скоро в еднофамилната къща в Райслип и дълго време не ще се къпят в собствената си вана, инспектор Смит кимва, може би за да не изплаши твърде много арестуваните.

Хелън Крогер отива в банята с чантата си в ръка. Инспектор Смит я помолва да я остави на масата. Хелън Крогер отказва. Инспектор Смит дръпва чантата, но тя я стиска здраво. Известно време се разправят двамата. Питър Крогер наблюдава мълчешком. Още от самото начало му е ясно, че жена му е влязла в неравна борба, и също така съзнава, че не може да ѝ помогне. И тъй той стои настрана, необяснимо спокоен, макар да разбира, че в този момент се поставя на карта всичко.

Най-после чантата е в ръцете на инспектор Смит и госпожа Крогер вече не бърза да включи бойлера в банята. Двамата арестанти наблюдават своя противник. А той бърка в чантата и изважда бял плик.

В него има писмо, написано с кирилица. Подател: Гордън Лонсдейл. Получател: съпругата му. Но това не е единственият трофей. Хелън Крогер е скрила между пудриерата, червилото и огледалцето още три малки стъклени пластинки. Очевидно наподобяват стъкълца за микроскоп. Но те наистина са за микроскоп. Когато по-късно инспектор Смит ги предава в техническата лаборатория на Скотланд Ярд, там установяват, че едва доловимите тъмни нетна, залепени по стъкълцата, са микротоочки и съдържат удивителна информация.

На едното има микрофотография на писма, писани от съпругата и децата до Гордън Лонсдейл. На втората микротоочка експертите откриват много сложен шестзначен код. Третата микротоочка съдържа освен маловажни подробности и списък на осем лондонски улици, определени като място за срещи на свързките.

В чантата на Хелън Крогер има обикновено писмо, както и други чужди писма на микрофилми, някои дори подготвени за четене под микроскоп. Тя не е написала и не е получила нито едно от тях. Агентите на Скотланд Ярд преценяват, че е работела в групата на Лонсдейл като технически сътрудник, грижила се е за спомагателната лабораторна работа, фотографирала е документите и е правела микрокопия. И ако се окаже, че тяхната преценка е правдива, значи, че денят, в който инспектор Смит е арестувал семейство Крогер, е щастлив ден за него. Навярно те са осведомени почти за всяка стъпка на сътрудниците в групата.

Оказва се, че господата от Скотланд Ярд са хранили прекомерно големи надежди. Скоро инспектор Смит разбира, че нито Хелън Крогер, нито нейният съпруг са от тези, които ще се стреснат от първите заплахи на следователя. С пот на лицето агентите на Скотланд Ярд трябвало буквално да измъкват и най-малката халка от веригата на предположенията относно попадналия в ръцете им материал. Понякога това били ребуси. Впрочем не всички халки били логично свързани. А Питър и Хелън Крогер мълчали.

Еднофамилната къща в Кранли Драйв не била голяма, но въпреки това обискът, извършван от техническия щаб на Скотланд Ярд, продължил повече от седмица. Експертите снимали всеки сантиметър, изследвали, чукали и правели химически анализи. Чиновничките пишели предълги протоколи и подробни описания на намерените предмети. Инспекторите, които участвували в обиска,

имали чувството, че халюцинират. Не минавало дори и час, без да открият нещо интересно. Онези, които са запознати със случая полковник Абел, при описанието на трофеите от райслипската къщичка ще си спомнят куриозните предмети от нюйоркското ателие на художника Емил Голдфус. Както изглежда, производството на тайници не било само негов патент.

Съпрузите Крогер купували и продавали ценни книги. Питър Крогер ги държал понякога вкъщи, следователно изглеждало съвсем логично, че поставил на вратата твърде масивна секретна брава и на всички прозорци ламаринени кепенци със стоманени резета отвътре. Сама по себе си тази далновидна мярка не би трябвало да бъде сигнал за подозрение. В края на краищата съпрузите Крогер били сключили и застраховка срещу кражба на сума 2750 лири именно защото имали в къщата си редки издания, а дори съвсем възможно е тъкмо застрахователният институт да е поставил въпроса за тази необикновена система от предпазни мерки.

И за микроскопа, който служителите от Скотланд Ярд открили в спалнята, би могло да се намери някаква мотивировка. Някои стари екземпляри трябва да се разглеждат под микроскоп. Но не като препарати върху стъкълца. Нещо повече, стъкълцата, които съпрузите Крогер имали като резерв, били същите като онези, които Хелън Крогер носела в чантата си. Върху тях имало микроточки, готови за разчитане.

Полицаяте открили в жилището сравнително големи суми в наличност. В чантата си Питър Крогер имал двеста лири в банкноти по пет лири, в кафява книжна кесия намерили шест хиляди щатски долара в банкноти от по двадесет долара, а на тавана под изолацията на покрива агентите на Скотланд Ярд открили тайно скривалище и в него малко съкровище: 2563 долара в банкноти, 230 долара в американски туристически чекове и десет лири в британски туристически чекове.

Както се оказва по време на последвалия съдебен процес, в райслипската къщичка полицаяте открили доста компрометиращ материал. Много от намерените неща послужили на обвинението като веществени доказателства.

Още от самото начало инспектор Смит бил убеден, че съпрузите Крогер не са само преуспяващи търговци, а са имали и друго, важно занимание. А след като получава върху бюрото си и новозеландските

задгранични паспорти с фалшиви имена, намерени сред томовете в библиотеката, и след като установява, че по данни са издадени през 1954 година от консулството в Париж, той вече не се съмнява, че следата, която го е довела до къщичката в Кранли Драйв, е истинска.

След подробен обиск върху бюрото на инспектор Смит се трупат и други доказателства: манерка с две тайни прегради, електрическо фенерче с тайна кухня, а между страниците на Библията намират целофанено фолио с тънък слой чувствителна емулсия. Хелън Крогер би могла да си приготви филм за микроточки.

Изключителна изненада представлявала настолната запалка марка „Ронсън“. Тя имала тайна преградка и в нея два свитъка микрофилми. Когато служителите от Скотланд Ярд ги прожектирали в тъмно помещение на екран, сърцата им подскочили от вълнение. Те държали в ръцете си изключително доказателство.

По-късно съдебният експерт дава следното обяснение:

„Откритието съдържа почти изцяло списъци на позивни за тайна радиовръзка на групата. В първите три колони виждаме трите най-важни данни. Те се менят според датата, часа за предаване и дължината на вълната. Навярно московският Център е приемал сигнала. На втория план са дадени позивните за редовни донесения, които разузнавачите трябвало да предават винаги в първата и третата събота на месеца. Както виждаме от списъка, това са без изключение наименования на съветски градове и реки. Третата комбинация съдържа шифри за съобщения, предавани винаги в понеделник, и се състои също от руски позивни, писани с кирилица.“

Освен това оперативната група намира в тайника на настолната запалка шест свитъка микрофилми със специален код, който може да се каже, че е неразгадаем. Може би ще си спомните, че за подобни шифри стана дума и на процеса срещу полковник Абел. Кодът не може да се разкрие само защото радистът използва всеки шифър само веднъж, никога не го повтаря, следователно не може да се проследи нито системата, нито правилата, по които кодът е съставен. Впрочем такива правила изобщо не съществуват. Това са случайно групирани знаци, предназначени само за еднократно ползване. Всички микрофилми от запалката са обработени химически с калиев перманганат, така че при най-малкото загреване се самозапалват и изгарят.

Питър Крогер търгувал със стари издания. Но в неговата всекидневна бил намерен радиоприемник, който на пръв поглед изглеждал като от първите години на века. Черни копчета със скала, бутон за включване и изключване и слушалки. Но когато техниците от Скотланд Ярд, поразгледали тази старинна вещ отблизо, установили, че е високочестотен късовълнов приемник с приставка за магнетофон.

С такъв апарат разузнавачът може да приема радиोगрами, предавани с висока скорост. Радистът записва съобщението върху магнетофонна лента с нормална скорост, а когато предава съобщението, увеличава многократно оборотите. Всеки случаен слушател вместо радиograma чува само секундно свистене. Едва след като приемащият го запише на магнетофонна лента и го пусне бавно, може да разчете морзовия текст, да чуе цифрите на кода и да се опита да дешифрира съобщението. Само случайно може да се засече подобна секундна радиograma. А съвсем не е възможно да се засече радиостанцията в такъв кратък интервал. Докато работникът от контраразузнаването разбере, че краткото свистене може да означава предаване, то свършва.

По всичко личало, че съпрузите Крогер са страстни фотолюбители. Поне според обзавеждането на банята, която лесно можели да превърнат в отлична лаборатория с първокласно оборудване. Агентите на Скотланд Ярд намерили в жилището на Кранли Драйв и фотоапарат марка „Практика“, но той не бил на Крогерови. Както се оказало по-късно, Гордън Лонсдейл го бил оставил там на съхранение.

Инспектор Смит организирал великолепно акция. Такъв основен обиск при толкова трудни технически условия се правел веднъж на двадесет години. Впрочем техниците трябвало да го извършат незабелязано. Дори и най-близките съседи не трябвало да разберат, че в дървената къщичка на Кранли Драйв има полиция или дори, че претърсва къщата от тавана до мазето с всички средства на съвременната криминалистика.

Хелън Крогер била съвременна домакиня и кухнята ѝ също била обзаведена съвременно. Инфрагрил, миксер, автоматична електрическа печка и естествено хладилник. Обикновен тип, но малко екстравагантен. Отдолу имал колелца като старите шевни машини. Необикновеното винаги е подозрително.

Агентът на Скотланд Ярд го дръпнал настрана. Под него имало линолеум, като в цялата кухня, но тъкмо тук бил наставен. Ако хладилникът не бил на колелца, без всякакво съмнение би могло логично да се каже, че са го поставили там тъкмо за да прикрива мястото, където така грозно бил съединен линолеумът.

Техникът си помагал с чукче. Почуквал по пода. Получавал се ту плътен, ту глух звук. Разлика в резонанса се получавала тъкмо там, където преди това бил хладилникът. Техникът пъхнал в цепнатината на линолеума нож и задърпал. Лесно издърпал линолеума, защото не бил залепен. На пода се появил капак.

После всичко тръгнало бързо. Почакали да дойде и фотографът. Той направил репортажна серия от документални снимки за хода на отварянето на скривалището под пода. Първо иззидана шахта, покрита с бетонна плоча. Под нея дървен капак и след това подземно скривалище. В последвалия протокол на Скотланд Ярд за извършения обиск се появява констатацията, че в тайното скривалище, разположено под пода на кухнята в дома на Питър и Хелън Крогер, са намерени пет найлонови чувала, един от юта, един книжен чувал и зелена табла. В един от найлоновите чували била поставена мощна късовълнова радиостанция с обхват от Лондон до Москва. Тя била оборудвана с последните технически постижения, с феритна антена в капака на кутията и магнетофон за записване при различни скорости.

Намерените предмети, заедно със съдържанието на пазарската чанта на мис Бънти Джий и някои други факти, които инспектор Смит междувременно разкрил в миналото на арестуваните, предвещавали сензация. Но все още не трябвало да се стига до нея. Шефовете на Скотланд Ярд и пети отдел на военното разузнаване наредили да се работи тихомълком, за да не възникне у обществеността дори и сянка от подозрение.

Инспектор Смит имал основание за тази прекалена потайност. Запазеното в тайна арестуване на съпрузите Крогер от досадните журналисти играло важна роля в неговия план. От това зависел успехът на акцията.

Полицията разполагала с доказателства от жилището на съпрузите Крогер и те не били малко. Но дали целият този атрактивен шпионски реквизит е помогнал за разкриването на истинския живот на мъжа и жената, който, макар и съзнавайки поражението си, се

държали спокойно като хора, знаещи риска на своята професия? Естествено инспектор Смит стигнал до убеждението, че Крогерови са съветски разузнавачи и че е голямо тяхното участие в дейността на портландската група, ръководена от Гордън Лонсдейл. Но това било всичко, което знаели за тях. Кой са те всъщност? Кой са истинските им имена? Откъде, кога и защо са пристигнали?

Можеше да се предположи, че Гордън Лонсдейл ще помогне по време на процеса да се повдигне поне малко завесата на тайната около миналото на Крогерови. Тъкмо обратното. Гордън Лонсдейл, Питър и Хелън Крогер решават да не дават никакви показания. Но за голяма изненада на журналистите и съдебните заседатели Гордън Лонсдейл нарушава този принцип в хода на процеса и помолва съда да му разреши да направи изявление, отнасящо се до съпрузите Крогер. Журналистите подготвят бележниците си, най-после ще се хвърли малко светлина върху личността на антикваря и неговата жена. Гордън Лонсдейл разочарова слушателите. Изявлението му предизвиква нови съмнения, нови усложнения и нови догадки.

„Правя тази декларация, защото не искам да допусна съпрузите Крогер да страдат за нещо, което съм извършил единствено аз самият, като скрих някои вещи в жилището им. Познавам съпрузите Крогер от 1955 година. (Бил се запознал с тях в Париж непосредствено след първата среща с Жан и си уговорил с тях среща в Лондон. — Бел.авт.) След кратко време станах близък приятел на Питър Крогер. Последните две-три години ги посещавах често и понякога оставах в дома им в събота срещу неделя.

Винаги когато заминавах извън Райслип, Питър Крогер ми даваше ключа от къщата и ме молеше, докато ги няма, да стоя у тях, тъй като имаше антикварни книги на стойност няколко хиляди лири стерлинги. Знаеше, че живея в малък апартамент на мебелиран пансион. Естествено от жилището ми имаше ключ и персоналът. Именно това бе причината, поради която скрих някои свои неща в дома на Крогер. Бях оставил там например фотоапарат марка «Практика» на стойност двеста лири, фото принадлежности и още някои дребни неща.

Някъде през юли миналата година подарих на господни Крогер по случай рождения му ден запалка и две дървени подпорки за книги. Изглеждат като тези, които може да се купят навсякъде. Както видяхте

сами, в тях имаше тайни прегради с различни предмети. После те бяха представени на съда като веществени доказателства.

Дори при съвсем повърхностно сравнение е ясно, че схемата на часовете за предаване, намерени у Крогер, е само копие от таблиците, които полицията намери в моя апартамент. Накратко искам да обясня, че тези предмети, които служат като веществени доказателства, са моя лична собственост, а в някои случаи те са подарени от мен на семейство Крогер. Става въпрос за запалката марка «Ронсън», за микроскопа, манерката, фотосветкавицата, кутията с целофан и няколкото парчета хартия, както и тези две хиляди петстотин шестдесет и три долара, намерени на тавана.

Често използвах банята на семейство Крогер като лаборатория за проявяване. Също така много от химикалите, намерени в тяхното жилище, са мои. По едно време се занимавах с микрофотография. Успях да произведа целофановата лента, намерена от полицията. Когато понякога оставах временно в жилището на Крогер, пишех на тяхната машина. Една от информацията, представени на съда като веществено доказателство, е написана именно от мен на пишещата машина на Крогер.

Веднъж, когато те бяха заминали и аз останах в къщата сам, в основите ѝ открих подходящо място за скривалище. В него после оставих на съхранение за по-дълго време късовълновия предавател и някои други предмети.

Положих голямо старание да замаскирам добре скривалището. Беше ми ясно, че съпрузите Крогер ще имат големи неприятности, ако някой открие случайно скривалището. Затова реших, ако все пак нещо такова се случи, да им осигуря задгранични паспорти на чуждо име.

Снимах съпрузите Крогер и после залепих снимките им на паспортите. Поставих ги в кожена папка и я скрих в дома им. Ако служителите от полицията бяха изследвали отпечатъците на пръстите по предавателя, щяха да разберат, че нито един от тях не е на съпрузите Крогер.

В деня, в който бяхме арестувани, тоест в събота на седми януари, аз бях с госпожа Крогер на покупки. Тя купи юрган. Продавачът даде касовата бележка на мен. Намерих я, когато се върнах у дома. Разбрах, че съм забравил да я дам на госпожа Крогер, и си рекох, че трябва да я запазя. По време на покупките дадох на госпожа

Крогер един плик и я помолих да го отнесе въщи. В него имах някои служебни документи, та не исках да ги нося със себе си вечерта на мястото, където се готвех да отида.

Ясно ми е, че е късно да искам да се коригират нещата, но въпреки това се надявам, че при тези обстоятелства ще мога поне да поема цялата отговорност за своите постъпки без оглед на това, какви ще бъдат последиците за мен.“

Печатът окачества декларацията на Лонсдейл като празен жест, рекламен ход и отчасти като израз на колегиалност към семейство Крогер. Думите му обаче правят добро впечатление. От тях проличава ясно, че се стреми да спаси това, което може, но не за себе си. Напротив, смята за излишно да дели вината с други участници. Само че Лонсдейл възнамерява, а друг решава. В случая Скотланд Ярд!

Впрочем там вече са направили едно разкритие, за което не знае нито Лонсдейл, нито семейство Крогер. За инспектор Смит е също така голяма изненада. Само че в момента той вече бил спокоен. Още през есента на 1960 г. бил дал нареждане да се следят антикварят и неговата жена и от самото начало имал чувството, че не трябва да се задоволява само с констатацията, че това е просто едно семейство на име Крогер, което продава стари книги, води порядъчен живот и всички го обичат. Но тогава още нямал основание за подробно проучване на техния живот.

Инспекторът е търпелив и дочаква момента. И след като по-късно в къщата на Крогер намират паспортите с фалшиви имена, подозрението на Смит придобива конкретна форма и той вече има основание за полицейско дирене. Нарежда да снемат отпечатьци от пръстите на Питър и Хелън Крогер и в рамките на международното сътрудничество на криминалните централи поисква идентификацията им според международните обозначения, определени от Интерпол. От Вашингтон пристига депеша:

„Централната картотека на ФБР съобщава: отпечатьците на пръстите са идентични с тези на регистрираните граждани на САЩ Морис и Лона Коен. Местожителство неизвестно.“

Преди и по време на процеса журналистите се интересуваха главно от задкулисният любопитни моменти в живота на обвиняемите. Предполагаха, че Питър и Хелън Крогер не ще да са така неопитни, както иска да внуши Лонсдейл на съдебните заседатели с декларацията си. В голямата игра, която се е разигравала, няма място за любители. Семейство Крогер, тоест Морис и Лона Коен, не са били нито любители, нито начинаещи. Американският публицист Грамонт писа за тях: „Биографията им отговаря на класическия пример на американски комунисти, които излязоха от партията, за да продължат да работят за Русия в нелегалност“.

Бащата на Морис бил преселник, евреин, но не и магнат. Пристигнал в Америка от Русия преди революцията, тъй като не понасял тамошните несигурни отношения. В Бронкс отворил зарзаватчийница. Тя не била нито златна мина, нито осигурявала безоблачен живот, но все пак била в състояние да изхрани семейството.

Момчето завършва основното си образование и кандидатствува в Джеймс Мънро Хай Скул и завинаги влиза в спортните летописи на института. По-специално умее да играе футбол. Във всяко американско училище това означава половин успех. Той е популярен, добросърдечен, зачита спортната чест и се държи съобразно с нея. Умее да се погрижи за съотборниците си като по-възрастен добър роднина и затова започват да го наричат Батко Морис.

Така преживява типичната за обикновения американски гимназист младост, играе честно и би дал живота си за честта на клуба. А когато през 1927 година в значителна степен допринася за победата на своя отбор, той става местна звезда и за него почват да говорят в цялата област. Умее да рита топка, но не му вървят физиката, геометрията, историята и някои други предмети, с които педагозите отклоняват вниманието на гимназистите от системните тренировки. Любимецът на публиката не трябва да се страхува за дипломата си, тъй като в Америка дори и учителят не смее да се противопоставя на общественото мнение. А може би тъкмо поради това, че става въпрос

само за състава на футболния отбор „Мисисипи Стейт Юнивърсити“. Батко Коен умее да води топката като бог, затова получава стипендия и влиза като крило в университетския отбор. А понякога и учи.

Пътят на изгряващата звезда в Америка е застлан с долари. Залязващият фаворит прилича на есенен лист. Пада от горе и хората го тъпчат. При един мач Морис си наранява крака. Футболистът с изкълчено коляно е като Дон Кихот на игрището. Така асът става активен треньор, защото трудно се изоставя спортът.

Цели десет години Баткото работи в своята област, а през последните години в отбора на Университета в Илинойс. При това едва-едва изкарва изпит след изпит. И когато дипломата му е вече в кърпа вързана, прави съвсем неочаквано житейско салто.

Навярно е бил закърмен с войнственост и е бил прекомерно смел. Още през студентските години бил отявлен комунист. Неговата постъпка потвърждава това. През 1937 година изведнъж решил, приготвил си куфарите и изчезнал от общежитието. Не след дълго се появил в нюйоркското пристанище с американски задграничен паспорт под името Израел Олтмън. Младият спортист с древно име постъпил като доброволец в бригада „Ейбрахам Линкълн“, за да участва в испанската Гражданска война. След няколко дни отпътувал за Мадрид. Не криел симпатиите си към комунизма и искал да провери политическите си убеждения на практика.

А когато след 1938 година се завърнал в Съединените щати, той се свързал със съветското търговско представителство в Ню Йорк „Амторг“ и помолил да бъде назначен на работа. Навярно били доволни от него, защото след година на Световното изложение в Ню Йорк станал един от управителите на съветския павилион. Ходел на работа и вместо на игрището действувал в профсъюзите. Би могло да се каже, че нямал нито миг свободно време, но въпреки това всеки ден се срещал със своето момиче.

Повечето от живеещите в Америка са преселници, Лона Тереза Петко е една от тях. Някога нейните родители избягали от Полша, но тя била родена в Адамс в щата Масачузетс. С Морис Коен се запознала в Ню Йорк, където се оказала при доста авантюристични обстоятелства.

От малка била упорита и безкрайно честолюбива. Навярно не й харесвало в Адамс. Не е изключено да не е понасяла потискащата

еснафщина и ненужната скромност на родителите, които и отвъд океана не се отърсили от тях. Просто един ден тръшнала вратата и избягала от къщи. Била точно на четиринадесет години.

В Ню Йорк имала късмет, защото на Парк Авеню намерила работа като бавачка в семейството на господин Уинстън. По всяка вероятност мястото не е било чак толкова лошо, но въпреки това Лона Тереза Петко скоро го напуснала. На единадесети юни 1941 година в Норуич в щата Кънектикът се омъжила за Морис Коен — помощник-учител в първоначално училище. Да, някогашният боец от бригада „Ейбрахам Линкълн“ междувременно станал учител.

Дълго време американското обществено мнение не искаше да допусне мисълта, че фашизмът може да бъде заплаха и за Новия свят. Преди Коледа с нападението си върху Пърл Харбър японците убедиха и последния янки, че не остава нищо друго, освен да се покаже на Хитлеровата ос авторитетът на американското оръжие. Отрядите на ФБР арестуваха много японци и други съмнителни елементи, а същевременно синовете на нацията обличаха изгладените униформи.

Морис Коен постъпва на военна служба. И макар да има боен опит от испанската Гражданска война, (а може би тъкмо затова) служи в тила. Изкарва две години в кухнята на полка в Аляска. Но успява по съседски да отскочи до Канада. А когато съюзниците се готвят да минат Ламанша, заедно с американските части се разполага на лагер във Великобритания. След дебаркирането остава в един от европейските гарнизони, а в края на 1945 година завършва и неговата военна служба. Морис Коен съблича униформата, измъква от гардероба цивилните дрехи, качва се във влака и заминава при съпругата си.

По-късно, когато Гордън Лонсдейл и семейство Крогер бяха изправени пред съда и процесът се превърна в първокласна сензация, възникнаха предположения, с които журналистите се опитваха да попълнят оскъдната информация за миналото на Крогерови. Фантазията помагаше да се запълват празнините, детективският опит на репортерите също намери приложение и мнозина публицисти разкриха повече неща, отколкото агентите на Скотланд Ярд. Така се появиха епизоди, които дообрисуваха биографията на Морис Коен и съпругата му Лона. Никой не можеше да провери тяхната правдивост, никой не потвърди, нито пък опроверга тяхното съдържание.

След войната Морис Коен бил преподавател в училището на Лексингтън Авеню и на Двадесет и шеста улица, а бил настанен със съпругата си на Седемдесет и първа. Живеели скромно. По онова време вече бил работел за съветското разузнаване. На територията на Съединените щати групата била ръководена от Джек Соблън. По-късно на негово място отишъл полковник Рудолф Иванович Абел и бил поел под свое командване и семейство Коен.

Когато американското ФБР обвинява съпрузите Розенберг в предполагаем шпионаж и разкриване на атомната тайна на Съветския съюз, Морис Коен бил изтеглил спестяванията си от банката и казал на познатите си, че заминава на Запад. Щял да работи като сценарист в Холивуд. Напуснал жилището си в Ню Йорк, но в Холивуд никой никога не го бил виждал. Сведенията потвърждавали, че заминаването му било съвсем внезапно. Дори Лона Коен не успяла да си прибере тоалетите, оставила в жилището някои лични вещи и дори бижута. Една жена може да направи това само в краен случай.

Установено е, че следващата спирка по житейския път на семейство Коен е Австрия. Оттук Морис Коен писал до новозеландското консулство в Париж, изпратил на консула някои документи, от които се виждало, че името му е Крогер и че е новозеландски поданик. Моли за издаване на задгранични паспорти за себе си и за съпругата си, тъй като иска да се пресели във Великобритания, където ще отвори антикварна книжарница.

Пред съда се подхвърля въпросът, дали в този период семейство Крогер са сътрудничели и с кого. Появява се дори и мнението, че са се срещнали в жилището си с полковник Абел. Той бил в Лондон и се представял тук като Милтън — художник. Всичко това са предположения. Инспектор Смит не успява да уточни напълно тази част от живота на семейство Крогер. По-голям късмет имал при проследяването на миналото на съпругеската двойка на територията на Великобритания.

Съпрузите Крогер купили от някакъв пенсиониран полицай къщичката в Райслип и му заплатили в брой пет хиляди лири. Отначало Морис отворил малко магазинче в Странд, посещавал търговете за стари издания, спечелил си няколко постоянни клиенти и ги снабдявал с американска антикварна литература. От време на време слагал в куфара няколко редки издания и заминавал с тях за Женева

или Париж. По-късно инспектор Смит се опитва безрезултатно да докаже, че именно в тези стари редки книги Морис Коен пренасял през границата тайни сведения, умалени до микрочетки. Антикварят затворил магазинчето през 1956 година и продължил да търгува само от дома си в Райслип. И доколкото разполагал с редки издания, съхранявал ги вкъщи. Затова бил поставил секретни брави, затова къщичката в Райслип имала жалози. Крогер минавал за джентълмен в своя кръг. Грижел се за фигурата си. Дори и в този момент не забравял спортното си минало. Израел крикет като състезател, съседите го виждали всеки ден да тренира с щанги в градината.

Неговата съпруга участвувала в обществения живот на елита от предградието. Устройвала детски следобеди и дори съседките не клюкарствували по неин адрес. Напротив, всички наоколо обичали семейство Крогер. Никой от съседите не подозирал, а и те самите също, че къщичката е наблюдавана от полицията, че полицаите от Скотланд Ярд точно записват кой кога е дошъл и кога си е тръгнал, че следят на всяка стъпка усмихнатия антиквар и любимата му жена.

След арестуването на Лонсдейл и съпрузите Крогер инспектор Смит устроил още една странна акция. Трудно е да се намери логично обяснение за нея. Постигнатият резултат е също най-малкото съмнителен.

Естествено Скотланд Ярд се опитвал да скрие арестуването на Лонсдейл и Крогерови, за да може оперативната група да има възможност да разкрие и други сътрудници на Лонсдейл, за които още нищо не се знаело. Акцията била безуспешна. Още на другия ден във вестниците се появило съобщение за арестуването на вражеските агенти. Но въпреки тази очевидна трудност инспектор Смит се опитал да извърши заблуждаващ маньовър.

На девети януари, половин час подир обед, тоест два дни след арестуването на Лонсдейл, инспектор Смит наредил радиоприемниците на подслушвателния център да бъдат настроени на дължина на вълната, посочена за този ден и час в таблиците, намерени сред реквизита на Лонсдейл. Същевременно до своите апарати седели дежурните по пеленгуване. Те трябвало да локализират тайната радиостанция, ако все пак се обади.

Точно в определеното време радистът чул в слушалката позивните и приемащата радиостанция записала на магнетофон

съобщението. Не е известно Скотланд Ярд да е успял да изготви фалшива депеша и да я предаде като симулиран отговор и като доказателство, че групата още работи. Дори и електронните мозъци на центъра за дешифриране на Скотланд Ярд не успяват да разгадаят секретния код, по който били зашифровани информацията на Лонсдейл.

Макар да изглеждало, че става въпрос за съвсем нелогичен извод, инспектор Смит и неговият щаб повтаряли същия опит още десет дни след арестуването и на осемнадесети януари подслушвателната станция на Скотланд Ярд записала отново позивната на същата предавателна радиостанция от същото място. По-късно печатът разпространи съобщението, че според изчисленията на пеленгаторния център станцията била разположена някъде близо до Москва.

Тази констатация крие в себе си редица противоречия. Да предположим, че става въпрос за радиостанция на московския Център. Не е логично обаче тя да предава още десет дни след арестуването на Лонсдейл и неговите помощници. Или това е било замисъл, чиято същност остава неразгадана, или радиопредаването не е било предназначено за Лонсдейл. В този случай навярно е било адресирано към трети човек, който продължавал да работи. Следователно не е изключено Лонсдейл да не е бил главен разузнавач във Великобритания, би могъл да бъде някой все още неизвестен и неразкрит. Четири минути първия път и още четири минути втория път подслушвателната група на Скотланд Ярд записвала на магнетофонна лента позивните, за които служителите от Секрет Сървис не намерили обяснение. За този епизод Гордън Лонсдейл не казва нищо.

Втората акция на следствия екип на инспектор Смит също изглежда някак нелогична. Все пак не може офицерите от Скотланд Ярд да бъдат толкова доверчиви и късогледни, за да си мислят, че в този най-обикновен капан ще влязат помощниците на разузнавача, за чието арестуване биха могли да прочетат във всеки вестник. Въпреки това инспектор Смит поставил допотопен капан в къщата на Кранли Драйв и може би е вярвал, че крадецът сам ще влезе в него.

Цели девет дни техническият екип обискирал жилището на Крогер. После тихо и незабелязано през нощта се измъкнали. Още същата нощ инспектор Смит дал заповед: в дървената къщичка в

Райслип да се разположат на видимо място различни компрометиращи предмети от имуществото на съпрузите Крогер и да се наблюдава денем и нощем дали ще дойде някой да ги вземе.

Никой не дошъл. Естествено разузнавачите не са толкова неопитни, колкото би искал да бъдат инспектор Смит. Добра е школата на съветските разузнавачи. Иначе едва ли биха могли да устоят на конкуренцията, която жертвува годишно милиарди, за да получи секретни сведения.

И все пак в изоставената къща на съпрузите Крогер дошъл посетител. Един ден пред портичката застанал добре облечен и току-що избръснат господин. Чантата му била от марокен. Бръкнал в горния джоб на самото и показал на скрития полицай някакво късче хартия. Тайният агент наистина не чукнал токове, нито пък отдал чест, но лицето му придобило твърде предан израз. При това посетителят не бил нито джентълмен, нито офицер от Скотланд Ярд, нито пък експерт от военното разузнаване. Мистър Майкъл Холбрук-Бауърс получил от инспектор Смит специално разрешение да посети дървената къщичка на Кранли Драйв, защото бил служител във фирмата „Стенли енд Къмпани“, адвокатската кантора, защитаваща интересите на Гордън Лонсдейл, съдружник, но и директор на фирмата „Пекъм Аутоматик“.

Не е ясно защо е получил разрешение, нито пък на какво основание Скотланд Ярд му е повярвал безрезервно, та не влязъл с него нито един от полицаите. Сигурно е обаче, че влязъл вътре, взел от чекмеджето снимките на съпрузите Крогер, които после продал на илюстрираните седмичници на твърде изгодна цена. Уж от името на своята фирма.

Навярно този случаен бизнес не е бил целта на неговото посещение на Кранли Драйв. Но също така не би могъл и да предвиди случайното откритие, което успял да направи. Впрочем мистър Майкъл Холбрук-Бауърс намерил твърде лесно и за няколко минути това, което оперативната група не успяла да намери за девет дни къртовски труд.

Някогашният партньор на Лонсдейл в търговията с автомати за дъвки намерил в жилището на Крогер кожени папки с тайна преградка, в която имало два задгранични паспорта. Под снимката на Морис Коен, тоест Питър Крогер, стояло името: Томас Джеймс Уилсън, собственик на магазин, канадски гражданин. Под портрета на Хелън

Крогер, тоест Лона Коен, имало подпис: Мери Джейн Смит, секретарка, също канадска гражданка. Паспортите били фалшиви, във всеки имало листче и на него написани точните инструкции за визите и допълнителните изисквания при излизане от страната.

Очевидно Майкъл Холбрук-Бауърс е бил твърде ловък господин и неговата готовност и желание да търси там, където Скотланд Ярд нямал успех, са неизяснени и до днес. Впрочем осенила го още една чудесна идея. След като забелязал в библиотеката двете подпорки за книги, за които по-късно Лонсдейл говори пред съда, започнал най-напред да ги разглежда, после толкова дълго човъркал по тях, че най-после натиснал нещо и... едната страна на подпорката се отворила и представителят на адвокатската кантора „Стенли енд Къмпани“ забелязал в кухнята пачка банкноти.

Още същия ден Майкъл Холбрук-Бауърс предал в ръцете на служителите от Скотланд Ярд двата канадски паспорта и четири хиляди долара в брой. Според правилото — услуга за услуга — може да се предполага, че полицейските чиновници не са настоявали да получат снимките на съпрузите Крогер, така че те се появяват в следващите броеве на илюстрираните списания.

Услуга за услуга. Но от кого наистина Майкъл Холбрук-Бауърс е получил описанието какво и къде да търси в обискираната дървена къщичка? Кой е познавал така съвършено обзавеждането на дома, че да го посъветва? Как е възможно техниците на Скотланд Ярд да са слепи и да не видят това, което е видял още от вратата чиновникът от адвокатската кантора? Лонсдейл мълчи, а никой друг очевидно нищо не знае.

Във всяка страна блюстителите на закона са си измислили различен церемониал. Той е вкоренен, неизменен, признат за държавна неприкосновеност. Съдиите отслужили литургията точно по правилата, министрантите^[1] от Скотланд Ярд могат да си позволят все пак да направят една крачка повече. Техните грешки не влизат в окончателната сметка.

В предстоящото зрелище фаворитът е инспектор Смит, но Лонсдейл не е аутсайдер, с когото може да си играе както си иска. Майорът от съветското разузнаване е професионалист и поведението му потвърждава това. Офицерът разузнавач трябва да включи в житейската си сметка риска от разкриване. Допуснал е грешка, трябва да отговаря и за предишните, за които може би до този момент не се е знаело. Гордън Лонсдейл е спокоен. Държи се така, сякаш драмата не го вълнува. А това е неизгодно за инспектор Смит. Нещо повече, арестуваният е юрист, разбира от параграфи и държи за тяхното спазване. Понякога не успява, но поне усложнява живота на следователите.

Вратата на брикстънския затвор хлопва зад Гордън Лонсдейл, инспектор Смит се опитва да сглоби протоколите, за да може съдия-следователят да започне разпита. Дотогава има право да отнеме свободата на арестуваните само за седем дни. Но за да бъде и вълкът сит, и агнето цяло, т.е. да бъде спазен законът, Лонсдейл и неговите съучастници трябва всеки понеделник да се качват в полицейската кола, да се разхождат из Лондон до Боу Стрийт и там да седат на пейката на полицейския съд. Едни и същи въпроси, едни и същи отговори. Съдията произнася очакваното решение. Предварителният арест се удължава с още една седмица. И отново в полицейската кола и обратно в килията.

„Първата нощ прекарахме в болничното карантинно отделение, където се изпращат всички задържани, обвинени в тежки престъпления, и са под наблюдение. В помещението, в което попаднахме, имаше около петнадесет или шестнадесет души,

заподозрени в убийство. Офицерът от затвора непрекъснато ни наблюдаваше. Пазеше ни да не би някой от нас да направи опит за самоубийство, което в този стадий на следствието често се случвало.

Минаваше единадесет, когато си легнахме. Сложих глава на възглавницата и мигновено заспах. Питър Крогер също спа добре. Сутринта Хаутън призна, че не могъл да заспи. Може би са ни наблюдавали през нощта и затова още на другия ден сутринта преместиха мен и Крогер в обикновена килия.“

За угризенията на съвестта на Хаутън си имало причина. Впрочем веднага след арестуването той се бил самопредложил „да натопи“ с удоволствие всички останали така, че самият той да се задържи над водата. Неговото цинично предложение изненадало дори инспектор Смит.

„Искаше да сключи сделка с мен — пише Джордж Дж. Смит в протокола. — Искаше да му уредя да се яви пред съда не като обвиняем, а като свидетел на обвинението. Предлагаше ми информации, които трябваше да предам на съответните места. В замяна трябваше да му гарантирам, че няма да го съдят. Искаше да даде показания като свидетел срещу останалите четирима обвиняеми.“ (Тоест и срещу своята любовница Бънти Джий, с която живеел. — Бел.авт.)

Хаутън беше предател. Той напомняше за Рейно Хейханен от нюйоркския процес срещу полковник Абел. Изглежда, че щом на подсъдимата скамейка се появи разузнавач, който умее да се извиси над трагичността на съдебния процес, там също цъфва подлец с всички атрибути на ролята. Рейно Хейханен от процеса срещу Абел бе предложил на ФБР да уличи всеки, когото те посочат с пръст. Това не му помогна. Хари Хаутън превива гръб колкото се може пред Скотланд Ярд, но също не му помага.

Великобритания бе една от страните — победителки над Хитлер, но след войната американците се отнасяха към нея като към беден роднина. После двете страни започнаха да си сътрудничат в блока НАТО и отношенията започнаха да се подобряват. Някъде през 1956 година беше подписан английско-американският договор за обмен на секретна информация в областта на атомната техника и за сътрудничество в областта на ядрените изследвания. Англичаните получават техническите данни за построяване на атомен реактор и

системата за зареждане с гориво, с които се характеризира американската атомна подводница „Наутилус“. Използват ги за построяване на собствена подводница „Дреднаут“.

Това не минава без протести. Не всички американци се съгласяват с тази великодушна безкористност. Сенаторът Мъри заявява в секцията „Атомик Енърджи Къмишън“, че е принципно против това да се поверява на англичаните такава стратегическа тайна. Бил получил сведения от сигурен източник, че мерките за сигурност във Великобритания не са на такова равнище, че да гарантират опазването на американската тайна на такива епохални оръжейни новости.

Сякаш умее да пророкува! След няколко месеца ще се окаже, че е бил прав. Портландската група на Гордън Лонсдейл е в предварителния арест и министър-председателят Макмилън, петият отдел на военното разузнаване и Скотланд Ярд полагат големи усилия, за да докажат на американските си съюзници от НАТО, че са безпочвени обвиненията за слаба бдителност на службата за сигурност.

Един от начините за притъпяване на острието в случая е омаловажаването. Хари Хаутън и мис Бънти Джий били носели на Лонсдейл сведения, за които едва ли си струвало да се говори и, общо взето, нищо не са разкрили. Полицията е на висота, та нали един най-обикновен сержант от Портланд обърнал внимание върху опасността и сам провел първото разследване. Възможно е тъкмо тази версия да е била подготвена за печата. Но Гордън Лонсдейл твърди, че не е правдива. Бил ги издал човек, когото добре познава, но за когото все още не иска да говори.

Вторият начин е да се покаже на световната общественост, че това е изолиран случай. Ще видят американците, че английското правосъдие ще се заеме здраво със случая и ще накаже виновниците както трябва.

Така изключващите се един друг противоречиви фактори се превръщат в задкулисни лостове на процеса. Той се разиграва главно пред американската публика с единствена цел: да се докаже, че Великобритания е равностоен партньор в Северноатлантическия пакт, а не някакъв беден роднина от следвоенните години.

Организаторите аранжират сцената за пред очите на обществеността с голяма помпозност. Но скрито нареждат да се ревизират контрашпионската служба и петият отдел на военното

разузнаване. Всички съмнителни личности, които с нехайството си са улеснили успеха на съветските разузнавачи, незабавно да бъдат отстранени от длъжност и строго наказани дисциплинарно.

На първи май съветската зенитна ракета свали американския пилот шпионин Пауърс и престижът на разузнавателната служба на Съединените щати беше опетнен. Разузнавачите супермени с жулверновско снаряжение трябваше да се превърнат в стожери на концепцията на американската външна политика. Вместо овации след случая Пауърс те бяха освиркани.

След разкриването на Хари Хаутън и Гордън Лонсдейл английската общественост бе зашеметена от позора, идещ от скандала с морския офицер Краб, в основата на който бе британската разузнавателна служба.

Председателят на Министерския съвет на СССР, маршалът на Съветския съюз Булганин и първият секретар на ЦК на КПСС Никита Хрущов след голяма дипломатическа подготовка пристигнаха на 18 април 1956 година на десетдневно официално посещение във Великобритания. Двата държавници слязоха в Портсмут от палубата на крайцера „Орджоникидзе“, съпровождан от миноносците „Смотрящий“ и „Совершенный“. Крайцерът „Орджоникидзе“ с водоизместимост 15 450 тона бе в онзи период един от най-модерните военни плавателни съдове изобщо и специалистите се възхищаваха преди всичко от неговата изключителна скорост. Може би тъкмо този факт бе причина за аферата Краб.

Световната общественост научи за нея по намека в речта на Хрущов в Сентръл Хол в Уестминстър, където съветският държавник спомена за известните затруднения при преговорите, които на определена фаза „се натъкнаха на подводни скали“.

Журналистите се опитваха да разбудят скритата страна на изявлението, но трябваше да почакаят до 20 април, когато вече английското Адмиралтейство не можеше да продължава да мълчи и публикува декларация, в която се появи изненадващото съобщение: „Може да се предполага, че Краб е загинал под водата при провеждане на експерименти с някои прибори в залива Стоук. Злополуката е станала преди девет дни“.

По-късно се появиха няколко легенди наведнъж, които разясняваха, и трябва да се каже твърде находчиво, за какво всъщност

става дума. Но нека се придържаме към действителността, отразена в дипломатическата кореспонденция. На 4 май съветското посолство в Лондон връчва на английското правителство нота, в която се посочва: „На 19 април в седем и половина сутринта, по време на пребиваването на съветските военни плавателни съдове в пристанището Портсмут съветските моряци забелязали от борда на съветските кораби водолаз, плуващ между съветските миноносци. Човекът, облечен в черен водолазен костюм, е наблюдаван на повърхността около една или две минути. После се е гмурнал недалеч от миноносеца «Смотрящий»...“

Капитанът на кораба Колтов се обръща с това съобщение към английските власти и иска обяснение. На 9 май той и обществеността получават не твърде убедително обяснение. Морският офицер Краб бил изпробвал в тези води водолазни уреди и по всяка вероятност е загинал. Испитанията били извършвани без разрешението на съответните органи и правителството на Нейно Величество изразява съжаление по повод случилото се.

По-късно действително се появява труп на удавен човек, по който се забелязват останки от водолазен костюм, и по всички белези личало, че е трупа на водолаза Краб. Но тъй като на повърхността изплуваха и още някои подробности от задкулиската страна на събитието, аферата се превърна в един от онези политически парадокси, които повлияха зле върху международните отношения, точно както и акцията на Гари Пауърс. Оказа се, че идеята Краб да разгледа съветския крайцер „Орджоникидзе“ под водата не е лично негова, а му наредил офицер от британската разузнавателна служба. Навярно си е мислил, че за усърдието ще получи похвала. Казвал се Бернард Сидни Смит, бил на тридесет и една година и бе направил мечешка услуга на родината си.

Британската разузнавателна служба се стремеше да омаловажи фиаското и посегна към възможността, която ѝ даде процесът срещу Гордън Лонсдейл. Той трябваше да се превърне в блестяща инсценировка, по време на която Скотланд Ярд и военното разузнаване трябваше да си подобрят репутацията. Режисьорите на публичното представление бяха запланували предварително продължителността на драмата. Съветският разузнавач трябваше да стои пред съдиите цели осем дни, макар че обвинението бе ясно, доказателствата бяха на

масата, бе достатъчно да се прочетат протоколите, да се изслушат свидетелите и да се обяви решението на съда.

От самото начало беше ясно, че работите ще потръгнат зле. Сигнал за това беше и присъствието на генералния прокурор на предварителния служебен разпит. Сър Реджиналд Манингхъм-Булер се опитваше да навакса онова, което бяха пропуснали инспектор Смит и неговите агенти. Те наистина са арестували Лонсдейл, Хаутън и мис Джий прибързано и така са издигнали сами пред себе си преграда, зад която са им се изплъзнали останалите сътрудници на групата.

Хората на Скотланд Ярд поставиха на масата на съдия-следователя много и трудно опровержими доказателства, но все им липсваше най-важното, а те вече бяха изгубили надежда, че някога то ще им попадне в ръцете. Никой не беше в състояние да докаже на обвиняемите, че са предавали тайните информации с военен характер на противника.

„При първия удобен случай полицията ме арестува и безразсъдно ме обвини. Но с това загуби възможността да ме залови при самото предаване на информацията. Следователно не разполагаха с доказателства за шпионаж, можеха да докажат само това, че «незаконно съм присвоил» документи, съдържащи служебна тайна. А това според всички критерии е много по-малко провинение. Затова трябваше да излязат известни асове, големите юристи трябваше да приглушат шума, който се вдигна около справедливата критика на обществеността. Полицията допусна сериозна грешка. Така че не можеха да ни обвинят в разузнавателна дейност, а само в опит за шпионска дейност.“

Генералният прокурор откри пътечка в храсталака от законни положения и обвини подсъдимите не в нарушение на закона за държавната тайна, а в държавна измяна и в противодържавен заговор. По първия параграф обвиняемите биха могли да получат най-голямо наказание — четиринадесет години затвор, а по втория — доживотна присъда.

„Между 14 април 1960 и 7 януари 1961 година обвиняемите са организирали съвместно, а също така и с други неизвестни лица заговор, насочен срещу сигурността на държавата и на държавните интереси, те са предали на вражеска сила информации, които пряко или косвено биха могли да й бъдат полезни.“

През време на войната Скотланд Ярд и военното разузнаване си извоюваха пословична слава. Всеки знаеше какъв голям дял имаха техните агенти за защитата на британските владения от нацистките саботьори, как британската разузнавателна служба съдействуваше в боевете по фронтовете, какви ловки акции вписаха в сметката си офицерите разузнавачи при подготовката на дебаркирането^[2]. След войната заспаха на лаврите си. За успехите, а несъмнено са имали такива, не можеше да се говори, неуспехите се превърнаха в първокласна сензация по страниците на вестниците и им подкопаха реномето. Случаят Гордън Лонсдейл можеше да бъде една от последните капки, за да прелее чашата, но и възможност за реабилитация. Съвременните Смитовци и Брауновци трябваше да докажат, че са също така способни, както техните колеги, действували по време на войната.

Тридесет свидетели и двадесет веществени доказателства доказваха разузнавателната дейност на групата и способността на полицията. Пазарската чанта на мис Бънти Джий, филми и микрофилми, разчитаща апаратура, микроточки, кодове и друг разузнавателен реквизит и двадесет тайнствени мъже, обозначени само с буквите от А до Т — всичко това са козове на генералния прокурор на Великобритания сър Реджиналд Манингхъм-Булер. Защитниците У. М. Ф. Хъдсън, Майкъл Хърд и Виктор Дюранд не разполагат с толкова ефектен реквизит.

Пети отдел на военното разузнаване включва в битката група тайни агенти, които били следили заподозрените или са присъствували при тяхното арестуване. Те се явяват като свидетели, но никой не трябва да види лицата им, нито един от репортерите не получава правото да ги снима, никой не трябва да научи имената им. Промъкват се в съдебната зала на пръсти, изчакват в тъмния ъгъл на залата реда си и на въпросите отговарят с гръб към публиката. Техните показания са доказателство за анонимността им и се различават едно от друго само по буквата от азбуката, с която ръководещият представлението е обозначил актьорите. След като издекламират показанието си в Олд Бейли, те изчезват през страничните врати на съдебна зала номер едно. Междувременно в залата дебнат полицаите и внимават някой репортер да не ги заснеме в гръб. Истински свидетели ли са били те? А не са ли били само статисти?

Лично председателят на Върховния съд лорд Паркър открива процеса на тринадесети март 1961 година в Олд Бейли. Ходът на процеса напомня нюйоркския трибунал срещу полковник Абел. И тук има предател, който иска да заслужи милостинята на господарите си, и тук на подсъдимата скамейка седи спокоен и уравновесен един ас на разузнаването.

Нов мотив в процеса внася показанието на мис Бънти Джий. От сутрин до вечер тя разказва за голямата си любов към Хари Хаутън. Всичко, което е извършила, го е направила заради него, защото голямо чувство изпълвало изцяло сърцето ѝ. Може да се вярва, че е била в състояние да направи още по-големи жертви от това да открадне тези няколко чертежа с печат „топ секрет“. За съсухрящата се стара мома Хари Хаутън е бил истински Аполон.

Ако твърдението не звучеше парадоксално, би могло да се каже, че съветските разузнавачи са тренирали как да се държат пред съдебния състав. Полковник Абел не мигва пред нюйоркския трибунал и си рисува човечета. Гордън Лонсдейл чете на подсъдимата скамейка книга. Дори в съответния стил — шпионския роман „Лотосът и вятърът“. Докато съдията и свидетелите правят сделка с генералния прокурор сър Реджиналд Манингхъм-Булер за живота на Лонсдейл, разузнавачът чете за шпионите, които използвали изкуствена брада и мустаци.

На 23 март 1961 година в два часа и половина следобед съдебният състав напуска залата и много-много на се съвещава. В четири часа главният съдия лорд Паркър става и се обръща към Гордън Лонсдейл:

„Несъмнено вие сте разузнавач професионалист. Това е опасна професия. Мисля, че е трябвало да имате предвид, а аз не се съмнявам, че сте имали предвид, че ще трябва да платите скъпо, ако бъдете арестуван. Според мен вие сте ръководната личност в този шпионски процес, във всеки случай главното лице от петимата подсъдими.“

Присъдата лишаване от свобода за общо деветдесет и пет години лорд Паркър разпределя по следния начин: Гордън Лонсдейл на двадесет и пет години, съпрузите Крогер по двадесет, Хаутън и мис Бънти Джий по петнадесет години затвор. Всички заедно и солидарно ще платят четири хиляди лири съдебни разноси. Съдебният процес завършва, отведете ги!

---

[1] Помощник на католически свещеник при богослужение. — Бел.прев. ↑

[2] Става въпрос за дебаркирането на англо-американските войски във Франция през Втората световна война. — Бел.прев. ↑

Животът на затворника е еднообразен като биенето на часовник. В една и съща минута ставане, дрънчене на ключовете, побутване на канчетата по плочките, после изсърбване на горещото нито кафе, нито чай, разходка — с една дума, дневен режим, който може да превърне човека в животно, ако не му разрешат да работи. Дори и непоправимите ленивци приемат труда в затвора за балсам на душата.

Гордън Лонсдейл обитава специална килия, тук го уважават извънредно много, причислили са го към „бегълците“, следователно режимът му е по-строг. В определеното за работа време ходи в шивалнята и учи нов занаят. Потъва в света на парцалите, иглите и конците, колкото може по-добре, и докато шие и разпорва, готви планове за завръщане в родината.

— Затворник Лонсдейл, имате посещение!

Учудено поглежда. Не очаква никого. Делник е, а посещенията са в неделя. Изтрива си ръцете в панталоните и става от табуретката, после минава три крачки пред надзирателя по дългия коридор към помещението, в което неговите колеги се срещат със съпругите си.

От другата страна на решетката седи жена с пролетно манто и екстравагантна шапка. Тя е на около тридесет и пет години, става и тръгва към него, но после съзнава, че помежду им има преграда.

— Добър ден, господин Лонсдейл — поздравява с леко застинала усмивка; тази мрачна обстановка всява у нея страх.

— Добър ден, госпожо Бейкър. Не очаквах тъкмо вас...

— Та нали бяхме... — сепва се дамата и се опитва да се коригира. — Нали сме приятели.

Госпожа Бейкър е наистина добра позната, която дори участва в една от търговските компании на Лонсдейл. Но явно не тази е причината, поради която го посещава в затвора „Уърмуд Скръбс“. Като повечето стари познати едва ли би си спомнила за Лонсдейл, ако някой не ѝ е напомнил за него.

Една сутрин намерила в пощенската си кутия призовка от Министерството на войната. Нямала и понятие за какво ще я викат

там, но отишла. Не я завели при офицер със златни пагони на раменете. След малко седяла пред побелял обикновен цивилен и слушала. Говорел от името на военното разузнаване и ѝ разкрил, че някакъв отдел го упълномощил да поговори с госпожа Бейкър за Гордън Лонсдейл. Знаят, че госпожата и той били добри познати.

Може би разузнавателната служба е предполагала, че госпожа Бейкър и Лонсдейл са нещо повече от познати. В периода, когато редакциите плащат хиляди лири за скандални истории, в илюстрираните седмичници се появяват доста „автентични репортажи от първа ръка“, в които авторите се опитват да сложат венец от допълнителни привлекателни истории на все едно вече легендарния разузнавач: той е бонвиван и никоя жена не може да му устои. Той е авантюрист и не се бои от нищо в света, в състояние е да пие цяла нощ с компаньоните си и да запази хладнокръвие, той е постоянен посетител на ползващите се с незавидна слава заведения на лондонския квартал „Сохо“.

Разговорът на цивилния от военното разузнаване с госпожа Бейкър имал необикновено съдържание, но единствена цел: да се задължи мадам Бейкър да им направи услуга. Така тя се появява в помещението за свиждане на затвора „Уърмуд Скръбс“. Трябвало да намекне на Лонсдейл, че господата от военната разузнавателна служба не ще имат нищо против да разговарят със затворника. Тъкмо обратното, Гордън Лонсдейл би могъл да спечели от сътрудничеството си с тях.

Срещата с госпожа Бейкър била нещо като взаимно опипване. Госпожата нищо не предложила, навярно не е получила точни указания, а Лонсдейл също мълчал. Разделили се и всичките тези приказки, изглежда, не водели доникъде. Но госпожа Бейкър подала рапорт и след около седмица отвели Лонсдейл в канцеларията на директора на затвора. Той вече направо го попитал дали ще има нещо против, ако с него си поговори някой от разузнавателната служба. Лонсдейл не отказал, искал да разбере в каква игра искат да го въвлекат.

Следващия път го отвели направо в помещението, където затворниците се съветват с адвокатите си. Пазач на вратата, надзирател в коридора, но в помещението с една маса и два стола нямало никой. Лонсдейл седнал и зачакал. След малко влязла госпожа Бейкър. В тази

сцена госпожата има епизодична роля — да въведе важната особа. Той бил облечен в униформата на лондонските джентълмени с високо служебно положение — бомбе, черно сако, раирани панталони, чадър, чанта. Наричал се Елтън.

Гордън Лонсдейл се запознал с него още като студент по китайски. За пръв път се срещнали на бурната сбирка у един колега, канадския дипломат Томас Поп. Още тогава всеки от присъстващите гости знаел, че господин Елтън работи в секретните служби, макар на визитката му картичка да пишело „държавен чиновник“. Затова тогава Гордън Лонсдейл така сърдечно разговарял с него.

За английския джентълмен не е лесно да създаде личен контакт в затвора с някого, когото за последен път е срещнал в бляскавата среда на дипломатическото общество. Но господин Елтън е опитен и далновиден, взел е и реквизит, който трябва да му помогне да преодолее пропастта. Поставя на масата снимката. На нея е самият той сред весела компания, до него е съпругата му с чаша шампанско в ръка. Автор на снимката е Гордън Лонсдейл, полицията я намерила в апартамента му. Мистър Елтън трябвало дълго да говори, докато успее да обясни на инспектор Смит как е попаднала там. Ха, ха, ха, такава шега, не е ли така! А сега да послужи като хвърлен мост.

„Най-после премина към същността на въпроса и ме попита дали бих искал да се споразумеем. Разбира се, казах, но при приемливи условия. Това значи, че по принцип ще отговарям само на въпроси, засягащи моята личност, и на никакви други. От всички привилегии, които би трябвало да даде подобно споразумение, равна част запазвам за своите приятели съпрузите Крогер. Парите не ме интересуват.“

Мистър Елтън направил конкретно предложение. Предложил на Лонсдейл голяма сума, която щели да му изплащат редовно като пожизнена рента, и съвсем естествено предполагал, че след освобождението си Лонсдейл ще остане на Запад. Разбира се, не се споразумели.

След няколко седмици отвеждат осъдения в друг затвор. Негов временен дом става затворът „Стрейнджуейс“ в Манчестър. И тук мистър Елтън се появил в ролята на змията в рая, говорел за освобождаване и за възнаграждения, но непрекъснато се стеснявал да каже какво ще иска в замяна на това.

„Навярно агентите от пети отдел на военното разузнаване изпитаха голямо разочарование, че не намериха нито в квартирата ми, нито у мен, когато ме обискираха, имена, бележки, дати за срещи, адреси. Цели десет месеца бяха нужни на експертите, за да открият в моя телефонен указател някакви цифри и няколко надраскани китайски знака. Така, както ми каза Елтън, те се били свързали с професори по математика, с криптографи и китаеведи, които трябвало да разшифроват бележките. Елтън ми каза още, че след дълго време били успели да разгадаят принципа на шифрите и да разкрият смисъла на моите бележки. Репликите му бяха преднамерени и водеха към една цел. Но всичките им усилия и изобретателност ми изглеждаха смешни: тези, от които се интересувах, отдавна бяха напуснали Великобритания.“

Лонсдейл разполагал с доста време, за да обмисли мисията на Елтън. Защо ли този цивилен с типично за униформата бомбе му разправя тия врели-некипели? Искане да го подготви за предстояща среща с представители на военното разузнаване или пък иска да заблуди Лонсдейл, че всичко е наред. Британската специална служба избира методи, различни от тези на американската, в случая Абел. Целта обаче е същата: да измъкнат от осъдения данни за съветското разузнаване, за неговата организация, за методите и целите. Навярно мистър Елтън и неговите шефове са правели всичко възможно, за да се доберат до желаните тайни.

Преди Коледа през 1963 година мистър Елтън се появява отново в помещението за свиждане с конкретно, дори писмено предложение в чантата. Когато седат до олющената маса и надзирателят излиза, за да пази повереника си само през прозореца на вратата, мистър Елтън подава един плик на Лонсдейл.

„Отворих го и първото нещо, което забелязах на горния край на страницата, бе големият червен гриф «СТРОГО СЕКРЕТНО». Естествено и преди ми попадаха в ръцете доста подобни документи, но за пръв път в живота подобен документ се оказа в ръцете ми по такъв удобен начин и официално. Мина ми през ума, че това не се случва често дори и на асовете в разузнаването. Внимателно прочетох документа.

Още с първите редове ми гарантираха, че съответните институции ще се погрижат да бъде намалена присъдата ми на

петнадесет години затвор, ако отговоря на някои въпроси. Отговорите трябва да бъдат верни и изчерпателни. Тяхната стойност ще бъде оценена от специалисти от службата за сигурност.

Прочетох въпросите и установих, че са ги съставяли хора, които имат твърде смътни представи за дейността на разузнавателната служба и съвсем никакви за моята собствена дейност. На един въпрос изобщо не можеше да се отговори. Дали не бе уловка? Трябваше да разшифровам някои от сведенията, намерени при моето арестуване. На агентите от пети отдел на военното разузнаване им бе добре известно, че използвах еднократни шифровъчни таблици. След използването им веднага ги унищожавах. Сведенията можеше да разшифрова само един човек на света, работникът от Центъра. У него бе вторият екземпляр на таблиците.“

Гордън Лонсдейл не копнее за нищо друго освен за свобода. Но връща предложението на Елтън и му казва, че господата от пети отдел на военното разузнаване са твърде наивни, щом си мислят, че той ще приеме тези условия. Десетте години, с които искат да му намалят присъдата, е смешно предложение. Та той изобщо няма намерение да остава толкова време в английския затвор. Вярва, че ще го разменят. И между другото също е убеден, че в най-скоро време ще разменят полковник Абел с Пауърс.

Наистина преговорите за размяна Абел-Пауърс са били в пълен ход, обществеността би могла нещо да предугажда, но как е научил за това в затвора Лонсдейл? Това не разбрал дори и мистър Елтън, нито пък неговите шефове от военното разузнаване. Но след като става дума за сваления американски пилот и за американската разузнавателна служба, в интерес на която е летял Пауърс, господин Елтън пробва последния ход. Започва да заблуждава Лонсдейл, че той не бил действувал против британските интереси, не бил навредил на Великобритания, имал работа повече с американците, така че би могъл да се договори с американската разузнавателна служба. Тя сигурно би се заинтересувала от отговорите на някои въпроси. И ако Лонсдейл кимне в знак на съгласие за подобно споразумение, то британските власти не ще имат нищо против неговото освобождение.

Не се споразумяват. Мистър Елтън слага бомбето си и си тръгва. Гордън Лонсдейл се връща в шивалнята и започва пак да пори дрехите.

Само че след този дуел, който спечелва по точки, работи по-добре и по-радостно.

Полковник Абел чакаше дълго да се появи виновникът Пауърс, но дочака този момент. За Лонсдейл, Гревил Уин също не падна от небето, а се появи на подсъдимата скамейка пред съда в Москва.

И двамата бяха тъкмо на четиридесет и четири години. Единият бе русин и се наричаше Олег Пенковски, а другият, поданикът на Нейно Величество британската кралица, се наричаше Гревил Мейнард Уин. Пенковски бе високопоставен съветски деец, чак до арестуването му заемаше длъжността заместник-председател на Държавния комитет за изследвания към Министерския съвет на СССР.

Уин бе търговец, бонвиван и свързка на британското разузнаване. Изглежда главната му задача е била да храни златната рибка в мрежата — Пенковски. Та нали имал достъп до секретни документи, можел да осигурява ценни сведения, което и правел. Продавал ги на Запад.

Пенковски не е бил ленив. Когато застана пред Върховния съд през май 1963 година в Москва, призна, че е продал на американците и англичаните към пет хиляди микроснимки на секретни документи. Указания получавал по радиото от радиостанция във Франкфурт на Майн. Когато искал да се свърже лично с шефовете си, било достатъчно да набере в известен ритъм даден телефонен номер, без да било нужно да се обажда или да проговаря. За англичаните бил известен под псевдонима Йънг, а американците го регистрирали като Алекс. Гревил Уин бил негов менажер, макар че при разпита излиза наяве, че Пенковски е получавал заповеди от най-компетентното лице, направо от завеждащия съветския отдел на британското разузнаване Кинг.

Не е известно какво възнаграждение е получавал за услугите Гревил Уин, но на Пенковски той изплаща на негова сметка в чужбина две хиляди долара месечно и аванс хиляда долара за всеки следващ месец. Обещавали му съблазнително добре осигурено бъдеще. По собствен избор можел да бъде полковник с право на пенсия от американската или английската армия.

Не доживя военните почести, за които е мечтал. Върховният съд го осъди на смърт чрез разстрел. Гревил Уин получи осем години затвор. Не ги излежа. Само след две години стана кандидат за размяна с Гордън Лонсдейл.

В британските затвори всеки осъден може да се абонира за предпочитан от него вестник. Гордън Лонсдейл получава московската „Правда“. В началото в нея пише съвсем кратко и със служебен тон за Олег Пенковски, за Гревил Уин също се споменава бегло. После Лонсдейл прочита втората и третата статия и между редовете подразбира, че след осъждането Уин може да се окаже тъкмо човекът, когото чака.

Не сгрешил. В средата на януари 1963 година повикват Лонсдейл от шивалнята направо в канцеларията на директора на затвора Харис.

— Лонсдейл, току-що получих съобщение по телефона от Лондон. При вас ще дойдат някакви, изглежда, важни хора и искат да говорят с вас.

Гордън Лонсдейл подозирал що за хора са и отказал да разговаря с тях. Имал право. Навярно джентълмените са били твърде изненадани, но съзнавали, че в случая не могат да си позволят погрешна стъпка, и не им оставало нищо друго, освен да седнат в канцеларията на директора и да напишат писмо на затворника. Съобщавали му, че биха искали да се договорят с него по условията на неговото освобождаване. Това се предвиждало през следващата година чрез размяна с британски гражданин.

„Помолих директора на затвора да бъде така любезен да предаде на господата, че бих желал да разговарям по техните предложения, но единствено в присъствието на моя адвокат. Искам да имам свидетел при разговора.“

За последен път и безуспешно агентите на пети отдел на военното разузнаване се опитват да вкарат Лонсдейл в капана. Не успяват. Предават се. По-точно трябвало да се предадат. Междувременно вече се водели преговори на високо равнище за размяната, върху които те не биха могли нито да окажат влияние, нито пък да ги използват за психологически натиск върху упорития затворник. Съзнавали, че ще им се изплъзне, и затова се отпавили при него, макар и за последен път.

В последните епизоди случаят Гордън Лонсдейл и този на полковник Абел имат твърде общи неща. Абел вярва, че скоро ще се завърне в родината, Гордън Лонсдейл също. Но и единият, и другият трябвало да изживеят чувство на несигурност до последния момент. Наистина подозирали как биха могли да протичат задкулисните

преговори, но не били в състояние нито да ги проследят, нито да се намесят в тях. И в двата случая главна роля изиграват съпругите на осъдените, и двете размени стават в Берлин, на границата между Изтока и Запада.

Някъде в началото на годината Гордън Лонсдейл научава от съпругата си, че действа чрез съветското посолство във Варшава. Посредством него помолила съветското правителство за евентуално освобождаване на Гревил Уин и размяната му с Лонсдейл. Преговорите не са вече толкова сложни както в случая Абел. Лонсдейл получава от съпругата си писмо и радостно съобщение: съветският представител ѝ предал, че са решили да удовлетворят молбата ѝ и да изразят съгласие за размяна.

Госпожа Лонсдейл сядва и мигновено написва писмо на госпожа Уин. Тя трябвало да се свърже с представители на правителството на Нейно Величество и да иска съгласието от тяхна страна. Не е известно какво е предприела госпожа Уин, но може да се предполага, че при нейното посещение в затвора в Съветския съюз през март 1964 година вече е предала на съпруга си радостната вест. Наближавал денят на Лонсдейл.

Ставане от сън както всеки друг ден, звън на канчета, но малко преди това дрънкане на ключовете на надзирателите. Вратата, обкована с ламарина и желязо, която дели затворника от света, се отваря. А това вече не е всекидневие, това е събитие.

Върви по коридорите, а те се сливат и разливат като потоци, надзирателят отключва пред него и заключва подир него решетъчните врати. После наляво и се чака да се отвори вратата на лекарския кабинет. Тя единствена има дръжка.

Не става въпрос за обикновен медицински преглед или съмнение за заболяване. Лонсдейл лежи на канапето, тапицирано с изкуствена кожа, а над него се навежда самият главен лекар. Опипва коремната кухина, преслушва гърдите, проверява пулса, преглежда и сърцето, после ставите и гръбначните прешлени и накрая почуква с чукче по коленете. И този рефлекс е в ред. Гордън Лонсдейл е здрав затворник, учудващо, но дори и в затвора е успял да поддържа доброто си физическо състояние.

— Господин докторе, ще разрешите ли един въпрос?

— Моля.

— Защо ме извикахте на преглед?

— Преглеждам всички, които имат големи присъди.

— Благодаря.

Докторът лъже. Гордън Лонсдейл се убеждава в това още същия следобед. Не било трудно да се разбере в шивалнята кой от осъдените на доживотен затвор е бил през последно време на преглед. Никой. В ума на Лонсдейл блясва мисълта, че това е преглед, който се извършва преди освобождаване.

Двадесет и първи април 1964 година, британският затвор „Уинсън Грийн“. В шивалнята влиза началникът на охраната, застава на вратата и се оглежда.

— Затворник Гордън Лонсдейл!

— Тук!

— При директора на затвора!

Той вече знае, че за този рапорт може да има само една-единствена причина и затова мислено се подготвя за мига, в който затворникът Лонсдейл ще се превърне в господин Лонсдейл. Не греши, директорът му представя двама господата. Единият е служител от Министерството на вътрешните работи, другият — агент на бирмингамския полицейски корпус.

Първият държи в ръката си плик, показва на всички наоколо изправните печати, отваря го, изважда от него друг по-малък. В него има къс хартия с цената на свободата. Лонсдейл изслушва текста и разбира, че и пътят към родината може да се окаже осеян с препятствия.

Полицейският ескорт ще го съпроводи до базата на английските военновъздушни сили RAF в Гатов в Западен Берлин. На границата между Германската демократична република и западната окупационна зона ще стане неговата размяна с британски гражданин, осъден от съветски съд. Разменят ли го, Лонсдейл може да смята, че присъдата му е опростена. Но ако по някаква причина акцията не се осъществи, полицейският ескорт ще го върне обратно в затвора, където ще излежи наказанието, наложено му от британския съд.

Все още той е с белезници, все още се отнасят с него като с престъпник, а когато го повеждат към летище „Нортхолт“, все още го заплашват, че ще стрелят, ако се опита да избяга. И се опитват с важничене да скрият това, което репортерите отдавна са разкрили. Всеки на летището знае, че този набит мъж, докаран със специален самолет от Великобритания и с белезници на ръце, е известен затворник, за когото се носят легенди.

И отново го поставят зад решетките и го пазят като гангстер в ареста на базата. До късна нощ Гордън Лонсдейл чете и съвсем малко спи. В четири часа сутринта отварят вратата на килията.

Цивилен ескорт и черен мерцедес. После пътуване в утринната тъма.

„Минахме, без да спираме, граничния контролно-пропускателен пункт на западноберлинската зона и точно в 5,25 часа спряхме в неутралната междинна зона. Вероятно искаха да извършат размяната в пет и половина. Бяхме пристигнали пет минути по-рано. Трябваше да почакаме. Около половин минута преди пет и половина се вдигна бариерата на граничната застава на Германската демократична

република. От отсрещната страна към нас се насочи автомобил. Рязко зави и спря на лявата страна на шосето пред бариерата. За място на размяната бе определена средата на шосето отвъд границата. Дори там бяха начертали къса бяла линия. Това бе договорената граница. От другата кола слезе един мъж. Оказа се, че е моят приятел, с когото работех през войната. Дойде чак до нашата кола, погледна ме в лицето и се усмихна. Аз също. Никой не проговори.“

Гордън Лонсдейл гледа напред. Безлюдното шосе води към родината. Вече съмва. Отсреща се появяват четирима души. Единият от тях е съветският консул, другият Гревил Уин. И двамата са сериозни. Консултът следи за спазването на правилата, а когато всичко е готово и всички чакат само сигнала, той дава команда на английски и на руски език:

— Разменете се!

Няколкото крачки траят цяла вечност. Последните секунди са толкова дълги, че са достатъчни, за да си припомни всички действия на драмата. Той бе изпълнил ролята си.

Първите, които са дошли, за да го поздравят, са неговите деца, съпругата и приятелят. Гордън Лонсдейл стисва ръката на полковник Абел.

СЛУЧАЯТ КИМ ФИЛБИ

Нощни клубове и казино, които биха били чест и за Монте Карло, булеварди, претъпкани с луксозни магазини, но само на една крачка от тях полумрачни арабски сокаци, където се продава и купува всичко. Бейрут е половинмилионен^[1] град на контрастите. Хашиш и държавни публични домове, клетници и проститутки, ала и синьо небе, и къпане в морето по Коледа, две дузини първокласни хотели с басейни на няколко метра от морските плажове. Туристите са възхитени. Шейховете с доларови сметки доволно се усмихват.

Тукашната чуждестранна колония е като остров на европейската традиция сред несигурността в арабския свят. Тенискортове и яхтклубове, игрище за голф и собствен басейн, сладки приказки на сенчеста тераса, където всеки познава всекиго. Тук си отпочиват. Работят в представителни сгради, живеят в блокове с климатична инсталация. Ким Филби — на улица Кантари. Четири стаи със сервизни помещения, от балкона се открива приказен изглед.

Ким Филби е поданик на Нейно Величество английската кралица и се нарича Харолд Ейдриън Ръсел Филби. Наистина името напомня за идиличното време на колосаните якички, но Ким не е нито сухар, нито сноб. Нито едното, нито другото е подходящо за неговата професия. Пристигнал е в Бейрут като кореспондент за Близкия изток на известните британски седмичници „Обзървър“ и „Икономист“.

Произхожда от добро семейство с традиции. Прякора Ким получил от баща си в Индия, когато бил още малко момче. Но му остава за цял живот. Завършил е Кеймбриджкия университет. В Англия заемал важни постове, представял е стария опитен свят и на международния форум във Вашингтон. Но за всичко това ще говорим по-късно. Сега той е кореспондент, акредитиран в Бейрут. Работата му не е лоша, но за човек, който има зад гърба си такава кариера, не е съвсем подходяща. Може би затова в последно време Ким е все без настроение. А и пие повече от обичайното за него. Сърди се на колегите си, на близките вкъщи и сам на себе си.

Съпругата му се казва Елинър и би могъл да я нарича Елинър III. Преди това е бил женен два пъти. Тя самата също е разведена. Бракът ѝ със Сам Поуп Бруър, кореспондент на „Ню Йорк Таймс“ в Бейрут, се оказал несполучлив. А Ким скоро след пристигането си в града станал център на вниманието на дипломатическите дамички. Изведнъж се оказал най-интересният мъж сред англо-американската колония. И едва-що пристигнал в града, оженил се за съпругата на американския си колега.

Живеят добре, обичат се, грижат се отлично за тринадесетгодишния Хари, за Ани и Миранда. Госпожа Елинър не е красавица, облича се модерно, но не екстравагантно и прилича по-скоро на англичанка, отколкото на американка. А сега кръстосва стаята, поглежда през прозореца, излиза и на балкона. Чака Ким. Отдавна би трябвало да бъде тук. След малко трябва да отидат при Глен и Марни. Елинър Филби е неспокойна. Сякаш подсъзнателно предчувствува опасността, сякаш предугажда, че точно днес, двадесет и трети януари 1963 година, ще приключи един съдбоносен епизод от съвместния им живот.

Хю Гленкеърн Балфур-Пол, първият секретар на британското посолство, и неговата съпруга Марни са техни приятели. В чуждия арабски свят, понякога трудноразбираем за европейеца, взаимните гостувания са като вододели, които разделят скуката на малки късчета. Днес е редът на семейство Филби. Трябва да отидат в осем и половина за вечеря. Време е да започнат да се обличат, но Ким Филби още не се е върнал.

Последния ден не бил на себе си. Нервен, дразнещ се от всяка дреболия, неспокоен или пък меланхолично апатичен, просто съвсем не такъв, какъвто го познавала Елинър. Днес следобед станал от дивана и тъй като над града надвиснали черни облаци, които предвещавали голяма буря, взел от закачалката дъждобрана, казал ей тъй на вратата, че трябва нещо да уреди, и изтичал навън. В антрето измънкал, че до шест ще се върне.

Сега е седем. Елинър приготвя вечерята на децата в кухнята. Телефонът звъни. Малкият Хари вдига слушалката и след това предава на майка си, че се е обадил татко. Щял да се забави. Казал тя да тръгва, а той щял да отиде направо у Балфур. У тях можел да бъде някъде около осем.

Малко се поуспокоила. Знаела, че Ким невинна е господар на времето си. Качила се в колата, отишла у Глен и Марни и извинила Ким. Ким не се явил нито в осем, нито в осем и половина. Повече не можели да чакат и седнали на масата, за да не изстине вечерята. Вечерта била изпълнена с несигурност. Ким Филби не дошъл у Балфур. Елинър се върнала сама у дома преди полунощ.

После часове наред обикаляла от прозорец на прозорец и й минавало какво ли не през ума: автомобилна катастрофа, инфаркт, изоставил я е и вече няма да се върне или са го отвлекли? Впрочем непрекъснато си спомняла странното му поведение през последните дни. Нещо го измъчвало и не искал да се довери, изглеждал като пред нервно разстройство. Преуморен ли е бил или само нещастен? Или се е сблъскал с други, по-сериозни житейски проблеми?

Името на шефа на разузнавателната служба на британското посолство в Бейрут не е известно. Ще го наречем Браун. Елинър Филби знаела, че Ким е в добри отношения с него, често се срещали, Ким бил близък приятел на неговия предшественик по длъжност, когото пък ще наречем Смит. А той бил съученик и събрат по съдба на Ким през войната, когато двамата служили в британското разузнаване. И тъй като Елинър не можела да се освободи от чувството, че със съпруга ѝ става нещо нередно, и може би не искала да губи скъпоценно време, обадила се на господин Браун след полунощ, веднага щом се върнала от семейство Балфур. Не бил вкъщи. Тогава казала на жена му, че трябва да говори с него по неотложен въпрос. След малко позвънил. До среднощ бил в посолството. Извикали го на непредвидено съвещание. Браун не казал на Елинър Филби, че на него се е разглеждал тъкмо въпросът за нейния съпруг, но я посъветвал да изчака, защото утрото е по-мъдро от вечерта. На следващия ден Браун се обадил още в седем и половина. Уговорили се Елинър Филби да уведоми бейрутската полиция за изчезването на съпруга си.

Двамата цивилни инспектори цъфнали пред вратата на жилището ѝ много бързо, сякаш са стояли зад ъгъла и са чакали да ги повика. Не ѝ казали, че техният шеф, началникът на тайната полиция полковник Тауфик Джалбут, знае за журналиста Ким Филби повече, отколкото би желал, и че от известно време неговите хора тайно го следят. Тъкмо обратното, двамата детективи седели мълчаливо и слушали госпожа Филби. Разказвала им за събитията през изминалата

вечер и за изтеклата нощ. После си тръгнали и я уверили, че ще направят всичко, което е по силите им. Така казват всички полицаи, макар да си мислят тъкмо обратното.

Още на другия ден преди обед Елинър Филби се обадила по телефона в полицейския участък и съобщила на изненадания инспектор, че всичко е наред, нека преустановят издирването, защото била получила от съпруга си известие. Наложило му се съвсем неочаквано да замине за по-дълго време в командировка. Бил ѝ написал преди това няколко реда, за да ѝ обясни, но ги изпратил по обикновената поща и може би затова едва днес намерила писмото в кутията.

Елинър не хитрувала, макар че обяснението прозвучало неправдоподобно. Елинър Филби наистина получила от Ким писмо от два реда, с което се опитвал да я успокои. Било изпратено от Бейрут. После според указанията на мъжа си тя казвала на всички едно и също. На приятелите в посолството, на журналистите, които подушвали сензацията, и на полицаите. Ким е в командировка, като се върне, ще ви каже повече неща.

Самата тя не вярвала в това. Следващите дни били за нея изпълнени с двойно по-голямо страдание. Защо Ким е написал писмо, а не е телефонира? Защо толкова е бързал? Защо е заминал в командировка за дълго време без куфар, без пижама и без тоалетни принадлежности?

Едва на дванадесетия ден получила ново известие. То наистина съдържало категоричното уверение, че няма защо да се безпокои, че всички тези сензационни съобщения за неговото изчезване, появили се в бейрутския печат, са журналистически блъф. Съжалява само за две неща: че е заминал толкова внезапно, без да си вземе довиждане, и че навярно здравата ще напълнее и после няма да се харесва на Елинър. Нито дума за това, какво се е случило в действителност, нито намек къде е и какво прави там. „Подробности за моите бъдещи планове ще научиш скоро. Горе главата. Целуни всички приятелки от мое име и поздрави всичко живо...“

Къде се намира, та се бои за фигурата си? Защо трябва да напълнява? Защо говори за такива маловажни подробности? Исква да я успокои или само да отвлече вниманието ѝ? Писмото не я успокоило.

Не внесло ни най-малка яснота. Наистина вече разбрала, че Ким е жив, но би могла все още да живее с догадките, че е отвлечен.

Междувременно репортерите на ливанските, а и на останалите вестници „разкриваха“ непрекъснато сензационни подробности за случая Филби. Ту твърдяха, че са го отвели агенти в Саудитска Арабия, ту че е изчезнал според „поверителни сведения от достоверни източници“ отвъд сирийската граница. Други пък бяха готови да се закълнат, че се е отправил за Йемен с бедуински тълпи, воюващи на страната на роялистите. А най-смелите автори на измислици добавяха, че би могъл да напусне страната само с фалшив паспорт, издаден на чуждо име.

Впрочем шефът на ливанската тайна полиция полковник Джалбут бе заявил, че легално и под свое име Филби не е минавал границата. Така се появили поредните догадки: в пристанището се бил качил тайно на товарен кораб, а според някои по-изобретателни — на подводница, която го отвела далеч от бреговете на Ливан. Неприятни и късаци нервите статии, но най-лошото беше, че Елинър Филби нямала никакви други известия от съпруга си. Ливанската цензура започнала да действа.

Започнал да действа и господин Браун. От висотата на своята длъжност в посолството на Обединеното кралство започнал да разпитва съпругата на Ким за доста привидно несвързани подробности във връзка с това, какво е вършел Филби през последните месеци, как се е държал, с кого се е срещал, къде е ходел, и бавно, но сигурно между отделните изречения на разговорите, които очебийно наподобявали разпит, я подготвял за съобщението, че Ким Филби не е бил обикновен кореспондент на седмичниците „Обзървър“ и „Икономист“, че е изпълнявал и друга, по-важна мисия на английската разузнавателна служба, а същевременно е бил и съветски разузнавач.

Елинър Филби била изненадана. И не симулирала. Наистина знаела, че някога Ким бил работел във военното разузнаване, но то било отдавна. Тя се запознала с него в Бейрут, а тук той бил само журналист с добри обществени контакти и нищо повече. По време на войната Елинър Филби била работела в американската осведомителна служба, та имала все пак някаква подготовка. Не била толкова наивна, колкото изглеждала на пръв поглед, и би могла да се досети за някои неща. Само че често предположенията са твърде далеч от

действителността. Така че не ѝ оставало нищо друго, освен търпеливо да чака да се появи Ким.

Самият той не се появил. Някъде в средата на април рано сутринта се позвънило на вратата на апартамента на Филби на улица Кантари. В коридора стоял дребен, пълен, лошо облечен около четиридесетгодишен арабин. Без да поздрави, без да каже нито дума, огледал Елинър Филби от главата до петите, явно за да разбере дали наистина е тя, после бръкнал в джоба си и мълчаливо ѝ подал плик. И веднага хукнал по стълбите надолу.

Отишла в банята, заключила се и нетърпеливо разкъсала плика. Писмо от три страници от Ким и три хиляди долара. И точни указания какво да прави по-нататък. Да прочете писмото, да запомни съдържанието му и после да го изгори. Незабавно да отиде в бюрото на британската авиокомпания БОАК и да си поръча билети за Лондон. Елинър трябвало да си купи и за връщане, а за децата Хари, Миранда и Ани само за отиване. Но това далеч не било всичко. Следващото съобщение не само че не я успокоило, но още повече затвърдило у нея подозрението, което изразил шефът на разузнавателната служба в посолството Браун, че съпругът ѝ е работел за съветското разузнаване.

Впрочем налагало се за отпътуването си от Бейрут Елинър да купи и други билети за самолет. Трябвало незабелязано да отиде в бюрото на Чехословашките аеролинии и да купи билети за Прага. В писмото си Ким обяснявал защо. Самолетите за Лондон и Прага излитат един след друг. Ще съобщи на всеослушание, че се връща с децата в Лондон, а след паспортната и митническата проверка, след уреждането на формалностите ще се качи бързо в самолета на Чехословашките аеролинии, който през това време стои готов за излитане на бейрутското летище „Интернационал“. Ким, както и неговите другари ще научат датата на излитането от нея. Трябвало да я напише с бял тебешир върху стената на една уличка недалеч от техния дом поне десет дни преди предвиденото излитане, за да могат Ким и неговите приятели да подготвят всичко за безпрепятственото протичане на акцията. Но ако възникнат непредвидени затруднения, достатъчно било Елинър да нарисува на стената вместо датата кръст. В този случай ще я посети един приятел и ще уреди всичко необходимо.

Но кой е този тайнствен приятел? Ким пишел, че Елинър вече го е срещала. Може би ще го познае. Но за по-сигурно ще носи вместо

легитимация абонаментния талон за книги, който неотдавна Елинър била купила и подарила на Ким. Ще дойде и ще ѝ го покаже. Може безрезервно да му вярва.

Сега съпругата на Ким била още по-объркана. В първото си писмо Ким бил писал, че е заминал за по-дълго време в командировка, а при това бил излязъл от къщи само по дъждобран, без да си вземе дори четката за зъби или електрическата самобръсначка. Явно несъответствие. Сега пък непознатият мъж щял да се легитимира с талона, който наистина била купила за Ким, но след неговото заминаване го намерила вкъщи. Все пак Ким би трябвало да знае, че не е у него. Или пък тъкмо обратното, разбрал е и се опитва с това нелогично съобщение да ѝ подсказва, че нещо не е в ред. Може би не пише писмата по своя воля. Ами ако някой го е принудил?

А Ким би трябвало да е наясно по още един важен факт. Тринадесетгодишният Хари няма собствен паспорт, вписан е в паспорта на Ким. А щом Елинър трябва да пътува с него, ще трябва да му набави документи за пътуване зад граница. Знаела обаче, че не ще бъде лесно. Англичаните подозират съпруга ѝ в шпионаж в полза на Съветския съюз. Това е тежко обвинение. Следователно не би могла да очаква, че те ще се разтопят от удоволствие, когато им съобщи, че иска да напусне Бейрут и ги помоли да издадат паспорт на Хари.

Все пак направила опит и те кимнали в знак на съгласие, като прозорливо поставили условие. Хари ще получи паспорт, ако Елинър Филби се задължи да се качи с децата в самолет, който лети директно за Лондон. Обещала. Нямала друг избор. Но същевременно решила да даде уговорения знак на приятеля на Ким и да му каже за своето намерение.

Не чакала да мине много време. Още на следващата нощ се измъкнала на пръсти от дома, незабелязано минала покрай прозореца на портиера и към три часа, когато из бейрутските улици нямало жива душа, нарисувала с тебешир бял кръст на уговорената стена.

Дни наред чакала напразно да я посети куриерът на Ким. По-късно се оказало, че тя самата предизвикала забавянето. Впрочем в това време в Бейрут се бил появил добрият приятел на Ким, предшественикът на господин Браун, тоест господин Смит, някогашният шеф на разузнавателната служба в Ливан. Елинър Филби се нуждаела от помощ или поне от съвет. Следователно тя използвала

неговото присъствие в града и споделила с господин Смит не само грижите си, но му и преразказала съдържанието на писмото на Ким. И според една от версиите Смит тайно бил написал на уговорената стена фалшива дата, за да обърка противника. Според същата версия Ким напразно чакал цели три дни в Прага да пристигнат съпругата и децата му. Едва след това нетърпеливо очакваният куриер позвънил на вратата на Елинър Филби.

Познала го. По-късно заявява, че го запомнила по светлорусите му коси и по това, че бил едър и пълен. Той бил един от акредитираните кореспонденти в Бейрут и говорел свободно английски. Спомнила си, че някъде са се срещали. Не се легитимирал с абонаментния талон. Знаела предварително, че не би могъл, след като е у нея, а казал направо, че го изпраща Ким.

Влязъл. Предложил на Елинър Филби помощ. Обещал, че ще я отведе с децата на безопасно място. Ще се погрижи да се види колкото се може по-скоро със съпруга си. Предал ѝ поздрав от него и подчертал, че Ким я очаква с радост. Елинър Филби се поколебала, преценила отново възможностите си и риска, но в крайна сметка не приела предложението. Казала, че вече е решила. Ще замине със самолет с децата за Англия. Разбрал, че няма смисъл да я убеждава. Предложил ѝ в този случай поне финансова помощ. Не приела парите. Не му оставало нищо друго, освен да се сбогува и да си тръгне.

Елинър Филби твърди, че изчакала десет минути, за да има куриерът на Ким достатъчно преднина, и едва тогава била телефонирала на господин Смит в английското посолство. Той взел колата и след миг бил при нея. Разказала му всичко, което току-що преживяла. Описала куриера. Предала не само своя съпруг, но и приятеля му, който рискувал всичко, за да ѝ помогне. По-късно господин Смит ѝ показал няколко снимки. Трябвало да идентифицира на тях тайнствения посетител. Посочила с пръст една от снимките: това е той. Така му издала безмилостно присъдата.

Междувременно в световния печат се появиха и други догадки за съдбата на изчезналия. Журналистите подозираха всъщност не само Ким Филби и съветското разузнаване, но и британската разузнавателна служба. Изчезването на Филби би могло да бъде и камуфлаж, и инсценировка за обществеността, а зад това да се крие друга афера, отнасяща се до трети човек. Западните журналисти имаха опит в това

отношение. Не бе нито за първи, нито за последен път, когато властите се опитваха да ги заблудят.

Кореспондентът на Франспрес съобщи: в Кайро се носи слух, че Ким Филби се бил присъединил към някогашния йеменски имам Бадра и бил станал съветник по стратегическите въпроси на военния диктатор Абдулах Ибн Хасан. Наистина вестта не може да се смята за доказана, но нещата са ясни като бял ден: очевидци са го видели в пограничните планини между Йемен и Саудитска Арабия. Какво би търсил иначе там?

Днес вече знаем, че това бяха журналистически измислици, но тогава едва ли би се намерил някой от колегите на Ким, който да повярва, че бейрутският кореспондент на „Обзървър“ е заминал тайно за Москва. Та Ким Филби бил стопроцентов англичанин. По произход, по държане, навици, начин на мислене, по облекло и по възгледи и не на последно място по кариера. Че защо ще бяга тъкмо при комунистите?

През онези дни Елинър Филби не знаела нищо повече от журналистите. Но имала само една-единствена надежда: да замине с децата за Лондон. В посолството ѝ издали паспортите, осигурили ѝ билети за самолета и в последния ден на май, тоест цели четири месеца след изчезването на Ким Филби, рано сутринта пред блока, в който живеела, спрели две коли: едната шофирал Глен Балфур-Пол от английското посолство, тъй като била съпруга на английски гражданин, а другата — Дик Паркър от посолството на Съединените американски щати, защото била американка. И двамата се погрижили за благополучието пристигане на Елинър Филби, децата и багажа на бейрутското летище „Интернационал“. Още същия ден я посрещнали на летището в Лондон. От журналистите избягала, но не и от разузнавателната служба. Още на следващия ден обядвала с висшия служител от разузнаването господин Смит и съпругата му.

Между изреченията на вялия разговор Елинър Филби се уверила в две неща: години наред съпругът ѝ е работел за Съветите, възможно е да е в Москва, но господин Смит смята, че не ще бъде уместно, в случай че предположението се потвърди, госпожа Елинър Филби да мисли за среща с мъжа си на територията на Съветския съюз. Разбира се, господин Смит изразил мнението си между второто и третото блюдо, ей тъй, между другото, като при това се усмихвал, а съпругата

му се държала така, сякаш се говорело за последното модно ревю. Но Елинър Филби разбрала, че това е заповед на началника на британското разузнаване.

---

[1] Днес Бейрут има 1,4 млн. жители. — Бел.ред. ↑

Неизвестността продължи половин година. После изведнъж една след друга се появиха две изненади. Първата се роди в достопочтената британска Камара на общините. Някогашният министър на труда и член на кабинета в правителството на Макмилън, лорд-пазителят на печата Едуард Хийт чрез неочакваното си изявление би с коз всички ловци на сензации на юг от Гринуич. Всъщност на първи юли той съобщава на потресените депутати, че кореспондентът на „Обзървър“ и „Икономист“, безследно изчезнал преди половин година в Бейрут, по всяка вероятност живее на Изток. Следователно може да се смята за доказано, че бившият британски дипломат Харолд Ейдриън Ръсел Филби, някогашен високопоставен служител в един отдел на Форин Офис, е съветски агент.

Според резултатите от разследванията на британските органи за сигурност можело да се предполага, че е служел на съветското разузнаване още преди 1946 година, а не е изключено и много по-рано. През 1949–1951 е бил секретар в британското посолство в Съединените щати, но изпълнявал и друга важна мисия. Това му давало възможност да се запознае с много важни, строго секретни информации, отнасящи се до политиката и стратегията на Великобритания и Съединените щати. С това говорещият в Камарата на общините не приключва речта си. Бил подготвил още една изненада. Депутатите навярно си спомняли добре случая, който преди дванадесет години предизвикал паника сред политическите кръгове на Великобритания. Тогава станало ясно, че двама британски дипломати — Гай Бърджес и Доналд Маклейн, работили като разузнавачи за Съветския съюз. Британското разузнаване ги подозирало, събирало срещу тях отделни доказателства, а докато най-после от горе утвърдили заповедта за тяхното арестуване и разузнавачите трябвало да бъдат обвинени в шпионаж в полза на чужда държава, Маклейн и Бърджес изчезнали, сякаш потънали вдън земя. По-късно се появили в Москва.

Експертите от британската разузнавателна служба били водели дискретно цялото тогавашно разследване, спазвали стриктно всички правила за опазване на тайната, но въпреки това накрая, а това за всички е ясно, Бърджес и Маклейн били навреме уведомени и получили нареждане да избягат. Но кой би могъл да бъде така точно информиран за хода на разследването, че да ги предупреди за заплашващата ги опасност? Още тогава сянката на съмнението била паднала върху Ким Филби. Той имал възможност да научи за хода на разследването. Можел да ги предупреди. Обвинили го, но не успели да докажат вината му. Трябвало да го реабилитират. И сега, на първи юли 1963 година, Едуард Хийт заявява в Камарата на общините, че Ким Филби е третият човек в аферата Бърджес-Маклейн, че той всъщност ги е предупредил и е бил организатор на тяхното бягство зад граница.

Разкритието било крайно сензационно. Журналистите знаели, че двамата някогашни дипломати живеят в Москва, затова подхвърлят идеята на колегите си, акредитирани в Съветския съюз, и те се скупчват около тях като мухи на мед. Не сполучват. И единият, и другият единодушно заявяват, че нямат и понятие къде може да е Ким Филби. Гай Бърджес дори се съмнявал в сериозността на съобщението, в което се казвало, че Филби е в Съветския съюз. Та те били толкова добри приятели, ако е така, сигурно е щял да му се обади.

Не може категорично да се твърди, че това, което е казал на журналистите, е цялата истина. Гай Бърджес бил сериозно болен. И тъкмо по това време изменил текста на завещанието си. Една трета от състоянието си завещал на Ким Филби. Дали то не е било награда за това, че преди години му спасил живота? Дали Бърджес не е сторил това през тези дни, защото все пак се е срещнал с Ким Филби в Москва? Скрил е пред журналистите неговото пребиваване на територията на Съветския съюз, защото е нямал право да съобщава нещо, което световната общественост е трябвало да научи по официален път? Но преди да стане това, все пак един от приятелите на Ким успява да открие следите на изчезналия.

Журналистът Годфри Дженсън написал наслуки писмо и го изпратил на Ким Филби на адреса на Министерството на външните работи в Москва. След две седмици държал в ръцете си отговора, а с това и доказателството, че Ким е наистина в Москва. После не минало много време и научил същото и от съветския печат. В последния ден на

юли 1963 година, тоест месец след сензационното разкритие на Хийт в британската Камара на общините, вестник „Известия“ публикува следното кратко съобщение:

„Британският гражданин Х. Е. Р. Филби, който в миналото заемаше ръководен пост в британското разузнаване, се обърна към съветските власти с молба да му бъде дадено политическо убежище и съветско поданство. Върховният съвет на СССР удовлетвори молбата на Х. Е. Р. Филби.“

Тези лаконични думи на служебното съобщение бяха сигнал за старт за състезанието на журналистите, публицистите и летописците на историята на секретните служби. С каква цел? Да се научи истината за живота и дейността на „разузнавача на двадесетия век“ Ким Филби. Още от самото начало сред осведомените се говореше, че някогашният „цар на разузнавачите“ доктор Зорге, Рудолф Иванович Абел и други асове на секретните служби, Гордън Лонсдейл и легендарният шведски военновъздушен аташе Стик Венерстрьом не са постигнали толкова блестящо майсторство в своята област, както Ким Филби, съветският разузнавач, който години наред е заемал ръководен пост в британското разузнаване и е бил един от евентуалните претенденти за поста шеф на тази прословута организация.

Алфа и омега на успеха на агента от незапомнени времена е сигурното, неочевидно и правдоподобно прикритие. Днес не както някога той е преоблечен не в просешки дрипи, а понякога дори в униформата на противника. Всеки от големите асове на секретните служби е живял до най-малката подробност правдоподобен, макар и фиктивен живот. Рудолф Иванович Абел като художник под името Голдфус е разполагал с ателие, където наистина е рисувал картини. Гордън Лонсдейл се приспособил към лондонската среда и от студент по чужди езици се превърнал в преуспяващ търговец. Продавал и наемал музикбоксове. Снимките на този известен бизнесмен се появяват дори във всекидневния печат. По-съвършено от тяхното е прикритието на полковник Венерстрьом. Той е бил шведски военновъздушен аташе в Москва и Вашингтон. Не е било нужно да крие, че събира секретна информация, всеки знаел, че това му е работата. Но никой не предполагал, че не служи само на своя крал, а и на разузнавателния Център в Москва. Ким Филби надмина колегите си. Той е с най-съвършената маска, която може да се измисли. Той е

висш влиятелен служител в британското разузнаване, в което е внедрен.

Историята знае само случки от живота на разкритите агенти. За все още действащите с успех не се говори. А при всеки следващ случай публицистите се опитват да направят равностойка. Нито една от тях не отговаря на цялата истина.

Фактите, които се публикуват по време на процесите срещу разузнавачите или след тях, и историйките, които те разказват със снизходителната усмивка на герои, и това, което изглежда логично, както и това, което на пръв поглед изглежда невероятно, може да е или да не е истина. Съдебните процеси, показанията пред следствените органи, изявленията в печата, в телевизията или личните мемоари са само пореден реквизит, който артистите използват допълнително в голямата игра. А тя е започнала още в библейско време пред крепостните стени на Йерихон и все още не е завършила.

Неписан дълг на летописеца на разузнавателната служба, въпреки всички уговорки за възможностите да се посочат само проверени факти, е да направи равностойка на дейността на разузнавача, чийто живот е решил да възпроизведе. Но нека започнем да подреждаме мозайката със съзнанието, че много неща може да не бъдат точно такива. Нека тръгнем по следите на изпълнения на пръв поглед с приключения, а в действителност героичен живот на Ким Филби с уговорката, че можем да допуснем грешка.

Още по време на испанската Гражданска война Филби спечелва пълното доверие на фашистките главатари, ползва се сред тях с отлична репутация като франкистки коментатор на военните събития по испанските фронтове и диктаторът Франсиско Франко му присъжда испански военен орден за заслуги първа степен. Кой би предполагал, че този британски журналист е в действителност съветски разузнавач?

Той е в добри отношения с нацисткия министър на външните работи Йоахим фон Рибентроп, представял се е като привърженик на нацизма, станал член на английско-германското дружество. Цели три години работи като един от ръководителите на британското контраразузнаване, следователно има възможност да се запознае с всички важни планове на британския и съюзническия шпионски апарат, насочени срещу Съветския съюз и социалистическия лагер по време на войната и след нея.

През 1947–1949 година Филби е началник на отдел в британското разузнаване и има задачата да организира акции срещу Съветския съюз. Като офицер за свръзка между британското разузнаване и американската разузнавателна централа трябвало да координира акциите на тези шпионски организации срещу комунизма и участвува заедно с други отговорни фактори в строго секретни съвещания, на които се планират операции срещу Изтока.

Излишно е да се подчертава, че е получавал най-важните информации от първа ръка. И не на последно място трябва да отбележим, че чрез своевременна намеса спасява от арест Бърджес и Маклейн.

Работи сигурно и добре. За заслуги в разузнаването съветското правителство го удостоява с орден „Червено знаме“. Публицистите на Изток и на Запад го дариха с най-ласкателни и с най-грозни епитети. А в анализите на секретните служби влезе като разузнавачът на двадесети век, който съумя да работи едновременно за две страни, но в действителност само за Съветския съюз.

Тази дейност е резултат от неговите лични качества, от убеждението му, че е на верни позиции, но и от условията, които е създало някога британското общество и ги смята и до днес за завидно завоевание. В действителност обаче те отдавна са баласт, който смъкна някогашната велика държава от върховете на международния престиж. А Ким Филби, типичен син на островната империя, разбира още през студентските си години, че равновесието на обществените сили е нарушено. Става комунист, но съумява да прикрие възгледите си зад маската на възприетата условност. Използва системата и нейните явни грешки за своята цел в продължение на цели тридесет години. А това е повече от достатъчно.

Бащата на Ким е бил безспорно забележителен човек. И навярно е получил истинско пророческо вдъхновение, щом е избрал за сина си прякора Ким. Впрочем обичал да чете стиховете на Киплинг и се бил влюбил в малкия герой от неговия роман, безстрашното ирландско момче Ким, което заедно със свитата на тибетския лама стига до Индия, където събира сведения за британското разузнаване. Ким Филби е роден в град Амбала — Индия. Баща му бил там чиновник в колониалната администрация и едва ли с друго име би могъл, да измисли за сина си по-точен прототип на бъдещата му кариера.

Родословието на Ким е проучено бог знае до кое коляно. Имал предприемчиви прадеди. Изглежда, са притежавали безброй качества и са се придържали към онези житейски принципи, които в поизменена форма след векове се появяват в характера на техния потомък. Прадедите му не са се бояли дори и от дявола, а Ким Филби без преувеличение е необикновен син на необикновен баща.

Неговите прапрадеди били тръгнали от бреговете на Скандинавия и с нестабилните си корабчета стигнали бреговете на Албион. Заселили се някога в торфищата на днешното графство Норфолк и основали тук колония, носеща името Филби. Водели стопанството както умеели, преживявали добри и лоши дни, женили се и се омъжвали, имали деца и внуци и някои от тях се издигнали. Станали търговци или облекли ризниците и постъпили на служба при краля. Техни братя пък възвисили душата си до бога и проповядвали пред съседите за ужасите на ада и блаженствата на рая. Но синовете на заселниците вече не се задоволявали с тежкия живот и розовата надежда за задгробно благоденствие, те съзнавали, че техните прадеди не са се заселили в най-благосклонния край, грабнали вързопите и тръгнали по света, за да видят дали така трудно се изкарва хлябът навсякъде.

Най-смелият хвърлил котва в Индия. Научил се да отглежда чай, купил плантации в Цейлон, облагородил ги, започнал да печели пари и се осмелил да поиска ръката на генералска дъщеря. По-късно тя

родила син, когото нарекли Хари Сейнт Джон Бриджър Филби. Прославил се в много отношения, но най-вече с това, че бил баща на Ким.

Бащата Сейнт Джон наподобявал герой от роман, който не би посрамил дори Жул Верн. Притежавал много от качества на интересните хора, вършел неща, за които други дори и не помисляли. Едни твърдят за него, че бил гениален, други го проклинат като еретик, предател и бунтар. Това са само мнения, нищо повече. Едно е сигурно — привлякъл е вниманието още в училище, тоест станал капитан на отбор по крикет в едно от най-реномираните частни училища в Уестминстър. Всеки, който поне малко познава условията на острова отвъд пролива Ламанш, може да прецени каква кариера е това за едно момче.

После следвал в Кеймбридж, където бил известен като изключителен лингвист, удавали му се чуждите езици (явно Ким е наследил тази дарба от баща си), получил академично звание с най-висок успех, подал молба за постъпване на държавна служба, получил добра работа в колониалната администрация в Индия, но станал бунтар. Вярвал в своята представа за социализма, присмивал се на английската колониална политика и не криел, че смята британския империализъм за нов вариант на старото робовладелство.

За него се знаело, че е срещу всичко, смятано за свято в Англия, но въпреки това през Първата световна война постъпил в британската разузнавателна служба. Явно са се нуждаели от него поради това, че владеел отлично чужди езици и познавал положението в Индия и Близкия изток. Заминал и изпълнявал заповедите. Въпреки това не се държал като кротък поданик на Нейно Величество, тъкмо обратното, където можел, мълел водата на британската политика. Открито застанал на страната на крал Ибн Сауд и публично заявявал, че ще стане владетел на арабския свят.

Сейнт Джон Филби не бил само салонен опозиционер. След като британското правителство го назначило за министър на вътрешните работи в тогавашна Месопотамия, в знак на протест той се отказал от поста. Тогава му предложили да стане посланик в Трансйордания, но той отказал и тази почит. И за да го оставят най-послед на мира, поискал от правителството да бъде уволнен. Обосновал молбата си с едно-единствено изречение, което би могло да бъде издялано на

неговия паметник: „Аз съм срещу всяка форма на империализъм, включително британския“. Дата, подпис и точка на многообещаващата кариера. Но Сейнт Джон Филби най-после се чувствувал свободен. Приел исляма, обул сандали на бос крак, пуснал си рижа брада и мустаци, облякъл галабия, сложил на главата си арабска куфия и поел към Мека — пътя на всички мюсюлмани. Хари Сейнт Джон Бриджър Филби станал последовател на пророка Мохамед и приел името Абдулах Филби бей.

Бил член на известния лондонски клуб „Атинийъм“, неговата съпруга и майка на Ким Дора Джонсън била дъщеря на британски инженер. Но Сейнт Джон отишъл на пазара в Ер Риад и си купил там робинята Умферхад. Коранът му позволявал втора жена. И тъй като нищо не му пречело да увеличи харема си с още една (първата му съпруга Дора живеела с Ким в Лондон), взел при себе си някаква близка на крал Ибн Сауд. Затова Ким има брат Фарис Филби, високопоставено лице в кралския двор на Негово Величество в Ер Риад.

Сейнт Джон Филби станал забележителен арабист. Изследвал непознати области на Арабия, картографира ги, а като съветник на краля имал пръст в търговията и в политиката. Когато в Близкия изток се развихря борбата между англичани и американци за арабския петрол, той се оказал онзи човек в сянка, който бил в основата на много загадъчни събития. Американските компании „Арамко“ и „Транс-Арабиън Пайплайн Къмпани“ имали големи неприятности с местните чергарски племена. Бедуините организирали нашествия в американските нефтени находища и хвърляли във въздуха нефтопроводите. Сейнт Джон Филби бил имал нещо общо с това.

Бащата на Ким имал определено антиимпериалистически възгледи, но все пак в началото на Втората световна война за известно време се завърнал в родината, кандидатирал се дори за парламента, но загубил изборите и скоро след това се оказал в лагер за интернирани. Носел се слух, че бил симпатизирал на нацистите. Не — бил е само срещу войната.

Говори се, че Ким имал безкомпромисен, властен и строг баща и че много се страхувал от него, когато бил малък. Мнозина твърдят, че причина за заекването на Ким е страхът на малкото момче от неумолимия семеен диктатор, който налагал желязна дисциплина.

Нямаме възможност да проверим тези данни, но можем да се съгласим с твърдението, че бащата и синът имат много общи качества. Едно от тях е силната воля и способността да се устои при всички обстоятелства. Години наред бъдещият „разузнавач на века“ е живял сам със своята тайна. За това е необходима голяма сила и най-малкото майсторско самообладание, което е нужно само при двойствения живот, при вечния реприз на две различни роли, при които актьорът не трябва да сбърка нито една дума.

Роден е през 1912 година, непосредствено преди войната, която обърна света с краката нагоре. Живее с майка си в Лондон, там ходел на училище и после поел пътя, отъпкан вече от баща му. Получил стипендия за най-добрия и най-екстравагантния колеж „Тринити“ на Кеймбриджкия университет. Дипломата от Кеймбриджкия университет е нещо като отличителен белег за нейния притежател. Но да си член на „Тринити“ означава нещо много повече, значи да влезеш в такъв кръг приятели, които стигат до високи постове в британския обществен живот и спазват неписания закон, според който с всички сили си помагат един другиму в кариерата.

Ким влиза в „Тринити“ през 1929 година, по времето, когато бавно, но сигурно започват да се рушат дотогавашните икономически и политически граници. Кризата от тридесетте години не отминава дори и островната империя. По улиците на градовете скитат два милиона безработни. Ким Филби знае това. Започва да размишлява, а по-късно и да се съмнява в системата, при която безработицата е закономерно явление.

Западните публицисти се опитваха да открият причините, които са довели всички големи съветски разузнавачи до комунизма.

В случая Ким Филби никак не е трудно да се открият идеологическите подбуди. Началото може да се търси в Кеймбриджкия колеж „Тринити“ — среда, която на пръв поглед изглежда като че ли неподходяща за тази цел: всеки студент е своего рода революционер. Той смята за дълг на своето поколение да се противопоставя на възгледите на бащите. В помощ на Ким и неговите приятели идват драматичните моменти от кризата през тридесетте години. Тук нямало в какво да се съмняват. Старото, традиционното и обожаваното очевидно е лошо. Но кое е хубавото? Комунистическата партия на Великобритания прокламира ясна програма. Била най-крайна

опозиция, което ги удовлетворявало, и същевременно посочвала пътя за излизане от хаоса, което им импонирало.

Ким Филби не бил открояващ се студент. Затова пък в Кеймбридж се носело името на неговия най-близък приятел Гай Бърджес, който следвал история както Ким. Бил с една година по-голям, защото преди това бил в Итън, тук дошъл една година по-късно и станал съдбоносен другар на бъдещия ас на разузнаването. Гай Франсис дьо Монси Бърджес бил висок, чернокос, смел и опитен в живота. Произхождал от стар хугенотски род, имал прадеди благородници и влиятелни роднини, самият той се отличавал със знанията си по история и в крикета и имал необикновено смели планове. Ким не умееел така хубаво да говори, пречело му заекването, бил саможив, затворен, издържал на пиене и се владееел при всяко положение. Дватамата се сприятелили и се опитвали заедно да намерят отговор на вълнуващите ги въпроси.

Бърджес бил още тогава комунист. Ким Филби все още размишлявал. После в играта влиза трети човек. Доналд Маклейн, помлад от тях, следвал филология и имал с Ким общ проблем. Той също бил син на удивителен баща. Сър Доналд Маклейн бил водач на британската Либерална партия и министър в правителството на Аскуит. Синът не искал да изостава от баща си, но още от самото начало разбрал, че не ще бъде лесно да се открие повече от сър Доналд Маклейн. И тъй двамата бунтари срещат трети.

Мнозина днес си поставят въпросите, как и кога съветското разузнаване е привлякло за свой сътрудник Ким Филби и кой е бил посредник при разговорите.

Ким Филби заяви в Москва, че е преминал на страната на прогреса и мира преди юни 1933. Спомня си съвсем сигурно дори датата. Но възниква предположението дали за неговото решение не е допринесла срещата му с бъдещата му съпруга Елизабет Колман? Дали тъкмо тази двадесет и две годишна австрийска еврейка не му е посочила пътя?

Още по време на следването си Ким Филби се стреми да опознае света. И да усъвършенствува владееенето на чужди езици. Те били неговото хоби. Като дете научил хинди и арабски. По-късно през ваканциите пребивавал по-дълго време в чужбина и усъвършенствувал немски и френски език. Още по-късно научил испански, турски и

руски. Но при пътуванията си из Европа през тридесетте години той усвоява нещо много по-важно от правилния акцент и безпогрешното произношение. На собствен гръб и в непосредствена близост изпитал опасността от настъпващия фашизъм. Скоро след завършването на университета, през 1934 година, той става свидетел на февруарските кланета на Долфус във Виена.

В Германия Хитлер завзема властта, в Берлин вилнеят щурмовите отряди^[1] и заплашват евреите. През март 1933 година австрийският канцлер Енгелберт Долфус извършва държавен преврат, в резултат на който съсредоточава властта в ръцете си. Забранява Комунистическата партия и разпуска Работническия съюз за защита. И тъй като си е измислил диктатура в друг цветен нюанс, поставя извън закона и Националсоциалистическата партия. Ликвидира одобрената от парламента Конституция и обявява Австрия за кастова държава. Но работниците не искат да се предадат. Организирано въоръжено въстание. То започва в Линц и през февруари обхваща и Виена. Водят се жестоки боеве.

Ким Филби завършва следването и избира първата си професия — журналист на свободна практика. В началото на 1934 година заминава за Виена. Някои експерти твърдят, че тук бил изпратен, защото още тогава бил в услуга на съветското разузнаване. Не е сигурно и никой не го е доказал, нито опровергал. По-важното е обаче, че тогава във Виена се е запознал с Елизабет Колман, двадесет и две годишната бивша съпруга на главния редактор на забранения комунистически вестник „Роте Фане“ Карл Фридман. Ким Филби я наричал Лиза и не след дълго се настанил в жилището на нейните родители в Леополдщат. Влюбил се, тя също го обожавала. И тъй той изживял първата си любов по време на Февруарското въстание на работниците против авторитарното правителство на Долфус.

На дванадесети февруари започва акцията срещу водачите и дейците на Социалдемократическата партия. Извършени са много арести. Във виенските предградия израстват барикади. По време на въоръжените сблъсъци загиват към хиляда и петстотин работници. Виенските борци се отбраняват цели три дни. После са принудени да отстъпят пред превъзходящия ги противник. Неколкостотин души минават в нелегалност във Виена. Ким Филби бил между тях. Помагал с каквото можел.

Виенският кореспондент на телеграфната агенция Ройтерс разказва как веднъж неочаквано Ким се появил през нощта в квартирата му и го помолил да помогне за спасяването на преследваните. Не постигнал много. Успял само да осигури няколко костюма, с които заподозрените се преоблекли и избягали на безопасно място. Филби участвувал в боевете в предградието Хайлигенщат, грижел се за ранените. Полицията не го открила. На двадесет и четвърти февруари 1934 година сключил брак с Елизабет Колман във виенското кметство. По всяка вероятност именно тя има лъвски дял за неговото решение да се включи в съветското разузнаване.

Лиза била почти две години по-възрастна от Ким и несъмнено по-опитна в нелегалната дейност. Била член на Комунистическата партия и продължила да работи и след забраняването ѝ. Следователно би било логично нейният съпруг да стане член на партията, след като е участвувал в непосредствените боеве на виенските барикади. Щом като не е влязъл в партията или не е заявявал открито, че е комунист, значи е имал сериозна причина за това. Не е изключено още тогава да е поел дългосрочна разузнавателна задача. На вид е трябвало да живее като привърженик на империализма и консервативните принципи и под тази маска да се опита да се промъкне в британското разузнаване. В мемоарите си Е. Х. Кукридж твърди, че Ким бил още през тези дни във връзка с Владимир Алексеевич Антонов-Овсеенко, специален пълномощник на съветския консул във Виена. Той се бил появил по време на боевете в града и би могъл навярно да бъде офицер разузнавач, изпратен на бойното поле на социалистическия фронт.

Във Виена продължават репресиите срещу социалистическите водачи. Ким Филби изчезва от тази сцена. През лятото на 1934 година заедно със съпругата си заминава за Лондон. Така я спасява от арест. А след опита, придобит във Виена, самият той се убеждава, че е тръгнал по верен път.

Младите съпрузи се настаняват на квартира в лондонския квартал Сейнт Джоунс Ууд и започват съвсем нов живот. Представят се за привърженици на консерваторите. Ким търсел редакторско място в някое издателство на известната Флийт Стрийт, а тъй като журналистическата работа на нещатен редактор не била добре платена, неговата жена работела като детска възпитателка в Хампстед. По всички тогавашни изявления, статии и дори по поведението му може

да се съди, че Ким се е опитвал да прикрие истинските си политически убеждения и че е искал да си спечели име на лоялен поданик на Нейно Величество.

Обърнал се към някои познати на своя баща и един от тях, сър Роджър Чанс, съученик на Сейнт Джон Филби от Кеймбридж и между другото също член на клуба „Атинийъм“, намерил за сина на стария си приятел редакторско място в незначителното „Ревю ъф Ревюз“ за също така незначителна заплата от четири гвинеи седмично (84 шилинга). И тъй той пише статии, пропити с мисли, които са далеч от неговите действителни политически убеждения, среща се с привърженици на десницата и избягва някогашните си приятели. Днес е ясно, че това е било предварително обмислено. Доказателство за това е и „промяната“ във възгледите на неговия приятел и бъдещ партньор Гай Бърджес.

Междувременно Бърджес завършил висшето си образование и станал журналист. През 1934 година разпространил сред познатите си, че има намерение да напише серия от репортажи за живота в Съветския съюз. Уговорил се с Дерек Блейк, активен член на университетския комунистически клуб, и заедно предприели пътуване из Съветския съюз. После, когато се срещнал с Ким Филби в Лондон, се държал като човек, който е дошъл, видял и прозрял. Говорел, където можел, че личният му опит от Страната на съветите го бил излекувал от идеализма. Тоест стигнал бил до извода, че бъдещето на света не било в социализма и че комунизмът бил преминал на реакционни позиции, че единственото спасение било в силните личности като Бенито Мусолини.

Така революционерът Бърджес станал привърженик на десните, за които по онова време били отворени навсякъде вратите във Великобритания. Попаднал в консервативните кръгове, запознал се с адмирал сър Хари Домвил, шеф на разузнавателната служба на британските военноморски сили, дори се опитал да си намери работа в централния орган на Консервативната партия. Вместо това станал секретар и финансов съветник на госпожа Ротшилд и се занимавал с нейните търговски сделки. Това пък му помогнало да си извоюва необходимата репутация и да се промъкне в кръговете, в които трябвало да попадне.

В този момент Ким Филби се среща отново с Бърджес. И на двамата е ясно, че най-доброто прикритие за единия и за другия е

средата на възможно най-реакционните десни кръгове. Тогава все още мнозина англичани си мислели, че островната империя е и остров на политическата и икономическата сигурност, и може би тъкмо затова се срещат доста закостенели аристократи и влиятелни личности от „хай сосайъти“^[2], които се въодушевяват от Хитлеровия антисемитизъм, възхищават се от фашизма и смятат за предимство да бъдат членове на Англо-германското дружество. То не е многочислена организация, но както ще видим по-късно, при случая Тейлър Кент и баронеса Волкоф, не е единственото пронацистко дружество във Великобритания.

Няма смисъл да изброяваме лордовете и генералите, присъствували на срещите разговори на дружеството, въодушевени от идеята за чистотата на арийската раса, и гласували за разбирателство с Хитлер. Те не са единствените. Много политици, който не били постоянни членове на Англо-германското дружество, но посещавали събранията и дружеските срещи на членовете на организацията, поддържали официално същите възгледи. Гай Бърджес се вмъкнал в тези невдъхващи доверие кръгове благодарение на новите си — не ще и дума — твърде влиятелни контакти. Осигурил си ги като секретар и съветник на баронеса Ротшилд. И тъй като умее да се държи добре с хората, а и бил твърде добър организатор, не след дълго се оказал между ръководните личности на фашисткото дружество. И препоръчал на вниманието на тези „учени“ мъже, които вярвали, че бъдещето на Британската империя е именно в техни ръце, приятеля си Ким Филби.

„Първите задачи, които ми повери съветското разузнаване, бяха за мен голямо разочарование. За работата на разузнавача имах далеч по-романтични представи. Това бяха дребни задачи. Но бяха истинска школа за мен. Впрочем тогава ентусиазмът ми беше много по-голям, отколкото опитът. Не можеха да ми възлагат сериозни операции. Тогава правех, каквото можех, и бях щастлив, когато научих, че съм зачислен сред постоянните кадри на съветското разузнаване“ — заявява Ким Филби.

Наистина тогавашните задачи му се сторили не толкова важни, но тъкмо всички онези дребни сведения, които имал възможност да събира сред британските видни личности, сред членовете на Англо-германското дружество и по-късно непосредствено сред нацистите в Берлин, създавали картината на тогавашното британско политическо

развитие и помогнали на съветските стратегии да определят действителното съотношение на силите в Европа.

От работата на Ким Филби бил доволен московският Център, но и новите му приятели, възхищаващи се така много от „героичните подвизи“ на Хитлер, виждали в негово лице един способен и лоялен мъж. Затова му поверили редактирането на списанието, издавано от дружеството, под заглавие „Англо-Джърман Ревю“. Като главен редактор на английското прохитлеристко списание естествено бил винаги добре дошъл в Берлин. Не пропускал нито една възможност да посети леговището на вълка. Срещал се с нацистките главатари и според собствените му думи бил в много добри отношения с Хитлеровия министър на външните работи Йоахим фон Рибентроп, с когото се запознал по времето, когато последният бил посланик в Лондон. При това Ким си отварял очите и наострял уши. А кой от нацистките величия (все едно, те били убедени, че един ден целият свят ще падне на колене пред тях) ще внимава какво говори пред английския журналист, който популяризира идеите на фюрера във Великобритания.

---

[1] Sturmabteilung — щурмови отряд (националсоциалистически). — Бел.прев. ↑

[2] Висшето общество (англ.). — Бел.прев. ↑

Автомобилната колона потегля призори. Първи се движат разузнавачите, по средата е автомобилът с журналистите, а накрая конвоят. Направление? Фронтът при Теруел. Последните дни „червените“ там са направили неочакван пробив. Журналистите научават за това в главната квартира на франкисткия генерал Аранда и го уговарят да им даде охрана, искат да напишат репортажи непосредствено от бойното поле. Неразумно и опасно. Фронтът е още в движение, непрекъснато се водят престрелки. Само че репортерите Джонсън, Шийпшанкс, Нийл и Филби явно не знаят що е страх. Най-после им дават охрана и ето ги на път.

Канавките са пълни с изпотрошени коли, покрай шосето се влачат ранени. И непрекъснато се стреля. В повечето случаи това са далечни, но тук-там и близки артилерийски залпове. Въпреки това колоната непрекъснато напредва. Командирът на конвоя се опитва да премине с журналистите в охраняваната зона. Не успява. Оглушителен залп, облак прах, детонация и неколкосекундна тъмнина. Колата спира, сякаш се е забила в стена. Попадението е точно пред радиатора. Шрапнели пропищават покрай ушите.

Военният кореспондент Ким Филби не се суети. Изтрива праха от очите, скача от колата и тича през свободното пространство, където все още избухват артилерийски снаряди, към недалечната стена. Това е единственото място, където може да се скрие. Още няколко крачки и вижда, че не само на него му е хрумнало да се скрие там. Над стената се показва ръка и маха към него да побърза. И когато най-после стига до позицията на войниците, сгърчени в укритието, чувства, че е съвсем изтощен. Той е ранен в главата от парчета снаряд, пробили колата им. Двама войници го отвеждат в превързочния пункт и санитарите му оказват помощ.

Офицерите се опитват да спасят останалите журналисти. Положението е безнадеждно. Върху колоната падат още снаряди. Един от тях разкъсва хълбока на репортера Джонсън. Умира на място. Успяват да сложат Шийпшанкс на носилка и да го приютят на

безопасно място, но лекарят не дава никаква надежда. Колегата на Ким умира още същия ден в седем вечерта в болницата в Монреал дел Кампо.

Третият ранен не е толкова зле. Когато го отнасят, той е в пълно съзнание, а на операционната маса в лазарета Кауда дори се опитва да разбере какво е станало с пишещата му машина, останала в колата. Нийл е имал двойна фрактура на крака. При операцията изваждат от раната тридесет и пет парчета. Отначало изглежда, че всичко е наред. Вечерта Нийл вдига температура и на другия ден умира. Единствено Ким Филби остава жив след тази трагедия. Ето защо неговата автентична информация, публикувана на втори януари 1938 г. в лондонския вестник „Таймс“, е двойно по-ценна.

Да, Ким Филби е в Испания. Работи като военен кореспондент. Живее в самата главна квартира на фашистката армия на Франко. Разполага с неподозирани възможности, за да оказва помощ на другата страна. Никой от генералите и не помисля да бъде внимателен пред английския кореспондент, който впрочем с голямо признание пише за генералисимус Франко и за действията на неговите армии. Дошъл е тук по собствено желание и е безкомпромисно на страната на фашистите. А неговите кореспонденции, публикувани в лондонските вестници, са много ценни за диктатора. И това е обяснимо. По-необяснимо е как Ким Филби е успял да се добере до фашисткия Генерален щаб.

През 1936 година в Испания избухва Гражданска война и скоро чуждестранните наблюдатели разбират, че не ще свърши за няколко седмици. През това време Ким Филби получава указания от своята съветска свръзка да се подготви да замине за Испания със задачата да се добере колкото се може по-близо до генерал Франко и да изпраща в Москва сведения за планове на неговите командири. На пръв поглед заповедта изглежда неосъществима. Но Ким Филби притежава данни за тази роля. В Москва знаели това. Като журналист, англичанин и известен привърженик на фашисткото движение той би могъл да спечели доверието на Франко.

Знаел, че единственият път, по който може да стигне до Испания, минава през телеграфната агенция, която би проявила интерес към репортажи от бойното поле. Тогава се обръща към собственика на агенция „Дженеръл Прес“ и му предлага кореспонденциите си при

такива изгодни условия, че Ф. Л. Тауър би трябвало да бъде луд, за да не ги приеме. Филби обяснил на издателя, че иска главно да придобие опит и да получи признание, тъй като искал в бъдеще да работи като кореспондент в чужбина, така че испанската война може да му помогне за кариерата му. Не иска да му се плаща хонорар, изчисляван по публикуваните редове, достатъчно е Ф. Л. Тауър да му даде една обща сума и да покрие разходите му по пътуването.

От едната страна на фронта са генералите на Франко със своите войски, от другата — защитниците на испанската свобода с международни бригади на комунисти от цяла Европа. Ким Филби е в главната квартира в Бургос и по силата на професионалното любопитство се интересува от всичко, което става. Почти всекидневно научава нещо, което би трябвало да знаят от другата страна.

На фронта едната бойна линия е близо до другата. А в испанската Гражданска война, където един срещу друг воюват съседи, не е толкова трудно да се премине от едната на другата страна. Още същия ден сведенията на Филби се получават където трябва. А някои и в Москва. Това е игра с огъня и всяка погрешна стъпка означава сигурна смърт. А Филби е бил на косъм от смъртта много по-често, отколкото признава по-късно. Веднъж, когато полицаите на Франковата „Сегуридад“ го задържат, тъй като не всички вярвали на чуждестранните журналисти, за по-сигурно го обискирали, Ким Филби се спасил единствено чрез бързото си действие. Успял да глътне незабелязано късчето хартия с шифрите, което носел у себе си.

Генерал Санчес Давила е началник на генералния щаб на Франко и приятел на Ким Филби. Те се сближават, защото имат еднакви интереси. И двамата са заклеті врагове на комунизма, и двамата се възхищават на кафявия фашизъм на Хитлер. И генерал Давила цени много Филби, защото е получил за него най-добри сведения. Но не са му били нужни. Дори всички препоръчителни писма заедно нямат стойността, която има една-единствена статия, публикувана в „Таймс“.

И тъй Ким Филби се движи в най-висшето испанско общество, прави реклама на каудильо и изпраща ценни сведения на неговите противници. Живее в съответната среда както подобава. Запознава се с представителна, но все пак малко застаряла дама с тщеславното име лейди Франсис Мери Линси Хог, която някои от офицерите донжуани

познават от лондонския театър ревю като Бъни Добл, при което „бъни“, т.е. зайче, означава това, което значи и днес^[1].

Поне наглед испанците са пуритани. Правят се, че живеят според десетте божии заповеди, така че Ким Филби, свикнал да приема живота такъв, какъвто е, не може просто да им каже, че е негова любовница, и приема техните правила на играта. Цели две години представя вдовичката Бъни като своя годеница. Лейди Франсис не се отделя нито за миг от своя годеник, чиято съпруга Лиза е в Лондон, с него е по време на журналистическите му пътувания и кисне с офицерите в казината. По този начин Ким Филби усъвършенствува прикритието си, защото кой би повярвал, че тази влюбена двойка англичани разузнава в полза на Съветския съюз. Между другото Бъни няма и понятие, че служи за параван в невидимата игра.

А Ким Филби играе ролята си майсторски. Неговите статии в „Таймс“ са изискани и елегантно, ненатрапващо се изразяват подкрепа на диктатора и неговите генерали. Авторът не скрива, че симпатизира на фашизма и нацизма, отдел „Печат“ към Генералния щаб на Франко не пести хвалебствията си. Той е във висша степен доволен от Ким. Разбира се, Ким е на първо място сред акредитираните журналисти. И когато научават за трагедията, сполетяла неговите колеги, и за щастието, благодарение на което единствено той е оцелял от катастрофата, изчакват героят да се възстанови и му подготвят приятна изненада.

Изпращат за него кола с адютант, който да го откара в главната квартира на каудильо Франко в Бургос. Ким Филби влиза в тържествената зала, където го очакват висши офицери. После на сцената излиза самият диктатор. Собственоръчно украсява гърдите му с високо военно отличие. Ким Филби знае, че това ще е от полза за бъдещата му кариера. Военен орден, получен лично от фашисткия тиранин — та това е идеално свидетелство за съветския разузнавач.

Ким Филби е талантлив. Такова е мнението на всички, които са имали контакт с него. Неговите репортажи в лондонския „Таймс“ правят впечатление. След неколкomesечно пребиваване в Испания той си спечелва репутацията на първокласен репортер и коментатор на военните събития. Когато през пролетта на 1939 година се завръща в Лондон, вратите на редакцията на „Таймс“ са отворени за него. Главният редактор на този реномиран световноизвестен вестник му

предлага постоянна работа като кореспондент в чужбина и веднага му предоставя ново поле за действие. Филби би могъл да замине като специален кореспондент в Берлин.

За всеки успех е нужно и поне малко късмет. А Ким Филби го има от начало до край. След завършването на испанската Гражданска война няма по-интересно място за агента в Европа от Берлин. През 1939 година той се превръща в сцена, на която се подготвя Втората световна война. А в задкулисието на последните репетиции за трагичната инсценировка опитният разузнавач научава какви ли не интересни новини.

Нацистите смятат Ким Филби за приятел. Та нали пропагандирал техните идеи в Англо-германското дружество, бил в добри отношения с Рибентроп, получил високо военно отличие от испанците. По-късно специалистите изразяваха единодушно мнението, че коментарите на Филби от Берлин са също блестящи. Той е истински журналист и не след дълго става главен редактор на вестник „Таймс“. А това е успех, заслужаващ внимание.

Когато избухва Втората световна война и Великобритания изпраща в Европа първите експедиционни корпуси, Ким Филби заминава с тях. Той е гост на Генералния щаб на лорд Гоц, пребивава известно време в Париж и е свидетел на поражението на Петдесета дивизия край Дюнкерк. Неговите колеги твърдят, че е отплавал с лодката, напуснала последна френския бряг.

Известно време продължава да работи в редакцията на „Таймс“, но скоро след това започва истинската кариера на разузнавача Ким. На един житейски кръстопът отново се среща със своя приятел Гай Бърджес. В Париж преди това бил разговарял с Маклейн. Той бил завършил висшето си образование, приключил стаж си във Форин Офис, станал дипломат, оженил се за американката Мелинда Марлинг, а когато вермахтът нахлул във Франция, бил секретар в посолството и избягал през Бордо в Лондон. Останал убеден марксист, макар и не пред обществеността.

Междувременно Гай Бърджес постъпил на служба в британското разузнаване. Благодарение на ходатайство. Добрите връзки са петата колона в английския обществен живот. А Бърджес имал големи връзки. И когато се срещат с Ким Филби, който след завръщането си от Франция се оказва военен кореспондент, но без поле за действие, му

обещава, че ще се опита да му намери работа също в разузнаването. Разбира се, ако проявява интерес към тази дейност. Не е бог знае колко тежка, заплатата е прилична, без удържки за данъци, тъй като всички служители в разузнаването са освободени автоматично от данъци. Ким Филби не приел веднага предложението му. А след като привидно обмислил, дал съгласието си. Провървяло му.

Гай Бърджес работел в секция „Д“ на британското разузнаване и едва след няколко дни съобщил на Ким Филби, че е успял да намери там място и за него. Квалификацията на Ким е отлична, препоръките — добри, а освен това се знаело, че е син на стария Сейнт Джон Филби, познавал много видни личности и имал доста влиятелни състуденти от Кеймбридж. В крайна сметка не може да не се вземат под внимание неговият военен опит и испанското отличие.

Колкото и да звучи невероятно, по онова време британското разузнаване не било без проблеми. Особено в първите години на Втората световна война. Експертите са единодушни, че в нея господствували старите ветерани, които със зъби и нокти се придържали към отколешните принципи и не искали да разберат, че в света са настъпили съществени промени.

Милитъри Интелиджънс, военното направление на британското разузнаване, което през Втората световна война играе главна роля, било разделено на две важни ведомства. МИ-5 отговаряло за контрашпионажа на територията на Великобритания. Неговият специален отдел — Спешъл Бранч, се прослави с разкриването на много нацистки шпиони, които немците изпращали във Великобритания, като тайно нощем дебаркирали с подводници край бреговете на острова. МИ-6 — Сикрет Интелиджънс Сървис — се занимавала с шпионаж и контрашпионаж извън страната.

До неотдавна се пазеха в строга тайна имената на ръководителите на отделните секции. Сега вече се знаят дори и адресите на отделните подразделения. Главната квартира на Сикрет Интелиджънс Сървис била на улица Куин Анс Гейт, недалеч от Сейнт Джеймс Парк. Сградата била малка, невзрачна, през нея се минавало в друго, по-голямо, но също невзрачно здание, в което били разположени канцелариите и архивите. Шеф на този разузнавателен концерн и един от най-всесилните хора във Великобритания бил сър Дик Голдсмит-Уайт.

Седалището на британското контраразузнаване се намирало в елегантния лондонски квартал Мей Феър на Кързън Стрийт. Шеф бил сър Мартин Фърнивал-Джоунс. Голяма част от ръководителите на тези две секции били завършили Оксфордския или Кеймбриджкия университет и били членове на няколко избрани клуба. Впрочем принадлежността към даден клуб означава във Великобритания визитна картичка, с която може да се влезе навсякъде.

Ким Филби имал всички предпоставки да бъде приет. А скоро получава възможност и да се издигне. Поредицата от скандални неуспехи на британската разузнавателна служба предупреждава правителството за неспособността на тогавашните отговорни служители. Последният гвоздей в ковчега на ветераните на британската разузнавателна служба преди голямата чистка бил несъмнено случаят с американския дипломат Тайлър Кент. Той показал, че Сикрет Сървис се нуждае от нови хора. И тъй Ким Филби получава зелена улица за кариерата си.

---

[1] Игра на думи — на чешки „зайче“ значи и момиче от нощно заведение. — Бел.прев. ↑

През 1939 година в Лондон пристигнал нов служител в американското посолство — Тайлър Кент. Бил на двадесет и три години и кариерата била пред него. Произхождал от семейство, от което не един член вече се бил прочул в дипломатическите служби на Съединените щати. Тайлър бил миловиден млад мъж, достатъчно интелигентен, за да съумее да се възползва от предоставения му шанс. Станал завеждащ шифровъчния отдел на американското посолство. Отговорно място за заслужаващо доверие човек. А никому и през ум не минавало, че Кент не е такъв.

Младият дипломат бил идеалист и пацифист. Ненавиждал войната, бил изобщо против всяко насилие, но болезнено мразел евреите. И не скривал особено възгледите си. Би било неестествено нацисткия абвер да не прояви интерес към новия служител в посолството на САЩ в Лондон. Когато агентите на тогавашния абвер научили за неговото съществуване, основателно решили, че случаят им предоставя шанс, който не е за изпускане. Той симпатизирал на Хитлеровия план за изстребване на евреите и при това работел на такова място, където през ръцете му минавали всички зашифровани, а и незашифровани строго секретни информации. Американското посолство в Лондон било от първа категория, тукашният шеф получавал на бюрото си всички най-важни информации от Вашингтон, отнасящи се до международната политика на Съединените щати. Именно Кент бил единственият служител в посолството, който рано или късно прочитал всяка тайна информация.

Германците търсели начин да привлекат на своя страна Кент. И открили възможност, която не се повтаря често в историята на секретните операции. Агентите на абвера могли да получат цялата информация безплатно. Достатъчно било да се избере правилен подход и да не се допусне ни най-малко недоглеждане. И в тази фаза на случая Кент на сцената излиза баронеса Волкоф.

Обратно на познатия опит в историята на секретните служби баронеса Волкоф не била красива, тя била с тебеширено лице, остър

поглед и прошарени коси. Била на тридесет и седем години. И през ум не ѝ минавало, че би могла да спечели елегантния младеж с обичайните женски оръжия. Просто не ги притежавала. И въпреки това тя намерила път към него.

За пръв път се срещнали в „Райт Клъб“. Подобно на Англо-германското дружество, в което работел Ким Филби, клубът представлявал една от лондонските фашистки организации. Гербът на „Райт Клъб“ изобразявал орел, разкъсващ с ноктите си змия. Орелът трябвало да символизира силата на фашисткото движение, змията олицетворявала еврейството и комунизма в света.

Баронеса Волкоф била дъщеря на някогашен руски царски адмирал, била английска поданица и знаела точно как да напипа слабото място на Кент. Да избави света от евреите, видите ли, можел единствено Хитлер. А за да можел да осъществи тази богоугодна и полезна за цялото човечество мисия, трябвало най-напред да спечели войната. А в това отношение трябвало да му помогнат с всички сили онези, които искали веднъж завинаги да се избавят от евреите и комунистите. Баронеса Волкоф попаднала в тон с Кент. Говорела му от душа. Въодушевила го. Имал чувството, че най-последно е срещнал разумно същество, което да го разбира.

Всяко посолство използва привилегиите на дипломатическата поща. Кореспонденцията се запечатва в чували, който без цензура и без проверка се изпращат направо на адреса на дипломатическото представителство в друга страна. Прозорливата баронеса не искала отначало да сплаши Тайлър Кент и затова в удобен момент го помолила само за малка лична услуга. Има познати в Германия, би искала да им пише, но не знае как да стори това. Политическото положение сега е толкова сложно! Не би ли могъл господин Кент да ѝ помогне в доставянето на писмото?

Не е изключено в началото младият дипломат да е искал да си придаде важност пред по-възрастната си приятелка. Взел писмата, които несъмнено не съдържали нищо подозрително, пуснал ги в чувала с дипломатическата поща, предназначена за Италия, и помолил колегата си в Рим да ги препрати на посочения адрес в Германия. Писмата били изпратени. Без нещо да подозира, така Кент издържал психологическия тест на баронеса Волкоф. На следващата среща рапортувал на адмиралската дъщеря, че е изпълнил задачата.

Първата стъпка била направена. После вече било въпрос на време и метод да се накара словоохотливият борец срещу израилтяните да мине от думи към дела. Тайлър Кент извършил предателство спрямо своята нация и съюзниците, борещи се срещу Хитлер, и станал един от най-опасните нацистки шпиони в началото на Втората световна война. Правел фотокопия на документите, попадащи на бюрото му, както и докладите на американския посланик Джо Кенеди в Лондон до правителството във Вашингтон. Филмите изпращал по дипломатическата поща направо на врага. За осем месеца предал към хиляда и петстотин ценни информации, обозначени почти всички с печата „Строго секретно“.

По-късно Стенли Фърмин от „Дейли Телеграф“ охарактеризира дейността на Кент и Волкоф като много опасна, дори застрашаваща в тази фаза резултата от войната. Но баронеса Волкоф допуснала обичайната грешка. Подценила противника. Би могла все пак да знае, че като известна заклета фашистка (понякога носела дори и униформата на английската фашистка организация) ще бъде под наблюдението на Скотланд Ярд. Полицаят, който следял всяка нейна стъпка, скоро установил, че се среща със служител от американското посолство. В това не би имало нищо чудно, ако в случая от пръв поглед не се набивало в очи несъответствието. Кент бил млад, красив, надежден дипломат с прекрасно положение и значителни финансови възможности, а Волкоф била с петнадесет години по-възрастна и съвсем безинтересна като жена.

Въпреки това двамата се срещали често и редовно като любовници. По някой път оставали в жилището ѝ, друг път отивали заедно на театър, нерядко изчезвали в ателието на местния фотограф в Кенсингтън. Понякога го посещавали и два пъти седмично. Дори и най-романтичните любовници не се снимат толкова често.

Инспекторът докладвал подозренията си на шефа и кенсингтънският фотограф попаднал под наблюдението на тайните агенти на Скотланд Ярд. Започнали да го посещават различни господа, правели си снимки за паспорт, единият от тях завързал разговор по професионалните трудности на фотографската професия и между другото заговорил за клиентите, които понякога не знаят какво искат. После направо попитал за мис Волкоф. Фотографът дори не трепнал. Казал, че дамата е от американското посолство, че от време на време

фотографира за нея документи. Не е много работа, а е добре платена. Дамата сама идва за филмите.

Фотографът от Кенсингтън дори и не подозирал, че в този момент е търкунал камъчето, което ще повлече лавината, ще бъде една от причините за голяма реорганизация в британската разузнавателна служба и ще помогне на Ким Филби да заеме в нея важен пост. Фотографът услужливо предал на инспектора от Скотланд Ярд, който след това съобщение му се легитимирал, последния филм на баронеса Волкоф и специалният отдел на Скотланд Ярд получил доказателства. На филма имало микроснимки от секретни документи на американското посолство.

Но как да се постъпи по-нататък? Върху едното блюдо на везните била разкритата шпионска афера, а на другото — съюзничеството със Съединените американски щати, които биха могли да спасят Великобритания. Тайлър Кент е американски дипломат, не може току-така да бъде обвинен в предателство. Трябва да се помисли за последствията. Положението в Европа не е от най-розовите. И тъй по времето, когато Ким Филби напуска почти последен бреговете на победена Франция, за да стане за кратко време кореспондент на вестник „Таймс“, Уинстън Чърчил решавал какво да прави по-нататък с Тайлър Кент. Решава да се води предварителен разговор с шефа на Кент, американския посланик в Лондон Джо Кенеди.

Посредник между Чърчил и Кенеди бил лорд Халифакс. Той посетил посланика и както подобава, дипломатически му обяснил, че в „дома“ му има предател. Кенеди не повярвал, но Халифакс му предоставил доказателства. Скоро след това Кент бил уволнен от правителствената служба, лишен от дипломатически имунитет и арестуван заедно с баронеса Волкоф. При обиска в апартамента му инспекторите от Скотланд Ярд намерили резервни ключове от секретния сейф на посланика, негативи на други компрометиращи документи и копия на някои строго секретни писма.

Тъкмо в момента, когато служителите от секретната служба били в апартамента на Кент, звъннал телефонът и се обадил мъжки глас с италиански акцент. Мъжът се обаждал от италианското посолство и непредпазливо съобщил името си по време на разговора. Така Скотланд Ярд успяла да арестува следващия сътрудник на двойката

Кент-Волкоф — куриера, който имал грижата да пренася фотокопията в нацистка Германия.

Олд Бейли осъдил Тайлър Кент и Ана Волкоф съответно на седем и на десет години затвор. Американският посланик си подал оставката и по-късно вече като частно лице Джо Кенеди, баща на убития президент Дж. Ф. Кенеди, можа да заяви:

„Кент имаше достъп до неразчитаемия код на американския Държавен департамент. В историческия момент, какъвто бяха дните на трагедията край Дюнкерк и в момента на разгрома на Франция, неговото предателство парализира системата от връзки на американската дипломатическа служба. Това засегна всички американски посолства и останалите мисии в целия свят. Парализата продължи от две до четири седмици, докато беше преодоляна. Едва след като посолствата получиха чрез специални куриери, изпратени от Вашингтон, новия код, бяха възобновени нормалните контакти.

Ако по това време Америка вече беше влязла във войната, аз щях да поддържам становището, че е правилно Кент да бъде изпратен обратно в Съединените щати и да бъде разстрелян като предател. При дадените обстоятелства обаче трябваше да предоставим правораздаването на британските съдилища.“

Аферата „Кент“, дълбоко възмутила английската общественост, е последната капка, с която прелива чашата на равнодушието на възстарите бюрократи. Министър-председателят Уинстън Чърчил разбира, че е крайно време да се реорганизира закостенялата система на британската разузнавателна служба, и дава указания на министрите. Форин Офис натоварва способния млад мъж Гледуин Джеб да прочисти един от ъглите на авгиевите обори. Той сторил това бързо и решително. На прословутата Бейкър Стрийт, където е живял въображаемият герой Шерлок Холмс, създава нова разузнавателна централа СОЕ^[1] (Спешъл Оперейшънс Екзекютив). Между другото тя трябвало да организира диверсии и саботажни акции във вражеските територии. Гледуин Джеб взема властта здраво в ръцете си и извършва безмилостна персонална чистка. Той уволнява по-голямата част от старите работници от отдел „Д“. Дори Гай Бърджес не минава през ситото. Явно репутацията на Ким Филби е била по-добра. И той остава.

Продължил да служи, но нямал твърде големи надежди. Изпратили го в школа за агенти. Учил се да стреля, да се бие с голи ръце, да овладява нападателните хватки на карате, да обслужва радиостанция и да си служи със симпатично мастило, да шифрова и дешифрира депеши. Свидетели твърдят, че бил от най-способните випускници. Но въпреки това не заминал за Европа. Гледуин Джеб променил решението си. Някой от германците, с които се е срещал в испанската Гражданска война и в Берлин, би могъл да познае Ким Филби. Неговият дефект в говора бил толкова очебиен, че би излагал агента на постоянна опасност. Ким Филби не знаел какво ще стане по-нататък. Не подозирал още, че не след дълго ще успее да направи голям ход и да премине на работа в Сикрет Интелиджънс Сървис.

Сикрет Интелиджънс Сървис (преди това МИ-6, тоест разузнавателна служба, действаща извън границите на Великобритания) разполагала с най-добри кадри и затова се измъкнала от чистката със сравнително малки промени. Почти всички стари работници били опитни „майстори“ от колониалните служби, а новите били подбирани измежду открояващите се младежи от „горните десет хиляди“, най-често сред членовете на Уайтс Клъб в Сейнт Джеймс. В случая с Ким направили изключение. Филби не бил член на така реномирания клуб, но бил син на стария Сейнт Джон Филби, Това било достатъчно. Един от ръководителите на секция, Футмън, бил приятел на семейство Филби и познавал Ким от дете. Гай Бърджес също помогнал. Имал големи връзки и влиятелни познати, ала самият той не стигнал далеч в разузнавателната служба и трябвало да се върне в радиостанция Би Би Си. Той обаче осигурил необходимите препоръки за своя приятел.

Сикрет Интелиджънс Сървис била организационно разделена на пет отдела. Шеф на политическия отдел бил именно Дейвид Футмън. Втори, трети и четвърти отдел се занимавали с разузнавателната дейност във военноморските сили, авиацията и пехотата. Петият отдел, където постъпва Ким Филби, се занимавал с контраразузнаване. Особено внимание отделял на нацистката шпионска мрежа. Позорната афера „Тайлър Кент“ се приписвала на сметката именно на този отдел.

При това Сикрет Интелиджънс Сървис вече била провела една от най-успешните акции през Втората световна война.

Впрочем през август 1941 година британските военноморски сили успели да пленят германската подводница У-570, на чийто борд се намирала шифровъчната машина „Енигма“, без която не само немският ключ, но и цялата система на шифроване би била неразгадаема. Според една версия моряците завзели подводницата след битка, в която приложили военна хитрост, според друга — нейният командир Ханс Йоахим Рамлов бил стар сътрудник на британското разузнаване и предал на англичаните подводницата и ценната шифровъчна машина. Оттогава подслушвателите били в състояние да определят местоположението на германските кораби и подводници.

Окончателната заповед за назначаването на Ким Филби в британското разузнаване трябвало да подпише полковник Вивиан. Той носел отговорността за приемането на Ким Филби. Но нима би могъл да се съмнява в благонадеждността на кандидата за тайния занаят, след като се познавал добре с баща му. Дори и не се замислил, напротив, когато чул, че журналистът, чиито статии бил чел в „Таймс“, иска да постъпи на работа в отдела, заявявал наляво и надясно, че най-последва ще има на разположение един способен, надарен и благонадежден човек, който ще му върши много работа.

Пътят на Ким Филби бил трасиран. Когато постъпил в Прай Ууд в Хартфордшир, където се намирала главната квартира на пети отдел, забелязал, че навсякъде го очакват с големи надежди. Навярно шефът му бил направил вече необходимата реклама. Мнозина били убедени, че с неговото идване много неща ще се подобрят.

Пети отдел изоставал от другите. Негов ръководител бил майор Феликс Каугил. Няма дори и понятие от методите и възможностите на съвременното разузнаване. Ето защо, общо взето, всички познаващи положението очаквали, че майорът ще мине в запас, но само някои отгатвали точно кой ще го замести.

Ким Филби се представил в Прай Ууд като коронован принц. Дори не се наложило през първите месеци да служи, както се казва, като редови войник. Ползвал се с репутацията на специалист по испанските въпроси, не биха могли да не вземат под внимание неговия опит от времето на Гражданската война и високото отличие, така че никой не се учудил, когато не след дълго станал завеждащ Пиренейската секция на петия отдел на британското разузнаване.

Едва-що поел новата длъжност, за своя голяма изненада разбира, че го очаква още по-голямо щастие. Негов заместник по длъжност станал старият му приятел от колежа „Тринити“ Йън Флеминг, по-късно прочутият духовен баща на шпионина на шпионите Джеймс Бонд. Тогава Йън дори и не подозирал, че някога неговият опит от сътрудничеството му с аса на разузнаването Ким Филби ще се появи в бестселърите и по киноекраните в света.

Йън Флеминг не е единственият — по-късно прочут писател, — който е работил в разузнавателната служба под ръководството на Ким Филби. Греъм Грийн също е бил негов агент (та нали по-късно е използвал познанията си от дейността на разузнавателната служба в романите „Нашият човек в Хавана“, „Тихият американец“, „Тайният куриер“, „Министерството на страха“ и т.н.). Третият от групата е английският сатирик Малкълм Макгеридж. По заповед на Филби той става резидент на британското разузнаване в Лоренсу Маркиш^[2] в Мозамбик, а Греъм Грийн се отправя към крепостта Фритаун в африканската Сиера Леоне. И двамата имат една и съща задача: да не позволят на нацистките агенти да наблюдават и докладват за движението на британските кораби в тази област.

Ким Филби бил обичан началник. Не бил в състояние истински да се ядоса. Когато се налагало да смърми някого, правел го джентълменски. Допадал на подчинените с логическата си мисъл и ги омагьосвал с личния си чар. Жените и девойките му се възхищавали, мъжете го уважавали. В мъжка компания се проявявал като човек, който издържа на пиене. Никога не загубвал контрол над себе си. Не позволявал да бъде изненадан. Мнозина твърдят, че създавал впечатление на събеседник, който сякаш очаквал зададения му въпрос и винаги намирал сполучливия отговор. С една дума, Ким Филби бил преуспяващ млад мъж и гордостта на Прай Ууд.

От всички възможни ще посочим само две характеристики, дадени от негови колеги и отпечатани в лондонския „Сънди Таймс“.

„Обичахме го, възхищавахме се от него, споделяхме неговите възгледи и най-вече много го уважавахме.“

„Ако ми беше наредил да стрелям в полицейския началник, щях да го сторя. Вярвах му.“

Ким Филби се ползва с успех и сред своите началници и не след дълго ръководството на британското разузнаване го смята за един от

най-добрите работници, с които разполага. Впрочем преди дебаркирането на съюзниците в Нормандия неговата Пиренейска секция подготвила неповторима в историята на тайните операции акция. Става въпрос за случая с капитан Мартин от морската пехота, човекът, който никога не се е родил, но въпреки това взел участие в подготовката за дебаркирането на съюзниците.

Авторът на проекта Юън Монтегю твърди, че цялата тази военна хитрост бил скалъпил сам. Ким Филби казал на децата си в Москва, че бил главният режисьор на операцията. Не е важно кой пръв е дал идеята. Важното е, че по направление акцията спадала към Пиренейската секция и постановчик не би могъл да бъде никой друг, освен пети отдел на британското разузнаване под ръководството на Ким Филби.

---

[1] Управление за специални операции. — Бел.прев. ↑

[2] Сега Мапуту. — Бел.ред. ↑

Хитлеровият маршал Ромел се прочу като „лисицата на пустинята“, стана нацисткия фаворит на африканския поход, но после трябваше да изостави всичко и да избяга. В началото на май в Африка победиха съюзниците, плениха към триста хиляди германци и взеха въоръжението на две противотанкови армии. Удари последният час на Хитлеровата авантюра в „черния“ континент. На дневен ред идваше Европа. Дори всяко момче, погледнало картата по онова време, можеше да пресметне, че най-близкият скок на англо-американските армии ще е насочен към Сицилия. А това знаеха и германците.

Надеждата за успех на едно настъпление, очаквано от противника, е половин надежда. Ето защо английските и американските стратегии се опитваха да измислят военна хитрост, която да заблуди противника. Задачата не беше лесна. Но ето че британското разузнаване дава идея. Предлага проект за тайна операция с донякъде зловещото кодово наименование „Мляно месо“, известна в анализите на разузнавателните служби като „Случаят с човека, който не се е родил“.

Може би идеята е била на лейтенанта от военноморските сили Юън Монтегю. Някогашният юрист на Нейно Величество постъпил в разузнавателната служба. И един ден представил удивителен план, който скоро след това се появил на бюрото на началника на Пиренейската секция Ким Филби и на заместник-началника на Генералния щаб на британската армия сър Арчибалд Най. И тъй като необикновеният проект спадал към сферата за действие на лорд Луис Маунтбатън, представили проекта за одобрение и в отдела за „комбинирани операции“. Представителите на всички звена дали съгласието си. Нещо повече, смятали, че идеята е превъзходна. Лейтенантът от военноморските сили Монтегю получил заповед да се осъществи операцията „Мляно месо“.

Най-напред трябвало да се намери труп на млад мъж. Монтегю го намерил. Младежът бил починал от възпаление на белите дробове и неговите родители се съгласили с предложението, след като научили за какво става въпрос. Неизвестният мъртвец получил ново име: Уилям

Мартин. И мисията му била да помогне за разгромяването на нацистите.

Групата на лейтенант Монтегю работела предпазливо. Пиренейската секция на британското разузнаване имала предвид, че нацистките агенти на адмирал Канарис слухтят, където могат, а и в Лондон имат доста свои тайни агенти. Ето защо изнесли трупа от моргата тайно през нощта и го сложили в хладилник. После от мъртвеца почнал да се ражда майорът от морската пехота Бил Мартин.

По принцип въпросът бил да се създаде несъществуващ офицер със съвършена биография, с минало, познати и близки, а също така с мисия, която да изиграе главна роля в операцията „Мляно месо“. Всичко трябвало да изглежда логично, правдоподобно и доказуемо. Епизодите трябвало да бъдат свързани един с друг. Агентите на шефа на абвера Канарис трябвало да имат възможност да проверят всяка от данните на биографията.

Премерили мъртвеца, намерили офицер със същата височина и физика и взели износената му униформа. Купили бяла риза от известен магазин за офицери, възможно било Бил Мартин да си осигури за предвижданото пътуване и предстоящата сватба нова риза, а бележката от магазина пхнали в джоба на мъртвия. След като успели да му намерят достатъчно големи и износени обувки, сметнали, че всичко е наред. Не подозирали, че замразен мъртвец не може да се обуе. Следователно трябвало да оставят Бил Мартин да се размрази чак до коленете. Останалите части от офицерския гардероб също имали своя история. За всяка част можело да се провери в химическо чистене или в пералня, че действително принадлежи на Бил Мартин.

Първата част от подготовката била извършена. Но едва сега Юън Монтегю трябвало да покаже своите способности. Впрочем не било лесно да се изработи изрядно доказуемо минало на майор Мартин. Намерили му майка и баща. Няколко от последните любовни писъмца — писани непосредствено преди сватбата, за която Бил и Памела се готвели — сложили в портфейла на майор Мартин. Открили му сметка в една лондонска банка със задна дата, тъй като офицер на неговата възраст и положение би трябвало да има спестявания. Но за да отговаряло всичко на вероятната действителност, салдото на сметката преди сватбата било пасивно. Така че у Бил Мартин имало официално писмо, в което банката настоятелно напомняла за дефицита. Билети за

театър, все едно че е бил с годеницата си на представление, билет от метрото, лични дреболии и монети — всичко това сложили в джобовете на офицера.

Целият досегашен реквизит служел за потвърждаване на самоличността. Най-важното било скрито в куриерската чанта, прикрепена с верижка към китката на трупа. Чантата била кожена, каквато носят банковите куриери от лондонското Сити или правителствените куриери. Обикновената верижка около китката изключвала възможността някой да изтръгне чантата от ръката. В случая с Бил Мартин верижката била подходяща и от друга гледна точка. Един мъртвец не би могъл да държи дръжката на чантата, особено пък ако го очаква дълъг път сред морските вълни.

Чантата трябвало да съдържа документи, от които да се вижда, че съюзническите войски не възнамеряват да дебаркират в Сицилия, а в Гърция. Групата от Испанската секция, която подготвяла операцията, тъй като Бил Мартин трябвало да стигне до испанския бряг недалеч от Уелва, не сложила в куриерската чанта на майора плановете на операцията, карти или официални информации в истинския смисъл на думата. Това щяло да се стори подозрително на германските агенти и в крайна сметка и на Хитлеровите генерали. Сетили се за един по-елегантен начин. Далновидността и комбинативните способности на самоуверените офицери от абвера трябвало да изиграят своята роля. Германците трябвало да влязат в поставения капан благодарение на собственото си старание.

Специалистите подготвили до най-малка подробност и близкото бъдеще на фиктивно съществуващия Бил Мартин. Майорът бил куриер, изпратен със самолет от Лондон за Северна Африка. Носел някои документи и две лични писма на английски военачалници. Самолетът бил свален или се бил повредил, та някъде източно от Гибралтар бил паднал в морето. По всяка вероятност майор Мартин се бил спасил, доказателство за което била спасителната жилетка, но въпреки това загинал в морето с чантата на ръката. Явно някаква вълна го била помела от спасителната лодка, после прибоят довялкъл трупа до брега и го изхвърлил на плажа.

В куриерската си чанта майор Мартин носел писмо от заместник-началника на британския Генерален щаб сър Арчибалд Най — свръхкомпетентна и несъмнено точно информирана личност, —

адресирано до генерал Александър, командущ 18 африкански армейски корпус. То било написано на бланка: „Военно министерство. Уайтхол, Лондон, s. W. 1, Главна квартира на британските въоръжени сили“. В него подписаният Арчибалд Най между другото съобщавал на своя приятел някои подробности относно планирания морски десант на съюзническите войски на Пелопонеския полуостров в Гърция и малко злорадо се присмивал на противника, защото бил убеден, че генералите на Хитлер смятат, че десантът ще се извърши в Сицилия. Сър Арчибалд Най се радвал като хлапак, тъй като това щяло да улесни изпълнението на задачата.

И второто писмо било уловка. Изпращал го лорд Луис Маунтбатън до адмирал Кънингам, началника на главната квартира на британските въоръжени сили в Алжир. В него обръщал вниманието му върху писмото, което носел куриерът майор Мартин, като също подчертавал, че то съдържа някои строго секретни данни, и молел да се осигури възможност на Мартин да го предаде колкото се може по-бързо на генерал Александър. На връщане, пишел лордът, майорът би могъл да сложи в чантата няколко кутийки сардинки — в Лондон не се получават дори и като дажба.

Всъщност ставало въпрос само за тези две писма. Останалият реквизит бил само камуфлаж. Защото ако куриерът бил носел в чантата, закачена с верижка на китката, само тези две писма, предпазните мерки биха изглеждали твърде подозрителни. А ако пък биха били сложени ей тъй в джоба, може да бъдат погълнати от морските вълни. Майор Мартин трябвало да има чанта и за да се обоснове нейното наличие, било нужно да се сложи още един, и то обемист материал.

Ето защо лорд Маунтбатън изпращал в Алжир още и на генерал Айзенхауер шпалтите от някакви брошури за войниците и същевременно го молел да бъде така любезен да напише предговор към тях. Чантата се запълнила. Майор Мартин бил готов да изпълни бойната задача. Така мъртвецът се отправил на куриерския си път.

Облеченият и екипиран до последната подробност труп бил положен в голям, топлинно изолиран сандък, приличащ твърде много на ковчег. Сложили надпис „Оптически уреди. Внимание, чупливо!“ и го натоварили на подводницата от британския военноморски флот „Серъф“. Никой освен капитана на подводницата и лейтенанта от

военноморските сили със специална мисия Юън Монтегю не подозирал какво всъщност съдържа продълговатият сандък, изнесен на 30 април 1943 година от трюма на подводницата недалеч от испанския бряг.

След като капитанът проверил точното местоположение на подводницата и го сравнил с координатите, изчислени от експертите по морските течения, Юън Монтегю отворил сандъка и изхвърлил замразения майор Мартин от палубата недалеч от испанския град Уелва. Специалистите изчислили, че в зависимост от силата и скоростта на течението, насочено към брега, то щяло да отнесе замразения майор Мартин на плитчината точно за толкова време, за колкото ще се размрази. И че резидентът на абвера, за чието съществуване в тази област британското разузнаване разполагало с точни данни, ще получи трупа в съвсем правдоподобно състояние.

Един рибар открил удавника, облечен във военна униформа. Разбрал, че е английски офицер, комуто не помогнала дори и надуваемата спасителна жилетка. Рибарят много-много не се вгледал в трупа и отишъл в полицейския участък. Испанската „Сегуридад“ намерила всички документи както в портфейла, така и в куриерската чанта на удавника. Фашистката „Сегуридад“ сътрудничела с фашистките шпиони и именно на това разчитали авторите на операцията „Мляно месо“. Така още същия ден документите попаднали в ръцете на резидента на абвера. Той имал чувството, че морето му е донесло най-големия шанс в живота. За това откритие той ще трябва да получи награда. Та документите имали неимоверна стойност.

Изпратил ги в Берлин, но експертите на Канарис не побързали да повярват. Колко пъти вече им се било случвало да се хванат на въдицата. Затова дали указание на агентите, действащи на територията на Великобритания, да проверяват истинността им. Не е известно кой ги е уверил, че писмата не са фалшиви. Известно е, че генералите докладвали на Хитлер за голямото постижение на разузнавателната служба на Канарис, добрала се до първостепенна военна тайна.

Хитлер нямал навика да размишлява дълго. Прочита докладната записка, поглежда приложените фотокопия на писмата и има чувството, че и този път провидението му подава ръка. Веднага дава

нареждане първа бронетанкова дивизия да се придвижи от Франция към Пелопонес, дава заповеди да се построят крайбрежни укрепления в Гърция и Сардиния. И в Сардиния, защото нацистките хитреци приели като намек бележката в писмото на лорд Маунтбатън за сардинките, които трябвало да му донесе майор Мартин. Помислили, че един толкова голям военачалник не си осигурява по такъв сложен начин рибни консерви, макар в Лондон да ги дават само с купони, и предположили, че в изречението се крие криптограма. Сигурно лорд Маунтбатън намеквал за десант на съюзниците в Сардиния.

От историята е известно, че съюзническите войски дебаркираха в Сицилия. Хитлер и неговите генерали се хванаха на въдицата на Пиренейската секция на британското разузнаване. Но малко са тези, които знаят, че тъкмо в деня, в който вещият Хитлеров „специалист“ Ромел заминал за Гърция, за да посрещне там съюзническите военни части с огън, английските офицери погребали със съответни военни почести неизвестния мъртвец, спасил живота на толкова живи.

Върху надгробната плоча издълбали надпис: „Уилям Мартин, 29 март 1907 — 24 април 1943, любим син на Джон Глиндуръ Мартин и неговата съпруга Антония Мартин от Кардиф — и добавили латински цитат, възхваляващ героизма на загиналите. — *Duice et decorum est pro patria mori*“^[1]. Нацистският агент надзъртал през стената на гробищата. Още същия ден съобщил в Берлин за погребалния обред. Това било още една причина Хитлеровият генерален щаб да повярва на заловените документи.

След войната Юън Монтегю, свидетел на всичко, получава разрешение от британската военна цензура да напише и публикува мемоари за участието си в операция „Мляно месо“. В предговора на изданието от 1953 година той споменава за един свой партньор и добавя, че за съжаление не може да посочи името му. Ето защо го нарича с нищо неозначаващия псевдоним Джордж.

Ким Филби заяви, че е имал решаващ дял в реализирането на операцията с майор Мартин. През 1953 година Ким Филби е бил все още служител в британското разузнаване и то не би могло да разреши на Монтегю да цитира името му. Следователно не е изключено Джордж да е именно Филби. Към този епизод от биографията на Филби британското разузнаване не взема отношение. Естествено. Операция „Мляно месо“ е една от най-сполучливите хитрости във

военната история. Тя е доказателство за изключително добре обмислени комбинации. А за английската общественост би било голямо разочарование да научи, че един от авторите на тази майсторска клопка е бил тъкмо съветският разузнавач Ким Филби.

---

[1] Сладко и почтено е да умре човек за родината (лат.). — Бел.прев. ↑

През Втората световна война Истанбул и Анкара се превърнаха в пазар на шпиони. Поради географското си положение те си запазиха „репутацията“ и след войната. През есента на 1943 година на вратата на германското консулство в Анкара позвънил левантинският слуга на английския посланик Елиас Базна, известен под името Цицерон, и предложил на нацисткия офицер разузнавач строго секретни сведения от британското Министерство на външните работи. Така Цицерон написа една от интересните глави в историята на секретните служби.

Още през лятото на 1945 година, тоест няколко седмици след капитулацията на Германия, позвънил на вратата на британското консулство в истанбулския квартал Бейоглу друг мъж с подобно предложение. Но той остана неизвестен.

Говорел английски с ужасен акцент. Не искал да каже защо е дошъл, но упорито искал да говори с някого от английските дипломати. Портиерът го гледал недоверчиво, но неканеният посетител държал на своето. Когато разбрал, че трябва поне отчасти да обоснове молбата си, казал, че въпросът е много важен и тъкмо затова не може да разговаря с друг. Нещо повече, трябва да говори на всяка цена насаме, без преводач.

Портиерът телефонира на секретаря, а той на свой ред докладвал на висшестоящия. После застанали един срещу друг. Английският дипломат и човекът, който се представил под името Волков. И започнал да преговаря. Искал бил да предложи на британската разузнавателна служба сведения. Бил офицер от съветското разузнаване, така че разполагал с много данни. Бил готов да продаде тези данни при изгодни условия: 27 500 лири стерлинги в наличност и паспорт, с който да замине за Кипър.

Изглежда, че наистина няма нищо ново на този свят. Сцената досущ напомня някогашното предложение на шпионина Цицерон. Само че той бе правил фотокопия на сведенията си. А господин Волков искал да ги продиктува от бележника си. И тъкмо като неговия колега в германското посолство преди години английският дипломат не казал

нито да, нито не. Той заявил на посетителя, че не е компетентен да взема решения по подобни предложения. Той е на дипломатическа служба и не разбира от разузнаване. Но ще се опита бързо да информира съответните органи. И щом научи нещо по-конкретно, ще се обади на господин Волков. Само че би трябвало да се запознае с някои подробности относно сведенията.

Посетителят се поколебал, сякаш се побоял да разкрие предварително тайната си, после измъкнал от джоба си свитък листове и ги подал на партньора си да ги разгледа. Според това, което бе публикувано в западния печат, сведенията били такива, от които би се интересувала всяка разузнавателна служба. Господин Волков бил предлагал адресите на бюрата на съветския разузнавателен Център, подробно описание на сградите с данни за сигналните системи. Имал списък на опознавателните знаци на автомобилите, използвани от съветското разузнаване, и пълен списък на агентите, действащи на територията на Турция, включително системата за предаване на сведения, а и списък на резидентите на съветското разузнаване, внедрени в правителствените учреждения в Лондон.

Да оставим настрана неправдоподобността на това толкова богато предложение, защото би било истинско изключение в историята на секретните операции, и да проследим по-нататъшната му съдба. Съдбата, която му предопределиха западните публицисти.

Дипломатът влязъл в съседната стая и се свързал с британския посланик сър Морис Питърсън. Но той привидно точно според дипломатическия протокол отказал всякакво сътрудничество и накарал своя подчинен да се обърне към съответния съветски отдел на британското разузнаване в Лондон. Така че въпросният дипломат седнал и написал подробна докладна записка. Но преди това се уговорили с Волков как ще действуват по-нататък. Волков ще чака три седмици. Ако до двадесет и първия ден вечерта не получи уговорения сигнал, да смята предложението си за безпредметно.

Неканеният посетител си тръгнал. Първата седмица от Лондон не пристигнала никаква вест. Британското разузнаване не се обадило и след четиринадесет дни. Но точно на двадесет и първия ден в сградата на консулството в Истанбул се появило довереното лице. Пристигнало със самолет от Лондон, за да уреди въпроса с Волков. Бил тъкмо Ким

Филби, завеждащ съветския отдел на британското разузнаване. Не заварил вече Волков. Междувременно той изчезнал.

Обяснението може да бъде следното: Ким Филби е бил вече завеждащ отдела за борба срещу СССР и следователно предложението на Волков е могло да се окаже на бюрото му. Не е имал интерес предателят да разкрие на британската разузнавателна служба толкова ценна информация и затова пристигнал в Истанбул със закъснение. За всеки случай се извинил — сега бил сезонът на отпуските, служителите в секцията били много натоварени, така че никой не би могъл да пристигне по-рано. Това звучи като ученическо извинение, но в секретните служби и най-невероятното решение понякога е правдиво. Според една друга версия неизвестни лица били отвлекли Волков няколко дни след завръщането на Ким Филби в Лондон.

Скоро след успешната операция с майор Мартин, но преди съюзниците да дебаркират в Нормандия, шефът на Филби полковник Стюард Мензис го извикал и в присъствието на полковник Валънтайн Вивиан му направил съблазнително предложение. Заявил, че го смята за един от най-способните разузнавачи, но тъй като Испанската секция губи значението си, би искал да му предложи нова работа. В британското разузнаване се създавал нов отдел за борба срещу СССР. Ако Филби желае, може да стане началник на този отдел.

Филби имал късмет. Предложението улеснявало безкрайно много истинската му мисия. След като той самият, съветският разузнавач в британското разузнаване, оглави антисъветския отдел, останалото ще бъде играчка. Предварително ще научава за всички акции и предварително ще може да взема контрамерки. Приел предложението и не след дълго се настанил в новата канцелария на лондонската Райдър Стрийт.

Ръководел отдела със замах. След година служителите станали стотина. Канцелариите заели цял етаж. Шефовете били доволни. Подчинените също. Ким Филби умее да ги спечели с вниманието си. Например вечер понякога вместо тях заключвал бюрата им. Никой не виждал в това нищо особено, възприемали го като едно внимание от страна на шефа, който не си създава проблеми по спазването на указанията по секретността и не „гони“ напразно хората си.

Шефовете не можели да се нахвалят с новия завеждащ отдел. Отделът на Филби натрупал голямо количество материали за тайните

комунистически организации на Запад и за някои съветски агенти. Според правилото, че всяко сведение, за което се знае, че е попаднало в ръцете на противника, загубва своята стойност за самия противник, Ким получава от Москва материал за голямата игра. Това не били незначителни информации, но в борбата между разузнавателните организации понякога стръвта трябва да бъде съразмерна с предполагаемия улов.

В кариерата на Филби има няколко необясними момента. Началниците му в Англия били твърде доволни от работата му. Доказателство за това е високото отличие, връчено му в началото на годината^[1] от крал Джордж VI. За особени заслуги той станал носител на Ордена на Британската империя. Но няколко месеца след това напуска своята началническа канцелария на Райдър Стрийт, привидно става дипломат и под фирмата на временен първи секретар на британското посолство се появява в Турция. Настанява се в сградата на консулството в Истанбул, наема просторен апартамент на самия бряг на Босфора и се занимава със съвсем неясна дейност.

Установено е, че се е срещал с групи от малцинствата: с албански, арменски и български емигранти и несъмнено се е срещал често и с преселници от СССР. Известно е, че е предприемал дълги пътувания във вътрешността на страната, забелязвали са го близо до съветско-турската граница. Няколко пъти се отправял към околността на езерото Ван. Според снимката на библейската планина Арарат, на която някога се бил приземил праотецът Ной, се вижда, че е посетил през това време тайно и Съветския съюз. Арарат има два върха — единият висок, другият по-нисък. По тях може от пръв поглед да се разбере откъм коя страна е направена снимката — откъм съветската или откъм турската. Филби си сложил снимката в рамка. И тя била окачена на стената в една от стаите на апартамента му в Бейрут. Много хора са я виждали, но малко са тези, които са разбрали, че Ким е заснел величествената планина откъм съветска територия.

Засега не е намерено обяснение на въпроса — защо този толкова преуспяващ шеф на антисъветския отдел на британското разузнаване е трябвало да смени полето на действие, да замине за дълго време и да изпълнява привидно не твърде важна длъжност в резидентура.

По време на пребиваването си в Турция Филби се среща с приятеля си Гай Бърджес. През отпуските си Гай посещавал Истанбул

и живеел у семейство Филби. (Ким заминал за Турция с новата си съпруга Ейлийн, по баща Фърс, и с децата си.) Сред британските кръгове се говорело за тяхното приятелство. Впрочем Гай Бърджес се прочул сред членовете на английската колония със смелото си спортно постижение — бил скачал в Босфора направо от прозореца на апартамента на Ким.

Началникът на антисъветския отдел Филби минава по това време за един от най-способните служители на британското разузнаване. Още тогава се говорело, че е един от евентуалните претенденти за поста шеф на британската разузнавателна служба. Ето защо можем да се опитаме да обясним неговото привидно необосновано пребиваване в Турция само по един логичен начин.

Филби е предложил на своя началник план за задълбочаване на антисъветската дейност. Възнамерявал е да получи най-важните информации за организацията на съветското разузнаване. А за тази цел съществува само една прастара рецепта. Ефикасна и изпитана. Да попаднеш в апарата на конкурентната организация. Привидно да позволиш да те вербуват Съветите, да играеш с разрешение на шефовете най-висша игра като агент и на двете страни.

Този камуфлаж не е новост. Но във всички известни досега случаи се оказва, че е нож с две остриета. И едната, и другата страна губят възможност за контрол. Двустранният агент получава от собствения разузнавателен център информации и те трябва да бъдат ценни сведения, определени за съперника. Това е нещо като негов капитал, с който влиза в предприятието. В замяна на това получава сведения за противника. Но как собствената разузнавателна служба ще разбере, че това не са карти на другата страна, които тя слага на масата? Двустранният агент е неразгадан ребус. В работата му съществуват толкова много варианти, че може би всички те са използвани в практиката. И едва ли някой ще успее да разбере дали Ким Филби не е приложил един от неизвестните дотогава варианти.

Много неща говорят за това. Само че един-единствен аргумент ни кара да се съмняваме в горепосочените разсъждения. Ако ръководството на британската разузнавателна служба е дало съгласието си Ким Филби да се свърже със съветски офицери разузнавачи в Турция, то едва ли същите тези ръководители биха го изпратили само след две години като офицер за свръзка във

Вашингтон. Това би било твърде рискован ход дори и при положение че никой не би имал и най-малката причина да не му вярва.

Друг факт обаче все пак свидетелствува за вероятността на първата версия, тоест че британското разузнаване би могло да се съгласи с двойствената му роля. Когато по-късно Ким Филби изпада в опасно положение поради подозрението, че е предупредил британските дипломати Бърджес и Маклейн, ръководството на разузнавателната служба застава с цялата си тежест на негова страна. Той едва ли би могъл да излезе от това положение без подкрепата на висшестоящите. Поради това можем да съдим, че шефовете на британското разузнаване са знаели нещо повече. Мълчали са, но са взели необходимите мерки.

Но нека се върнем към кариерата на големия разузнавач. През 1949 година напуска Турция. Лондон му поверява още по-отговорна задача. Ким Филби е назначен за първи секретар на британското посолство във Вашингтон, а в действителност ръководи мисията за свръзки с новата разузнавателна организация на Съединените щати — Централното разузнавателно управление. Американците го изискват като един от опитните съветници и компетентен специалист от Лондон, за да им помогне при изграждането на завоювалото си по-късно незавидна слава ЦРУ. Работата във Вашингтон е същевременно кулминационна точка в кариерата на съветския разузнавач Ким Филби.

Вашингтон, пролетта на 1951 година. В кабинета на контраадмирал Роскоу Х. Хилънкьотър, шеф на ЦРУ, е свикано съвещание на отговорни работници на разузнавателните служби. Алън Дълес, духовният баща на ЦРУ, е несъмнено главното лице. Но Франк Уизнър, шеф на специалния отдел за политическа диверсия, и неговият заместник Франк Линдзи също не са седнали напразно до заседателната маса. Те подготвят първата голяма операция срещу социалистическите страни.

Групата специалисти все още не е в пълен състав. Американците очакват английския съветник. Те разчитат много на неговия опит. Та нали британската разузнавателна служба има вековна традиция и богата практика в организирането на държавни преврати и помаловажни размирици. Англичанинът пристига последен и заема своето място, Алън Дълес го представя на онези, които все още не са го срещали на зелената маса. Поканили са го на това стратегическо

съвещание с право. Той е един от най-опитните експерти на Запад по операциите срещу Съветския съюз. Има богат опит от Турция, където е действувал почти на съветската граница. Ето защо неговата дума тежи. Затова шефовете на американското разузнаване слушат внимателно съветите на Ким Филби.

Във Вашингтон го изпращат още през 1949 година. Тогава се формирала американската разузнавателна служба и може би именно в онзи период връзките между британските и американските сътрудници са били най-тесни в цялата им история. Американците били начинаещи в тази работа. А Ким Филби бил един от изтъкнатите специалисти в нея. Можел да си позволява да дава уроци.

Излишно е да подчертаваме изключителното положение на съветския разузнавач на този висок пост. Той е имал възможност да надзърне в тайните на американското ЦРУ от първите му стъпки и да узнае възгледите и плановете на командувачите фронта на студената война. Неговата позиция е неповторима. Успехите — безкрайни. Естествено, че нито той, нито съветското разузнаване се хвалят с тях. Но една от тайните в историята на следвоенните години все пак бе разкрита след седемнадесет години. Става въпрос за тайната операция на западните държави срещу Албания. Тя сполучливо е обозначавана като „Албански крах“. За обществеността и специалистите ходът на тази операция остава една непроницаема, а за западните експерти — двойно по-заплетена загадка до момента, в който Ким Филби каза истината в Москва.

На вашингтонското съвещание през пролетта на 1951 година трябвало да се реши въпросът за подготовката на операцията. Елегантният, приятният и винаги достопочтено учтивият представител на великата сила в областта на тайните операции Ким Филби седи до масата и слуша. Крайно време било да се направи опит за разгромяването на комунистическата опасност на изток от границите на Германия. Западните страни се споразумели да се организира въоръжено въстание в Албания, тъй като от всички комунистически страни тя изглеждала най-подходяща за подобна операция.

Освен това в Европа можело да се намерят доста албански емигранти, готови да участвуват в операцията. Те лесно се вербували за диверсионните отряди. Нападението срещу страната трябвало да инсценират самите албанци. Така операцията щяла да изглежда по-

правдоподобна и по-убедителна за световната общественост. Народът щял да освободи собствената си страна. Успехът трябвало да се превърне в изходен момент за подобни диверсионни походи в други социалистически държави.

Ким Филби слуша. Не си записва нищо. Лицето му не изразява нито учудване, нито негодувание. Старият, опитният професионалист не се вълнува от дребни неща. А когато го питат за мнението му, той дава съгласието си. Планът е добър. Няколкото дребни недостатъци могат бързо да се отстранят. Отделните раздели на плана също трябва точно да се разработят. Така щял да се изключи рискът от неуспех.

Дълес и Уизнър са доволни. Ръководещият операцията Линдзи гарантира, че ще бъдат взети под внимание забележките на Филби. И скоро след това американците дават ход на диверсионната операция, чрез която искат да предизвикат политически преврат в Албания.

„В тази фаза на развитие на политическото положение Форин Офис и Държавният департамент бяха осенени от една и съща идея — пише лондонският «Сънди Таймс» тогава. — Дали не е възможно да се отслаби или дори да се изключи съветското влияние, като се използва албанският национализъм?“ Британският министър на външните работи Ърнест Бевин бил принципно против подобни проекти. Но във Форин Офис съществувала влиятелна група, която пропагандирала плана в страните от Източна Европа постепенно да се организират групи за активна съпротива. Изпечените спецове от британското разузнаване и преди всичко старите специалисти по саботажа от някогашното Управление за специални операции подкрепят проекта.

Действуват според принципа: политиката е продължение на войната с други средства — понякога дори същите. Несъмнено са постигнали споразумение между групата служители от Министерството на външните работи и британското разузнаване, от една страна, и групата от американския Държавен департамент, от друга. Склонили и Бевин. След това вече нямал възражения срещу осъществяването на първия опит за подривна операция. В Албания трябвало да бъдат прехвърлени партизански групи, за да „предизвикат въстание и по-късно да го подкрепят“.

Ким Филби разполагал с точна информация. Знаел за всяко подготвяно действие. Внимателно наблюдавал създаването на комитета „Свободна Албания“. Научил, че комитетът се намира в Италия.

Известно му било, че не ставало дума за нищо друго освен за камуфлажно организационно звено, което имало за задача да намери достатъчно доброволци — млади албански емигранти, да ги обработи, обучи и накрая прехвърли в родината им.

Кой ли не помагал в тази акция. Подготовката напредвала сравнително бързо. Още в началото на 1951 г. започнало обучението на първите групи диверсанти. Мисията на тези албанци била проста, но коварна. Трябвало да преминат нелегално границата, да се завърнат незабелязано в селата си, да започнат да организират антикомунистическа съпротива, да подстрекават народа и да разпалват метежи. Ако случайно се окажели в опасност, трябвало да избягат в планините и да се обединят в партизански групи.

Цели седемнадесет години експертите от британското и американското разузнаване си блъскаха главите с въпроса, защо претърпя крах албанската операция. Цели седемнадесет години търсеха виновника, на чиято съвест според тях тежи поражението. От тристата диверсанти, подготвени да минат тайно албанската граница, повече от половината бяха заловени или убити в престрелки. И то веднага след прехвърлянето им на албанска територия. В много случаи граничните застави реагирали очебийно бързо, сякаш граничарите очаквали диверсантите в засада.

Албанската операция завърши с позорно фиаско за британската и американската разузнавателна служба. И двете ведомства стават за присмех. А останалата част от ненужните вече диверсанти, който успели да избягат в Гърция, трябвало да бъдат отправени за Великобритания. Единствено там се чувствували в безопасност след краха. Британските власти били принудени да им осигурят работа и квартири. А това не било лесно. Били добри побойници, но за друго не ги бивало. Наложило се да преквалифицират обучените главорези в дървари. Някои постъпили на работа в оръжейни заводи.

Това е краят на тази антикомунистическа операция, но не и на стремежите с огън и меч да се подкопава комунизмът. Някои западни публицисти, особено групата журналисти, мобилизирани от редакцията на „Сънди Таймс“, се опитаха да възпроизведат случая Ким Филби. Те твърдят, че шефовете на американската разузнавателна служба още тогава предчувствували измяната. Навярно противникът бил научил за планираната операция и се бил подготвил за

контраофанзива. Дори някой още тогава, през 1951 година, бил изказал подозрението, че предателят може да бъде Ким Филби.

И като извинение за своята некадърност тогава днес американците заявяват, че ръководството на британското разузнаване убедително отхвърлило тяхното подозрение. Ким Филби е сигурен, изпитан работник на британското разузнаване, дори е смятан за един от малкото претенденти за поста началник на британската разузнавателна служба. Подозрението е просто смешно.

Ким Филби здраво стоял на мястото си и бил непоклатим. Позицията му не би могла да бъде по-добра. Може би никога в историята на тайните операции един разузнавач не е имал такъв неограничен достъп до секретните информации. Никога досега чуждо разузнаване не е успявало да внедри свой човек на толкова отговорен пост в организацията на противника. Може би никой не е доставял толкова ценни, още повече, съвсем достоверни информации, а той ги черпел направо от извора. Ким Филби бил предан служител на Нейно Величество и никому дори и на сън не хрумвало да го подозира в каквито и да е машинации и интриги. Но както полковник Абел имал своя Хейханен, Гордън Лонсдейл — Хари Хаутън, Доналд Маклейн очаквал Ким Филби на житейския кръстопът.

---

[1] Авторът има предвид 1946 година. — Бел.прев. ↑

Разделили се някога в Университета в Кеймбридж, за да се срещнат отново в началото на войната в Париж. Тези срещи на Маклейн и Филби са известни. Но не е известно дали междувременно всеки от тях е работел самостоятелно за съветското разузнаване или са били във връзка. Официалната им кариера обаче са развива всяка посвоему.

Филби постъпва на работа в британската разузнавателна служба, Маклейн поема пътя на дипломатията. Разбира се, отначало изслужил задължителните четири години в лондонските канцеларии на Форин Офис, но и без това тогава не мечтаел толкова за пътуване. Влюбил се и не след дълго се оженил за Мелинда. Известно време работил в посолството в Париж. Когато градът край Сена пада в немски ръце, той се връща в Лондон. В края на войната правителството го изпраща във Вашингтон. Доналд Маклейн става първи секретар на посолството.

В Европа вилнее войната, ала Вашингтон е оазис на спокойствието и благополучието. Дипломатите си живеят тук далеч от фронта и ходят от един коктейл на друг. Всекидневно се срещат по тенискортовете и игрищата за голф, почти всяка вечер вдигат тостове в една или друга резиденция. Маклейн не се различава особено от останалите.

Не се държал нито ексцентрично, нито бил очебийно пробивен. И въпреки това заел важна длъжност. По онова време вече няколко години бил в услуга на съветското разузнаване. Говори се, че в определен период бил почти толкова ценен сътрудник, колкото Ким Филби. Ето защо неговата нова мисия имала голямо значение не само за самия него, но преди всичко за неговата разузнавателна дейност. На Доналд Маклейн била поверена длъжността секретар от британска страна на Обединения комитет за атомна политика.

Комитетът играел важна роля. Той обединявал интересите на Съединените щати, Канада и Великобритания в областта на атомната енергия. А за Доналд Маклейн той бил двойно по-интересна институция. Задачата му била да координира обмена на технически и

политически информации в областта на ядрените изследвания между страните — членки на комитета.

Посланикът на Великобритания във Вашингтон сър Арчибалд Кларк Кър назначил Маклейн на високия пост в началото на 1947 година. Едва след две години американските дипломати забелязали и уведомили офицерите от американското ЦРУ, че на международните преговори по въпросите на атомното въоръжаване съветските представители разполагали с очебийно точна информация за тайните съвещания на западните сили по плана за създаването на военния блок НАТО.

Те не биха могли да подозират, че лъвски дял за изтичането на информацията имал шведският военновъздушен аташе Стийг Венерстрьом, сътрудник на съветското разузнаване, който черпел много информации от самите американци. Също така не допускали, че някои строго секретни данни предава в Москва и първият секретар на този комитет Доналд Маклейн.

Американското разузнаване тръгва по всички вероятни следи, като прави научен анализ. Оказва се, че става въпрос за информация, извлечена от документи на британското посолство във Вашингтон. Ето защо предава случая на британското разузнаване. Специалистите в Лондон се заемат с въпроса. Кой е имал възможност да се добере до секретната информация? Кой е имал достъп до документите? Не след дълго в списъка влизат имената на четирима дипломати. Започват да ги проверяват един по един. Говори се, че през април 1951 година в списъка остава само едно име: Доналд Маклейн, живеещ по това време в Татсфийлд, графство Кент, завеждащ американския отдел в британското Министерство на външните работи.

До каква информация е успял да се добере Маклейн, та това предизвиква толкова голяма тревога? През 1956 година, когато вече Бърджес и Маклейн живееха няколко години на сигурно място в Москва, сенатската подкомисия за вътрешна сигурност на Съединените щати дава нареждане за строго разследване на случая с някогашните дипломати на Великобритания. Председателят на подкомисията сенаторът Джеймс Йистланд получил от Държавния департамент на САЩ като отговор на официалното нареждане за разследване писмено съобщение, подписано на двадесет и първи февруари 1956 г., в което била посочена констатацията на комисията:

Маклейн е имал достъп до патентни документи, до явни и секретни документи, до доклади за резултатите от изследванията, до протоколи из областта на суровинната база, до изводи от преговорите по закупуване на ядрени горива от чужбина и до материали за суровинните ресурси. Всички информации съдържали секретни данни за разпадащите се вещества и ядрените горива.

Освен това в заключение се казвало, че Маклейн имал достъп до секретни информации на отдела на Обединения политически комитет. Тази специална оперативна група имала за задача да изкупи световните запаси от уран и други разпадащи се вещества направо под носа на съветските търговци. И в онзи период не могли да си обяснят защо не им се удавало това.

Доналд Маклейн имал още по-интересни възможности. Директорът на Комисията за атомна енергия (АЕС) професор Карол Л. Уилсън подписал без възражения молбата на шефа на Доналд Маклейн сър Гордън Мънро да се издаде пропуск „нон ескорт пас“ за сградата на Комисията за атомна енергия на неговото доверено лице Маклейн.

За разузнавача този пропуск има неимоверна стойност. При последвалото разследване допълнително — но твърде късно — било установено, че Маклейн влизал в сградата когато си искал. Показвал на дежурния офицер пропуска, получавал специална значка, окачвал я на ревера на самото и с нея можел да се движи безпрепятствено из сградата и да влиза в която и да е канцелария в обекта. И тъй като ръководството определило строги условия при кадровото проучване на лицата, имащи право да получат пропуск за влизане в сградата, а пропуските, даващи право за свободно движение из сградата без придружител, се издавали само на видни личности по заповед на ръководителя на споменатата комисия, правилата за сигурност вътре в сградата били съвсем формални. Маклейн можел да влиза в канцелариите денем и нощем и да разглежда това, което му било нужно. Никой не го безпокоял.

Освен това органите на сигурността прелистили внимателно книгата за посетителите, водена от охраната. Те установили, че Маклейн влизал в сградата прекалено често и в повечето случаи след работното време, а нерядко и нощем. Началникът на специалната служба в сградата Брайън Ла Плант дори по-късно си спомнил, че няколко пъти бил виждал Маклейн да влиза в сградата в съвсем

необичаен нощен час. Но след като с голямо закъснение осъзнал това, заподозреният бил вече отдавна на сигурно място.

Категоричните съждения в областта на секретните операции са опасни, но можем да се присъединим към класификацията на някои западни публицисти, че Доналд Маклейн е бил най-големият от всички разкрити разузнавачи в областта на атомната енергия. Не можем обаче да очакваме, че и едната, и другата страна ще признаят какви са били информацията или че ще научим какви контрамерки е успяло да вземе съветското разузнаване след получаването на тези информации.

Докато Маклейн е работел във Вашингтон, никой нямал и понятие за неговата тайна дейност. И когато в края на годината го преместват в посолството в Кайро, това не било нито поради недоверие, нито за наказание. Синът на видния политик и министър в едно от правителствата на Великобритания бил извън всяко подозрение. Напротив, с преместването Лондон искал да му ускори кариерата. Впрочем той заминава за Египет като съветник в посолството, а това е километричен скок на височина.

Като се има предвид поведението на Доналд Маклейн, би могло да се каже, че нервите му не били така железни като на Ким Филби. В последните месеци на пребиваването му във Вашингтон вече проличало, че го изтощава непрекъснатото нервно напрежение на двойствения живот. Започнал да пие повече, отколкото трябва, неуместно се перчел с положителното си отношение към комунизма и дори в Кайро, в спокойна среда и далеч от непосредствената опасност не успял да се съвземе бързо.

Става завеждащ канцеларията на посолството и получава на бюрото си копия от телеграмите и секретните съобщения, изпратени за сведение от лондонското Министерство на външните работи. Тук влязъл в спор с началника на службата за сигурност в посолството майор Самсон, защото Маклейн забутал някъде по невнимание едно от петте копия на някаква секретна телеграма.

Семейният му живот също видимо се влошил. Не се понасяли със съпругата, понякога не бил в състояние да се въздържа и избухвал. Ето защо напълно възможно е Мелинда Маклейн да е помолила британския посланик сър Роналд Камбъл да изпрати съпруга ѝ на цялостно лечение. На единадесети май 1950 година със самолет от Кайро Доналд Маклейн се връща в Лондон. Един от най-реномираните

английски психиатри сър Чарлс Дутън го подлага на основен преглед, Форин Офис му признава половингодишен отпуск по болест, за да може да се възстанови напълно в санаториума за нервно болни.

След половин година се връща на пръв поглед в добро състояние, министърът го назначава завеждащ американския отдел на Форин Офис, което означава нов висок скок в кариерата. Ала скоро е заподозрян. В списъка на съмнителните на британското разузнаване остава само неговото име. Следователите са убедени, че само той е могъл да издаде ценните тайни за атомното оръжие. Маклейн все още не знае за опасността. Живее си спокойно в Татсфийлд в графство Кент. Настанява се със съпругата в имението Бийкънсшоу. Къщата била ужасно грозна, но Маклейн се чувствувал там като възроден. Радвал се преди всичко, защото там било спокойно. Все още не подозирал, че го следят хората на инспектор Скардън.

Ако по-късно Ким Филби не бе се изказал в Москва по този въпрос и ако не бяха публикувани неговите мемоари, би могло да се каже, че в тази фаза на борбата поведението на Маклейн не е на висота, че не е оправдал доверието и че всъщност то било опасно преди всичко за Ким Филби. Но тъкмо в мемоарите си Филби правилно осветлява този епизод. И макар и да звучи романтично, то е свидетелство, неподлежащо на съмнение.

Ким Филби:

„Когато Доналд Маклейн посетил един от най-реномираните английски психиатри, сър Чарлс Дутън, след прегледа лекарят му казал, че неговата склонност към алкохолизъм е лесно излечима, че не е вкоренена дълбоко в личността на Маклейн. Диагнозата попаднала в ръцете на британския министър на външните работи. Той я прочел и махнал с ръка: «На неговите години аз също пиех и на никого дори и насън не му е минавало да ме изпраща при психиатър. Ако бях настоявал за нещо подобно, тогава всички биха си помислили, че наистина нещо не съм в ред».“

Британският министър на външните работи не е знаел някои факти. А и отговорните фактори от британското разузнаване също не предполагали, че съществуват. Не знаели нищо и ръководителите на службата за сигурност, перचेши се със своето многознайство.

Никой от тях не е имал възможност да научи основните предпоставки за алкохолизма на Доналд Маклейн. Маклейн не пиел

поради слаб характер или че лесно се е поддавал на чуждо влияние. Той получил заповед да пие. И заповедта дошла от Москва.

„Моите ръководители в Москва ме посъветваха да се опитам по някакъв начин да сменя ореола около личния живот на Доналд Маклейн, неговото очебийно съвършенство би могло да предизвика подозрението на британската разузнавателна служба — пише Ким Филби. — Разузнавателните служби следят собствените си дипломатически представители и понякога се страхуват повече от кротките и съвършените агенти, защото смятат тяхното съвършенство за резултат от по-висока самодисциплина и пресметливост, насочени към стопроцентово прикритие. Но този, който от време на време се поддава на лошите си наклонности, не е в състояние да живее двойствен живот. Наистина това е романтично схващане за нещата, но и досега е валидно в разузнавателната служба. Намира израз в девиза «Избягвай светците и дяволите».

Говорих за това с Маклейн и стигнахме до извода, че ще бъде добре да заговорят за него във връзка с някоя неприятност, да я наречем симпатична неприятност. И тъй Маклейн получи урок по алкохолизъм.

Маклейн се напи няколко пъти в Кайро и във Вашингтон, но все още ни се струваше малко. Затова в Москва възникна нов план, който осъществихме по-късно. Когато Маклейн избяга в Москва, британската разузнавателна служба разпространи слухове за него, че е хомосексуалист. Интересното е, че британската шпионска служба повярва на тази измишльотина, която нарочно бяхме разпространили пак самите ние, тоест нейните конкуренти...”

В задкулисието на тайните операции понякога се стига до изненадващи разкрития. Изявлението на Филби през 1968 година е едно от тях. Той разяснява фактите донякъде в друга светлина и съвсем не ги лишава от приключенска привлекателност. Дори обратното.

Гай Бърджес е работел за съветското разузнаване видимо още от 1935 година. В британската разузнавателна служба успява да влезе преди Ким Филби. Не се представил лошо. Всички акции, които предприел в началото, завършили с успех. Когато през 1938 година водачът на судетските немци Конрад Хенлайн пристигнал за преговори в Лондон, Бърджес дал идеята да бъдат следени нацистите на всяка крачка. Хенлайн се настанил в лондонския хотел „Горинг“. Гай

Бърджес поставил в телефонната централа свой приятел. Така британската разузнавателна служба получавала запис на всички телефонни разговори на Хенлайн.

Благодарение на Бърджес правителството на Великобритания получило сравнително точни сведения за политическите събития в Берлин и за планове на нацистките политици. Впрочем Гай Бърджес имал един добър познат немец. Наричал се Путлиц. Потомъкът на тази стара аристократична фамилия завеждал консулския отдел на германското посолство по времето, когато посланик в Лондон бил Йоахим фон Рибентроп, бъдещият министър на външните работи при Хитлер. Благодарение на Гай Бърджес, Путлиц станал сътрудник на британското разузнаване.

Във Франция Бърджес също имал свои хора. Един от тях бил Едуард Пфайфер, секретар на министъра на войната и по-късно на министър-председателя Даладие. Заедно с Чембърлейн и Мусолини, Даладие участва в задкулисни преговори, които доведоха до мюнхенската капитулация (на Чехословакия — Бел.ред.). Като секретар Пфайфер имал достъп до важна информация. Предавал я на британската разузнавателна служба, по-точно казано, на Бърджес. Той станал куриер между френския министър-председател Даладие и британския премиер Чембърлейн и в негови ръце попадали необикновено ценни сведения. Ала скоро допуснал грешка.

В периода на судетската криза, на двадесет и осми септември 1938 г., министърът на военноморските сили на Великобритания обявил бойна готовност за част от британската морска флотилия. Научавайки за това, френският министър-председател Даладие оценил частичната мобилизация като недалновидна стъпка. Смятал, че би могла да стане причина за опасен военен конфликт. През тези дни секретарят на Даладие телефонираше в Лондон на Бърджес. Поканил го на гости. В Париж куриерът Бърджес получил писмо от Даладие, адресирано до Невил Чембърлейн. В него френският политик остро протестираше срещу мерките на британското правителство. Гай Бърджес прочел писмото, казал си, че това е проява на страхливец, и решил да не го предава.

Чембърлейн не реагира на писмото. По-късно излязло наяве, че изобщо не е получил подобно писмо. Подозрението паднало върху Бърджес. Британската разузнавателна служба изпратила свои хора да

проучат случая. Не казали нито дума на Бърджес, не дали да разбере, че нещо подозират, но проучили крачка по крачка неговата куриерска работа. И открили удивителен факт. С всеки документ, който трябвало да предаде, Бърджес отивал най-напред в хотел „Сейнт Ърминс“ в Уестминстър. Тогава там живеел непознат мъж, според показанията на камериерките явно фотограф.

Констатацията била важна. Британската разузнавателна служба загубила доверие в Бърджес. И затова след разформироването на секция „Д“, в която работел и Ким Филби, не го приели на работа. Филби, останал, а Бърджес трябвало да постъпи на работа другаде. Но се отнесли към него добре. Той постъпил във Форин Офис и станал макар и не виден, но все пак дипломат. Говори се, че му помогнал неговият стар познат, министърът на външните работи Макнийл. Други изразиха мнението, че изпратили Бърджес във Вашингтон тъкмо защото в подобно голямо представителство остава незабелязана една черна овца.

В посолството във Вашингтон както впрочем във всяко друго посолство има служба за сигурност. Нейният началник, майорът от кралските въздушни сили Томпсън, си казал, че ще проучи основно досието на прословутия Бърджес. Установил обаче само няколко незначителни пропуски. Бърджес не спазвал точно наставленията за секретност, не заключвал канцеларията, оставял секретни документи върху бюрото си, а в личния си живот понякога не се държал както подобава.

Сигурно във връзка с това майор Томпсън се замислил върху явното несъответствие: Гай Бърджес бил неблагонадежден, несъзнателен, недисциплиниран ексцентрик, имал неприятности с американските журналисти и с вашингтонската полиция, но въпреки това бил близък приятел на един толкова сериозен и уважаван дипломат като Ким Филби.

А Ким Филби се настанил във Вашингтон в удобен апартамент, отговарящ на замислите му. Мисията му била специална, следователно можел да си позволи да се възползва и от специални привилегии. Осигурил си съвсем самостоятелна канцелария, където никой да не го смущава. Наредил да я охранява специална група. Организирил си собствена куриерска служба до Лондон, смятана изобщо за най-бързата връзка. Тайна и сигурна.

Гай Бърджес пристигнал във Вашингтон през 1950 година. Ким Филби бил предварително уведомен за това. Също така му било известно с каква репутация се ползвал неговият приятел и съзнавал, че поведението на колегата му надхвърляло общоприетите норми, поради което несъмнено щял да привлече вниманието. Може би именно затова веднага след пристигането му го поканил да живее при него. Може би е искал да бъде под негово наблюдение. Във Вашингтон Ким Филби разполагал с голям апартамент. В него живеел с петте си деца и втората си съпруга Ейлийн, чиито нерви не били съвсем в ред, а сега Ким трябвало да носи на гърба си и скандалджията Бърджес. По такъв начин привлякъл вниманието върху себе си.

Майор Томпсън започнал да долавя взаимовръзката между двамата. През това време Ким Филби вече мислел какви мерки да вземе, за да не го компрометира все пак с присъствието си Бърджес. Но майор Томпсън не бил единственият офицер от службата за сигурност, който се интересувал от Бърджес. Още преди това американската разузнавателна служба била предприела издирване във връзка с каналите, през които изтичала към Съветския съюз секретна информация из областта на ядрените изследвания. Тогава в списъка на заподозрените останало само името Доналд Маклейн. По-късно към него било прибавено и името на Гай Бърджес.

Ким Филби бил доверено лице за свързка. Задачата му била да координира отношенията между американските и британските секретни служби. Ето затова на бюрото му се появява докладът на ФБР, в който американската служба за сигурност посочвала, че сериозно подозира британските дипломати Маклейн и Бърджес в шпионаж в полза на Съветския съюз.

За Филби това било като гръм от ясно небе. Наистина още през февруари, по време на посещението си в Лондон, той научил, че се води някакво разследване относно английски дипломати, които разкрили тайни, отнасящи се до договорите на НАТО, но не подозирал, че това са именно Бърджес и Маклейн.

Мигновено Ким Филби разбира в какво положение се е оказал. Гай Бърджес е негов стар приятел, състудент, а сега живее с него дори в един апартамент. Маклейн също е в кръга на приятелите му. В светлината на сериозното подозрение, което американците отправят към двамата, той се оказва в опасност. Ето защо трябва да търси изход.

Междувременно лондонските детективи следили Доналд Маклейн. Вършели това грубо и неумело — движели се непосредствено подир колата му. И когато веднъж Доналд Маклейн натиснал спирачките на един кръстопът, по невнимание шофьорът на полицаите не реагирал достатъчно бързо и се блъснал отзад в колата му. Маклейн не бил малко момче. Имал житейски опит. Пък и, както се казва, дори една късогледа бабичка ще познае тайния агент, дори да е на другата страна на улицата. От този момент Маклейн знаел, че го следят.

Но Доналд Маклейн не бил кой да е. Все пак бил син на някогашен виден член на правителството на Нейно Величество. Бил член на най-представителните лондонски клубове и високопоставен служител във Форин Офис. Ето защо Министерството на външните работи трябвало да вземе отношение по становището на полицаите, готвещи се да следят Маклейн на всяка крачка. Ръководните фактори на Форин Офис не били никак въодушевени от идеята на Скотланд Ярд. И били готови да сложат динена кора на политиците, които никога не са им били симпатични. Затова разрешили да бъде следен Маклейн само в границите на Лондон. Никой нямал право да го безпокои в дома му. Старата английска крилата фраза „Моят дом е моята крепост“ била взета под внимание дори при едно толкова сериозно подозрение. Дежурството на цивилните полицаи свършвало в момента, в който Маклейн се качвал на спирка Чаринг Крос във влака за предградията.

Но и другата страна също не се предавала. Скотланд Ярд поверила разследването на случая Маклейн и Бърджес на инспектор Уилям Джеймс Скардън. А между експертите той бил признат за почти толкова уважавана и авторитетна личност, каквито били между читателите на детективски романи Еркюл Поаро, Ниро Уулф или Пери Мейсън.

Ким Филби имал сигурна връзка с Лондон и явно тайни информатори. Научил, че Скардън е поел случая с неговите приятели. Лесно можел да прецени какви са шансовете на Маклейн с изопнатите му нерви. Детективът Скардън, стар криминалист, бил прословут стратег на психологически разработен метод на разпит. За него се говорело, че може да проведе кръстосан разпит, без разпитваният да разбере това. Разговарял любезно с него и измъквал каквито си иска признания. Поради това съвсем вероятно било рано или късно Скардън

да измъкне от Маклейн признание. И тогава колко ли време би могло да мине, докато майсторът на дедукцията в криминалистиката разкрие следващата взаимовръзка? Ким Филби започнал да действа.

Най-напред разучава какво е положението в Лондон. Известно му било, че детективът Скардън не може да започне разпита, преди да получи разрешение от Форин Офис. Но Скотланд Ярд още не била поискала съгласието, което трябвало да даде лично министърът на външните работи Морисън. Та нали Маклейн и Бърджес се ползвали с дипломатически имунитет. Следователно Ким Филби имал достатъчно време, за да изготви план за ефикасни контрамерки, чрез които да спаси Маклейн, Бърджес и самия себе си. Единственото място, където биха могли да живеят в безопасност двамата му приятели, била Москва.

Ким Филби бил находчив организатор. Имал отлична връзка. За няколко дни организирал всичко необходимо. Преди всичко експедирал Бърджес. Без да се сбогува в посолството във Вашингтон, Бърджес побързал и се качил на 1 май 1951 година в Ню Йорк на трансокеанския параход „Куин Мери“. След седем дни слязъл на лондонската гара. Според инструкцията се скрил в жилището на своя познат Джек Хюит на Ню Бонд Стрийт.

Чакал и не излизал. Никой не знаел, че живее там. Само веднъж излязъл, за да се срещне с Доналд Маклейн. Предал му указанията на Филби. Казал му, че в близките дни трябва да го извикат на разпит. Маклейн знаел вече, че го следят. Боял се, че няма да му издържат нервите, и се страхувал за бъдещето. След нервното разстройство, от което така или иначе се измъкнал, вече не очаквал нови усложнения. Живееел спокойния живот на щастлив съпруг и бъдещ баща. В най-скоро време любимата Мелинда трябвало да роди. Изобщо не мислел да бяга от Скардън. Напротив, тъкмо се готвел да замине на уикенд при близки в провинцията.

Междувременно кръгът около заподозрените дипломати се затварял. Но Ким Филби бил нащрек. Така той навреме научил, че в четвъртък, на 24 май, в Лондон се е състояло специално съвещание. Присъствували били двама офицери от британското разузнаване, двама висши служители от контраразузнаването и други двама от Форин Офис. Целта на тайната среща? Окончателно да се реши случаят със

завеждащия американския отдел на Министерството на външните работи Доналд Маклейн.

Този път партньорите си били разменили ролите. Представителите на Министерството на външните работи настоявали Скардън да разпита Маклейн колкото се може по-скоро, офицерите от разузнавателната служба не искали да се избързва, твърдели, че с разпита ще го подплашат, че тяхното разследване далеч не е завършило.

Наложило се мнението на по-силния. В случая — Форин Офис. На следващия ден преди обед детективът Скардън трябвало да се яви в канцеларията на секретариата на министъра на външните работи Хърбърт Морисън, за да получи разрешението му да разпита високопоставения служител на министерството Маклейн. Срок: понеделник, 28 май.

Ким Филби следял развитието на събитията. Само след няколко часа научил във Вашингтон резултата от тайното съвещание. Знаел, че за всеки англичанин уикендът е свято време за отдих. Следователно в събота и неделя нищо не можело да се случи. А до понеделник оставали цели три дни. За толкова много време може много неща да се уредят.

Вдигнал телефона и помолил да го свържат с Лондон. В десет и пет минути в жилището на приятеля на Бърджес на Ню Бонд Стрийт звъннал телефонът и Гай Бърджес научил за заплануваната операция, която трябвало да се разиграе в канцеларията на министъра на външните работи същия този ден преди обед. Същевременно Филби го предупредил, че съгласно с разрешението разпитът е насрочен за понеделник. По такъв начин Ким Филби дал сигнал на своите колеги. А Гай Бърджес, който съумял цели четиринадесет дни да чака и от скука да чете детективски книжки, започнал бързо да действа.

Все пак той се бил подготвил предварително. Купил бил за петък вечерта два билета за излетния параход „Фалез“, който тръгвал редовно с туристи на палубата в петък в полунощ от Саутхамптън за френското пристанище Сен Мало и се връщал с тях рано сутринта в понеделник. Бърджес бил запланувал пътуването си с приятеля си Бърнард Милър, но смятал, че вторият билет може да послужи и на Маклейн.

Преди тръгването Гай Бърджес телефонира набързо два пъти. Единия път се обади на приятеля си Милър и му казал, че се отказва от излета за Франция, а втория — набрал номера на заемната за автомобили на Крауфорд Стрийт. Наел кола за около десет дни. Щял да отиде да я вземе в четиринадесет часа. После отишъл на Олд Бонд Стрийт, купил си куфар и дъждобран, върнал се вкъщи, натъпкал в куфара каквото може, в чантата сложил плик с триста лири и тръгнал за колата. Според отчетната книга на заемната той бил наел в четиринадесет часа и десет минути лека кола марка „Остин А-70“ кремав цвят с номер VMF 196. Натоварил багажа, качил се и потеглил.

Насочил се към Татсфийлд, но не бързал много. Знаел, че Маклейн се връща от Лондон със следобедния влак. Знаел също, че агентите на Скотланд Ярд се разделят с него на перона на Чаринг Крос и по-нататък никой не го следи. Ето защо Гай Бърджес стигнал незабелязано с наетата кола чак до дома на Маклейн, разменили няколко думи със съпругата му и помолил приятеля си да се поразходят в градината. Там Бърджес обяснил на Маклейн какво е положението. Казал му, че е получил поверително съобщение. Застрашава ги и двамата сериозна опасност. Единственият изход е незабавно да избягат зад граница.

Маклейн се прибрал и обяснил на съпругата си какво се е случило. Опитал се да я убеди, че трябва незабавно да изчезне. После в нейно присъствие измислили доста наивна историйка, за да объркат инспектор Скардън. Ако някой потърсел съпруга ѝ, госпожа Мелинда трябвало да каже, че привечер бял дошъл някой си Роджър Стайлс и отишли заедно на важно съвещание. Още не са се върнали. С това прозрачно обяснение бегълците искали да спечелят време и да заличат следите си. Но не се наложило да отвличат ничие внимание. Двата спокойни дни на английския уикенд гарантирали на Маклейн и Бърджес безопасно отпътуване и значителна преднина.

Гай Бърджес пристигнал все пак с наетата кола на саутхамптънското пристанище буквално пет минути преди дванайсетия час (излетният параход „Фалез“ тръгвал точно в полунощ) и я оставил на брега, но както той, така и Маклейн успели да се качат на палубата непосредствено преди вдигане на котвата. След няколко часа и двамата стъпили на френска земя. Там инспектор Скардън не можел нито да ги догони, нито да ги разпита.

Бърджес и Маклейн изчезват. След известно време се появяват в Москва. Говори се, че минали през Прага. От Франция заминали за Швейцария и в Берн поискали чехословашка виза. И я получили.

Всеки, който има макар и малко нещо общо с разузнавателна служба, трябва да има тренирана воля и нерви. Те не трябва да трепват дори когато животът му виси на косъм. Ким Филби се подготвял да отбие нападението. Бягството на британските дипломати в Съветския съюз по време на усилената офанзива на студената война предизвиква буря на Запад.

Ако ставаше въпрос само за Маклейн, Филби би могъл да извърти положението. Но той избягва заедно с Бърджес, доказуемо близък приятел на Ким. Следвали са заедно в Кеймбридж, той е прекарвал отпуската си в дома на Филби в Истанбул, живеели в един апартамент във Вашингтон. Излиза, че някой е предупредил Бърджес.

Лондонската служба за сигурност и инспектор Скардън, на когото двамата са се изплъзнали буквално под носа, пресметнали набързо колко хора са знаели за подготвяното дело срещу Маклейн и Бърджес и кой от посветените в тайната е имал възможност да ги предупреди за надвисналата опасност. Ким Филби. Може би единствено той.

Няколко дни след бягството на Бърджес и Маклейн във Вашингтон пристига четиричленен щаб от опитни работници на британската служба за сигурност. За инспектор Скардън вече било въпрос на професионална чест да открие „третия човек“, който е предупредил бегълците. Скардън научава това скоро и без изнурителен разпит. Но за обществеността този факт остава скрит доста години. Впрочем службата за сигурност си имала свои планове.

Ким Филби заявил с готовност и без видимо да се смущава, че Бърджес е научил за опасността от него. Бил дошъл случайно в канцеларията му в момента, когато съобщението на ФБР било на бюрото му. И тъй като тъкмо го четял и подозрението на ФБР го възмутило до крайна степен, просто думите му се изплъзнали от устата: „Представи си, какви нелепи безсмислици говорят аматьорите от ФБР? Твърдят, че си съветски шпионин!“ И двамата се били засмели над тази клевета.

Просто съобщението не му се сторило особено подозрително. В стремежа си да изстреби комунистите и да изтласка червената опасност отвъд границите на Новия свят ФБР се било оказвало вече няколко пъти в задънена улица и било станало за смях сред британските работници от разузнавателната служба. Обяснението на Филби обаче има и продължение с правдоподобна конструкция. То било едновременно защита и фактически намалявало вината от първата част на признанието до минимум.

След това събитие Ким Филби, както твърдял пред комисията в Лондон, се бил прибрал у дома, но Бърджес не бил вкъщи. Погледнал бил в стаята му. Някои неща били разхвърляни, а някои липсвали. Изведнъж Ким Филби си бил помислил, че все пак може би има някаква истина в подозрението на ФБР. Върнал се бил в посолството, за да разбере дали някой знае нещо за Бърджес.

Никой не бил го виждал този следобед. Ким Филби бил стигнал до убеждението, че все пак не е трябвало да говори с него за поверителното съобщение на ФБР. Може би по този начин е предупредил Бърджес. Затова искал да му е чиста съвестта и отишъл направо при посланика и подробно му докладвал.

В случая единствената възможна отбрана било нападението. Ким Филби нямал никаква надежда да скрие факта, че е предупредил Маклейн и Бърджес. Доказуемо той бил единственият от британското посолство, който бил получил съобщението на ФБР и който го бил чел. А Ким Филби знаел, че Скардън ще установи това, ако вече не са го уведомили с удоволствие от ФБР.

С този ход Филби спечелил. Поне време. Всичките му колеги от британското разузнаване и от Форин Офис били на негова страна. Филби и Бърджес били приятели. Всеки английски джентълмен би направил това за своя приятел от университета. А американците? Че кой гледа сериозно на американците!

Но американската разузнавателна служба била на друго мнение. ФБР информирало незабавно Централното разузнавателно управление и неговият шеф генерал Уолтър Бедъл Смит изпратил на британското Външно министерство ултиматум, в който настоявал незабавно да се отзове съмнителният Филби от длъжността завеждащ мисията за връзка между британската и американската разузнавателна служба. Ако това не стане веднага, американското ЦРУ възнамерява да

преустанови обмена на информация. Едно толкова остро формулирано искане не биха могли да пренебрегнат дори и най-добрите приятели на Филби в Лондон и още в началото на юни го отзовават официално от Вашингтон.

Разследването на случая с „третия човек“ по делото Бърджес-Маклейн се възлага на Секюрити Сървис (МИ-5), отговарящо за сигурността на територията на Великобритания. Ким Филби е високопоставен служител в британското разузнаване, тоест на службата, оперираща в чужди страни. За двете организации било известно, че се обичат като кучето и котката. Съперничеството било старо, но се засилило още повече поради следвоенната чистка. По време на чистката в службата за сигурност били разместени всички: от началника до портиера. В задействуваната вече организация били извършени големи промени, но разузнавателната служба избегнала бедствието по заобиколен път. От край време едната специална служба действувала напук на другата, отричала нейните методи, блокирала нейните проекти, не искала да сътрудничи, дори вършела точно обратното. И тъкмо тези сили се сблъскват при разследването на вината на Ким Филби.

Той поддържал първоначалното си показание и бил убеден, че инспектор Скардън няма и не ще има никакви други доказателства. А това, че казал на Бърджес за подозрението на ФБР, можело в краен случай да се приеме като непредпазливост или най-много като служебно лекомислие.

Още в първия рунд на борбата за Ким Филби се стига до сблъсък между двете специални служби. Ким Филби е работник от Сикрет Интелиджънс Сървис, а разследването по неговия въпрос иска да води конкурентната служба. Против това се обявява категорично неговата служба. Предлага свое решение на инспектор Скардън и шефовете му сър Пърси Силитоу и неговата дясна ръка сър Дик Голдсмит-Уайт от Секюрити Сървис, всяваща страх у лондонския престъпен свят.

Шефът на британското разузнаване генерал Стюърт Мензис ще се срещне с Ким Филби на разговор на четири очи между двама джентълмени. Ще отдели цял ден за него. По време на тази тъй дълга беседа ще се разбере до каква степен е вярно подозрението на инспектор Скардън. Ким Филби е високопоставен служител от Сикрет Интелиджънс Сървис, носител е на високи отличия, член на

представителни клубове, следователно не е длъжен да отговаря на пряк въпрос. Но Секюрити Сървис не се съгласява с предложението.

По-нататъшното развитие на случая Ким Филби е изпълнено с противоречиви събития. Заподозреният напуска Форин Офис и явно не по собствена прищявка. Но остава служител на Сикрет Интелиджънс Сървис. В услуга на СИС, разбира се, вече не като завеждащ отдел или дори като един от предпочитаните началници, а като важен агент заминава скоро след това за Кипър.

Може да се предположи, че това решение е победа на службата, в която работи Филби, над Секюрити Сървис. Но в областта на разузнавателните служби рядко се срещат толкова опростени положения. Макар че едва ли някога ще узнаем истината за невидимата страна на тайните съвещания относно случая Бърджес-Маклейн и връзката между този случай и Ким Филби, все пак възниква едно предположение, което изглежда логично. Особено с оглед на последвалите събития.

Не е известно дали този план е изготвен от британското разузнаване или от инспектор Скардън или пък са се уговорили по него и двете служби. Но по всяка вероятност шефовете са си казали: от създалото се положение трябва да се извлече колкото се може по-голяма полза. Не разполагали с нито едно доказателство срещу Ким Филби. Косвени догадки за неговата вина съществували във връзка с „албанския крах“ и истанбулското фиаско, свързано с изчезналият господин Волков. Но юридически, официално, евентуално пред съда не биха могли да докажат нищо за Филби. Ето защо взели друго решение. Да го пуснат отново на терена. Да го изпратят някъде, където би могъл да се среща със съветски разузнавачи, където да създаде връзка със своите хора, ако наистина е в контакт с вражеска секретна служба или поне с Бърджес и Маклейн, Незабелязано, но без да го изпускат от погледа си, ще го следят, а Ким Филби рано или късно ще се издаде.

Планът бил дългосрочен и трябвало да действуват много предпазливо. Филби е стар опитен служител, не трябва ни най-малко да подозира, че играят с него нечестна игра. Отчасти успели. Само че не е известно какво е симулирал и какво наистина е вършел Филби.

Пристига в Кипър веднага след отпуската. Настанява се в канцеларията в сградата на тъй наречената земеделска опитна станция

край село Аталаса. Станцията се състояла от няколко сгради, на пръв поглед по-скоро военни, отколкото цивилни, над които се издигала гора от антени. Според съобщения на експерти под сградите били изкопани подземни скривалища и тунели. Целият обект се охранявал от британска военна полиция. Казват, че Ким Филби пристигнал в Кипър като служител на британското Министерство за Близкия изток.

В действителност изпълнявал мисия на британското разузнаване. Не може със сигурност да се твърди, че имал за задача да възобнови някогашните си връзки като двустранен агент, макар някои обстоятелства да потвърждават това.

В Кипър съществува арменската организация „Мелконян Институте“. Тя обединява арменските емигранти от Съветския съюз и старите заселници от областта Левант. В цял свят арменците се държат като едно цяло, но въпреки това те приели Ким Филби в своята среда. Бил чест гост на института. Свирел там на пиано, интересувал се от арменската народна музика. В това нямало нищо съмнително, тъй като в Кипър нямало много културни развлечения. Но „Мелконян Институте“ се ползвала и със славата на политически център. Говорело се, че нейните членове са в състояние да доставят в Съветския съюз зашифровано съобщение за четири дни.

Голямата игра на разузнавателните служби е сложна. Всяко действие може да се разглежда от две страни, всеки факт може да има няколко обяснения. Ето защо всяко съмнение при преценката на комбинациите на разузнавателните служби е уместно. Да предположим, че Секюрити Сървис е поставила капан за Ким Филби и той рано или късно е трябвало да влезе в него. Но защо в такъв случай ще постъпва така непредпазливо? И защо след първите разкрития не се е намесила Секюрити Сървис? Връзката му с арменците подсказвала ясно за какво става въпрос. А екскурзиите на Филби до Турция и главно по посока на съветската граница също все пак не биха могли да останат скрити от агентите, които са го следили.

По-късно излиза наяве, че веднъж група от дванадесет учени от Британската академия на науките го застигнала близо до съветската граница. Пристигнали били в граничното село Догу Баязит, спрели до бензиностанцията да заредят колите и се заприказвали с обслужващия колонката, който говорел английски. Той им казал, че не били единствените англичани в момента в този край. Тъкмо преди малко

оттук минал друг турист. Ходел ей тъй пеш само с една раница по планините. На учените това им се сторило невероятно, тъй като по шосето, по което пристигнали, не срещнали жива душа, а то било единственият проходим път в този край. И тръгнали към селото. В кръчмата заварили Ким Филби. Пийвал чай и разговарял с местните жители на техния роден език.

Един от учените се познавал с него от Лондон. Учудено го попитал какво търси в тази затънтена планинска пустош. Ким Филби бил отговорил, че е в отпуск, та тръгнал на лов за геоложки проби. Това му било хобито.

По-късно същият учен заявил на журналистите, изпратени от британския седмичник „Обзървър“ да проучат живота на Ким Филби, че тогавашната среща може да се обясни само по един-единствен начин. Ким Филби е стигнал до турското гранично село Догу Баязит откъм другата страна на границата, тоест откъм Ереван.

Тогава предпочели да не говорят с никого за загадъчната среща. Подозирали, че Филби работи в разузнаването. Предполагали, че не ще му бъде приятно да правят излишна реклама на неговата тайна мисия.

Следващият епизод от случая с аса на разузнаването Ким Филби може също да се обясни по двоен начин. Като капан и като камуфлаж. Но нека най-напред видим какво се е случило. Шефът на службата за сигурност сър Дик Голдсмит-Уайт наредил на инспектор Скардън да се заеме с един по-голям екип с проучването на миналото на Филби. Сега, когато той е в Кипър, има достатъчно време и спокойствие за тази цел.

Инспектор Скардън напругал сили цяла година, но резултатът бил нищожен. Нямало никакви убедителни доказателства. Затова шефовете на Секюрити Сървис решили да се опитат да установят вината на Филби и истинността на досегашните доказателства чрез някакъв вътрешен процес, при който да не липсва нито истински адвокат, нито действителен съд. Разглеждането на делото трябвало да бъде като генерална репетиция за евентуален процес пред съдебен състав.

През лятото на 1952 година Скардън бил вече събрал някои материали и съдебната оперета можела да започне. Веднага след прелюдията при участието на целия състав оперетата се превръща във фарс. Арбитър в това премерване на силите бил съдията във

Върховния съд Хелънс Милмо, не само заслужаващ доверие юрист, но и опитен следовател. По време на „съдебния“ разпит той трябвало да измъкне признание от Филби. Уви! Цели три дни групата присъстващи юристи се забавлявала по-скоро поради безсилието на съдията и неговите помагачи и се възхищавала на блестящия начин, по който Ким Филби отговарял на въпросите. Лондонският „Сънди Таймс“ публикува характеристика на процеса, изречена от един от присъстващите участници във фиктивния съдебен процес. „Изглеждаше така, че сякаш най-глупавият човек на света е подложил на кръстосан разпит най-умния.“

За три дни обвиняемият уморил съдията и обвинителя така, че накрая не знаели на чия страна да застанат. Секюрити Сървис загубила напълно играта. Ким Филби постигнал убедителна победа. Сред посветените започнало да се шушука, че той с удоволствие застанал пред съдията Милмо, защото знаел, че по този начин завинаги ще избегне кръстосания разпит на всяващия страх ловец на шпиони инспектор Уилям Скардън.

И тъй Ким Филби устоява с чест на изпитанието. Но все още не го оставят на мира. Фиктивният процес се състоял през лятото. А още през октомври същата година изведнъж в Камарата на общините се чува скептичен глас. Един от членовете на парламента, полковник Маркърс Липтън, заявява, че Ким Филби е търсеният човек, който е предупредил Маклейн и Бърджес. Съобщението предизвиква смут не само сред депутатите, но и обрат в разследването на случая Ким Филби. Трудно е обаче да се каже точно дали този обрат е довел до нещо по-добро или по-лошо.

Сега вече въпросът бил от кого членът на парламента Липтън е получил информацията и защо я разкрива публично. Едни казват, че материала за сензационното разкритие му подхвърлило американското ЦРУ. То не било доволно от развитието на случая с Филби и искало да ускори неговото наказание. Според другата версия Липтън бил информиран от приятелите на Ким. Били убедени, че срещу него няма доказателства, и искали да постигнат публична реабилитация в Камарата на общините.

Третото обяснение е също логично. Тогавашният главен редактор Джек Фишмън купил от непознат човек сензационен материал за аферата около Филби. Но не можел да го публикува. Не бил доказуем.

Филби можел да го съди за обида. Но съгласно със законите във Великобритания всичко, което се говори в Камарата на общините, придобива гласност и може да се публикува. Според тази версия Фишмън използвал полковник Липтън само като посредник, за да може да публикува материала. Но как Фишмън се е сдобил с този поверителен материал?

Самият той бил намекнал за някаква неясна връзка с ГДР. По-близо до истината обаче ще е твърдението, че един от неговите сътрудници, репортерът Джони Хънт-Кроули, се бил познавал с някакъв агент от Секюрити Сървис, който пък бил от екипа на инспектор Скардън.

Но защо изобщо се стига до тази инсценировка? Все пак не можем да повярваме, че това е до такава степен случайно стечение на обстоятелствата. По-скоро можем да предполагаме, че съществува скрита добра режисура. Аферата в Камарата на общините би могла да има само една-единствена цел — да успокои обществеността и да отвлече вниманието на Ким Филби, тъй като цялата акция би могла да бъде наистина една от многото психологически игри, чрез които са искали да му скроят сигурен капан.

Когато в британската Камара на общините някой депутат попита нещо, очаква, че споменатото лице ще се обади и ще отговори. В случая с Филби отговорът идва от най-компетентното лице, от самия министър на външните работи Харолд Макмилън.

„Нямам никакво основание да смятам — заявява той, — че господни Филби е предал някога интересите на страната или пък е онзи трети човек — ако изобщо съществува такъв.“

Обществеността възприема изявлението на Макмилън за стопроцентова реабилитация, но не знае, че решението на министъра има скрита за публиката прибавка. Макмилън я съобщава само на шефа на британското разузнаване: Ким Филби трябва незабавно да бъде уволнен от министерството, за да се сложи край на подобни усложнения.

Съвсем ясна заповед. Но шефът на разузнаването дори не се опитва да я изпълни. Така отново стигаме до загадъчните противоречия: клопка или камуфлаж е това? Дали господата от службата за сигурност не са се надявали, че след като му дадат възможност, Ким Филби ще се издаде и освен това ще ги насочи по

следите на неговите съучастници? Или това е наистина борба между две групи, които взаимно са си създавали спънки?

Шефът на британското разузнаване си позволил да действа против решението на министъра на външните работи. Това говори за него повече от упорствуване по отношение на конкурентната служба. Впрочем той позволил на Ким да продължи да работи в разузнаването. Само му сменил досегашната служебна карта с журналистическа. И не се боял от усложнения нито в парламента, нито в правителството.

И тъй Ким Филби заминава за кратко време за Бейрут като кореспондент на британските седмичници „Обзървър“ и „Икономист“. Както по-късно се разбира, и двете места му осигурил висш служител от Форин Офис. Лично бил посетил главния редактор и му обяснил, че назначаването на журналист с такава изключителна репутация отговаря на интересите на Министерството на външните работи.

Още едно обстоятелство е в полза на предположението, че службата за сигурност е искала да вкара Ким Филби в капана. Поставят на пътя му умишлено Джордж Блейк, за когото в момента в Лондон вече знаят, че е съветски разузнавач. Изпрацат го в Бейрут с надеждата, че двамата ще се срещнат, ще се договорят и така един друг ще се издадат. Само че събитията около Джордж Блейк се развиват другояче. Не е сигурно дали наистина е бил една от последните причини за неуспеха на Ким.

За американското разузнаване случаят полковник Абел бе политически нокаут. Британското разузнаване получава три тежки удара един след друг: първият — Бърджес и Маклейн, — тези достопочтени британски дипломати работят за съветското разузнаване почти две десетилетия. Вторият — Гордън Лонсдейл, резидент на съветското разузнаване, действа направо под прозорците на британската служба за сигурност и получава от портландската морска база строго секретна информация. Третият — Блейк. Офицер от британското разузнаване, в действителност съветски разузнавач. В пристъп на гняв при разбунено обществено мнение британското правосъдие му определя рекордна присъда — четиридесет и две години затвор. Председателят на съда Паркър успява да реши въпроса за изключително кратко време — само за петнадесет минути. Естествено при закрити врати.

Случаят Блейк показва отново, че превъзходството е на страната на съветското разузнаване. Тази констатация е горчив залък за Великобритания. Столетия наред островната империя минаваше за люлка и университет на легендарни, дори приказно непобедими агенти. При всяка капитулация, след всяка загуба в играта шефовете на специалните служби се оказват в туш. След осъждането на Джордж Блейк британското правителство назначава комисия, чиято задача е да установи причината, поради която това най-добро някога разузнаване в света изостава от съветското.

По-строги кадрови мерки, здрава дисциплина, редовно преразглеждане на благонадеждността на всички висши служители от държавния и управленския апарат — това са съветите на учените господа към шефовете на секретните служби. А те се бият в гърдите и обещаваат положението да се подобри. Напразно. Тъкмо най-близкото бъдеще ще покаже, че неспособността на тяхната организация не е само въпрос на временно влошаване на състоянието.

В заключителната фаза случаят Ким Филби се преплита със случая Блейк. Поне така изглежда според някои констатации. Наистина

не е доказано, но не е и изключено кръстосването на житейските пътища на Филби и Блейк да е дело на обмислена режисура, макар дори изобщо да не са се срещали двамата в Бейрут.

Когато осъждат Блейк, той е на тридесет и осем години и съдиите го смятат за „най-добър“ в професията. Навярно е заслужил това звание. Но пътят към първенството минавал през завои, пълни с уловки и себеотрицание. А понякога и щастливи случайности. Той е роден в Ротердам. Майка му Катерина Байер Белан е холандка, бащата Алберт Уилям Бехар — египетски евреин, чиито прадеди дошли от Испания. Джордж се наричал Бехар, но бил англичанин. Бащата воювал през Първата световна война в британските отряди и затова след победата получил британско поданство и паспорт.

Бащата бил авантюрист. Служил четири години дори в чуждестранния легион. Синът не бил толкова по приключенията, но изживял от тях повече, отколкото трябва. Животът го принудил. Когато бракът на родителите му бил разтрогнат, той бил на две години. От Кайро Джордж заминал за Холандия, там започнал да учи, а на тринадесет години отново се върнал в Египет. Една от сестрите на баща му предложила да се грижи за възпитанието му и за неговото следване. Странното и донякъде затворено момче попаднало в богато египетско семейство, в което изобилствували парите, туземните слуги и ориенталската помпозност. Джордж се учел да живее като колониален господар и при това усъвършенствувал английския език.

Говори се, че по влечението на детето може да се съди за неговите способности, склонности и дарба. Джордж от малък обичал да си играе, преоблечен в различни дрехи. С удоволствие обличал обшитите със злато галабии, носел на главата си бедуинските куфии, на снимките в семейния албум можем да го видим и с оперетни костюми. Оттук американският публицист Санче де Грамонт прави извода, че от малък имал склонност към притворство. Обичал да се представя за някой друг, с други думи, още тогава се е подготвял за бъдещата си професия.

В навечерието на Втората световна война се завърнал в Ротердам и започнал да учи в гимназията. Германското нападение срещу Холандия е първото житейско изпитание за него. Като британски поданик попаднал в концлагер, но скоро успял да избяга и да се включи в холандското съпротивително движение. Цели месеци бил

куриер с риск да бъде заловен. Още тогава борбата срещу насилието и потисничеството се превърнала за него в естествено житейско послание.

Майка му и сестрите ѝ успели да избягат от нацистите. По заобиколен път стигнали до Великобритания. Джордж научил, че са пристигнали благополучно в Лондон. Решил да замине при тях. Не било никак лесно да се изплъзне от окупирана Холандия и да стигне до Англия, но Джордж успял. Избягал в Белгия и с фалшив паспорт стигнал до Франция. Известно време се укривал там в доминикански манастир. После прекосил испанската граница, минал Пиренеите, но недалеч от Мадрид го заловили испански полицаи и го интернирали.

Това не било трагедия за него. С оглед на британския паспорт му признали правото да се завърне в Англия. Последната част от пътя към майка му минавала през Гибралтар. И макар че най-после седнал с нея на една маса, той не останал дълго въщи. Постъпил в армията. Искал да се бие срещу нацистите. Но не подозирал, че ще го изпратят на невидимия фронт. Зачислили го към разузнавателната служба. Знаел немски и фламандски, а тя се нуждаела от хора, които да съумеят убедително да прикрият, че са англичани.

След пристигането си в Англия майката на Джордж си сменила името. Може би защото ѝ напомняло несполучливия брак или пък е избрала английско име от патриотизъм. Фамилното ѝ име вече било Блейк. Джордж Бехар направил същото. Така за пръв път се появява агентът на име Джордж Блейк.

По това време британската разузнавателна служба създава специално управление за саботаж и диверсии на вражеска територия. За него вече говорихме във връзка с реорганизацията на британската разузнавателна служба. Джордж Блейк получил отговорна задача. Обучавал холандски агенти, които трябвало да бъдат спуснати с парашут отвъд немската линия.

Навярно бил добър преподавател. След войната холандската кралица го наградила за заслуги с високо отличие, станал кавалер на ордена „Орание-Насау“.

Завършила войната и Джордж Блейк трябвало да се уволни. Но на разузнавателната служба били нужни опитни сътрудници и в мирно време. Официално се водел като „извънреден сътрудник“ на Форин Офис, а в действителност бил агент на британското разузнаване.

По време на съдебния процес при закрити врати до обществеността не стигнала нито дума за дейността на Джордж Блейк в британската разузнавателна служба. За него е известно, че отначало работел по отделни, може би не много трудни задачи и едва през 1949 година се явил в Корея като британски вицеконсул в Сеул, а в действителност офицер разузнавач. Добрал се, казват, до много ценни сведения за предстоящи военни операции, но самият не се възползвал от своята осведоменост. И когато през юни петдесета година народната армия завзела Сеул, той бил пленен заедно с посланика Вивиан Холт. Следващите три години прекарал в лагер за интернирани недалеч от Пхенянь — столицата на КНДР.

В началото на 1953 година се завърнал заедно с всички освободени пленници в Лондон. Никой от шефовете му в разузнавателната служба не заподозрял, че Блейк е сменил командира си. Все още обаче нямал възможност да бъде полезен на съветското разузнаване. Пишел за британското разузнаване подробен доклад за живота в корейските лагери за интернирани, а в действителност чакал заповед. Получил я чак след две години. Междувременно обаче Джордж Блейк се оженил. И заедно със съпругата си заминал за Берлин.

Излишно е да се впускаме в догадки за истинската мисия на Блейк. Официално бил причислен към британското окупационно командване. Работел в групата, занимаваща се с анализ на информацията от ГДР. По всяка вероятност съветското разузнаване получавало от него списъците на британските агенти, изпращани в съветската окупационна зона.

В Берлин Джордж Блейк се представял за холандец под името Макс де Вриес. Под това име го знаел също един от неговите тогавашни сътрудници, немецът Хорст Айтнер, когото някои публицисти характеризират като шпионин по професия. Той продавал сведенията си и на едната, и на другата страна, водел твърде бурен и охотен живот, обичал леките момичета, които по-късно се оказали съдбоносни за него, тъй като съпругата му била ревнива. Научила не само за похожденията му, но и за шпионския му занаят, отишла и го издала.

Британската разузнавателна служба се отнасяла предпазливо към Айтнер. Никой не научил за арестуването му, даже и някогашният му

шеф Джордж Блейк. Последният по това време вече бил в Бейрут и така и не разбрал, че Айтнер е казал всичко, което знае.

Според някои източници британската разузнавателна служба започнала да подозира Джордж Блейк още когато работел в Берлин. Но тъй като едно е подозрението, а друго — доказателството, а и в разузнавателната служба всеки факт има лице и опако, отзовали го в Лондон и го изпратили в Близкия изток. Искали да му дадат възможност да се срещне със съветски разузнавачи и да се опитат да разберат дали не е във връзка с Филби. Другото становище е, че британците не подозирали нищо за неговата истинска дейност дотогава, докато в края на 1960 година не проговорил Айтнер.

Не ще узнаем кое е истина и кое не. Можем само да констатираме, че по заповед на британското разузнаване Джордж Блейк пристигнал през септември 1960 година в Бейрут, за да следва в Колидж ъф Арабик Стюдиъс. Целта била да се подготви за следващите си задачи. Така поне му казали в Лондон.

Британското разузнаване обаче вече разполагало с доказателства и ръководството трябвало само да реши дали да остави заподозрения на свобода и да го следи, или да приключи въпроса. Преди Великден Блейк получил от Лондон телеграма, с която му съобщавали да се яви в министерството. Несъмнено това внезапно повикване в средата на учебната година изглеждало подозрително. Но в телеграмата не била посочена дата, нещо повече — лондонските шефове му предоставяли възможността да избира: може да се яви преди или след празниците.

Може би се е подлъгал от тази най-обикновена хитрост. Пристигнал в Лондон и го арестували. И вече на трети май го изправили пред съда. За британското обществено мнение осъждането на Блейк означавало буквално шок. Един ден след произнасянето на присъдата министърът на външните работи бил принуден да се изкаже в Камарата на общините и да оправдае неспособността на разузнавателната служба. Същевременно обещавал, че правителството ще вземе такива мерки за сигурност, които не ще позволят да се повтарят подобни случаи.

С договорите в джоба, които бил сключил с известните британски седмичници „Обзървър“ и „Икономист“, Ким Филби се отправя за Бейрут като техен кореспондент по време на кризата във връзка със Суецкия канал. След национализацията на Суецкия канал

капиталистическият свят се опита да поведе борба за запазване на дивидентите. Следователно Ким Филби бил човекът, който е трябвало да замине за там. Поне така се сторило на някои наблюдатели. Но истината би могла да бъде съвсем друга.

В този раздел от биографията на Филби трябва да споменем за становищата на двамата добре информирани публицисти. Англичанинът Кукридж писа: „В показанието си Блейк заявява, че Филби е съветски таен агент. По такъв начин Филби се оказва в капан“.

Американският аташе по печата Шийън, който по това време е работел в Бейрут и се е познавал добре с Ким Филби, а между другото той бе и един от първите, които писаха за неговия случай, твърди от самото начало, че британското разузнаване е изпратило Филби в Бейрут, за да се издаде там чрез някаква необмислена компрометираща връзка.

Ким Филби пристига в Бейрут през септември 1956 година и до есента на 1962 година той все още живее там мирно и тихо. Поне така изглеждало на пръв поглед. Едва по-късно се разбира колко предпазливо е работил, колко много е внимавал да не предизвика конкретни подозрения. Всички, които трябвало да го следят и били длъжни да дадат сигнал за него, не открили за тези шест години нито един факт, който да заслужава да пишат донесения.

Най-после големият разузнавач бил допуснал грешка. През тези години Филби се запознал с много местни видни личности и се срещал с дипломати от чуждестранните представителства. След като се бил сприятелил доста с някакъв известен арабски политик, бил му казал поверително насаме, че неговата осведоменост по някои въпроси би могла да бъде твърде полезна на правителството на Нейно Величество.

Арабинът се отнесъл според възприетите норми. Давал вид, че не го интересува, не казал нито дума, веднага започнал да говори за нещо друго. Филби разбрал, че той ще мисли по предложението му. И когато се срещнали за втори път, Филби изненадал арабина с конкретно предложение. Казал му от какви сведения се интересува и колко би бил готов да плати за тях. Това била смъртоносната грешка.

Арабският политик впрочем бил агент на британското разузнаване. При удалата му се в най-близко време възможност изразил учудването си колко хаотично е организирана британската

разузнавателна служба, защото пилеела излишно сили, опитвайки се още веднъж да вербува свой стар внедрен агент. Донесението стигнало до Лондон. Шефът на британското разузнаване намерил едно-единствено обяснение. Филби е симулирал, че иска да привлече арабския политик като сътрудник на британското разузнаване, а в действителност е искал да го ангажира за съветското разузнаване.

От този момент Ким Филби бил под наблюдение. Едуард Р. Ф. Шийън твърди, че по това време вече англичаните не разполагали в Бейрут с достатъчен персонал по сигурността. Следенето на един журналист изисква най-малко един десетчленен екип от опитни детективи. Затова били потърсили сътрудничеството на шефа на ливанската тайна полиция полковник Тауфик Джалбут. Той с удоволствие се съгласил и веднага пратил по петите на Ким Филби цяла тълпа местни тайни агенти.

На бюро на началника на бейрутската тайна полиция започнали да се трупат донесенията. Всяко от тях било компрометиращо за Ким Филби. Голяма част от експертите, занимаващи се със случая с аса на съветското разузнаване, са очебийно единодушни в становището си, че тъкмо през този период започнал да допуска грешки.

Макар че до този момент се държал съвсем дисциплинирано и не дал на никого и най-малък повод за подозрение, сега се бил отправил според донесенията на местните агенти дори няколко пъти последователно към невдъхващи доверие предградия на „перлата на Близкия Изток“ и се срещал там със съмнителни личности. Интересното е, че това успели да установят именно ливанските полицаи, чиято ориенталска „индиферентност“ е пословична.

Една сутрин в полицейския участък пристигнал ливански таен агент, седнал, изтрил потта от челото си и започнал да чука на пишещата машина донесението. Така увековечил първата част от романтичната случка, разобличаваща Филби. Същият този ливански полицаи имал задачата да наблюдава жилището на журналиста. Скрил се така, че да не бие на очи, и наблюдавал жилището на улица Кантари. Няколко минути преди полунощ се бил появил на терасата Ким Филби. Наистина било тъмно, колкото може да бъде само на юг, но полицаят в далечината със сигурност познал Филби, който държал в ръката си някакъв тъмен предмет. Първо погледнал часовника си, за да се увери

дали вече е полунощ, и после започнал да движи предмета насам-натам. Американецът Шийън добавя, че къщата на улица Кантари се намирала на височинка и че терасата на Ким се виждала отвсякъде и отдалеч и най-малко от неколкостотин насрещни прозорци.

Полицаят написал донесението си и си тръгнал. Но проникателният полковник Джалбут стигнал до шерлокхолмовски извод: черният предмет сигурно е средство за сигнализация, тъй като в полунощ от балкона, който се вижда отвсякъде, заподозреният агент би могъл да предава тайни сведения единствено чрез сигнали. И тъй като полицаят не бил видял нищо, явно Филби е предавал съобщенията с невидима, тоест с тъй наречена черна светлина.

Следващата нощ цяла група ливански полицейски експерти, снабдени с поляризационни далекогледы, били наблюдавали балкона на Ким. Филби бил излязъл на терасата малко преди полунощ и пак давал сигнали. Шийън твърди, макар че с нищо не го доказва, че скоро след това ливанската полиция арестувала някакъв арменец, който бил приемал сигналите на Филби и предавал по-нататък зашифрованите съобщения.

И сякаш арменецът имал гениална памет, та знаел привидно неразбираемите съобщения наизуст и ги бил диктувал на протоколиращите полицаи. Но те били зашифровани с такъв свършен код, че никой не успял да ги разшифрова. А може и да не са били никакви съобщения.

Полковник Джалбут бил наредил да затворят споменатия арменец в единична килия. По този начин Ким Филби бил изгубил връзка. Няколко седмици бил чакал напразно отговор. После бил направил необмислена стъпка. Лично бил отишъл при своята свръзка. А това бил същият този кореспондент, който по-късно посетил Елинър Филби, за да ѝ предложи помощта си. Хората на полковник Джалбут били наблюдавали Филби при срещата. Затова в печата се появили статии, описващи всяка стъпка на съветския разузнавач.

В една привечер Филби бил излязъл на разходка. Изведнъж дал знак на таксиметров шофьор и той го откарал в един квартал на Бейрут, където има най-много увеселителни заведения, игрални домове и кабарета. Колата обаче не спряла пред нито едно от тях. Ким Филби платил и слязъл от колата на ъгъла на една едноточна уличка. Изтичал по нея. Почакал да дойде от другата посока някое такси.

Качил се. Отпътувал с таксито на другия край на града. Там наел файтон и отново кръстосвал на зигзаг града. И макар да правел какво ли не, не успял да се отърве от ливанските агенти. Навярно били изключително способни, та не им убягнало нито едно движение на преследвания.

Тъй че видели, когато след хитрото криволичене Ким Филби стигнал до квартал Фурн-аш-Шебак и влязъл в дом с плътно спуснати щори на прозорците над дюкянчето на един арменски сладкар.

След този компрометиращ епизод полковник Джалбут предложил на британската разузнавателна служба няколко своеобразни решения за това, как да постъпят със заподозрения Филби. Настоявал да го отвлекат и тайно да го изпратят във Великобритания. Предлагал даже лично да го „ликвидира“. Джентълмените не се съгласили. Та нали разполагат с доказателства за вражеската дейност на Филби, защо е нужно да използват гангстерски методи.

Впрочем през 1962 година в Западен Берлин избяга при американците съветският изменник Анатолий Голицин. Носел и секретни документи. От някои се виждало, че Ким Филби работи за съветския разузнавателен център. Американското ЦРУ разпитало дезертьора в седалището си в Ленгли, недалеч от Вашингтон, а после го прехвърлило на шефовете на британската разузнавателна служба. В една отдалечена неугледна провинциална къщичка го подложили на неколкодневен кръстосан разпит лично най-големите шефове — сър Дик Голдсмит-Уайт от британското разузнаване и сър Едуард М. Фърнивал Джонс от службата за сигурност. И те решили как да постъпят по-нататък с Ким Филби. Приложили същата рецепта както при Джордж Блейк. Но за по-сигурно решили първата сцена на последното заключително действие — разобличаването на съветския разузнавач — да се разиграе в Бейрут.

И тъй в Ливан пристигат господин Смит и господин Браун, за които стана дума в първата част на нашия разказ. Ким Филби познавал добре и двамата. И тримата започват странна игра. Правилата са неясни, но целта е да се изкопчи признание от заподозрения.

Западните публицисти твърдят, че след няколко тактично водени разговора Ким Филби бил признал всичко, тъй като не му оставало нищо друго. Но защо в такъв случай ще го оставят свободно да обикаля бейрутските улици? А може би дори и не са го следили. И

освен това въпреки сензационното признание господата Смит и Браун продължили да се срещат приятелски с него. Били се убедили, че някогашното високопоставено лице от британското разузнаване служи години наред на съветското разузнаване и следователно несъмнено е един от най-опасните агенти на века, но посещавали заедно увеселителните заведения и киснели с него и съпругата му в бейрутските барове. В най-добрия случай това звучи невероятно. Или пък господата Смит и Браун са безподобни глупаци?

Ким Филби избира единственото възможно решение. Вечерта, когато щели да отиват на гости със съпругата си у приятелите Балфур, излязъл набързо от дома си, намиращ се на бейрутската улица Кантари, и се обадил чак от Москва. Висшите офицери от британската разузнавателна служба Смит и Браун се завърнали в Лондон, за да си признаят, че са некадърници.

Ким Филби изчезва и мнозина вярват, че е в безопасност. Това потвърждава и съобщението на шефа на бейрутската тайна полиция полковник Джалбут. Наистина то не е проверено, но изглежда правдоподобно. Тогава то не било публикувано. Полковникът твърдял, че неговите детективи успели да открият свидетел, който имал какво да каже по изчезването на Филби. През нощта на двадесет и трети срещу двадесет и четвърти януари 1963 година свидетелят бил на бейрутското пристанище и забелязал, че непосредствено преди отплаването на съветския товарен кораб „Долматово“ по корабната стълба минал човек, който по описанието приличал на Ким Филби. Излязъл от къщи на двадесет и трети вечерта, после още веднъж се обадил по телефона, че щял да отиде направо у Балфур, следователно е имал доста време, за да стигне незабелязано преди полунощ до пристанището и да се качи на кораба, който вдигнал котва преди разсъмване. В дневника на диспечера на бейрутското пристанище хората на Джалбут открили следната бележка: Долматово — посока на плаване — Одеса.

Никой досега не е потвърдил, че Ким Филби е пристигнал в Съветския съюз с кораба „Долматово“. Нещо повече, констатацията на полковника от ливанската тайна полиция е в противоречие с това, което Ким Филби казал на жена си. Впрочем той й признал, че изминал дълъг и труден път. В Москва пристигнал едва след половин година. А капитанът на „Долматово“ е насочил кораба направо към Одеса. Пътуването през Дарданелите и Черно море не трае половин година.

Елинър Филби заминала за Лондон. И имала редица неприятни разговори с господата Смит и Браун. Като съпруга на големия съветски разузнавач била също заподозряна. Но тя се запознала с Ким Филби едва в Бейрут, следователно не би могла да знае за неговата тайна дейност. Най-после разпитите свършили. Сега вече чакала само съобщение от Ким. Вярвала, че ще се обади в най-скоро време.

За да избегне следващи неприятни разговори, решила да посети в Ню Йорк дъщеря си Ани, която живеела при първия ѝ съпруг. Писмото от Ким заварило Елинър Филби в Лонг Айленд. Изпратила ѝ го сестрата на Ким. Тя го получила на своя адрес, а адресът на подателя бил: Ким Филби, пощенска кутия 509, централна поща — Москва.

От този момент Ким и Елинър започват да си пишат почти всеки ден. Готвят се за срещата в Москва. Ким уверява съпругата си, че приятелите му ще се погрижат за безпрепятственото ѝ пътуване. Елинър Филби се връща в Лондон, настанява се у приятелката си в Сейнт Джонс Ууд и тъй като с пълно право предполага, че агентите на британското разузнаване не я изпускат от погледа си, тя се среща пак с господин Смит, разказва му за кореспонденцията си със своя съпруг, но не споменава за намерението да замине при него в Москва. Не е нужно. Господин Смит не забравя нищо. Настойчиво предупреждава Елинър Филби дори и да не помисля за среща със съпруга си на съветска територия.

Може би тъкмо това строго служебно предупреждение е накарало Елинър да вземе бързо решение. На двадесет и пети септември отива в съветското консулство. Знае, че я следят. И тъй като не иска господин Смит да научи за посещението, тя се опитва по един малко филмов начин да се отърве от агентите, които непрекъснато вървят по дирите ѝ.

На двадесет и седми септември в единадесет часа преди обед Елинър е на лондонското летище. Там я очаква непознат мъж, говорещ добре английски. Той е информиран за всичко. Елинър Филби му предава багажа и паспорта си. За известно време непознатият я оставя в бара на летището. Излиза и когато се връща, ѝ казва, че всичко е наред. Елинър Филби не минава нито през митнически, нито през паспортен контрол, всичко това вместо нея е уредил високият синеок мъж. Качва се в самолета. След три часа прегръща на московското летище съпруга си.

Ким Филби живее в Москва в четиристаен апартамент. На вратата не е написано името му. Това би привличало твърде много любопитните. Отначало Елинър се чувства добре в Москва. Но след година се задълбочава разликата във възгледите на съпрузите. Ким Филби е убеден комунист. Елинър не споделя неговите политически

убеждения. Стига се до недоразумения. Бракът загубва почва. Елинър се връща през 1965 година в Лондон.

Две години след това при бащата отива синът Джон Филби. Заминал за Съветския съюз като турист и същевременно като пратеник. Редакцията на „Сънди Таймс“ го натоварила с доходна мисия. Получил списък на въпроси, който трябвало да върне с отговорите. Синът изобщо не се опитал да измъкне от баща си сензационно изявление. Дошъл, видял и застанал на страната на баща си. Репортерите останали разочаровани след изповедта на сина на разузнавача на века. Уважава възгледите на баща си, макар самият той да не е комунист. Смята го за гениален разузнавач, който му казал лично, че е работил тридесет години за съветското разузнаване. И то по убеждение, без да е получил нито една рубла възнаграждение. Как се чувства в Москва ли? Каза, че най-после е у дома си. Години наред е живял в напрежение. Сега си почива. Прави впечатление на умен и солиден човек.

Но въпреки това Джон Филби отнася от Москва сензационен материал. Като професионален фотограф не пропуснал да направи няколко репортажни снимки на славния си баща, които се появили в световния печат. На тях Ким Филби изглежда като всеки връх и кипял петдесет и пет годишен умен човек, преживял немалко в живота си.

Семейство Маклейн също живее в Москва. Среща се със семейство Филби. Но Гай Бърджес починал няколко седмици преди пристигането на Елинър. Не бил много здрав, а и не се пазел. До последния си миг останал необуздан бохем, който не признава общоприетите норми. Завещал на Ким библиотеката си, хармониума, вратовръзки с емблемата на кеймбриджкия Тринити Колидж и някои дребни неща. На погребението говорил Маклейн. После пренесли тялото на Бърджес във Великобритания.

Непосредствено преди да се появят в западните седмичници снимките на Ким Филби, направени в Москва, по страниците на световния печат премина нова сензация. Снимка на Джордж Блейк и съпругата му — както се разхождат по булевард Горки в Москва. Във Великобритания тя предизвика истинска суматоха. Тоест Джордж Блейк стана източник на още едно позорно поражение на пазителите на сигурността на кралството на Нейно Величество. На двадесет и втори октомври 1966 година Блейк успява да избяга от най-сигурния и

най-охранявания затвор във Великобритания, от лондонския Уърмууд-Скръбс.

Британското обществено мнение кипва. Та това е скандално — разузнавателната служба търпи поражение след поражение. Правителството назначава комисия за разследване на причините за бягството на затворника. За председател определя някогашния вицекрал на Индия и Бирма, адмирала и следвоенния началник на британския генерален щаб Ърл ъф Маунтбатън енд Бърма. Дори и прочутото име на роднината на кралицата не помогнало разследването да постигне успех. Нищо не се установява. Може би само това, че за подготовката на бягството на Блейк се е погрижила някоя умело и ловко действаща силна организация.

След бягството на Блейк британските полицаи претърсвали целия остров. Шефовете им впрочем се кълнели, че затворникът не би могъл да мине Ламанша. Акциите по издирването, в които включват и войската, напомнят състояние на бойна готовност. Но никаква следа от беглеца.

Не е известно по какъв начин Блейк е стигнал до Москва, а и нито Ким Филби, нито другите големи разузнавачи не разкриха рецептата за такова едно пътуване. Задкулисието на много операции на тайния фронт остава за вечни времена в сянка. Ким Филби написа и публикува свои спомени^[1]. Не предизвикаха очакваната сензация. Не съдържаха или не можеха да съдържат никакви колосални разкрития. Изглежда, че и мемоарите на безсмъртните асове на разузнаването може да играят ролята на карти в голямата игра, започнала от началото на човешката цивилизация и продължаваща до днес.

---

[1] В България бяха издадени под заглавието „Моята тайна война“. С., Военно издателство, 1981. — Бел.прев. ↑

Издание:

Автор: Вацлав-Павел Боровичка

Заглавие: Именити разузнавачи

Преводач: Христина Милушева

Година на превод: 1987

Език, от който е преведено: чешки

Издание: първо

Издател: Партиздат

Град на издателя: София

Година на издаване: 1987

Тип: очерци

Националност: чешка

Печатница: ДП „Димитър Благоев“ — София, ул. „Н. Ракитин“

№2

Излязла от печат: м. октомври 1987 г.

Редактор: Виолета Мицева

Художествен редактор: Тотю Данов

Технически редактор: Борис Въжаров

Рецензент: Андрей Богоявленски

Художник: Александър Хачатурян

Коректор: Славянка Мундрова

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/9567>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.